

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
DEĞERLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

**BAŞARILI ORTAOKUL 8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN SAHİP OLDUKLARI
AKADEMİK VE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ İLE DEĞERLERİNE YÖNELİK BİR
DURUM ÇALIŞMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NURCAN ÖZCAN

DANIŞMAN

DOÇ. DR. YUSUF KESKİN

OCAK 2021

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
DEĞERLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

**BAŞARILI ORTAOKUL 8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN SAHİP OLDUKLARI
AKADEMİK VE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ İLE DEĞERLERİNE YÖNELİK BİR
DURUM ÇALIŞMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NURCAN ÖZCAN

DANIŞMAN

DOÇ. DR. YUSUF KESKİN

OCAK 2021

BİLDİRİM

Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tez-Proje Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırladığım bu çalışmada:

- Tezde yer verilen tüm bilgi ve belgeleri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi ve sunduğumu,
- Yararlandığım eserlere atıfta bulunduğumu ve kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değiştirmede bulunmadığımı,
- Bu tezin tamamını ya da herhangi bir bölümünü başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

Nurcan ÖZCAN

ÖN SÖZ

Günümüzde eğitim-öğretimin, değer kazanımı konusundaki işlevi artarak devam etmektedir. Teknolojinin gelişimi ile birlikte öğrenciler, akademik bilgi ihtiyaçlarını farklı kaynaklar aracılığıyla karşılayabilmektedirler. Ancak, öğrencilerin, değerler eğitimi kazanımlarına ulaşma olanaklarının, akademik bilgiye ulaşma imkânları kadar geniş olmadığı söylenebilir. Yarınların birer ferdi olan öğrencilere değer kazandırma yükümlülüğü, onlara meslek edindirme endişesi ile aynı düzeyde öneme sahip olmalıdır. Bunun sebebi, sahip olması gereken değerlere ulaşamamış bireylerin meslek hayatlarında da istediği başarıyı yakalayamayacakları gerçeğidir. Ayrıca toplum genelinde ve okullarda yaşanan şiddet olayları, farklı olana tahammülsüzlükler, sorumsuzluklar gibi birçok türde yaşanan problemler de değerler eğitiminin hayati öneme sahip olduğunu göstermektedir. Değerler eğitimi, ailede başlayarak okullarda plân-program dâhilinde yapılan etkinlikler ile devam etmektedir. Bu süreçte öğrencilerin akran öğrenmeleri de yadsınamayacak öneme sahiptir. Zira içinde bulundukları gelişim dönemi nedeniyle arkadaş çevresinin birçok yazılı ve görsel kaynaktan daha etkili olduğu durumlar gerek aileler gerekse öğretmenler tarafından gözlemlenmektedir. Dolayısıyla akademik açıdan başarılı öğrencilerin sahip oldukları değerler, kişilik özellikleri, akademik özellikleri, bunlara dair söylemleri hitap edecekleri topluluk için daha etkili ve dikkate değer durumdadır.

Ayrıca değerler, kişilik özellikleri ve akademik özellikler soyut kavramlardır. Bu özelliklerin akademik açıdan başarılı öğrencilerde olması, kişiye faydalarının somutlaşmasını ve kişilerin başarılarıyla da görünür olmasını sağlar. Bu durum, söz konusu değerlerin diğer öğrenciler tarafından daha kolay algılanmasını, örnek alınmasını ve uygulanabilmesini daha olası hale getirmektedir. Bu sebepler doğrultusunda yapılan çalışmada başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin sahip oldukları değerler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırma konusunun belirlenmesinden sürecin tamamlanmasına kadar her aşamada bana yol gösteren hocam Prof. Dr. Sevgi COŞKUN KESKİN' e ve tez danışman hocam Doç. Dr. Yusuf KESKİN'e teşekkürü bir borç bilirim. Çalışmamda katkısı olan öğrencilerime, ailelerine, öğretmen arkadaşlarıma, okul müdürüm Murat DOYAROĞLU'na, hocam Kadir DEMİRBÜKEN'e ve arkadaşım Fatih Mehmet BOZKURT'a desteklerinden dolayı teşekkür ediyorum. Benim için akademik çalışmanın çok ötesinde, kalbimdeki gülümseme...

Merhum babam Ali ÖZCAN'a ve merhume annem Kamile ÖZCAN'a ithaf olunmuştur.

ÖZET

BAŞARILI ORTAOKUL 8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN SAHİP OLDUKLARI AKADEMİK VE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ İLE DEĞERLERİNE YÖNELİK BİR DURUM ÇALIŞMASI

Nurcan ÖZCAN, Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Yusuf KESKİN

Sakarya Üniversitesi, 2020

Bu araştırmada, ortaokul sekizinci sınıf düzeyinde öğrenim gören akademik başarıları yüksek öğrencilerin sahip oldukları değerlerin tespiti amaçlanmıştır.

Araştırma Kocaeli ili İzmit ilçesinde bulunan bir devlet ortaokulunda 2018-2019 eğitim öğretim yılında 8. sınıf düzeyinde öğrenim gören akademik başarıları yüksek 3 öğrenci, bu öğrencilerin 3 aile bireyi ve 4 ders öğretmeninin katılımıyla sürdürülmüştür.

Nitel araştırma yöntemlerinden örnek olay (durum çalışması) tekniği kullanılarak yapılan bu çalışmada toplanan veriler yarı yapılandırılmış görüşme formları yoluyla elde edilmiştir. Çalışmada kullanılan formlar, araştırmanın amacı doğrultusunda öğrenci, öğretmen ve velilere dönük yarı yapılandırılmış görüşme formları şeklinde uzman görüşü alınarak araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Amaç doğrultusunda daha net veriler elde etmek adına kişilik özellikleri, akademik özellikleri ve değerler temalı derinleştirme soruları yöneltilerek yarı yapılandırılmış görüşme formlarıyla bulgular elde edilmiştir. Elde edilen veriler nitel içerik analizi ve betimsel analize tabi tutularak kodlar ve temalara ulaşılmıştır. Bu veriler tablolar ve görseller yardımıyla betimlenmiştir.

Araştırma sonunda, MEB (2018) Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan ve kazandırılması hedeflenen değerler ile araştırmada elde edilen başarılı ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin sahip olduğu değerler karşılaştırıldığında, başarılı ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin insani değerlere orta düzeyin üzerinde sahip oldukları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Değer, akademik başarı, ortaokul, öğrenci.

ABSTRACT

A CASE STUDY FOR THE SUCCESSFUL SECONDARY SCHOOL 8TH GRADERS' ACADEMIC AND PERSONAL FEATURES AND THEIR VALUES

Nurcan OZCAN, Master Thesis

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Yusuf KESKIN

Sakarya University, 2020

In this study, it was aimed to determine the values of high academic achievement students studying at the eighth grade level of secondary school.

The research was carried out with the participation of 3 students with high academic success, 3 family members of these students and 4 lesson teachers studying at the 8th grade level in a state secondary school located in Izmit district of Kocaeli province in the academic year of 2018-2019.

The data collected in this study using the case study technique, one of the qualitative research methods, was obtained through semi-structured interview forms. The forms used in the study were created by the researcher by taking expert opinion in the form of semi-structured interview forms for students, teachers and parents in line with the purpose of the study. In order to obtain clearer data in line with the purpose, findings were obtained with semi-structured interview forms by asking deepening questions based on personality traits, academic characteristics and values. The codes and themes were reached by subjecting the obtained data to qualitative content analysis and descriptive analysis. These data are depicted with the help of tables and visuals.

At the end of the study, when the values included in the MEB (2018) Social Studies Curriculum and the values aimed to be acquired were compared with the values of the successful middle school 8th grade students obtained in the study, it was seen that successful middle school 8th grade students had human values above the middle level.

Keywords: Value, academic achievement, secondary school, student.

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
SİMGELER VE KISALTMALAR	xii
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem durumu	1
1.2. Araştırmanın amacı ve önemi	2
1.2.1. Amaç	2
1.2.2. Önem	3
1.3. Problem cümlesi	4
1.4. Alt problemler	4
1.5. Sınırlılıklar	4
1.6. Tanımlar	5
1.6.1. Akademik başarı	5
1.6.2. Değer	5
1.6.3. Ortaokul	5
1.6.4. Öğrenci	5
BÖLÜM II	6

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	6
2.1. Değer nedir?	6
2.2. Değer sınıflandırmaları.....	7
2.3. Değerlerin önemi ve işlevleri	14
2.4. Bireysel değer kavramı.....	16
2.4.1. Bireysel değerlerin oluşumu ve gelişimi	17
2.5. Bireysel değer türleri: Bireysel değerler nelerdir?	19
2.5.1. Sorumluluk	19
2.5.2. Güven	20
2.5.3. Dürüstlük	21
2.5.4. Saygı	21
2.5.5. Doğruluk.....	22
2.5.6. Hoşgörü	22
2.5.7. Çalışkanlık.....	23
2.5.8. Sevgi	24
2.6. Akademik başarı	25
2.6.1. Akademik Başarıyı Etkileyen Faktörler	26
2.6.1.1. Genetik Faktörler	27
2.6.1.2. Çevresel Faktörler	27
2.6.1.3. Eğiticinin Tutumu.....	27
2.6.1.4. Sosyo-Ekonomik Durum	28
2.6.1.5. Öğrencinin Sağlık Durumu.....	29
2.6.1.6. Duygusal Zekâ.....	29
2.6.1.7. Öğrencilerin Tutumu	30

2.6.1.8. Okulun Kaynakları	30
2.6.1.9. Okul Yönetimi	31
2.6.1.10. Öğretme-Öğrenme Yöntemleri.....	31
2.6.1.11. Sınıf Ortamı	32
2.6.1.12. Ebeveynlerin Rolü	32
2.6.1.13. Sosyal Çevre	33
2.6.1.14. Psikoloji ve Sağlık ile İlgili Faktörler	34
2.7. İlgili araştırmalar	37
YÖNTEM	44
3.1. Araştırmanın modeli	44
3.1.1. Durum çalışması türleri	46
3.1.2. Durum çalışması desenleri.....	47
3.1.3. Durum çalışmasının plânlanması.....	48
3.2. Araştırmanın örnekleme/çalışma grubu	54
3.2.1. Çalışma ortamı.....	54
3.2.2. Araştırmanın katılımcıları.....	55
3.2.3. Araştırmacının rolü.....	58
3.3. Veri toplama araçları ve veri toplama süreçleri.....	59
3.4. Verilerin analizi ve yorumlanması	63
3.4.1. Yarı yapılandırılmış görüşmelerin analizi	66
3.4.2. Araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliği	67
BÖLÜM IV	69
BULGULAR	69

4.1. I. Alt problem: Akademik başarıları yüksek ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin sahip oldukları özelliklere yönelik görüşlerine ilişkin bulgular: Kişilik özellikleri, akademik özellikler ve değerler	69
4.1.1. Başarının kaynakları	70
4.1.2. Başarının anlamı	73
4.1.3. Taviz vermedikleri konular	75
4.1.4. Taviz verirlerse karşılaşılabilecekleri durumlar	77
4.1.5. Rahatsız eden tanımlama biçimleri.....	78
4.1.6. Örnek aldıkları kişiler	80
4.1.7. Başarılı olmanın şartları.....	86
4.1.8. Diğer başarılı öğrencilere dönük algıları	90
4.1.9. Başarısız öğrencilerin özellikleri	94
4.1.10. Başarılı öğrencilerin çevreleri ile ilişkileri	96
4.1.11. Diğer öğrencilerden ayrılan özellikleri	98
4.2. II. alt problem: Akademik başarıları yüksek olan ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin sahip oldukları özelliklere yönelik veli görüşlerine ilişkin bulgular: Kişilik özellikleri, akademik özellikler, değerler	108
4.2.1. Öğrencilerin sahip oldukları değerler	109
4.2.2. Akademik başarıyı destekleyen özellikler	113
4.2.3. Gözlemlenen özellikler	116
4.2.4. Öğretmenlerden alınan dönütler	119
4.2.5. Ailenin öğrenciye katkısı	120
4.2.6. Öğrencinin aileye katkısı	123
4.3. III. alt problem: Akademik başarıları yüksek ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin sahip oldukları özelliklere yönelik öğretmen görüşlerine ilişkin bulgular: Kişilik özellikleri, akademik özellikler ve değerler.....	125

4.3.1. Öğrencilerin sahip oldukları değerler	125
4.3.2. Örnek gösterilebilecek özellikler.....	128
4.3.3. Farklılıklar	131
4.3.4. Başarının kaynakları	135
4.4. IV. alt problem: Akademik başarıları yüksek ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin sahip oldukları özelliklere yönelik öğrenci, veli ve öğretmen görüşlerinin karşılaştırılmasına ilişkin bulgular: Kişilik özellikleri, akademik özellikler ve değerler	139
4.4.1. Değerler	139
4.4.2. Kişilik özellikleri	140
4.4.3. Akademik özellikler	142
BÖLÜM V	144
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	144
5.2. Öneriler.....	166
5.2.1. Araştırma sonuçlarına dayalı öneriler.....	166
5.2.2. Gelecek araştırmalara yönelik öneriler.....	167
KAYNAKLAR.....	168
EKLER	180

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Kişisel Özellikleri.....	57
Tablo 2. Araştırmaya Katılan Ailelerin Kişisel Özellikleri.....	57
Tablo 3. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Kişisel Özellikleri.....	58
Tablo 4. Gerçekleştirilen Görüşmelere İlişkin Bilgiler	62

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Değerler arasındaki ilişkileri gösteren yapısal model	10
Şekil 2. Başarılı ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin sahip oldukları değerlerin tespitine ilişkin durum çalışması akış şeması	53
Şekil 3. Öğretmen çalışma odası düzeni.....	55
Şekil 4. Akademik başarıları yüksek öğrencilere göre başarının kaynakları	70
Şekil 5. Akademik başarıları yüksek öğrencilere göre başarının anlamı	73
Şekil 6. Akademik başarıları yüksek öğrencilerin taviz vermedikleri konular	75
Şekil 7. Akademik başarıları yüksek öğrencilerin özelliklerinden taviz verirlerse karşılaşılabilecekleri durumlar.....	77
Şekil 8. Akademik başarıları yüksek öğrencileri rahatsız eden tanımlanma biçimleri	79
Şekil 9. Akademik başarıları yüksek öğrencilerin örnek aldıkları kişilerin konumu.....	81
Şekil 10. Akademik başarıları yüksek öğrencilerin örnek aldıkları kişilere getirilen öneriler ve eleştiriler	82
Şekil 11. Akademik başarıları yüksek öğrencilerin kendilerine örnek aldıkları kişilerin sahip oldukları özellikler.....	84
Şekil 12. Akademik başarıları yüksek öğrenciler ile örnek aldıkları kişilerin ortak özellikleri	86
Şekil 13. Akademik başarıları yüksek öğrencilere göre başarılı olmak için olması gerekenler	87
Şekil 14. Akademik başarıları yüksek öğrencilere göre başarılı olmanın sonuçları	89
Şekil 15. Akademik başarıları yüksek öğrencilere göre başarılı öğrencilerin özellikleri: dışarıdan bir gözle	92
Şekil 16. Akademik başarıları yüksek öğrencilere göre başarısız öğrencilerin özellikleri	95
Şekil 17. Akademik başarıları yüksek öğrencilere göre başarılı öğrencilerin çevreleri ile ilişkileri.....	97
Şekil 18. Akademik başarıları yüksek öğrencilerin diğer öğrencilerden farklı özellikleri.....	99
Şekil 19. Ailelere göre akademik başarıları yüksek çocukların sahip oldukları değerler	110

Şekil 20. Ailelere göre çocuklarının akademik başarılarını destekleyen özellikleri	113
Şekil 21. Ailelerin akademik başarıları yüksek çocuklarında gözlemledikleri özellikler	116
Şekil 22. Ailelerin akademik başarıları yüksek çocukları hakkında öğretmenlerinden aldıkları dönütler	119
Şekil 23. Ailelerin akademik başarıları yüksek çocuklarına kattıkları özellikler	121
Şekil 24. Akademik başarıları yüksek öğrencilerin ailelerine kattıkları özellikler	124
Şekil 25. Öğretmen görüşlerine göre akademik başarıları yüksek öğrencilerdeki değerler	126
Şekil 26. Öğretmen görüşlerine göre akademik başarıları yüksek öğrencilerin örnek gösterilebilecek özellikleri.....	129
Şekil 27. Öğretmen görüşlerine göre akademik başarıları yüksek öğrencilerin akademik başarıları düşük öğrencilerden farkları	132
Şekil 28. Öğretmen görüşlerine göre akademik başarıları yüksek öğrencilerin başarılarının kaynakları	136
Şekil 29. Akademik başarıları yüksek öğrencilerde öğrenci, öğretmen ve aile boyutunda bulunan/bulunması gereken değerler.....	140
Şekil 30. Akademik başarıları yüksek öğrencilerde öğrenci, öğretmen ve aile boyutunda bulunan/bulunması gereken kişilik özellikleri.....	141
Şekil 31. Akademik başarıları yüksek öğrencilerde öğrenci, öğretmen ve aile boyutunda bulunan/bulunması gereken akademik özellikler	143

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bkz : Bakınız

CERN : Avrupa Nükleer Araştırma Merkezi

Ö1E : 1. Öğrenci E

Ö2T : 2. Öğrenci T

Ö3Y : 3. Öğrenci Y

AE : E'nin ailesi

AT : T'nin ailesi

AY : Y'nin ailesi

Ö1 :1. Öğretmen

Ö2 : 2. Öğretmen

Ö3 : 3. Öğretmen

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem durumu

İnsanların sağlıklı ve dinamik bir şekilde toplumla uyum içinde olabilmelerine yardım etmek, eğitimin genel amacıdır. Bu amaç doğrultusunda bireylere bilginin yanında, farklı becerilerin ve davranışların da kazandırılması gerekmektedir. Bireyin, topluma uyum sağlayabilmesi için eğitim ortamında kazandırılması gereken özelliklerden biri de değerlerdir.

Eğitimin sorumluluğu, salt kişilere bilgi ve beceri kazandırmak değil, bununla birlikte topluluğun devamlılığına ve ilerlemesine katkıda bulunacak derecede karşılık oluşturma, mevcut değerlerin kaybolmasını engellemek, önceki ve sonraki değerlerin ilişkilendirilmesini de sağlamaktır (Varış, 1998). Günümüzde, bilimdeki ve teknolojiye ilişkin ilerlemelerle birlikte hayat ve iletişim biçimlerinde hızla yaşanan farklılıklar, ahlâk-etik eğitiminin farklı bir önem kazandığı gerçeğini doğurmuştur. Bu konuda yapılacakların başında, eğitim programlarında sadece bilgilerin ve becerilerin değil, bunlara ek olarak davranışları biçimlendirecek değerlerin de olmasıdır (Paykoç, 2007'den aktaran Çengelci, 2010, s. 33). Hep bir arada yaşayan toplumdaki bireyler, problemleri kendileri dışındaki insanlar açısından görebilmeli, çatışan değerlerinin ne olduğunu anlayabilmeli ve çözüme ulaştırabilmelidir.

Ayrıca, insanlar, toplumsal kararlara dâhil olma ve sorumluluklarını yapabilmek adına gerekli tutumlar, inançlar ve değerler hakkında sağlam dayanakları olan sistemlere ihtiyaç duyarlar. Bireylerin, bir şeyin doğruluğu ya da yanlışlığı hakkında bir karara varmalarının ne kadar kaçınılmaz olduğu düşünüldüğünde, kendilerinde var olması gereken bir etik yapının önem derecesi artmaktadır (Martorella, 2001'den aktaran Çengelci, 2010, s. 41).

Şahıslar, hayatın onlardan beklediği bilgileri, becerileri, değerleri, tutumları, davranışları ilk başta ailelerinde ve yakın çevrelerinde, sonrasında eğitim kurumları aracılığı ile edinirler. Eğitim kurumlarında önceden plânlanmış etkinlikler vasıtasıyla toplumun duyduğu ihtiyaç ve

beklenti yönünde bireylerin kötü insan olmamaları ve iyi vatandaş olabilmeleri için çaba sarf edilir.

Genelde eğitimin var olan uygulama kısımlarında; insanlara demokratik değer ve inanç edindirmek, var olan değerlerini fark ettirmek ve bu değerlerinin diğer bireyler ile ilişkilerini etkilediğinin bilincinde olmalarını sağlamak gibi bir yükümlülüğü vardır (Doğanay, 2009).

Değerler eğitimi yapılırken, bazı etkinliklere ahlaki davranış ortaya çıkana kadar devam edilmelidir. Bazı uygulamaların devamından ise ahlâklı davranış alışkanlığa veya kişiliğe dönüşüncüye kadar vazgeçilmemelidir (Ekşi, 2003).

Öğrencilere beceri ve bilgi öğretimi yapılırken, eş zamanlı olarak değerler eğitiminin kazanımlarının da öğrencilere aktarılmasının önemi büyüktür (Çengelci, 2010).

Bu kapsamda araştırmanın problemini; akademik açıdan başarılı olmuş ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin sahip oldukları değerlerin kendilerinin, ailelerinin ve öğretmenlerinin görüşleri yardımıyla tespit edilip edilemeyeceği, bu farklı görüşlere göre hangi değerlerin ortaya çıkacağı, bu değerlerin ortak bir noktada kesişip kesişmeyeceği, akademik açıdan başarılı olmak için hangi değerlere sahip olunması gerektiği oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın amacı ve önemi

1.2.1. Amaç

Araştırmada, akademik açıdan başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin sahip oldukları değerlerin kendilerinin, yakın çevrelerinden aile bireylerinin ve uzak çevrelerinden öğretmenlerinin görüşlerine başvurularak tespiti amaçlanmıştır.

1.2.2. Önem

Farklılaşan ekonomik, sosyo-kültürel koşullar, gelişen sanayi ve görsel-işitsel sosyal medya var olan toplum normlarını da değiştirip dönüştürmektedir.

Toplum normlarının farklılaşması; hayatı yaşanır kılan ve güzelleştiren “doğruluk-dürüstlük, sevgi, saygı, yardımlaşma, hoşgörü, empati, sorumluluk, aile birliğine önem verme, nezaket sahibi olmak, duyarlılık, temizlik” benzeri değerlerin toplumda giderek azalmasına sebep olmuştur. Bu kötü farklılaşmalar “değer” kavramının, insanlardaki var olan değerlerin ve değer kazanımının özellikle yeni neslin yetişmesinde ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Çünkü toplumsal ve insani değerleri yüksek, sosyal hayatında diğer insanlar ile olan ilişkilerinde problemi olmayan sağlıklı insanların varlığı değerler eğitimi ile sağlanabilir. Toplumun sağlığı ve iç huzuru ancak değer sahibi bireylerin bir arada yaşamasıyla mümkündür. Bu açıdan, geleceğimiz olan gençlerimizin akademik açıdan başarılı olmaları, sosyal refah açısından ne kadar önemli ise, bu gençlerin toplumsal ve insani değerler ile dolu olmaları da o derece önemlidir.

Dolayısı ile gerçekleştirilen bu çalışma;

- Başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin sahip oldukları değerlerin, kişilik özelliklerinin ve akademik özelliklerinin ortaya çıkarılması açısından,
- Başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin sahip oldukları; çevreleri tarafından takdir edilerek onların gözünde farklı bir yerde olmalarına neden olan ve başarılı olmalarına katkı sağlayan değerler, kişilik özellikleri, akademik özellikler bakımından başarılı olmak isteyen öğrencilere rol model olmaları açısından,
- Akademik başarının, değerlerle anlam kazandığının başarılı öğrencilerin yakın ve uzak çevrelerinden elde edilen bulgular doğrultusunda anlaşılması ve bunun gelecek nesillere örnek teşkil etmesi açısından,

- Daha önce başarılı ortaokul öğrencilerinin sahip oldukları değerlerin, akademik ve kişilik özelliklerinin ortaya çıkarılmasına yönelik derinlemesine bir çalışmanın yapılmamış olmasından kaynaklanan eksikliği giderecek olması açısından önemlidir.

1.3. Problem cümlesi

Araştırmanın problem cümlesi şu şekilde ifade edilebilir: *Başarılı ortaokul 8. Sınıf öğrencilerinin sahip oldukları akademik ve kişilik özellikleri ile değerleri nelerdir?*

1.4. Alt problemler

Verilen ana problem doğrultusunda araştırmada dört alt problem belirlenmiştir.

- 1) Ortaokul sekizinci sınıf akademik başarıları yüksek öğrencilere göre sahip oldukları kişilik özellikleri, akademik özellikleri ve değerleri nelerdir?
- 2) Akademik başarıları yüksek ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin ailelerine göre sahip oldukları kişilik özellikleri, akademik özellikleri ve değerleri nelerdir?
- 3) Akademik başarıları yüksek ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin öğretmenlerine göre sahip oldukları kişilik özellikleri, akademik özellikleri ve değerleri nelerdir?
- 4) Akademik başarıları yüksek ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin öğrenci, veli ve öğretmen görüşlerinin karşılaştırılmasına göre sahip oldukları kişilik özellikleri, akademik özellikleri ve değerleri nelerdir?

1.5. Sınırlılıklar

Araştırma, 2018-2019 eğitim öğretim yılı Kocaeli ili İzmit ilçesi devlet ortaokulunda akademik başarıları yüksek sekizinci sınıf üç öğrenci, bu öğrencilerin aileleri ve dört ders öğretmeninden edinilen bilgiler ile öğrenci, öğretmen ve ailelerin içerisinde var oldukları sosyal, ekonomik ve kültürel şartlarla sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

1.6.1. Akademik başarı

Öğrencinin psikomotor ve duyuşsal gelişiminin dışında kalan, bütün program alanlarındaki davranış değişmelerini ifade eder (Ahmann ve Marvin, 1971).

1.6.2. Değer

Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü Türk Dil Kurumu (TDK) (2005).

1.6.3. Ortaokul

Araştırmada kastedilen ilköğretimin ikinci aşaması olan “ortaokul” kısmıdır.

1.6.4. Öğrenci

Tahsil için ders alan kişi, okul çocuğu, mektepli (TDK, 2005)

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Değer nedir?

Günümüzde sosyoloji, psikoloji, tıp bilimleri ve işletme dâhil birçok disiplin alanında incelenen “değer” kavramı, ilk olarak felsefe biliminde ve ahlâk standartları ile bağlantılı olarak ele alınmıştır. Rokeach’ın, 1973’te ortaya koyduğu değer teorisi ve geliştirdiği değer ölçeği, yaygın olarak bilinse de ondan çok daha önce 1937’de Allport tarafından araştırma konusu olarak alınmıştır (Baloğlu ve Balgalmış, 2005).

Değer kavramı, Schwartz’ın, 1992’de geliştirdiği değer ölçeği ile çok daha bilinir hâle gelmiştir (Baloğlu ve Balgalmış, 2005). Son yüzyıla bakıldığında, çalışmalarda değerler, temel sorunlardan biri olarak göze çarpmakta ve sosyal bilimlerde önemli araştırma konularından biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Ulusoy ve Dilmaç, 2016).

Değer kavramı; bireylerin, kendileri için ve çevresindeki kişiler için anlamlı buldukları davranışları üreten şemalardır. Örneğin, bireyin yardım etme davranışı eğer bireyin kendisi ve başkaları için bir anlam ifade ediyorsa, yardım etme davranışının ve bu davranışı ortaya çıkaran şemanın o kişi için bir değer olduğu ifade edilmiştir (Dökmen, 2004).

Değer, kişinin hangi durumlarda neye göre tepkide bulunacağı konusunda, kişiye yön veren etken niteliğinde olan ve hem bireysel hem de toplumsal hayatın intizam içerisinde işlerliğini korumasını sağlayan kabullerdir (Erdem, 2003). Değer, kişinin çevreye ve çevrenin kendisi üzerinde olan etkisine karşı, kendi tepkisini oluşturmasını sağlayan ve kişiye rehberlik eden bir mekanizmadır (Bulut, 2011). Toplumdaki ödülün ve cezanın temeli değerlerdir ve toplumdaki en güçlü kontrol mekanizmasıdır. Neyin yasaklanacağını ya da neyin ödüllendirilip, neyin cezalandırılacağını değerler belirler. Değerlerin, kişiler üzerindeki baskı etkisi o kadar büyüktür ki bazen kişiler o değerlere uymak zorunda kalırlar. Değerlerini kaybetmeye başlayan bir toplum, en güçlü sosyal kontrol aracını da kaybetmeye mahkûmdur. Değerler, toplumu ayakta tutan dinamiklerdir (Akbaş, 2012; Fichter, 2006).

Değerler ile amaçlanan, bireyin, sosyal ve evrensel değerlerin farkında olması ve buna göre hareket etmesidir. Son senelerde değerlerin en önemli işlevlerinden biri olan bireyin uyumunu sağlama mevzusunda farkındalık oluştuğu gözlenmektedir.

Kirschenbaum (1995) değerlerin genel amacını; “kişinin, hislerinin, inançlarının, eylemlerinin farkına varması, eleştirel düşünmesi, iletişim ve sosyal kabiliyetlerini geliştirmek” biçiminde açıklamıştır.

Değerler sayesinde şahıs, topluma uygun bir kimlik geliştirebilecektir. Lickona (1991), toplumların kişilerden taleplerini, “kendine, çevresine ve mülkiyete saygı duyan, sorumlu, dürüst, güvenilir, yardımsever, sadık bireyler olmak” olduğunu ifade etmiştir.

Son yıllarda değerler ile bağlantılı incelemelerin arttığı görülmektedir. Bu araştırmalar, değer tanımlarına ve sınıflandırmalarına odaklanmaktadır. Çalışmaların, toplumca belirlenen önemli değerlerin, öğrencilere nasıl aktarılacağı konularını içeren çalışmalara yönlmesi daha isabetli bir seçim olacaktır (Silcock ve Duncan, 2001).

2.2. Değer sınıflandırmaları

Değerlerin sınıflandırılması noktasında değişik tasniflerle karşılaşmaktayız. Günümüze dek, değerlere dair farklı sınıflandırmalar yapılmıştır. İlk sınıflayanlardan biri Spranger olmuştur. Spranger’e göre değerler, altı kısma ayrılır ve insanın gösterdiği davranışların her biri, bu altı kısımdan birine ait olabilmektir (aktaran Güngör, 2000, s. 43).

- *Bilimsel değer:* Gerçeği öğrenmeye, bilgiye, zekâya, eleştirel düşünmeye çok önem verir. Bilimsel değerleri olan insan; deneysel, eleştirici ve entelektüeldir.
- *Ekonomik değer:* Nakdî emelleri ve ona ulaşan araçları içerir. Etkili ve kolay olana önem verir. Ekonomik değerlerin hayatta önemsenmesi gerektiğini belirtir.
- *Estetik değer:* Deneyimleri, tercihleri ve kabulleri içerir. Simetriye ve uyuma önem verir. Sanatın toplum için olduğu fikri önemlidir.
- *Sosyal değer:* Toplumsal ve bireysel ilişkiler ve toplum-insan arasındaki ilişkilerdeki eğilimleri kapsar. Başkalarını sevmek, başkalarına yardım etme ve

bencil olmamak önemlidir. En yüksek değer, insan sevgisidir. Bencillik yoktur, kibarlık ve sempatiklik söz konusudur.

- *Politik değer:* Otorite, yetkinlik, liderlik gibi kuvvet kavramıyla ilgili değerleri kapsar. En tepede kişisel güç, etki ve şöhret vardır. Asıl olan, güçtür.
- *Dini değer:* Dünya ve evren hakkındaki genel inançlara dair değerleri içerir. Evreni bir bütün olarak algılar ve kendisini onun bütünlüğüne bağlar. Din uğruna dünyevi hazzardan uzak olmak zorunluluktur.

Güngör (2000), ahlaki değerleri bunlara eklemiştir. Ona göre, ahlaki değerler; dürüst, doğru olma gibi değerlerdir. Güngör (2000), bu değerlerin, insanların hayatlarında da ehemmiyetli olduğunu; onların, kendi hayatlarını ve çevrelerindeki insanların hayatlarını da bu şekilde yönlendirmek istediklerini ifade etmiştir. Karşımıza en çok çıkan değer sınıflandırmalarından biri, Schwartz'a aittir. Schwartz, değerleri 10 gruba ayırmıştır (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000).

Güç: Toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim gücü

Aktif güç sahibi olmak, yeti sahibi olmak, zengin olmak ve insanlarca benimsenmek.

Başarı: Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi

Başarılı olmak, yetkin olmak, hırslı olmak, sözü geçen birisi olmak ve zeki olmak.

Hedonizm: Bireysel zevke, hazza yönelim

Zevk, hayattan tat almak.

Uyarılım: Heyecan ve yenilik arayışı

Cesur olmak, değişen bir hayat yaşamak.

Öz yönelim: Düşüncede ve eylemde bağımsızlık

Yaratıcı olmak, ilgi duyabilmek, özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak, kendisine saygısı olmak.

Evrenselcilik: Anlayışlılık, iyi niyet, insanların ve tabiatın iyiliğini istemek

Açık fikirli olmak, hakkaniyetli olmak, sosyal adalet, eşitlik, dünyada barış istemek, güzellikler ile dolu bir dünya, doğayla bütünlük içerisinde olmak, çevreyi himaye etmek ve dâhilî entegrasyon.

İyilikseverlik: Kişilerin iyiliğini gözetme

Yardımsever olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, sadık olmak, mesuliyet sahibi olmak, gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, manevi bir hayat ve anlamlı bir hayat.

Geleneksellik: Kültürel ya da dinsel törelere ve fikirlere saygı ve bağlılık

Sade olmak, dini bütün olmak, hayatın verdiklerini kabullenmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı olmak ve dünyevi işlerden el ayak çekmek.

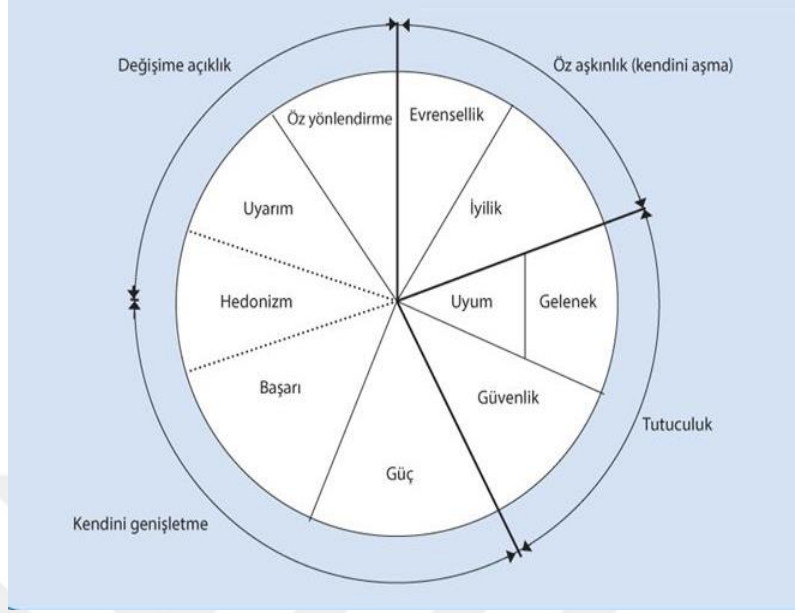
Uyma: Başkalarına zarar verebilecek ve sosyal taleplere aykırı olabilecek dürtülerin ve eylemlerin sınırlandırılması

İncelik, sakın olmak, ebeveynlere ve yaşlılara değer vermek, kendini denetleyebilmek.

Güvenlik: Toplumdaki var olan ilişkilerin ve kişinin huzuru ve sürekliliği

Ulusal güvenlik, aktif düzenin sürmesini istemek, temiz olmak, aile güvenliği, iyiliğe iyilik ile karşılık vermek, bağlılık duygusu ve sağlıklı olmak.

Değerler, birbirine zıt olan iki küme altında toplanmıştır. İlki *yenilikçilik-muhafazakârlık* zıt kutupları, ikincisi *kendini aşma-kendini geliştirme* zıt kutuplarıdır. İlk grup içindeki *değişime açıklık* kutbunda; “bireysel yenilik arayışı, özgür düşünme, davranma yönelimini içeren öz yönelim ve uyarım” yer alırken, *muhafazakârlık (tutuculuk)* kutbunda ise; “bireysel isteklerin toplumsal normlara ve geleneklere göre sınırlandırılması, bireysel ve toplumsal istikrarın korunması yönelimini içeren güvenlik, uyum ve gelenek” değer başlıkları yer almaktadır. İkinci grupta yer alan *kendini aşma* kutbunda; “yakın ilişkide olunan kişiler, dış gruplardaki kişiler ile doğanın esenliği yönelimini ifade eden iyilik ve evrensellik” değer başlıkları yer almaktadır. *Kendini geliştirme* kutbunda ise, “bireysel başarı ve baskınlık güdüsünü yönlendiren güç ve başarı değer tipleri” yer almaktadır. Hazcılık (hedonizm) değer tipi ise; hem “yeniliğe açıklık” hem de “kendini geliştirme” kutuplarında ortak değer olarak kendine yer bulur (Ateş Bozdoğan, 2013).

Şekil 1. Değerler arasındaki ilişkileri gösteren yapısal model

Schwartz (2006), çalışmalarından birinde değerleri özsel ve araçsal değerler olarak ahlâk felsefesinde ikiye ayırmıştır. Buna göre, bir amaç için herhangi bir araç kullanılmayan kendisi için istenen şeylere *özel değerler*; özel değerlere erişmek için araç olarak kullanılan değerlere ise *araçsal değerler* denir (Schwartz, 2006, s. 55).

Rokeach, değerleri ahlâk felsefesindeki gibi *amaç değerler* ve *araç değerler* şeklinde ele almıştır (Rokeach, 1973, s. 73; Tokdemir, 2007, s. 85).

Amaç değerler

- a) Rahat bir yaşam
- b) Heyecan verici bir yaşam
- c) Başarılı olma
- d) Güzellikler dünyası
- e) Eşitlik
- f) Aile güvenliği
- g) Hürriyet

- h) Mutluluk
- i) İç huzur
- j) Dinsel olgunluk
- k) Ulusal güvenlik
- l) Zevk
- m) Mağfiret
- n) Özsaygı
- o) Toplumsal kabul
- p) Hakiki arkadaşlık
- q) Bilgelik

Araç değerler

- a) Hırs
- b) Geniş görüşlülük
- c) Yeteneklilik
- d) Neşelilik
- e) Temizlik
- f) Cesaret
- g) Bağışlayıcılık
- h) Yardımseverlik
- i) Dürüstlük
- j) Yaratıcılık
- k) Bağımsızlık
- l) Bilgili olma
- m) Mantıklı olma

- n) Sevecenlik
- o) Bağlılık
- p) Naziklik
- q) Mesuliyet
- r) Özdenetim

Amaç değerler, kişisel değerlerle sosyal değerleri içermektedir ve tercih edilen hedefler durumundadırlar. Amaç değerlerin özelliği, kişi merkezli ya da toplum odaklı olmaları ve öze dönük ya da kişilerarası olmasıdır. *Aile güvenliği, barış içinde bir dünya, başarılı olma, bilgelik, dini olgunluk, eşitlik, gerçek dostluk, güzellikler dünyası, heyecan verici bir yaşam, iç huzur, kendine saygı, mutluluk, özgürlük, rahat bir yaşam, sosyal kabul, ulusal güvenlik, zevk* gibi değerler *amaç değerler* olarak ifade edilirler. Araçsal değerler; ahlaki değerler ve yaratıcılık değerleridir (İşcan, 2007).

Bağımsız olma, bağışlayıcı olma, cesur olma, dürüst olma, entelektüel olma, geniş görüşlü olma, hırslı olma, itaatkâr olma, görgülü olma, kendine hâkim olma, öngörülü olma, hoşnut olma, sevecen olma, sorumluluk sahibi olma, temiz olma, yardımsever olma, kibar olma değerleri *araç değerler* olarak görülürler ve bunlar tercih edilen davranış kalıplarıdır. Ahlaki değerler, davranış şekillerini ortaya koyar, var oluş durumları ile bağlantılı olan değerleri kapsamaz. Araç değerleri, kişiseldirler ve kendini gerçekleştirme ve yeterlik değerleri olarak görülürler (İşcan, 2007).

Tezcan (2003), Türk değerlerini *aile değerleri, eğitsel değerler, ekonomik değerler, dinî değerler, siyasî değerler, boş zamanlar* olmak üzere gruplara ayırmıştır. Türk değerlerini olumlu ve olumsuz olmak üzere ikiye ayırmıştır. Tezcan'a göre; *kahramanlık, yurtseverlik, cesaret, dindarlık, kanaat, tutumluluk, değerbilirlik, cömertlik, saygı, hürmet, hayırseverlik, hoşgörülülük, onur, gurur, ağırbaşlılık, ciddiyet, alçakgönüllülük, iç masumluk*, Türkler'in olumlu değerleridir (Prencipe ve Helwig, 2002'den aktaran Tezcan, 2003, s. 34).

Değerler, Lickona (1991) tarafından *ahlaki değerler* ve *ahlaki olmayan değerler* olarak ikiye ayrılmıştır. Bireye yapması gerekenleri söyleyen dürüstlük, sorumluluk ve doğruluk gibi ahlaki değerler, zorunluluk anlamı taşımaktadırlar. Kişi; *sözünde durma, borçlarını ödeme, çocukları ile ilgilenme, diğer insanlar ile birlikteliklerinde dürüst olma* gibi eylemler için

istekli olmasa bile kendini elzem hisseder. Ahlaki olmayan değerler için bu gibi bir zorunluluktan bahsedilemez. Ahlaki olmayan değerler, bireyin yapmaya istekli olduğu ve yapmaktan zevk aldığı değerleri kapsar (Lickona, 1991).

Carl Rogers, değerleri 3 kategori altında toplamıştır (aktaran Keskin, 2008 s. 33).

İşlevsel değerler: Bireyin, bir nesneyi diğerine tercih etmesini mümkün kılar.

Hayal edilen değerler: Temsili bir nesne, ideal ya da kusursuz olan için kişinin tercihleridir.

Objektif değerler: Gerçekte olsa bile arzu edilir olması tasarlanmaksızın, tarafsız olarak tercih edilen değerlerdir.

Nelson, değer sınıflamasını aşağıdaki gibi yapmıştır (aktaran Keskin, 2008, s. 10).

Kişisel değerler: Kişiye özgü değerlerdir ve birey, arkadaşlarını, grubu ya da umumî sosyal değerleri dikkate almaksızın bu değerlere bağlanma eğilimindedir.

Grup değerleri: Gruba mahsus değerlerdir. Söz konusu grup; bir aile, bir dini grup, bir siyasi grup, bir kulüp veya organizasyon ya da bir etnik grup olabilir.

Sosyal değerler: Üzerinde fikir birliği sağlanmış, toplumun çok büyük bir kesimince paylaşılan değerlerdir. Sosyal değerler; toplumu direkt biçimlendirir, tanımlar ve o toplumun yapısındaki büyük etkiler yaratır.

Özen (2015), Türk kültürüne has bir değer sınıflaması yapmayı amaçlayan tetkikinde 6 değer tipine ulaşmıştır. Bu çalışmada üç kuşak annelerin, çocuklarında görmek istedikleri değerlerden yola çıkılarak değerler kategorize edilmiştir. Bu değerler; toplumsal, geleneksel, bireysel, kariyer/bilimsel, demokratik ve ekonomik değer tipleridir. Özen (2015)'in çalışması sonucunda üç kuşak anneler tarafından en çok önemsenen, üzerinde fikir birliğine varılan ilk on değer olarak *saygılı olma, dürüst olma, inançlı olma, çalışkan olma, ahlaklı olma, aileye bağlı olma, insanları sevme, başarılı olma, statü sahibi olma ve yardımsever olma* değerleri bulunmuştur.

Ülkemizde nadir olarak yapılan değer sınıflandırmalarından biri, Keskin (2016) tarafından yapılmıştır. Keskin'in çalışmasının amacı, Türkiye'ye özel bir değer sınıflaması yapmaktır. Spranger değer sınıflamasının esas alındığı bu çalışmada Spranger 'in sınıflamasına ek olarak Güngör'ün ahlaki değerler kategorisi ve Keskin (2016) tarafından evrensel değerler kategorisi

eklenmiştir. Keskin (2016), tüm ilköğretim programlarını incelemiş ve bu programlarda bulunan 63 değer belirlemiştir.

İlköğretimde çalışan 30 sınıf ve sosyal bilgiler öğretmeninden bu 63 değeri 7 kategori altında sınıflandırması istenmiştir. Çalışma sonucunda, öğretmenlerin, değerleri çoğunlukla doğru yerleştirdikleri görülmüştür. Keskin (2016), çalışmasının sonuçlarından yola çıkarak, Türkiye’ye has bir değer sınıflamasının yapılabileceği önerisini getirmiştir.

2.3. Değerlerin önemi ve işlevleri

Davranış; bireyin, seçenekler içindeki tercihlerini, yaşamını sürdürdüğü önkoşullar içerisinde anlamlandırarak öncelikli hâle getirerek sergilemesidir. Bu nedenle, eylemlerin altında yatan itici kuvvet, bireyin öncelikli gereksinimleridir. Değerler bireysel olması dolayısıyla her bireyde ortaya çıkan şartlara göre karar verme ve seçimlerini belirlemeyi ifade etmektedir (Korkmaz, 2015).

Hayatımızda ciddi bir yeri olan değerler, *aktif etkileycilik* konusunda kapsamlı bir etkiye sahip olmaktadır. *Stratejik kararlar alma, ahlaki gerçeklerin saptanması, operasyonel karar alma, bireyler arası tartışmaların çözüme kavuşturulması, iş ilişkilerinin özelliğinin artırılması, yükselme, motivasyon, bağlılık* gibi birçok alanda değerlerin etkilerini görebilmek olanaklıdır. Değerler, kişilerin durumlar ve yeni problemler karşısında olması gereken tutumlar göstermesi için öncü olmaktadır (Çavdar, 2009).

Normlar hiyerarşisi, yaşam döngüsü içinde değişim göstermekte, süre içerisinde bazı kişilere verilen değer artış göstermekte iken başkalarına verilen değer azalma göstermektedir. Normlar hiyerarşisinde yaşanan bu değişim ile beraber elde edilmiş olunan yeni kazanımlar yalnızca bireylerin genç yaşlardan erişkin yaşlara yönelik adım attığı değişiklikler içerisindeki toplumsal tecrübelerini yansıtmamakta; bir yandan da bireylere yeni görevler ve sorumluluklar vermekte, değişen durumlara karşı ne şekilde baş etmeleri gerektiğine dair yeni önceliklerini ve ihtiyaçlarını iletmemelerini sağlamaktadır. Değerler, bireyin kişiliğini sakınma gereksinimini karşılar (Morsümbül, 2014).

Bireysel ve sosyal kabul görülemez özellikteki gereksinimler, duygular ve tutumlar, rasyonelleştirme ve tepkinin daha çok kabullenilebilir kavramlar ile biçimlendirilmesi periyotları ile yeni baştan söylenir. Bu sebeple, bütün hedefler ve araçlar, kişiliğin korunmasına faydalı olabilir. Kişi, sosyal yaşamın bir neticesi olarak belli bir ekibin üyesi olmakta ve tutumlarını çoğunlukla içerisinde olduğu toplumun talepleri ve beklentileri yönünde düzenlenmesine gereklilik duyulabilmektedir. Bu bakımdan, kişinin edinmiş olduğu değerler, kişinin tutumları ile toplumun beklentileri arasında bir ilişki misyonu üstlenmektedir (Çavdar, 2009).

Fichter (1990), değerlerin sahip oldukları işlevleri şu şekilde açıklamıştır:

Değerler, bireylerin ve bireylerin beraberliklerinin aktif öneminin yargılanmasında hazır birer vasıta olarak kullanılmaktadırlar. Katmanlaşma sistemini olanaklı duruma getirmektedirler. Kişinin, etrafındakilerin gözünde nerede olduğunu fark etmesine fayda sağlarlar.

Değerler, bireylerin dikkatini talep edilir, faydalı ve değerli olarak görülen maddi kültür eşyaları üzerinde yoğunlaşırlar. Bu önemli eşya, her daim kişi veya grup içerisinde “en iyi” olmayabilir. Ancak, o eşya için çaba sarf etmesine neden olduğu da ayrı bir gerçektir.

Her toplumda bulunan ideal düşünme ve tutum sergileme biçimleri, değerler aracılığıyla gösterilir. Sosyal açıdan kabul edilmiş olan tutumun adeta tablosunu çizmektedirler. Böylelikle, bireyler de hareketlerini ve fikirlerini “en iyi” hangi şekilde ortaya koyabileceklerini kesinleştirebilirler.

Değerler, bireylerin, sosyal misyonlarını belirlemelerinde ve meydana getirmelerinde rehberlik ederler. Alâka ortaya koyarlar, cesaretlendirirler. Bu sayede de bireylerde türlü vazifelerin gereklilik durumlarının ve taleplerinin bazı önem arz eden amaçlar yönünde işlemekte olduğunu kesinleştirmiş olurlar.

Değerler, kontrolün ve baskının gereçleridir. Bireyleri sosyal kalıplara uymaya yönlendirirler, doğru şeyleri gerçekleştirmeye cesaretlendirirler. Değerler, ayriyeten, kabul edilmeyen politikaları önler, yasaklanmış olan örüntülerin hangileri olduğunu belirtir ve sosyal ihlallerden kaynaklanmış olan utanç ve suçlu olma halinin vermiş olduğu duyguların basit şekilde anlaşılmasını sağlarlar.

Değerler, destek sağlayabilme araçları olarak işlevde bulunmaktadır. Toplumsal bilimlerin eylemlerinden bir diğeri de, grupların üstün seviyede birtakım değerlerin pay edilmesi için bir araya geldiğidir. Bireyler, aynı değeri benimseyen bireylere doğru yavaşrlar. Ortak değerler toplumsal desteği gerçekleştiren ve daimi kılan en değerli etkenlerden biri halindedir (aktaran Küçük, 2009, s. 33).

Bireyler, değerleri yaşayarak ve yaşatarak, toplumun mutluluğuna katkıda bulunurlar. Dolayısıyla, değerlerin, bir toplumun asıl yapısını oluşturduğu ifade edilebilir. Değerler nasıl ifade edilirse edilsin, sosyal bir varlık olan bireyin toplumla uyumluluğuna ve gündelik hayatlarına olan katkısı yadsınamaz bir gerçektir (Kapan, 2014). Herhangi bir toplum şeklinin çözümlenebilmesi için, o sosyal yapıda bulunan kuruluşların, dönemlerin ve görevlerin bilinmesi gerekmektedir. Bu kuruluşların, periyotların ve misyonların toplumsal etken aracılığı ile ifade edilmeleri de bilindiği gibi değerler tarafından mümkün olmaktadır. Bu sebeple, herhangi bir toplum şeklinin çözümlenmesine katkı sağlayacak önem arz eden öge, o toplumun sahip olduğu değer yargılarının saptanması olacaktır (Sineren, 2018).

Böylelikle, o toplumun şekil ve fonksiyonlarına dair ileriye dönük projeksiyonlarının gerçekleştirilebilmesi de olanaklı olacaktır. Bu açıdan da değer araştırmaları toplum bilimi bakımından önem arz eden bir fonksiyona sahip olmaktadır (Küçük, 2009).

2.4. Bireysel değer kavramı

Değerler, özel analiz seviyesinde kavramsallaştırılmış ve analiz edilmiştir. Kişisel değerler, birey bakımından ehemmiyetli ve değerli olan şeyleri belirtmektedir. Temel olarak değerlerin ana kaynağı bireydir, insandır (Çavdar, 2009). Eşberk-Başyayla (2016)'ya göre kişisel değerler, kişinin amaca erişmesi konusunda, davranış ve tutumlarına rehberlik ederken örgütsel normlar örgütün hedeflerine ve önceden belirlenmiş olan amaçlarına ulaşmaları için yol gösterir. Kişisel değerler, kendi kapsam açıklamalarına ilâve olarak, yoğunlukları ya da başka değerlere nispetle ne kadar kuvvetli bir biçimde benimsendikleri açısından tanımlanabilir. Benimsenen değerlerin, sosyal mitolojinin bir bölümü olduğunu ifade etmek güçtür. Benimsenen değerler, tam anlamıyla uygulamalara yansmaz. Bu değerler ya görmezden gelinir ya da çekimser şekilde karşılanır. Bu sebeple, kişilerin ifade ettikleri ile

gerçekleştirdikleri şeyler içerisinde önem içeren ayrımların olması, kuşku ve güvensizliğin egemen olduğu bir toplum ortamı ortaya çıkarabilir (Çavdar, 2009).

Toplum içerisinde şahısların talepleri ve gereksinimleri ile sosyal amaçlar, bir denge içerisinde sentezlenmelidir. Bir yanın lehine veya aleyhine bu denge değişirse, sosyal amaçlara erişmek güçleşir (Sineren, 2018).

Toplumun amaçlarıyla kişilerin taleplerinin uyum içinde olması sağlanmalıdır. Bu uyumun bir kısmını değerler meydana getirir. Bu süreç içerisinde kişisel değerler, toplumun uzun süreçte ayakta kalabilmesi için elzem olmaktadır (Çavdar, 2009).

Toplum düzeyinde ortak bir vizyon kesinleştirilip toplumun amaçları ortaya koyulduğu zaman, sadece bu amaçların hayata geçirilmesi gerektiğini ifade etmek ve kişilerden, kendilerine verilen buyrukları sorgulamaksızın yerine getirmelerini talep ederek, özel değerlerin kuvvetini görmezden gelmek, rasyonel bir tavır almak olamaz (Sineren, 2018). Sosyal hedeflere bağlı kalma, aynı anda da kişi ve toplum içerisinde psikolojik bir akit gerçekleşmesini ve kişinin topluma samimi bağlılığını gerekli kılar. Kişilerin kişisel değerlerini önemsemeyen bir yaklaşımın, topluma fayda sağlamayacağı ifade edilebilir (Çavdar, 2009).

2.4.1. Bireysel değerlerin oluşumu ve gelişimi

Bireylerin günlük hayatlarında neyi değerli bulduklarını saptamasında ciddi anlamda önem taşıyan değerlerin, gerçekleşmesi muhtemel olaylar ve neticelerle alakalı insanların edinmiş oldukları pozitif ya da negatif davranış, tutumlar ve hisler üzerinde etkisi bulunmaktadır. Kişiyi etrafındaki diğer insanlardan farklı kılan veya ortak bir alanda buluşturan değerlerin, bireylerin yaşama bakış açıları üzerinde de önemli derecede etkisi bulunmaktadır. Bir öğrenme dönemi sonucunda meydana gelen, durağan değil canlı olan değerlerin oluşumu, birden fazla etken aracılığıyla şeklini almaktadır (Kurt, 2015).

Bir toplumun hayatında, her şey değerlere bağıntılı olarak özümseilir ve diğerleriyle karşılaştırması yapılır. İnsanlar, içinde yaşamlarını geçirdikleri grup, toplum ve kültür değerlerini genel olarak özümseyerek, bunları muhakeme ve seçim konusunda birer ölçüt olarak kullanabilirler. Böylelikle, daha esaslı, daha uyumlu, daha güzel, daha değerli, daha

doğru ve daha adil gibi genel geçer çıkarımlara ulaşma imkânı bulurlar. Değerlerin, toplumdaki kalıplaşmış ya da olağan olmayan yaklaşımların saptanmasında ciddi anlamda rolü bulunmaktadır. Bunlar; bireysel davranışların ve değerlerin tesiri altında ilerleme kaydetmektedir. Bireysel değerlerin gelişmesinde ailenin ve rol model alınan insanların da büyük bir etkisi bulunmaktadır (Çavdar, 2009).

Değerlerin özümsemesinde, örnek almanın değeri düşünülecek olursa, çocukların örnek aldıkları bireyler içerisinde annelerinin en başta olması, değerlerin iletiminde annenin değerini ortaya koymaktadır. Her anne, bilerek ya da bilmeyerek, değerlerini çocuklarına iletmek için çabalamaktadır. Burada üstünde çalışılması gerekli olan bu değerlerin neler olduğu ve bu normların bu süre içerisindeki değişiminin saptanmasıdır (Özen, 2015).

Sezer ve Çoban (2016)'a göre, çocuklar, değerleri kendi başlarına tam bir biçimde anlamlandıramayacakları için, bu noktada aileye büyük görev düşmektedir.

Aileler, kazandırmaya çalıştıkları olumlu değer yargılarını çocuklarına model olarak göstermelidirler. Bireysel değerlerin oluşmasında ve gelişmesinde eğitim kurumlarının önemli bir etkisi bulunmaktadır (Sineren, 2018).

Örneğin, ortaokul sekizinci sınıfta bulunan çocukları sosyal ve sorumlu bireyler olarak büyütmeyi amaçlayan Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı, çocukları sosyal hayata hazırlamaya çabalamaktadır. Bu yönde Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında bulunan değerlerin kişilere edindirilmesi amaçlanmıştır (Çelikkaya ve Seyhan, 2016).

Bu nedenle, özellikle ilköğretimde değerler eğitimi, temel eğitim sisteminin ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilmektedir (Çengelci, Hancı ve Karaduman, 2013). Ortaokul sekizinci sınıfta görülen derslerde değerler eğitime yer açılmasının yanında öğrencilerin değerleri gerçekleştirerek ve yaşayarak öğrenmelerini sağlayacakları bir okul ortamına ihtiyaç duyulmaktadır (Sineren, 2018). Genellikle; okul koşullarının, değerler eğitiminde öğretmenler ve öğrenciler aracılığı ile pozitif bir ortamda sağlandığı düşünülür. Bununla beraber, talep edilen bu pozitif anlayış içinde bulunan şartların saptanması, yaşanan problemlerin tespiti ve önermeler sunulması, okul koşullarının, değerler eğitime uyumluluğunun araştırılması gerekmektedir (Çengelci ve diğerleri, 2013).

Kişiler, kendilerini ve diğerlerini ele alıp yargırlarken, ödüllendirirken veya cezalandırırken, ilerletmiş oldukları değerleri kullanırlar. İnsanlar için birer edim kriteri

olan değerlerin kaynakları bireyin dışındaki unsurlara bağı olarak şekillenmektedir. Bireyler, bunları kontrol edemezler; çünkü bunlar, bireyin kontrol altına alamayacağı çoklukta ve ayırırda olabilirler (Çavdar, 2009).

2.5. Bireysel değer türleri: Bireysel değerler nelerdir?

Değerlerin türlü biçimlerde sınıflara ayrılmış olması, bu sınıflara ayırmaların kültürle ilişkili olarak değişim gösterdiği biçiminde değerlendirilebilir.

Bu sebeple, değerlerin sistematik bir biçimde sınıflara ayrılmasına kuramsal açıdan birtakım güçlükler olabilmektedir. Değerlere ilişkin ayrı bir sınıflandırma, *kişisel değerler* ve *kurumsal değerler* biçiminde olabilmektedir (Çavdar, 2009).

Araştırma kapsamında sadece kişisel değer türlerine değinilmiş olup, yazında üzerinde sıklıkla durulan bazı bireysel değerler aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır.

2.5.1. Sorumluluk

Bireyler arasında gerçekleşen etkileşim sayesinde belli değerleri edinebilmek, örnek olan davranışları ve tutumları ilerletmek, toplum şeklinin işleyişinin sağlıklı sürdürülmesi bakımından değerlidir (Sineren, 2018). Bu bakımdan, sorumluluklarını gerçekleştiren bir insanın davranışlarının ve tutumlarının ardında mesuliyetlerinin farkında olduğu ve görevlerini gerçekleştirdiği kabul edilebilmektedir. Görevini yerine getirmeyen bir çalışan, etrafına faydası bulunmayan bir komşu, kendi gereksinimlerini karşılamayan bir insan, ödevlerini ve derslerini tam anlamıyla ve süresinde gerçekleştirmeyen bir öğrenci şayet bu tarz davranış ve tutumlardan rahatsız ise bu tip istenmeyen durumlara neden olmaz. Mesuliyetlerini gerçekleştiren bir insan, daha kusursuzu gerçekleştirmek adına daha özenli olacaktır. Böylece, gelecekteki nesillere hayatlarını iyi sürdürebilecekleri bir evren bırakabilir (Aktepe, 2015). Vazife olgusu, birçok çalışmada ve değerlerin sınıflandırıldığı araştırmalarda önemli bir değer olarak nitelendirilmektedir (Sapsağlam, 2017). Misyon edinmiş bir insan, yaşamını sürdüğü ortama, ailesine ve kendisine kıymet verebilir ve kendine düşen vazifeleri tam anlamıyla ve

süresinde gerçekleştirebilir. Kendisine, ailesine ve çevresindekilere faydalı olabilir. Böylece, mesuliyetlerini gerçekleştirmenin sevincini duyar, hayatında başarılı olabilir (Aktepe, 2015).

Bu noktada yalnızca mesleki başarı ve akademik başarı değil, aynı anda iyi tutumlarda bulunan bir insan olabilmeleri için öğrencilere görev eğitimi sunulması, eğitim düzeninde çok değerli bir unsur olarak görülmektedir. Okulların doğrudan eğitim ya da örnek olma yoluyla sosyal standartları çocuklara öğretmeleri gerekmektedir. Eğitim ya da örnek alma yolu ile öğrenciler birer sorumlu erişkin olabilmektedirler (Sezer ve Çoban, 2016, s. 22-39).

Karaköse (2010)'ye göre, değerler içerisinde ciddi bir yere sahip olan sorumluluk değerine, çocuğun gerçekleştirdiği işi ilerleten ve gerçekleştirmekte olduğu bir tutumun neticelerine dayanmayı göze alan sorumlu çocuk gözü ile bakılabilir. Sorumluluk hisleri gelişmiş olan çocuklar, kendi kesin yargılarını kendileri veren, özgür hareket edebilen, tutumlarının neticelerine katlanabilen, güvenli, diğer bireylerin haklarını ezmeden kendi gereksinimlerini karşılayabilen insanlardır. Sorumluluk hissinin meydana gelmesi için, çocuğa küçük yaşlardan itibaren yaşına, becerisine, cinsiyetine uyumlu sorumluluklar vererek, onun güven hissinin sağlamaştırılmasına çalışılmalıdır. Mesuliyet farkındalığının ortaya koyulması, eğitimin en ciddi sorunlarından biridir (Özerbaş ve Gündüz, 2014).

2.5.2. Güven

Kişinin, kendisini güvende hissedip hissetmeme hâlinin, kişinin bedenî yapısının bütününe, her şeyden önce beynin çalışmasına etkisi olduğu gerçekleştirilen araştırmalarda elde edilmiştir. Güven, bireyler arası bağlantılara etkisi olan değerli bir terimdir. Bu sebeple eğitim psikologlarının çalışma sahalarından biri hâline gelmiştir.

Bireyler arasında önemli bir değer olan güven, kurumsal yapı içerisinde de önemli bir yere sahiptir. Kurum içinde güven ortamı oluşmadığı zaman bireyler enerjilerini; başka insanları çekiştirmek, siyaset yapmak, yarış içerisinde olmak, bireysel çatışmalara girmek, arkasını kollamak, bir başkasının ardından iş çevirmek ve bir başkasının fikirleriyle ilgili düşünceler türetmek için kullanırlar. Güvensiz bir atmosferde bireyler, uğraşlarını gerçekleştirirler ama hedeflerini, sevinçlerini ve ruhlarını ortaya çıkaramazlar (Akbaş, 2005).

2.5.3. Dürüstlük

Dürüstlük, sözlükte “doğruluk” olarak, diğer sözlüklerde ise “özü sözü bir olma”, “olanı olduğu gibi yansıtma”, “gerçeği saklamama”, “bildiğinden, inandığından ve olduğundan başka türlü görünmeye veya göstermeye çalışmama” olarak tanımlanır (TDK, 2005).

Doğruluk ve Dürüstlük tüm toplumlarda, çağlarda yerini almış ve önemini hiç yitirmemiş bir değerdir. Dürüstlüğün öneminin ve değerinin her geçen gün arttığı da söylenebilir. Ancak, dürüstlüğün öneminin artıp artmadığına ilişkin yargılar, özünde nesnel ve tüm bireyler tarafından kabul edilebilecek ölçütlerden daha çok, birtakım varsayımları içermektedir. Bu varsayımlardan ilki, bir şey ne kadar az ise, o şeyin o kadar değeri ve öneminin artmasıdır. Diğer varsayım ise insanlar herhangi bir şeyle ne kadar ilgilenirlerse, o şeyin değeri o derece artar olarak sıralanabilir. Dürüstlüğün değerinin artmasıyla insan davranışlarının dürüst olma düzeyi arasında negatif ilişki söz konusudur yani biri artarken diğeri azalmaktadır (Işık, 2010)

2.5.4. Saygı

Saygı, Saygı; değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet etmek demektir. İkinci bir anlam olarak, “başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu” olarak açıklanmaktadır (TDK, 2005).

Bireyin kişisel anlayışı, karakteri, benlik algısı, dünya görüşü vb. kazanımları büyük ölçüde eğitim sürecinde şekillenmektedir. Olumlu eğitim sürecinin meyvelerinden biride hedef kitleye saygı değerinin kazandırılmasıdır. Bu sayede evrensel kültüre ait değerleri tanımış, benimsemiş ve bu değerlere saygı besleyen, gerçek hayata kılavuzluk edebilecek ahlaki değerlere sahip; özgüvenli, sistematik düşünen, girişimci, plânlı ve programlı çalışma kabiliyeti oluşmuş ve eleştirel bir göze sahip, yaratıcı ve estetik duygularla bezenmiş kişiler yetişmiş olacaktır. Saygı; nitelikleriyle, zayıflıklarıyla, hatalarıyla, sahip olduğu hakkı ve ihtiyaç duyduklarıyla karşıdakini koşulsuz kabul etmektir. Kişinin karakter gelişim sürecinde hangi kaynaktan edilen saygı anlayışına sahip olduğu ya da olacağı bu değer gerçek manada yaşanılabilmesi için önemlidir. İçsel süreçlerle gelişip ortaya çıkması gereken vicdani kaynaklı

mı yoksa dışsal baskılar sonucunda oluşan otoriteden ve cezadan kaynaklı mı olduğu önem arz etmektedir. Kişi gerçek manada saygı eğitimi aldığında bu soruya doğru cevabı da bulacaktır (Maden, 2017).

Nelere ve kimlere saygı duyulacağı da saygı değerinin yöneldiği varlıkları ve nesneleri belirlemek açısından önemlidir. Saygı değerinin algılanması boyutunda diğer insanlara, varlıklara, çevreye ve içinde yaşanılan kültüre saygı duyma anlayışı önem kazanmıştır. Bu durum, bireyin, etrafındakilere karşı daha itinalı davranmasını sağlayarak, toplumsal yaşamın gereğini yerine getirmesine ve insanların bir arada yaşamalarının kolaylaşmasına neden olmaktadır. Anne-babaya, büyüklere, demokratik değerlere, geleneklere, anayasal standartlara, tarihine, önderlerine ve kahramanlarına, dini inancı olanlara ve olmayanlara, evrensel değerlere, estetik değerlere, karşı düşüncelere, bütün insanlara, farklı dinden olanlara, insan haklarına, kendi dininden olanlara, hayvanlara ve çevreye, ahlak kurallarına saygıyı, duyulması gereken bazı saygı başlıkları olarak belirtmek mümkündür (Türk, 2009).

2.5.5. Doğruluk

Doğruluk; *düşüncede, niyette, dilde, eylemlerde, azimde, iradede tutarlılık* demektir. Mükemmeliyetin temeli doğruluktur; kalbin arı hali, bireyin sözlerinde ve eylemlerinde hakkı, adaleti göz önünde bulundurmasıdır. İçinde bulunulan ortamın katkısıyla ahlaki değerleri göz ardı etmemektir (Sineren, 2018). Doğruluk; bireyin, başkalarına verilen cevaplarla, kendisine verdiği cevapların uyumudur. Bir başka deyişle; içsel dünya ile dış dünya arasındaki yanıtısal koordinasyondur (Karatekin, 2013).

2.5.6. Hoşgörü

Hoşgörü ile bağlantılı pek çok tanım bulunmaktadır. Hoşgörü; bir bireyin, kendinden ayrı fikirleri, çeşitli inançları, yaşam şekilleri, farklı değer yargıları olan birey ye da topluluğa sevecen bir tahammül göstermesini ifade etmektedir. *Hoşgörü, esasında* başkasının yani farklı olanların kendileri gibi olma hakkına saygı duymak ve diğerine verilen zararın kendine ve

herkese verilen zarar anlamına geleceğinden zarar vermemeye özen göstermektir. Hoşgörü, kişiler arası bağlarda gerçekleştirilebilir olan ile gerçekleştirilemez olanın veya gerçekleştirilmesine müsaade edilebilir olan ile gerçekleştirilmesine müsaade edilemez olanın sınırlarını ayıran bir değerdir (Kaymakcan, 2004, s. 114-119).

Kuçuradi (2010)'nin ifadesiyle, bireylerle olan bağlarda hoşgörülü bireyin niteliği; kendisinden çok ayrı fikirlere, hatta zıt olduğu fikirlere sahip bireylerin, kabul edemediği tutumlar takınan ve davranışları olan bireylerin haklarını zedelememesi veya zedelemek istememesidir.

Dünya genelinde ne kadar farklı coğrafyalar, iklimler, milletler, dinler ve diller varsa, bir o kadar çeşitte kültürel yapıların olması da olağan bir durumdur. Dünyada bu kültürel çeşitlilik yaşam alanlarına farklı bir zenginlik kazandırmaktadır (Sineren, 2018).

Toplumların bu soyut kültürel değerlerin yansımaları olarak somut kültürel varlıkları vardır. Toplumlara özel kültürel değerlerin taşıyıcı faktörleri olan bu kültür varlıklarının korunması ve gelecek nesillere aktarılması bir zorunluluk arz etmektedir. Toplulukların, *öteki* olana duyacakları hoşgörü anlayışı, bu kültür varlıklarının zenginleşmesine doğrudan doğruya zemin hazırlamaktadır (Gögebakan, 2010).

2.5.7. Çalışkanlık

Eğitimin temel amacı kişilikli, donanımlı, yetiştiği toplumun değerlerini özümsemiş bireyleri yetiştirmek, toplumun refah ve huzuruna katkı sunmaktır. Bu maksatla ülkelerin eğitim politikaları yoluyla belirlenen ve eğitim sisteminin genel amaçları olarak kabul edilen hedefleri vardır. Hedeflenen insan modelinin sahip olması gereken tüm özellikler, bütün okul tiplerinde ve öğretim sürecinde dikkate alınarak yol gösterici olmalıdır. Toplumlar tarafından oldukça önemli görülen hedefler, varılmak istenen özellikler olarak görülmektedir. Bu sebeple, bir toplum hangi eğitim hedefine ulaşmayı arzu ediyorsa o yönde değerler eğitimi uygulamak durumundadır. Şayet hedef, toplumsal kalkınmayı gerçekleştirebilmekse bilimsellik ve çalışkanlık gibi değerleri bu hedefe uygun olarak geliştirecektir. Eğitim programlarında yer alan çalışkanlık değerinin öğrencilere kazandırılması için, programlı öğrenmenin yanında aile ve çevreninde işe koşulması adeta amaç birliği oluşturacak şekilde

okulların işbirliğine gitmesi gerekmektedir. Bu bağlamda bireylere değer kazandırma konusunda etki edebilecek tüm paydaşların veya bileşenlerin göz önünde bulundurulması ve işe koşulması gerekmektedir (Güngör, 2000, s. 103).

Çalışkanlığın kelime anlamı, “Çalışkan olma durumu, faaliyet” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2011). Bu durumda çalışkan bir bireye, “İşten kaçmayan ve çalışan kimse” diyebiliriz. Çalışkanlığın bir davranış olarak hem birey hem de eğitim için en önemli değerlerden biri olduğu söylenebilir. Hem mesleğinde hem yaşamında başarılı olan kişilere bakıldığında genellikle düzenli çalışan kişiler olduğu görülmektedir. Bu yüzden her öğretmen öğrencilerine çalışkanlık değerini kazandırarak onların başarılı olmalarını arzular. Çalışkan insanların sadece eğitim ve iş yaşamında değil sosyal hayatta da takdir edilen insanlar olduğunu çevremize baktığımızda rahatlıkla görebiliriz (Gökyay, 1973, s. 311).

2.5.8. Sevgi

Sevginin sözlük anlamı insanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygudur (TDK, 2011).

Sevgi, insani değerler eğitimi programında, bir duyu olarak değil de kalbin bir genişlemesi olarak görülür. Sevgi dünyayı birbirine bağlayan en kıymetli değerlerdendir. Bireyin sevgi ile yaşaması aynı zamanda merhamet sahibi olması anlamına da gelmektedir. Sevgi bireyin içinden dışında olan her şeye aktarılıp yayılabilir. Bu durumda kasıt çekici olmak veya hoşlanmaktan çok öte şartsız, bencillikten uzak, temiz haliyle birinden bir diğerine geçen güçtür. Sevginin bir değer kabul edilebilmesi için insanda karşılık beklemeden varlığını devam ettiren bir duygu halinde var olması gerekir. Üst değerlerden biri olan sevginin alt değer türleri mevcuttur. Bu alt değerlerden bazıları; Allah sevgisi, anne/baba sevgisi, vatan sevgisi, hayvan sevgisi, millet sevgisi şeklinde örneklendirilebilir (Dilmaç, 1996, s. 36).

2.6. Akademik başarı

Başarı, belirlenen amaca ulaşma ve isteneni elde etme olarak tanımlanmaktadır. Eğitim açısından düşünüldüğünde başarı program hedefleriyle tutarlı davranışlar bütünüdür (Demirtaş ve Güneş, 2002).

Özgüven (1998) başarıyı okul ortamında belirli bir ders ya da akademik programlardan, bireyin ne derece yararlandığının bir ölçüsü ya da göstergesi olarak tanımlamıştır. Okuldaki başarı ise bir akademik programdaki derslerden öğrencinin aldığı notların ya da puanların ortalaması olarak düşünülebilir.

Durmuş (2004)'a göre başarı, bireyin gerçekleştirilen öğrenme-öğretme etkinlikleri sonucunda hedeflerle belirlenmiş ve kazanılması amaçlanan davranışları ne oranda gerçekleştirdiğini belirlemek için ölçme yoluyla bir karara varılmasıdır.

Cüceloğlu (1992) başarıyı; insanın mükemmellik standardına ulaşip, bu standartları aşmayı amaçlaması olarak tanımlamakta ve insan ihtiyaçları kapsamında yer alan başarı dürtüsünün davranışı etkilediği, başarıma gereksinimi yüksek olan bireylerin ise yaptıklarına daha çok dikkat ettikleri ve herkesten daha iyi yapmaya çalıştıklarını ifade etmektedir.

Başka bir deyişle bir öğrenci programdaki hedef davranışları sergilediği için başarılı sayılabilmektedir. Eğitimde başarı kavramıyla genellikle okulda okutulan derslerde geliştirilen ve öğretmenlerce takdir edilen notlarla, test puanlarıyla ya da her ikisiyle birlikte belirlenen beceriler veya kazanılan bilgilerin ifadesi olan “akademik başarı” kastedilmektedir.

Dolayısıyla akademik başarıdan bahsedildiğinde çoğunlukla ilk önce ilkokul, ortaokul, lise, üniversite veya lisansüstü her türlü eğitim aşamasındaki elle tutulur not veya sınav kavramı akıllarda belirir. Özdemir'in (2008) ifade ettiğine göre Polonyalı bir psikolog olan Benjamin Wolman, başarıyı beklenen neticeye varabilmede elde edilen gelişme olarak açıklamıştır. Akademik başarıysa kişilerin okul yaşamındaki temel başarısı olarak açıklanabilir. Akademik başarısı üst düzeyde olan çalışkan öğrenciler yetiştirmek sosyal hayatın gelişmesinde önemli bir rol üstlenmektedir.

Akademik başarı öğrencilerin mesleki ve toplumsal yaşama donanımlı şekilde hazırlanmalarını sağladığı ve geleceklerini şekillendirdiği için, aileleri ve çevreleri açısından

da oldukça önemli görülmektedir. Fakat eğitim boyunca derinlere inildikçe okullarda, bilişsel olarak daha başarılı görünen öğrenciler; etkin bir şekilde dayanak oluşturulmakta, mükâfatlandırılmakta ama üretkenlikleri pas geçilmektedir. Bu anlamda eğitim aktivitelerinin sağlanmasında en etkili özelliği olan öğretmenlerin davranışlarıyla, öğrencinin üretkenlik becerisini edinmesine, onların üretkenlik becerilerini en yüksek kademelere kadar iletmeyle dayanak sağlaması çok büyük önem arz etmektedir. Bireylerin becerileri, öğrenme ve bilişsel düzeyleri, okuldaki odaklanma ölçüleri ve yönelimleri çeşitlilik gösterir. Modern eğitim görüşü, öğretmeni, öğrenmeyi en yüksek seviyede oluşturacak eğitim metodunu tercih etme ve gerçekleştirme yükümlülüğüyle yüz yüze bırakmıştır. Fark edildiği üzere bireylerin etkin bir şekilde derslere iştirak etmelerini destekleyerek onların başarılarını yükselten metotlardan biri de, takım çalışmasına yönelik öğrenme etkinlikleridir. Akademik başarı olgusu, çok fazla çalışmada değinilmesine ilişkin araştırmacılar olguyu açıklamakla ilgili pasif kalmışlardır.

Öğrenci-öğretmen bağlarının içeriği, akademik başarıyı ve birey davranışlarını değiştirebilmektedir. Öğretmenin sevecen, eğlenceli davranışları ve empati yeteneği bireylerin beklenen davranışları edinmesi bakımından etkin bir rol üstlenmektedir, bu yüzden öğretmen-öğrenci bağı birincil bir bağ çeşididir (Celep, 1997; Demirtaş, 1999; Sadık, 2002).

Wubbels ve arkadaşları, öğretmenin sınıf ortamında sergileyebilecekleri davranışları “yetkili” ve “demokratik” olacak şekilde iki kategoriye ayırmaktadır. Yetkili öğretmenler, öğrencilerin denetim altında olmasına ihtiyaç duyulduğunu, gereksiz serbestliğin olumsuz sonuçlar doğurabileceğini ve bundan dolayı da öğrencilerde odak sorunları oluşabileceğini ifade ederler.

Demokratik öğretmenlerse, bireylerin birçok şeyden farklı olarak sınıf ortamını eğlenceli bulmalarına ihtiyaç duyulduğunu, buna bağlı olarak da zevk veren ve mükâfatlandırıcı bir alanın verilme mecburiyetini belirtir. Tüm bunların öğrenciyi motive edeceğini ve başarısını yükselteceğini ifade eder. Bu duruma göre öğretmen öğrenciyle daha çok ilgilidir, öğrenciye güven duyar ve yükümlülük verir (aktaran Güçlü, 2000, s. 53).

2.6.1. Akademik başarıyı etkileyen faktörler

Akademik başarıyı etkileyen birçok etken vardır. Öğrenci başarısını etkileyen faktörler bireyin kendisi ve çevresiyle ilgili olanlar diye iki grup altında toplanabilir. Çevresiyle ilgili olanlardan bir tanesi aile ortamıdır. Ailenin sosyo-kültürel yapısı, ekonomik yapısı ve ailedeki geçimsizlikler gibi etkenler öğrenci başarısını doğrudan etkileyen faktörlerdir (Kepçeoğlu, 1995). Ayrıca, çocuğun yeterli ilgi ve sevgi görmediği aile ortamındaki geçimsizlikler ve dengesizlikler çocuğun çalışmasını olumsuz yönde etkilemektedir (Yavuzer, 1992). Okul da öğrenci başarısını doğrudan etkileyen faktörlerden birisidir. Okulun araç, gereç, altyapı ve diğer malzemeler açısından yeterlilik göstermesi gerekmektedir. Bunlardan farklı olarak öğretmen ve idarecilerin sergiledikleri değişik tutumlarda, öğrenci başarısını etkileyen faktörler arasında gösterilebilir. Bireyin başarısını etkileyen faktörlerden, kendisi ile ilgili olanlar; öğrencinin kişilik özellikleri ile zihinsel, fiziksel, duygusal olgunluğu ve uyum, kaygı, motivasyon düzeyidir. Öğrencinin akademi başarısını etkileyen faktörlerden bazıları aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır (Başaran, 1994).

2.6.1.1. Genetik faktörler

Akademik başarının, öğrenme hızı ve zekâ gibi zihinsel etmenlerle ilişkili olduğu farklı araştırmalar tarafından belirtilmektedir. Kişinin IQ seviyesi veya nelere yeteneklerinin olup olmadığı başarıyı etkileyen faktörlerdendir (Arıcı, 2007).

2.6.1.2. Çevresel faktörler

Ebeveyn tutumları, ailenin eğitim düzeyi, ailenin beklentisi, ailenin sosyo-ekonomik durumu, okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin yeterliliği ve tutumu gibi çevresel etkenlerin de kişilerin akademik başarısını etkileyen önemli faktörlerden olduğu belirtilmektedir (Arıcı, 2007).

2.6.1.3. Eğiticinin tutumu

Bütün eğitim düzeylerinde öğretmenin, öğrenci ve başarı üzerindeki etkisi yadsınamaz. İyi bir eğiticinin her zaman öğrencinin akademik başarısında olumlu bir etkisi olacaktır. Öğrencilerin, başarılarında ya da başarısızlıklarında okul ve öğretmen faktörünün de etkili olduğu bilinmektedir. Her çocuğun kendini duygusal ve sosyal açıdan güvenli hissedebileceği bir ortama ihtiyacı vardır. Bu ortamın sağlanmasında öncelikli olarak öğretmen ve okul yöneticilerine büyük sorumluluklar düşmektedir. Öğretmenin, başarı durumunda oldukça etkili bir görevi vardır, öğretmenin okulda bilgi aktarma ve öğrenim sürecini yönetme, sınıf içi düzen ve disiplin sağlama, ayrıca çocukların olumlu benlik ve kişilik kazanmalarında onlara bir model olma ve yönlendiricilik görevi de vardır. Grubun uyumunu sağlamak ve her öğrenciyi bu uyum içinde etkin, yaratıcı, mutlu ve başarılı bir birey olmaya yönlendirmek öğretmenin eğitimcilik yeteneğine, anlayışına ve sevecenliğine bağlıdır (Bayhan, 1999, s. 10).

Birçok araştırma akademik başarı ve öğrenci davranışlarının öğretmen öğrenci ilişkisinin kalitesinden etkilendiğini göstermektedir. Öğrenciler genellikle içten ve samimi öğretmenleri tercih etmektedirler. Olumlu öğretmen-öğrenci iletişimi öğrencinin okula karşı olumlu tepkileriyle çok yakından ilişkilidir (Jones ve Jones, 2001).

Olumlu öğretmen-öğrenci iletişimi akademik başarının artmasını sağlarken, olumsuz öğretmen öğrenci iletişimi de başarısızlığın ve istenmeyen davranışların en önemli kaynaklarından birisi olarak görülür. Öğretmen-öğrenci ilişkisinin niteliği öğrencilerin akademik başarısı ve okulda gösterdikleri olumlu ve olumsuz davranışlar üzerinde büyük bir etkiye sahiptir (Seeman, 2000).

2.6.1.4. Sosyo-ekonomik durum

Sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olanlar düşük olanlara göre daha başarılı olurlar. İyi bir eğitim alma, istediği eğitime gidebilme olanağı da bu durumu olumlu yönde etkiler. Farklı sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin problem alanları ve başarı düzeyleri arasındaki ilişkilere bakıldığında öğrencilerin derslerden aldıkları notların aritmetik ortalamalarının, alt sosyoekonomik düzeyden üst sosyo-ekonomik düzeye gidildikçe arttığı görülmektedir (Seeman, 2000).

2.6.1.5. Öğrencinin sağlık durumu

Göz, kulak, deri, burun gibi duyu organları bedenın dışarıya açılan birer pencereleridir. Canlı, dışardan bilgiyi bu organlar aracılığı ile alır. Gerçek yani sağlam ve doğru olan bilgilerimizin kaynağı, duyu organlarımızdır. Çünkü bilginin temeli olan algılar duyuların zihnımızde birleşmesi ve bir anlam kazanması ile oluşur. Bir kimsenin duyu organları ne kadar normal çalışırsa o kimse o kadar sağlam bilgi sahibi olabilir. Duyu organları, aynı nedenlerden dolayı zekânın gelişmesine de etki yapmaktadır (Senemoğlu, 2005, s. 15-60).

Bireyin sağlıklı bir fizyolojik yapıya sahip olmasının öğrenmede olumlu rolü vardır. Özellikle görme ve işitme gibi duyu organlarındaki bozukluklar öğrenmeyi olumsuz yönde etkilemektedir. Gelişimin bir bütün olduğu düşünöldüğünde bu bozukluklar öğrenmeyi güçleştireceğı gibi bazı kişilik problemlerine de neden olmaktadır.

Duyu organlarının hepsi öğrenme üzerine aynı derecede etkili değildir. Bunların içinde en fazla etkili olan “göz” dür. Göz aracılığı ile alınan uyarılar diğerlerine göre daha kuvvetlidir. Bunların zihinde saklanması ve gerektiğinde anımsanması daha kolaydır. Bundan sonra, “kulak” gelir. Zihnımızde oluşan kavramların büyük kısmı, bu iki organ tarafından kazanılmıştır (Binbaşioğlu, 1996, s. 10-50).

2.6.1.6. Duygusal zekâ

Okuldaki başarı, büyük ölçüde akademik zekâyı bağılı olduğu kadar duygusal zekâyı da bağılıdır. Okuldan yararlanmak için gerekli temel özellikler olarak kabul edilen; "Doyumu erteleyebilme, uygun bir biçimde sosyal sorumluluk üstlenebilme, duygularını kontrol altında tutabilme, iyimser bir bakış açısına sahip olabilme, içsel güdülenme, başkaları ile ilişki kurabilme, işbirliği yapabilme ..." gibi beceri alanları duygusal zekâ düzeyine bağılıdır. Bu özellikleri geliştirmek için anaokulu/anasınıflarından başlanarak tüm eğitim süreci boyunca açık ya da örtük müfredatta ilgili etkinliklere yer verilmelidir (Bacanlı, 1999).

2.6.1.7. Öğrencilerin tutumu

Tutum, bireylerin belli bir kişiyi, grubu, kurumu veya bir düşünceyi kabul ya da reddetme şeklinde gözlenen, duygusal bir hazırbulunuşluk hali veya eğilimidir. Eğitim sürecinin önemli bir ögesi olan tutum, öğrenmenin gerçekleşmesinde etkilidir. Öğrencilerin öğrenmeye ve derse yönelik tutumlarının olumlu olması, akademik başarıyı artırmaktadır (Yenilmez ve Özabacı, 2003).

Okula dair olumlu ya da olumsuz algı ve davranışları beklenen davranışı sergilemelerinde belirleyici rol oynar. Öğrencinin başarısını etkileyen faktörler arasında öğrencinin kendisine ilişkin algılarından da söz edilebilir. Bir öğrencinin bir öğrenme ünitesini ya da derse ilişkin elde ettiği başarılar ve bu başarılarla ilgili algılar zaman içinde birikerek kararlılık kazanır. Bu da öğrencinin, aynı türde olan bir sonraki öğrenme ünitelerine ve derse yönelik kendine olan güvenini artırır. Başarısız öğrenme yaşantılarında da durum bunun tersidir. Öğrencinin kendisine ilişkin başarı ya da başarısızlık algıları da akademik başarıya etki eder (Bloom, 1998'den aktaran Keskin, 2003, s. 173)

2.6.1.8. Okulun kaynakları

Okulun kaynakları, okul da öğrenci başarısını doğrudan etkileyen faktörlerden birisidir. Eğitim yeri içerisinde öğrenim gören kişilerin materyallerinin karşılanması oldukça büyük öneme sahiptir. Ders kitapları, defter, öğrenme için gerekli olan materyaller, ulaşılabilir kaynaklar öğrenme ortamında sağlanmalıdır. Ayrıca laboratuvar çalışmaları isteyen derslerin laboratuvar olanaklarının olması ve kütüphaneler eğitimin içinde olması gereken önemli alanlardandır. Okulun araç, gereç, altyapı ve diğer malzemeler açısından yeterlilik göstermesi gerekmektedir. Böylelikle gerekli bilgi akışı sağlandığında, öğrencilerin deneyim kazanması ve oluşturdukları bilgileri deneyimlemesi, akademik başarılarını yükseltmelerini sağlayacaktır (Başaran, 2001).

2.6.1.9. Okul yönetimi

Öğrencilerin, başarılarında ya da başarısızlıklarında okul ve öğretmen faktörünün de etkili olduğu bilinmektedir. Her çocuğun kendini duygusal ve sosyal açıdan güvenli hissedebileceği bir ortama ihtiyacı vardır. Bu ortamın sağlanmasında öncelikli olarak öğretmen ve okul yöneticilerine büyük sorumluluklar düşmektedir. Öğretmenin, başarı durumunda oldukça etkili bir görevi vardır. Öğretmenin okulda bilgi aktarma ve öğrenim sürecini yönetme, sınıf içi düzen ve disiplin sağlama, ayrıca çocukların olumlu benlik ve kişilik kazanmalarında onlara bir model olma ve yönlendiricilik görevi de vardır. Grubun uyumunu sağlamak ve her öğrenciyi bu uyum içinde etkin, yaratıcı, mutlu ve başarılı bir birey olmaya yönlendirmek öğretmenin eğitimcilik yeteneğine, anlayışına ve sevecenliğine bağlıdır (Bayhan, 1999, s. 10).

Öğrencinin toplumsal hayatı içerisinde yer alan ve aynı zamanda kişiliğinin oluşmasında rol oynayan, onun öğrenmesini ve bu öğrenme sonucunda okul başarısını belirleyen faktörlerden birinin de okul kültürü olduğu düşünülmektedir. Okul kültürü, eğitim ve öğretimi destekleyici nitelikte, bireysel öğrenme ve gelişme çabalarının özendiricisi olarak işlev görür (Balcı, 2007).

2.6.1.10. Öğretme-öğrenme yöntemleri

Öğrencilere öğretme teşvik edici yollarla olmalıdır. Öğretmen öğrenci ilişkileri de aynı şekilde teşvik edici şekilde olmalıdır. Eğitim-öğretim etkinliklerinin ayrılmaz bir parçası olan değerlendirme sürecinde yer alan sınavlar da bazı durumlarda öğrencilerin öğrenme başarılarını etkilemektedir. Başaran (2001)'a göre, öğrenci kendine olan güvenini yitirmemek, başkalarının gözünde düşmemek, benliğini korumak için sınavlarda başarısız olmamanın gerektiğini bilmekte ve sınavları birer kaygı kaynağı olarak görmektedir. Bu yüzden, her insan gibi öğrenci de sınanmaktan çekinmektedir. Sınav korkusunun yaşandığı bir sınıfta öğrencinin derse güdülenmesini sağlamak güçleşir, notların düşük olmasına bağlı olarak öğrencilerde moral bozukluğu, kaygı, korku duyguları oluşur ve eğitim ortamı gittikçe olumsuz bir havaya girer.

Öğrenciler geçmişteki yaşantılarında konuşmalarından dolayı kötü durumlarla karşılaşmış olabilirler. Bu durumun tekrarlanmaması, arkadaşlarının gözündeki değerinin düşmemesi için

konusmaktan çekinir. Özellikle sınıfta soğuk bir ilişki varsa, arkadaşlarıyla sürekli alay eden, onları küçümseyen kimseler varsa bu sınıftaki öğrenci konuşmaktan sürekli kaçır. Böyle bir sınıfta okuyan öğrenciler için sözlü yoklama korkunç bir sınavdır. Bu nedenle sınavların her zaman yazılı olmasını isterler (Başaran, 2001).

2.6.1.11. Sınıf ortamı

Öğretmenlerin, sınıf ortamında öğrencilerin etik kurallara uygun davranmalarında önemli rolleri vardır. Öğretmen-öğrenci arasındaki gibi öğrenci-öğrenci arasında da anlayış, saygı ve iş birliği vardır ve bu da en az öğretmen-öğrenci arasındaki iletişim kadar önemli bir unsurdur. Bu iş birliği sınıf içinde öğretme, öğrenme, verimlilik, teşvik gibi önemli özellikleri karşılamaktadır. Kişiler arasında doğru ilişkinin kurulması öğrencilerin daha iyi öğrenmelerine ve dolayısıyla akademik başarılarının olumlu yönde gelişmesine neden olacaktır.

Etkili iletişim iyi bir sınıf yönetiminin temelini oluşturur. İyi bir sınıf yönetimi, sınıfta etkili bir iletişim ortamının oluşturulmasıyla gerçekleştirilebilir (Zabel ve Zabel, 1996). Etkili iletişimin olmadığı bir sınıf ortamında olumlu bir öğrenme ortamı yaratmak için yapılan tüm girişimler sınırlı kalacak ve genellikle bu girişimlerin amaçlanan etkileri kısa süreli olacaktır. Etkili iletişim becerilerine sahip olma hem öğrencilerle iyi bir iletişim kurmaya yardım eder, hem de öğretmenlerin kişisel ihtiyaçlarını daha etkili bir şekilde karşılamaya ve mesleki amaçlarına ulaşma imkânı verir. Bir öğretmenin iletişim becerilerini geliştirmesi onun öğrencilerle doğal, samimi ve içten ilişkiler kurmasına yardım eder. Bu ilişki hem öğretmen hem de öğrenci için sınıf ortamında etkileşimi ve öğretme-öğrenme etkinliklerini daha anlamlı, zevkli ve doyum sağlayıcı kılar. Etkili iletişim becerilerine sahip bir öğretmen öğrencilerini daha iyi anlar, onları daha kolay kabul edebilir ve öğrenciler de öğretmenlerine, öğrenmeye ve akranlarına karşı olumlu tutum ve davranışlar geliştirirler (Jones ve Jones, 2001).

2.6.1.12. Ebeveynlerin rolü

Kişinin yaşamını sürdürdüğü yer, temellerin oluştuğu yerdir. Bu durumda iyi bir akademik sonuç ile karşılaşmak istiyorsak, bakım verenin ya da diğer aile üyelerinin akademik başarıda kişiye yardımcı olmalarını bekleriz. Ana babanın aşırı ilgisi, yanlış tutumu, ilgisizliği, baskısı, sertliği, sevgisizliği, ev ortamını uygun düzenlememesi gibi durumlar çocukların ders çalışmaktan soğumasına, korku, gerginlik gibi durumlarına neden olmaktadır (Çelenk, 2003).

Öğrencilerin içsel ve dışsal güdülerıyla ana babalarının tutum ve davranışları arasında önemli bir ilişki vardır. Çocukların bağımsız düşünme davranışlarını kontrol eden, eleştirici, cezalandırıcı ve katılımsız ana baba davranışları daha çok çocukların dışsal güdülerıyla ilgilidir. Bunun yanında, çocukların bağımsız ifadelerini cesaretlendiren ve bireysel gelişimi destekleyen aile davranışları da içsel güdüyle ve akademik başarıyla ilgilidir. Toplumumuzda ortak olan bir anlayış vardır. Bir yandan çocuğun özerklik ve girişim eğilimleri engellenirken, öbür yandan bu engelleme doğurduğu saldırganlık dürtüleri bastırılmak zorunda kalır. Çocuk yetiştirme biçimi bağımlı bir kişilik geliştirici niteliktedir. Böyle aile ortamlarında büyüyen öğrencilerde kendine güven eksikliği en önemli problemler arasındadır. Kendi yeteneklerine ve bilgisine güvenmeyen sindirilmiş bir öğrenci sınıf içerisinde aktif katılımdan her zaman uzak durur. Yapabileceği işleri yapmaktan korkar. Bu da onun öğrenme güdüsünü olumsuz etkiler (Tezcan, 1988).

Özetle, ana ve babanın davranış ve tutumları öğrencinin güdü düzeyini ve dolaylı olarak başarı durumunu etkilemektedir. Ana babaların okulla ilgili aktivitelere katılması, öğrencinin çabasına değer vermesi ve bu çabanın tamamlayıcısı olması onu başarıya doğru yönlendirip cesaretlendirmesi ve eğitimiyle ilgili olumlu beklentilerde ve geribildirimlerde bulunması öğrencinin güdü düzeyini olumlu olarak etkilemektedir. Bunun tersine; ana babaların aşırı kısıtlayıcı, baskıcı davranışlar göstermesi, öğrencinin eğitimiyle ilgili aşırı ilgisiz olması; onun yetenekleriyle ilgili önyargılı fikirlerinin olması öğrencinin başarı güdüsünü olumsuz yönde etkilemektedir (Tezcan, 1988).

2.6.1.13. Sosyal çevre

Öğrenciler, yalnızca akademik kavramları bilmek için değil bunları başkalarıyla nasıl iletişime geçip sosyal açıdan kullanacaklarını da öğrenirler. Çocuklar genelde arkadaş edinerek ya da

arkadaşlarıyla ilişkiler kurarak sosyalleşirler. Okul içinde dostlukların oluşması, kişilerin akademik sonuçları üstünde olumlu sonuca neden olur.

İçinde yaşadığımız kültürde, insanların çoğunlukla başarıya göre değerlendirildikleri görülmektedir. Bu değerlendirme zamanla kültürel bir baskı halini almaktadır. Bu kültürel baskının hissedilmesi ise ilkokul yıllarından itibaren başlamakta ve çocuklar başarılı ve başarısız olarak adlandırılmaktadırlar (Baran, 1995).

Okul başarısı, akademik açıdan gösterilen üstünlüğe göre saptanan bir göstergedir. Okul, bilişsel gelişimin sağlandığı, bilginin kazanıldığı, akademik üstünlüğe ulaşmak için ortamın hazırlandığı bir yerdir. Üstün olarak kabul edilen notlar okul başarısını; bu notların altında olan notlar ise okul başarısızlığını ifade eder. Öğrencilerin başarılı ve başarısız olarak nitelendirilmesinde derslerde alınan notların oranı, davranışların değerlendirilmesine göre daha etkilidir. Sınıfta sürekli yaramazlık yapan fakat notları çok iyi olan bir öğrencinin davranış notlarının da iyi olduğu toplumsal yaşamda sıklıkla gözlemlenebilen bir olgudur. Ergenlik dönemi öğrencileri içinde bulundukları gelişim kuşağı itibarıyla arkadaşlarına bağlı ve samimidirler. Bu dönemde, arkadaş grubu tarafından kabul görmek gençler ve çocuklar için güçlü bir ihtiyaçtır. Arkadaş grubunun özel değerlerine bağlı olarak eğitimsel istekler ya güçlenir ya da azalır. Bireyin eğitimsel istekleri, arkadaşlarının eğitimsel istekleri ile uyum içindedir. Bu şekilde başlayan ilişkilerde söz konusu başarı olunca okulların özel durumları ve nitelikleri önem kazanmaktadır. Seçilerek belli okullara giren öğrencilerin başarıları ile herkesin rahatlıkla eğitim-öğretim alabileceği ilköğretim okullarında okuyan öğrencilerin başarısı farklı olabilmektedir (Özabacı Tiryakioğlu, 1996).

2.6.1.14. Psikoloji ve sağlık ile ilgili faktörler

Akademik başarıya ulaşmak için öğrencinin psikolojik ve fiziksel olarak iyi olması beklenir. Öğrencilerin, öğretim görmeden zevk almaları beklenir. Bir öğrencinin travmatik bir geçmişinin olması, stresli olması, kaygı yaşıyor olması eğitim ve öğretim hayatını etkileyecektir. Akademik başarıyı etkileyen psikolojik faktörlerden bazıları aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır.

Olgunlaşma: Olgunlaşma, vücut organlarının kendilerinden beklenen fonksiyonu yerine getirebilecek düzeye gelmesi için, öğrenme yaşantılarından bağımsız olarak, kalıtımın etkisiyle geçirdiği biyolojik bir değişimdir. Olgunlaşma fiziksel gelişime büyük ölçüde etki eder. Birçok psiko-motor davranışın yapılması olgunlaşmaya bağlıdır (Senemoğlu, 2005, s. 3).

Bacanlı (2005)'ya göre olgunlaşma yaş ve zekâ açısından ele alınabilir. İyi bir öğrenmenin olabilmesi için, organizmanın o davranışı öğrenebilecek yaşa gelmiş olması gerekir. Ancak bazı kişiler yaş olarak olgunlaşmış olsalar bile öğrenemeyebilirler, çünkü zihinsel açıdan yeterli olgunluğa ulaşmamış olabilirler. Zihinsel açıdan olgunluk genel olarak zekâ kavramı ile ele alınır. Dolayısıyla yaş ve zekâ açısından belirli bir olgunluğa ulaşmamış bireylerden olgunluk düzeylerinin üzerinde davranışlar beklemek olumsuzlukla sonuçlanabilir (Bacanlı, 2005, s. 151).

Hazırbulunuşluk: Olgunlaşma, bireye yaşla birlikte artan yeterlikler sağladığı gibi, öğrenme fırsatları verildiği takdirde bireyin yeni ve daha karmaşık davranışları kazanması için gerekli olan hazırbulunuşluğu da beraberinde getirir. Ancak hazırbulunuşluk, bireyin sadece olgunlaşma düzeyini değil, aynı zamanda bireyin önceki öğrenmelerini, tutumlarını, güdülenmişlik düzeylerini, yeteneklerini, genel sağlık durumunu da kapsar. İyi bir öğrenmenin gerçekleşebilmesi için öğrencinin gerekli olgunluğa ulaşması tek başına yeterli değildir. Örneğin, yazı yazmayı öğrenen öğrencilerin küçük kaslarının gerekli olgunluğa ulaşmasının yanında yazı yazmayla ilgili ön öğrenmelere sahip olması ve yazı yazmaya istekli olması öğrenme başarılarını olumlu yönde etkilemektedir (Senemoğlu, 2005, s. 4).

Kaygı Düzeyi ve Korku: Kaygının öğrenme üzerindeki etkisini Bacanlı (2005) şu şekilde açıklamaktadır: Çok düşük ve çok yüksek kaygı düzeyleri öğrenmeyi zorlaştırırken, orta düzeyde bir kaygı duymak öğrenmeyi kolaylaştırır ve teşvik eder. Aşırı kaygı öğrencilerin heyecan ve paniklemesine neden olurken düşük kaygı durumu da tembelliğe ve isteksizliğe neden olarak öğrenmeyi olumsuz etkilemektedir.

Öğrencilerin okuldaki öğrenme başarılarını etkileyen bir başka değişken öğretmene, yöneticilere, derse, sınavlara ve konuşmaya yönelik korkularıdır. Başaran (2001)'a göre, genel olarak öğrenciler öğretmenlerden korkarlar. Bu korkuda ailenin payı büyüktür. Küçük yaşlarda polis, doktor gibi öğretmenden de korkma çocuğa aşılanır. Ancak asıl kötü ve kökleşen öğretmen korkusunu öğretmenlerin kendileri yaratır. Bu korku öğrenciyi derinden etkiler ve

öğrenmesini engeller. Öğrenciler kendilerini sürekli kötü sözlerle eleştiren, alay eden, sınıf içinde kötü duruma düşüren, sürekli şiddet kullanan, cezayı alışkanlık haline getiren, bağırarak öğretmenlerden çok korkarlar. Bu da öğrencilerin olumsuz davranışlar göstermelerine neden olarak öğrenmelerini olumsuz etkiler.

Dikkat: Dikkat toplama, istek üzerine bilincimizin bir konu üzerine toplanması halidir. Dikkat ederken bütün zihinsel yeteneklerimiz etkin hale geçmektedir. Etkili ve kalıcı öğrenmenin gerçekleşmesi açısından özel bir öneme sahiptir. Dikkat toplamada ön koşul; motivasyon, ilgi ve ben'in gelişimidir. Yetenekler ve ayrıca çalışma şeklinin de etkisi vardır. Öğrenme ortamında öğrencilerin dikkatini, ilgileri, ihtiyaçları, kişilik özellikleri, sınıfın fiziksel ve psikolojik ortamı gibi birçok değişken etkilemektedir. Öğretmenlerin öğrencileri güdüleyerek dikkatlerini öğrenme malzemesine çekmesi öğrencilerin öğrenme başarılarını arttıracaktır (Özdoğan, 1999).

2.6.2. Fiziki öğrenme ortamı ve akademik başarı

Okuldaki ortamın, ölçülebilir eğitim sonuçları üzerine oldukça güçlü, tanımlayıcı bir seçenek olduğu gözlemlenmiştir. Akademik başarı için ihtiyaç duyulan gerekli ortam ve materyallerin sağlanmış olmasının, eğitim ve öğrenim üzerine etkisi göz ardı edilemeyecek büyüklükte önem taşımaktadır. Etkili bir eğitim-öğretim gerçekleştirmek için aile, psikolojik faktörler, öğrencinin fizyolojik özellikleri ile birlikte öğrenmenin gerçekleştiği ortamı da göz önünde bulundurmak gerekir. Sınıftaki öğrenci sayısı, öğrencilerin oturma düzeni, ısı, ışık, gürültü, temizlik, renk gibi fiziksel değişkenler okuldaki öğrenmeleri olumlu ya da olumsuz yönde etkilemektedir (Küçük Ahmet, 2003).

Küçük Ahmet (2003)' e göre sınıftaki öğrenci sayısı düştükçe öğrenci başarısı artar. Kalabalık olmayan sınıflarda öğretmenin her öğrenciyi daha iyi tanınması ve bireysel olarak ilgilenmesi öğretmen-öğrenci iletişimini güçlendirmekte ve öğrenmeleri olumlu yönde etkilemektedir. Öğrencilerin sınıftaki oturma düzenleri de öğrenmelerini etkileyen bir başka fiziksel değişkendir. Oturma planı oluşturulurken öğrencilerin fizyolojik özellikleri de göz önünde bulundurulmalıdır. Aksi takdirde fizyolojik özelliklerindeki olumsuzluklar öğrenmelerini zorlaştıracak gibi sınıfta istenmeyen davranışların da ortaya çıkmasına neden olacaktır.

İnsanlar, normal hava sıcaklığı 17-23C olarak kabul edilen değerler arasında güvenli olarak çalışabilmekte ve üretebilmektedir. Bu değerlerin dışında, öğrencilerin öğrenim gördükleri ortamlar normal sıcaklığa sahip olmalıdır. Yapılan araştırmalara göre yüksek derecedeki sıcaklıkların, zihinsel ve bedensel etkinlikleri olumsuz etkilediği belirlenmiştir (Şişman ve Turan, 2004).

Dolayısıyla etkili bir sınıf ortamı oluşturulurken ısı değişkeninin öğrenme üzerindeki etkisi göz önünde bulundurulmalıdır. Öğrenmeyi etkileyen fiziksel değişkenlerden bir diğeri sınıfın ışıklandırmasıdır. Sınıfın az ışık alması öğrencilerin tahtadaki yazıları okumasını güçleştirdiği gibi dikkatlerini de dağıtmaktadır. Fazla ışıklandırma ise tahtadaki yazıların parlamasına neden olarak gözü yorduğu için öğrenmeyi olumsuz yönde etkilemektedir.

Öğretmen ve öğrenci arasındaki iletişim sorunları da öğrencilerin öğrenmeleri üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır. Bu iletişim bozukluklarının bir nedeni de gürültüdür. Gürültü, öğretmen ve öğrencilerin dikkatlerini dağıtarak zihinlerinin çabuk yorulmasına ve öğrenmeyi güçleştiren birçok istenmeyen davranışların ortaya çıkmasına neden olur. İyi bir sınıf atmosferi oluşturmak için; öğrencilerin zamanının büyük bölümünü sınıfta geçirdiği ve sınıftaki fiziksel değişkenlerin öğrencilerin öğrenme başarıları üzerinde önemli etkilere sahip olduğu göz önünde bulundurulmalı ve bu değişkenler en doğru şekilde düzenlenmelidir. Okul ortamının algısına katkıda bulunan çevresel etkenlerin, eğitim sisteminde kişilerin akademik başarılarına katkı sağlayan en önemli bileşenlerden birini oluşturduğu söylenebilir.

Bu bileşenler, okulun dışı, sınıfın içindeki malzemeler, okulun kütüphanesi, okuldaki laboratuvar, okul araç-gereçleri, öğrencilerin eğlenebilecekleri ekipmanlar ve diğer eğitimsel materyaller vb. öğeleri içerirken, bu öğelerin yeterli olup olmaması, kullanışlı olup olmaması ve etkin kullanılabilir olup olmaması öğrencilerin akademik başarısına doğrudan etki eden faktörleri oluşturmaktadır. Başka bir açıdan, çevre koşullarına katkı sağlamayan eğitim binaları veya sınıflar ya da yetersiz eğitim materyalleri gibi faktörler öğrencilerin akademik başarıları üzerine olumsuz bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır (Şişman ve Turan, 2004).

2.7. İlgili araştırmalar

Araştırma konusunun, daha önce yerli ve yabancı literatürde örneği yoktur. Araştırma konusuna yakın bazı çalışma örneklerine aşağıda yer verilmiştir.

Küçükşen ve Budak (2017) tarafından yapılan çalışmada, lise düzeyinde öğrencilerin sosyal değer tercihlerinin ve sosyal sorumluluk bilincinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya Konya il merkezi ve ilçelerinde beş farklı liseden 226 erkek ve 184 kadın olmak üzere 410 birey dâhil edilmiştir. Araştırmanın sonunda bireylerin %49,8'inin 17 yaşında olduğu, %45,1'inin 18 ve üzeri yaşında olduğu, %51'inin büyük şehirde yaşadığı, %3,2'sinin köylerde ve küçük yerleşim yerlerinde ikamet ettiği, öğrencilerin annelerinin %2,5'inin okuma yazma bilmediği, %43'ünün ilkokuldan mezun olduğu, %16,1'inin lisans mezunu olduğu, bireylerin babalarının %34,9'unun üniversite mezunu olduğu, 1,2'sinin okuma-yazma bilmediği tespit edilmiştir. İş değerleri, bilimsel, aile, siyasi değerler ve dini değerler açısından erkek ve kadın öğrenciler arasında bir farklılığın görülmediği, erkek öğrencilerin kadın öğrencilere oranla geleneksel ve betimsel değer açısından puanlarının düşük düzeyde olduğu, bireylerin ulusal sorumluluk değerleri arasında cinsiyet açısından farklılıkların bulunduğu tespit edilmiştir.

Özcan ve Erol (2017) tarafından yapılan çalışmada, lisans ve ön lisans öğrencilerinin dindarlık-değer ilişkisinin ve değer yönelim ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. İncelemeye, Karabük Üniversitesi'nde farklı bölümlerde ve branşlarda öğrenim gören toplamda 300 birey dâhil edilmiştir. Araştırmanın sonunda bireylerin yeniliğe açık olma değerleri ile dinin etkisi açısından negatif sonuç ortaya koyduğu tespit edilmiştir. Erkek öğrencilerin kadın öğrencilere kıyasla toplumsal değerlere daha düşük düzeyde önem verdiği, kadın öğrencilerin toplumun her kısmındaki değerlere önem verdiği ve dikkat ettiği, köylerde yaşayan ve anne eğitim durumu ilkokul düzeyinde olan bireylerin dindarlık değerine daha çok önem verdiği tespit edilmiştir.

Dinç ve Üztemur (2016) tarafından yapılan çalışmada, ortaöğretim düzeyindeki öğrencilerin adalet, eşitlik, özgürlük ve birbirleri ile dayanışma düzeylerine ilişkin algılarının karikatür çizimleri aracılığı ile belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya Manisa ilinde bulunan bir ortaokulun son sınıf öğrencileri dâhil edilmiştir. Araştırmanın sonunda bireylerin eşitlik ve adalet ile ilgili ifadeleri birbiri ile karıştırdığı, öğrencilerde adaletin önemli bir yere sahip olduğu, öğrencilerin karikatür yorumlarken en çok zorlandığı ifadelerden birinin özgürlük kavramı olduğu, bireylerin pozitif ayrıcalığa karşı bakış açılarının negatif olmadığı tespit

edilmiştir. Öğrencilerin, özgürlük kavramına ilişkin görüşlerini ve düşüncelerini ifade ederken özgürlüğü, bağımsızlık ve kendi başına hareket edebilmek olarak gördüğünü, öğrencilerin algılarına ilişkin kavramlardan bahsederlerken “barışçıl, iyiliksever, haksızlığa karşı durma” gibi ifadelerde bulundukları tespit edilmiştir.

Sesli ve Demir-Başaran (2016) tarafından yapılan araştırmada, ortaöğretim düzeyinde öğrenim gören bireylerin özerklik düzeyleri ve değer yönelimleri arasındaki ilişkinin neler olduğunun incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya Kayseri ili merkezine bağlı olan Kocasinan, Talas ve Melikgazi ilçelerinin meslek ve Anadolu liselerinden 219 erkek ve 212 kadın olmak üzere toplamında 431 öğrenci dâhil edilmiştir. Araştırmanın sonucunda bireylerin uyma değerleri ile geleneksellik değerlerine yönelim oranlarının düşük düzeyde olduğu, öğrencilerin öz yönelim ve evrenselcilik değerlerine daha çok yöneldiği, duygusal özerklik değerlerinin davranışsal özerklik değerlerinden daha düşük orana sahip olduğu, bireylerin sınıf düzeyi, okul türü, cinsiyet ve anne-baba eğitim durumlarına göre farklılık olduğu tespit edilmiştir. Anadolu lisesinde öğrenim gören öğrencilerin öz-yönelim, başarı, güvenlik ve evrenselcilik değerlerinin lehine olumlu bulgular oluşturduğu, uyma, hazcılık, güç, iyilikseverlik, uyarılım ve geleneksellik değerlerine yönelik yapılan testte anlamlı bir farkın olmadığı, öğrencilerin bazı değerleri benimsediği bazılarını ise benimsemediği belirlenmiştir. Genel olarak geleneksellik değerlerine karşı nerede ise hepsinin aynı tutumu sergilediği, bireysel değerlere yönelimin daha yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Bireylerin, bazı değerlerin bağımsızlıklarına engel olduğunu düşündükleri, öğrencilerin toplumda kabul görmüş bazı değerlere uyma zorunluluğunun bağımsızlık değerini ve özerklik değer ihtiyacını arttırdığı tespit edilmiştir.

Göldağ (2015) tarafından yapılan araştırmada, meslek yüksekokulunda öğrenim gören öğrencilerin değer algıları ile şiddet eğilim düzeylerinin neler olduğunun belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya “işletme, özel güvenlik, inşaat, vergi uygulama, bilgisayar teknolojisi” bölümlerinde eğitim alan 307 öğrenci dâhil edilmiştir. Araştırmanın sonunda bireylerin öz yönelim, başarı, yardımseverlik, evrenselcilik, güvenlik ve uyma değerleri arasında cinsiyet açısından bir farklılık bulunmadığı, bazı değerlerin cinsiyetler arasında farklılık göstermesinin nedeninin cinsiyet farklılığından kaynaklı olduğu görülmüştür. Bazı değerlerin kadınların lehine olurken erkeklerin lehine olmadığı, bireylerin evrenselcilik, uyarılım, başarı, öz yönelim, güvenlik, uyma, yardımseverlik ve toplam değer puanlarına

ilişkin dâhil oldukları sınıf düzeyinin etkisi olduğu ve sınıf düzeyine göre anlamlı farkın bulunduğu, bireylerin güvenlik ve evrenselcilik değer puanları ile ilgili sınıf düzeylerine göre farkın bulunmadığı, bireylerin uyarılım ve yardımseverlik puanları arasında eğitim aldıkları bölüm ve branşa göre anlamlı bir farkın olduğu tespit edilmiştir.

Kundakçı (2014) tarafından yapılan araştırmada, orta öğretim seviyesinde öğrenim gören öğrencilerin çevreye karşı tutumları ile değer tercihleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya, Denizli ilinde ve merkez ilçelerinde öğrenim gören 111 erkek ve 192 kadın olmak üzere toplamda 303 birey dâhil edilmiştir. Araştırmanın sonunda öğrencilerin %51,5'inin 18 yaşında olduğu, bireylerin babalarının %29,7'sinin eğitim durumunun lise düzeyinde olduğu, %5,3'ünün gelir durumunun yüksek, %6,3'ünün düşük, %88,4'ünün ise orta düzeyde olduğu, bireylerin cinsiyetleri ile evrensellik alt boyutu arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir.

Selvitopu ve diğerleri (2014) tarafından yapılan araştırmada, lise düzeyindeki öğrencilere kazandırılması gereken değerlere yönelik anne-babaların okullardan ne gibi beklentilerinin olduğunun belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya, “yarı yapılandırılmış anket” yöntemiyle 17 birey dâhil edilmiştir. Araştırmanın sonunda anne ve babaların okullardan beklentilerinin ve kazandırılmasını istediği bazı değerlerin veya davranışların öğrenciye kazandırılmadığını, velilerin beklentilerinin yüksek olduğu ve buna karşılık bulamadığı görülmüştür. Velilerin bazı değerlerin öğrencilere kazandırılmasında kendilerinin ilgilendiği, velilerin birçoğunun öğrencilerin bencil, tembel ve toplumsal çevreden uzaklaştığını söylediği tespit edilmiştir.

Sobi (2014) tarafından yapılan araştırmada, ortaokul düzeyindeki öğrencilere yönelik gerçekleştirilen doğruluk değer eğitiminin, öğrencilerin doğruluk eylemlerine ve doğruluk tutumlarına etkisinin neler olduğunun belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya Trabzon iline bağlı olan Şalpazarı'nda bağlı bir ortaokulun son sınıf öğrencileri dâhil edilmiştir. Araştırmanın sonunda öğrencilere uygulanan testin sonucunda iki grup arasında farklılığın olduğu, doğruluk testinin yapıldığı öğrenci grubunda son ve ön testlere bakıldığında anlamlı bir farkın olmadığı, deney grubuna uygulanan doğruluk değer eğitiminin ise öğrenciler üzerinde anlamlı fark oluşturduğu, kontrol grubu ve deney grubu üzerinde uygulanan testlerde anlamlı farkların bulunduğu tespit edilmiştir.

Tanrıseven ve Dilmaç (2013) tarafından yapılan araştırmada, orta öğretim düzeyinde öğrenim gören bireylerin motivasyonel, öz-düzenleme inançları ve insani değer stratejileri arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya İstanbul ilinde bulunan farklı orta öğretim düzeyindeki okullardan 407 erkek ve 387 kadın olmak üzere toplamda 794 öğrenci dâhil edilmiştir. Araştırmanın sonunda motivasyonel inançların, öz-düzenleme stratejilerine, insani değerlerin ise motivasyonel inançların yordayıcısı olduğu, insani değerlerin bireyin yaşamında birçok özelliği etkilediği, bireylerin öz-yeterlilik, içsel değer ve sınav kaygısı gibi birçok unsura etkisinin olduğu, değerlerin bireylerin öğrenim alanına da etki ettiği tespit edilmiştir.

Kurnaz ve diğerleri (2013) tarafından yapılan araştırmada, yetenekli ve üstün zekâyâ sahip öğrencilerin değer algılarının betimsel olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya üç farklı sanat ve bilim merkezinde eğitim alan 89 birey dâhil edilmiştir. Araştırmanın sonunda öğrencilerin %56,18'inin dostluk ile ilişkili metafor oluşturduğu, öğrencilerin algılarının sınıf düzeyinin artmasıyla birlikte yükseliş gösterdiği tespit edilmiştir.

Akgül (2013) tarafından yapılan araştırmada, lise öğrencilerinin okullardaki iklim ile ilgili algı ve insani değer algı düzeylerinin neler olduğunun belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya, Elazığ ilinde bulunan 21 farklı lisede öğrenim gören 540 kız ve 554 erkek olmak üzere 1094 öğrenci dâhil edilmiştir. Araştırmanın sonunda öğrencilerin insani değerler ölçeğinde anlamlı bir farklılığın olduğu, öğrencilerin bu konu ile ilgili davranışlarının pozitif yönde şekil aldığı, öğrencilerin saygı duyma, barışçı olma ve sorumluluk duygularına ilişkin algı düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Yiğittir (2012) tarafından yapılan araştırmada, ilköğretim 5. sınıf düzeyindeki öğrencilerin sahip oldukları değerlerin, Schwartz ve Rokeach değer sınıflamaları esas alınarak belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma, Ankara il merkezine bağlı olan ilçelerde tesadüfi yöntem ile seçilen 631 kadın ve 614 erkek olmak üzere toplamda 1245 öğrenci ile yürütülmüştür. Araştırmanın sonunda öğrencilerin %17,43'ünün temizliğe, %24,58'inin saygılı olmaya, %15,10'unun iyi birey olmaya, % 40,46'sının çevre temizliğine, %14,62'sinin hoşgörülü olmaya, %13,9'unun yere tükürmeye, % 14,06'sının kötü söz kullanmaktan kaçınmaya, %9,08'inin doğa sevgisi gibi değerlere önem verdiği, %6,18'inin çalışkanlık, % 6,50'sinin dostluk, %5,62'sinin şiddete karşı olma, %5,30'unun doğru olma, %5,54'ünün düzenli olma, %4,42'sinin kurallara uyma, %4,74'ünün güvenilir olma, %2,81'inin güler yüzlü olma, %2,41'inin hayvan sever olma gibi

değerlere doğru yöneldiği, öğrencilerin eğitim aldığı öğretmen ve ebeveynlerden nasihat alırken duyduğu düzenli olma, çalışkan olma, terbiyeli olma gibi değerlere çok fazla önem vermediği, öğrencilerin % 6,5'inin arkadaşlık, % 16,9'unun sevgi gibi değerlere daha fazla önem verdiği, öğrencilerin vatanseverlik, cesaretli olma, sorumluluklarına karşı bilinçli, itaatkâr olma gibi değerlere de yöneldiği, hırslı olma, öz kontrol, ufku geniş olma, mantıklı olma, entelektüel olma, affedici olma gibi değerlere de fazla yönelmemiş olmalarının dikkat çekici olduğu, örneklem gurubunun amaç değerlere göre araç değerlerine daha az önem verdiği görülmüştür. Schwartz'ın değer sınıflandırmasına göre, 5. sınıf öğrencilerinin bazı değerlere karşı uzak durdukları, öğrencilerin önem verdikleri değerlerin, gereksinimlerinden dolayı ortaya koyulduğu, öğrencilerin, değerler açısından etkilendikleri bir diğer unsurun, sosyal medyada sık sık göz önüne çıkarılan söylemlerin ve görüntülerin olduğu tespit edilmiştir.

Kayır (2011) tarafından yapılan araştırmada, ortaöğretim düzeyindeki öğrencilerin değerlere yönelik algılarının incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya Eskişehir ilinde ortaöğretim düzeyinde öğrenim gören 293 erkek ve 257 kadın toplamda 550 birey dâhil edilmiştir. Araştırmanın sonunda bireylerin yaşlarının değerlerine etkisinin olduğu, bireylerin yaşları arttıkça saygı değerlerine ait puanlarının düştüğü, dostluk, barışçıl olma, sorumluluk değer algılarının öğrencilerin cinsiyet faktörüne göre farklılık gösterdiği, saygılı olma, dürüstlük ve hoşgörülü olma değer algısının cinsiyet unsuruna göre anlamlı bir farkın olmadığı, hoşgörülü olma değer algısının öğrencisinin sınıf düzeyine göre anlamlı bir farkın bulunmadığı, erkek bireylerin kadın bireylere göre barışçıl olma değer algılarının düşük olduğu, kadın bireylerin barışçıl olma değer algısının daha yüksek düzeyde olduğu, sorumluluk değerine bakıldığında erkek öğrencilerin kadın öğrencilere oranla daha düşük bir puan aldığı, 12. sınıf öğrencilerinin 9. sınıf öğrencilerine oranla daha düşük düzeyde sorumlu davrandığı tespit edilmiştir.

Yiğittir ve Öcal (2010) tarafından yapılan araştırmada, ilköğretim 6. sınıf düzeyinde öğrenim gören bireylerin değer yönelimlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya, Ankara iline bağlı olan Çankaya, Sincan, Yenimahalle, Mamak, Keçiören, Altındağ ilçelerinde öğrenim gören ve rasgele seçilen 664 erkek ve 651 kadın olmak üzere toplamda 1232 birey dâhil edilmiştir. Araştırmanın sonunda bireylerin çevresinde görmek istediği bazı değerlerin olduğu, öğrencilerin insani olmayan kavramları içeren bazı değerlere karşı negatif tutum sergilediği, bazı öğrenciler tarafından kötü ifadeler içeren kavramları kullandığı fakat öğrenciler arasında

görülen bu durumun %10'unun altında olduğu, bireylerin *çevre temizliği, dayanışma, çevreye karşı duyarlılık, yardımseverlik, iyilik* değerlerine karşı düşüncelerinin olumlu olduğu ve bu değerlere ehemmiyet verdiği, öğrencilerin %24,3'ünün *saygı*, %33,6'sının *çevre temizliği*, %21,4'ünün *çalışkanlık* değer verme düzeylerinin oldukça yüksek olduğu, 6. sınıf düzeyinde öğrenim gören bireylerin ulusal değerlere karşı vurgu düzeylerinin düşük oranda olduğu tespit edilmiştir.

Küçük (2009) tarafından yapılan çalışmada, ortaöğretimde kademesinde öğrenim gören öğrencilerin gençlik değerlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya, Ankara'da eğitim gören 800 kişi dâhil edilmiştir. Öğrencilerin özel değerlerinin yüksek olduğu, modern değerlerinin, diğerlerine oranla daha yüksek olduğu, bireycilik değerlerine ehemmiyet verdikleri, kişilerin dinî açıdan değer kavramına diğer değerler kadar önem vermedikleri, barışçılık ve toplumculuk konusunda cinsiyetlere göre anlamlı bir farklılığın olduğu, erkek öğrencilerin kadın bireylere göre daha az barışsever ve toplumcu olduğu, liselere göre değerlere verilen önemlerin farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Çalışmanın bu kısmında; araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama süreci ve araçları, verilerin analizi, geçerlilik ve güvenirlik ile alakalı bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın modeli

Ortaokul 8. sınıfta akademik başarıları yüksek öğrencilerin sahip oldukları değerlerin tespitinin amaçlandığı bu çalışmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiştir.

Nitel araştırmaları farklı kılan en önemli özelliği insanları, varlıkları ve olayları kendi doğal ortamında incelemektir (Punch, 2005).

Nitel araştırma, var olan ortamın olabildiğince az bozularak, olguları anlamaya ve açıklamaya yardımcı olan araştırma türlerini kapsayan bir kavramdır. Nitel araştırmacılar; insanların, kendi anlamlarını, kendi dünyalarını ve dünyalarında sahip oldukları tecrübeleri nasıl anlamlandırdıklarıyla ilgilenirler (Merriam, 1998).

Nitel araştırmanın *doğallık, betimleyici veri, süreçle ilgili olma, tümevarım ve anlam* olmak üzere beş temel özelliğinden bahsedilmektedir. Nitel araştırmacılar bilgi kaynaklarının bakış açısıyla onların tecrübelerini anlamaya imkân tanıyacak süreçleri ve stratejileri kullanırlar (Bogdan ve Biklen, 1998). Araştırmada, nitel araştırma yaklaşımlarından *durum çalışması (örnek olay)* deseni kullanılmıştır. Örnek olay, güncel bir durumu kendi gerçek yaşam çevresinde inceleyen, olgu ve durum arasındaki sınırların kesin hatlarıyla belli olmadığında kullanılan bir yöntemdir (Yin, 2003, s. 13).

Creswell'e (2007) göre, durum çalışması, gözlem, görüşme, belge, rapor, görsel-işitsel materyaller gibi derinlemesine veri elde etmeyi sağlayan veri toplama araçlarıyla zaman içinde bir ya da birkaç durumu ortaya çıkaran nitel bir araştırma yaklaşımıdır. Örnek olay

alışmaları, bir program, bir kişi, bir işlem, bir süreç, bir kurum ya da bir sosyal grup gibi çok özel bir olguyu derinlemesine araştırmak için oldukça elverişli bir desendir.

Bununla birlikte, tek bir olayın seçilmesi, “gerçek” hakkında olabildiğince çok ve anlamlı bilgi verebilmektedir. Adelman, Jenkins ve Kemmis (1983), bunu, *bir sınıftan yalnızca bir spesifik durumu çekip çıkarmak* şeklinde tanımlamışlardır (aktaran Merriam, 1988).

Ele alınan olgu hakkında derinlemesine bilgi verebilen örnek olay çalışmaları, eğitim araştırmalarının doğasına epey uygundur. Durum alışmaları, farklı sosyal olguları betimlemek, açıklamak, değerlendirmek için yapılmaktadır.

Betimleme amaçlı durum çalışmasında temel amaç, güncel bir olgunun açık olarak kavramsallaştırılması ve betimlenmesidir. Bu şekilde okura, betimlenen olgunun gerçek ortamına ilişkin fikir oluşturma imkânı verilir (Yin, 2003, s. 3).

Açıklama amaçlı durum çalışmasında asıl amaç, özel bir durumu açıklamaktır. İnceleyici, durumda ya da durumlarda yer alan olgular arasındaki örüntüleri ortaya çıkarmaya çalışır. Değerlendirme amaçlı durum çalışmasında temel amaç, olguya karar verme ve kesinleştirme kapsamında değerlendirme yapmaktır (Gall, Gall ve Borg, 1999’dan aktaran engelci, 2010). Ortaokul akademik başarıları yüksek sekizinci sınıf ğrencilerinin sahip oldukları değerleri betimlemeyi amaçlayan bu çalışma, betimleme amaçlı durum çalışması benimsenerek gerçekleştirilmiştir. Bunlara ek olarak, Yıldırım ve şimşek (2008, s. 290), *bütüncül tek durum deseni*, *i içe geçmiş tek durum deseni*, *bütüncül çoklu durum deseni* ve *i içe geçmiş çoklu durum deseni* olmak üzere dört tür durum çalışması deseninden söz etmektedir.

Yin (2003) tarafından belirlenen bu desenlerden bütüncül desenler tek bir analiz birimini; i içe geçmiş desenler ise çoklu analiz birimlerini bulundurmaktadır. Bu araştırmanın analiz birimini yalnızca akademik başarıları yüksek sekizinci sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmada seçilen yalnızca üç ğrenci, bir durum çalışması olarak analiz edilmiştir. Bunun için de durum çalışması desenlerinden “bütüncül tek durum deseni” kullanılmıştır.

3.1.1. Durum çalışması türleri

Merriam (1998, s. 34-40), nitel durum çalışmalarının disiplinlere dayalı yönelim ya da amaç dikkate alınarak kategorize edildiğini vurgulamıştır. Bunlara ilâve olarak, çoklu durum çalışmalarının varlığından da bahsetmektedir. Disiplinlere dayalı yönelimde; etnografik, tarihî, psikolojik, sosyolojik durum çalışmaları yer almaktadır. Amaca dayalı sınıflandırmada ise, durum çalışmaları; *betimleyici, yorumlayıcı, değerlendirci* olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

Çoklu durum çalışmaları ise, araştırmacıların birden çok değişik nitelik kullanarak yürüttükleri çalışmalardır. Araştırmacı, durum çalışması yaklaşımına karar verdikten sonra, çalışma sorununun ve yöntemin geliştirilmesi için ne tür bir durum çalışması yapılacağını belirlemelidir.

Bogdan ve Biklen (1998, s. 55-57) ve McMillan (2004, s. 271)' a göre durum çalışması türleri altı çeşit olup aşağıda açıklanmıştır.

Tarihsel kurumsal durum çalışmaları: Historical organizational

Bu tür çalışmalarda, zaman içinde belirli bir kurum üzerinde odaklanılır. Zaman içinde kurumun gelişimi kademeli biçimde izlenir, araştırmacı, kurumla alâkalı olarak şahıslar ile görüşür, kurumun güncel durumunu gözlemler, yazılı belgeleri ve eski fotoğrafları, verileri inceler.

Gözleme dayalı durum çalışmaları: Observational

Bir olgu ya da bir olgunun bazı boyutları ile ilgili yapılacak olan çalışmalarda verilerin toplanması için kullanılan temel yöntem gözlemdir. Bu tür çalışmalarda araştırmacı, *okul* gibi bir kurum seçer ve bu kurumun bir yönünü inceler.

Yaşam tarihi durum çalışmaları: Life history

Bu çalışmalar, bir kişi ile görüşülüp tamamlanan yaşam hikâyesi çalışmalarıdır. Araştırmacılar genel olarak devlet başkanı, lider ve general gibi önemli bireylerle görüşmeler yaparlar ve bu kişilerden ilgili dönemin özelliklerini öğrenmeye çalışırlar.

Sıradan bireyler ile gerçekleşen görüşmelerde ise, o dönemin ünlü olmayan bireylerin görüş açılarıyla nasıl algılandığını ifade etmeye çalışırlar. Yaşam tarihi durum çalışmalarının

uygulanabilirliğini, görüşme yapılan kişinin ya da kişilerin yapıları belirler. Görüşme yapılan kişinin sağlam bir hafızasının olup olmaması, tecrübelerinin ve bağlantılı olduğu kurumların araştırmacının bulmak istediklerine yardımcı olması ve görüşme yapılan kişinin araştırma yapan kişiye bildiklerini aktarması önemlidir.

Durum analizine ilişkin durum çalışmaları: Situation analysis

Bu tür çalışmalar, özel bir olaya odaklanan ve olayın değişik bakış açıları kullanılarak incelenmesini amaç edinen çalışmalardır. Bogdan ve Biklen (1998) ve McMillan (2004)' a göre çalışma durum analizine ilişkin durum çalışmasıdır. Çünkü çalışmada özel bir durum olan akademik başarısı yüksek ortaokul 8. Sınıf öğrencilerinin sahip oldukları akademik ve kişilik özellikleri ile değerlerine odaklanılmıştır. Bu durumun başarılı öğrencilerin kendileri, aile bireyleri ve öğretmenlerinin farklı bakış açıları kullanılarak incelenmesi amaç edinilmiştir.

Çok durumlu durum çalışmaları: Multicase

Birbiri ile bağı olmayan farklı olguların incelendiği durum etütleridir. Araştırmacıların birden çok kişi ve ortam üzerine yaptıkları etütler, çok durumlu durum çalışmalarını meydana getirir.

Çok alanlı durum çalışmaları: Multisite

Çoğunlukla kuram geliştirmek için birçok plâtförün ya da katılımcının bulunduğu durum çalışmalarıdır.

3.1.2. Durum çalışması desenleri

Durum çalışması deseni için, çalışmanın başlangıcının geniş ucun olduğu en doğru betimleme *huni* ile yapılabilir. Araştırmacılar, çalışmalarının başrolü olma ve çalışmayı besleyebilme olasılığı olabilen yerleri ve şahısları araştırırlar. Araştırmak istedikleri yerleri bulurlar, kavramların amaca uygun olup olmadığı yargısına varırlar. Nasıl toplanabileceği ve neyin yapılabilir olduğu ile alâkalı delil bulmaya çalışırlar. Bu amaç doğrultusunda bilgi toplarlar, toplanan bilgileri incelerler, yapılan araştırma ile hangi hedefe varacaklarını tanımlarlar. Görüşülecek şahıslar, sürenin harcanması ve hangi konunun araştırılacağı gibi mevzular hakkında kararlar alırlar. Üzerinde çalışılacak mevzuları yönlendiren genellikle odaktır.

Araştırmayı yapan şahıs, çalışma süresince çalışma desenini biçimlendirmeyi sürdürebilir (Bogdan ve Biklen, 1998, s. 54; Uzuner, 1999, s. 184-185).

Genel anlamda durum çalışmaları yapılırken, veri toplama aşamasında çoklu metotlar kullanılmasına rağmen desen-yöntem ilişkisinin doğru şekilde yapılması iyi yapılmış bir plana da sahip olunduğunun ifadesi olarak görülür. Farklı türlere ayrılarak araştırma yapan kişiler tarafından ifade edilen durum çalışmaları, çalışma sistemi gereği değişik desenler çerçevesinde incelenmektedir. Bu araştırmada bütüncül tek durum deseni benimsenmiştir. Bütüncül tek durum desenlerinde, adından anlaşılacağı gibi, *bir kişi, bir kurum, bir program, bir okul* gibi tek bir analiz birimi vardır. Bütüncül tek durum deseni, üç durum söz konusu ise kullanılabilir. Birincisi; eğer ortada iyi formüle edilmiş bir kuram varsa, bunun teyit edilmesi veya çürütülmesi amacıyla kullanılabilir. İkincisi; kalıplarla uyumlu olmayan, aşırı, aykırı veya kendine has durumların çalışılmasında bütüncül tek durum deseninden yararlanılabilir. Son olarak, önceden kimsenin çalışmadığı veya hiç kimsenin ulaşmadığı durumlarda bütüncül tek durum deseni kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 290-291).

Alanda değerler eğitime yönelik yeterli kuramsal bilgi ve araştırma sonucu bulunmak ile birlikte, akademik başarı ve akademik, kişilik özellikler ile değer ilişkisine yönelik bir durum çalışmasına rastlanmamıştır. Ayrıca araştırmada, çalışma grubu öğrencilerinin akademik açıdan başarılı olması tek durum olduğunu, başarılı ortaokul 8. Sınıf öğrencilerinin kendileri, aile bireyleri ve öğretmenlerinin gözüyle kişilik ve akademik özellikleri ile değerlerinin belirlenmeye çalışılması ise bütüncül olduğunu göstermektedir. Bu nedenle araştırmada, başarılı ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin sahip oldukları akademik ve kişilik özellikleri ile değerlerinin belirlenmesinde *bütüncül tek durum deseni* kullanılmıştır.

3.1.3. Durum çalışmasının plânlanması

Durum çalışması yaparken, çalışmanın plânlanmasında izlenebilecek bazı safhalar sekiz başlık altında verilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 281).

- Araştırma sorularının geliştirilmesi

- Araştırmanın alt problemlerinin geliştirilmesi
- Analiz biriminin saptanması
- Çalışılacak durumun belirlenmesi
- Araştırmaya katılacak bireylerin seçimi
- Verinin toplanması ve toplanan verinin alt problemlerle ilişkilendirilmesi
- Verinin analiz edilmesi ve yorumlanması
- Durum çalışmasının raporlaştırılması

Araştırma sorularının geliştirilmesi

Pek çok araştırma için “kim?”, “ne?”, “nerede?”, “nasıl?”, “niçin?” soruları önemlidir. Durum etütleri için en uygun olan sorular; “nasıl?” ve “niçin?” sorularıdır. İlâve olarak, durum çalışmaları için gerekli olan bir diğer soru ise “ne?” sorusudur. Bu bağlamda, durum çalışması yapacak bir araştırmacının, araştırma sorularını “nasıl?” ya da “niçin?” temelinde oluşturması, bunlara ilâve olarak “ne?” sorusunu da araştırma desenine eklemesi doğru olacaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 281-282). Örneğin, bu araştırmanın problem cümlesi, “Başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin sahip oldukları değerler nelerdir?” şeklinde belirtilmiştir.

Araştırmanın alt problemlerinin geliştirilmesi

Durum çalışmalarında çalışma soruları, detaylı betim fikrine odaklanılarak yazılır. Genelde alt soruların takip ettiği tek ana soru bulunmaktadır (McMillan, 2004, s. 272).

Alt problemlerin her biri, araştırmacının ilgisini odakladığı bir alana işaret eder ve genel bir alana işaret eden sorun cümlesine detaylı yanıtlar bulur. Bazı durumlarda, genel alan, alt alanlara ayrılmadığı sürece, araştırma sorusuna cevap bulmak zorlaşabilir. Bu sebeple araştırma probleminin yapı taşı olabilecek alt boyutları ya da alanları belirtmek gerekir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 282).

Problem cümlesi doğrultusunda geliştirilen alt problemler

- Ortaokul sekizinci sınıf akademik başarıları yüksek öğrencilerin sahip oldukları kişilik özellikleri, akademik özellikleri ve değerleri nelerdir?
- Ailelerine göre ortaokul sekizinci sınıf akademik başarıları yüksek öğrencilerin sahip oldukları kişilik özellikleri, akademik özellikleri ve değerleri nelerdir?

- Öğretmenlerine göre ortaokul sekizinci sınıf akademik başarısı yüksek öğrencilerin sahip oldukları kişilik özellikleri, akademik özellikleri ve değerleri nelerdir?
- Öğrenci, veli ve öğretmen görüşlerinin karşılaştırılmasına göre ortaokul sekizinci sınıf akademik başarısı yüksek öğrencilerin sahip oldukları kişilik özellikleri, akademik özellikleri ve değerleri nelerdir?

Analiz biriminin saptanması

Araştırmacı için sorun kaynağı olan durumun ne olduğunun tanımlanmasına ilişkin boyuttur. Durum çalışmalarında var olan durum; *bir hasta, bir öğrenci veya bir lider* gibi tek bir kişi olabilir. Bu çalışmada analiz birimi olarak; başarılı ortaokul sekizinci sınıf üç öğrenci, bu öğrencilerin üç aile bireyi ve dört branş öğretmeni belirlenmiştir.

Çalışılacak durumun belirlenmesi

Araştırma probleminin ne olacağını belirleyen araştırmacı, araştırmanın problemi için en uygun olabilecek durumu ya da durumları belirler (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 284). Bu çalışmada araştırmacı, başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin sahip oldukları değerleri belirlemek için; Kocaeli ili İzmit ilçesindeki bir devlet ortaokulunda sekizinci sınıf akademik başarısı yüksek üç öğrenci, bunların üç aile bireyi ve dört ders öğretmeni ile birebir etkileşime geçmiştir. Daha sonra çalışma amacı doğrultusunda, araştırmacı tarafından uzman görüşü alınarak öğrenci, aile ve öğretmen için yarı yapılandırılmış araştırma soruları hazırlanmıştır. Hazırlanan yarı yapılandırılmış araştırma soruları ile öğretmen çalışma odasında öğrenci, aile, öğretmen görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Durum çalışmasının belirlenmesi sürecinde yapılan görüşmelerde öğrencilerin, ailelerin ve öğretmenlerin söylemlerinde üzerinde durdukları değerlerin neler olduğuna dikkat edilmiştir. Araştırma amacı doğrultusunda daha net veriler elde etmek adına kişilik özellikleri, akademik özellikleri ve değerler temalı sondaj soruları yöneltilmiştir.

Araştırmada kullanılan *öğrenciler için sorular, aileler için sorular, öğretmenler için sorular* başlıklı araştırma soruları EK1’de belirtilmiştir.

Araştırmaya katılacak bireylerin seçimi

Araştırmacı, çalışabileceği durum ya da durumlar konusunda karar verdikten sonra, seçtiği durumdan ya da durumlardan, hangi bireylerin araştırmaya dâhil edileceklerini belirlemelidir.

Durum çalışmalarında katılımcı sayısı genelde çok fazla değildir. Bunun sebebi; durum çalışmalarının, derinlemesine takip yapmayı amaçlamış olmasıdır. Burada araştırmacının amacı; derin bir betimleme ve anlayış oluşturmaktır. Bu sebeple, detaylı çalışma yapabilmek için birkaç öge seçmek, geniş bir grupla yüzeysel çalışmaya tercih edilmektedir (McMillan, 2004, s. 273; Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 285).

Durum çalışmalarında genellikle bir grup katılımcı belirlenir. Grup bireyleri; birbirini tanıyan, aynı alanı paylaşan ve birbiriyle etkileşim içinde olan kişilerdir. Eğitsel durum çalışmalarında tipik gruplar; *bir sınıftaki öğrenciler, aynı sınıf düzeyinde eğitim veren öğretmenler* ya da *engelliler sınıfında öğrenme güçlüğü çeken öğrenciler* olabilmektedir (McMillan, 2004, s. 272). Araştırmada, akademik başarısı yüksek üç sekizinci sınıf öğrencisi, üç aile bireyi ve dört ders öğretmeni araştırmaya katılacak bireyler kapsamına alınmıştır. Araştırmaya katılan bireylerin özellikleri ayrıntılı olarak *katılımcılar* başlığı altında açıklanmıştır.

Verinin toplanması ve toplanan verinin alt problemlerle ilişkilendirilmesi

Yapılan bir araştırmada durum çalışması yaklaşımını kullanmak, birçok kaynaktan bilgi toplanmasını gerektirir. Ancak araştırmacı bilgi yığnında kaybolmamak için bazı noktalara odaklanmaya ihtiyaç duyar (Gray, 2004, s. 124).

Veri toplama yöntemi ya da yöntemleri, araştırmanın başında belirlenen alt problemler dikkate alınarak saptanır. Böylece araştırmacı, veri toplama sürecinde araştırmanın alt problemleriyle ilgisiz olan bilgileri edinmekten kaçınabilecektir (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 285).

Durum çalışmasında veri toplama yöntemi olarak “katılımcı gözlem, katılımcı olmayan gözlem, görüşme, doküman incelemesi, arşiv kayıtları” gibi birçok nitel veri toplama yöntemi; problemin yapısı ve araştırmacının beklentisi paralelinde tek başlarına ya da birlikte kullanılabilir. Durum çalışmalarında önerilen, birden fazla veri toplama şeklinin kullanılmasıdır. Bu şekilde toplanan veriler çeşitlenecek, ulaşılabilecek hedeflerin daha geniş perspektifte ele alınması, değişik açıklamalara ulaşılması sağlanacaktır. Sonunda çalışmanın geçerliği ve güvenilirliği çok büyük oranda artmış olacaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 285). Araştırma verilerinin hangi yöntemlerle elde edildiği *verilerin toplanması* başlığı altında ayrıntılı bir biçimde yer almaktadır.

Verinin analiz edilmesi ve yorumlanması

Verilerin analizi ve yorumlanması aşamasında, belgeler ve alan notları düzenlenmeli, yazılı duruma getirilmeli, kodlanmalı, özetlenmeli, yorumlanmalıdır (McMillan, 2004, s. 273).

Alt problemler, verilerin analizinde önemli bir göreve sahiptirler. Elde edilen veriler, araştırma başlangıcında oluşturulan sorunlar esas alınarak yorumlanabilir. Bu biçimde, çalışma esnasında elde edilen fakat hiçbir alt problem ile alâkalı olmayan geçersiz bilgilendirmeler, verilerin analizi ve yorumlanması aşamasına gelindiğinde kapsam dışında kalır. Verilerin analiz edilmesi ve yorumlanması kısmında araştırmacının çalıştığı problemle bağlantılı alan yazını etkileyici bir biçimde kullanabilmesi de istenen bir durumdur. İlgili yazından örneklemeler yapmak, yorumların diğer araştırma sonuçlarıyla ne kadar örtüştüğü veya çeliştiği ile ilgili tartışmalar başlatmak, veri analizini ve yapılan yorumları zenginleştirir. Durum çalışmalarında toplanan veriler betimsel veya içerik analizi vasıtasıyla analiz edilebilirler. Doküman, gözlem, görüşme, odak grup görüşmesi veya bunların ikisinin ya da üçünün birlikte kullanılması vasıtasıyla elde edilen verilerin hangi yaklaşımla analiz edileceği, araştırmacının amacına ve toplanan verilerin derinliğine bağlıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 286).

Durum çalışması yaklaşımı verilerin birçok yoldan toplanmasını ve analitik süreçleri gerekli kılar. Durum çalışmalarında verilerin analizi ve yorumlanması ise okuyucuya karışık bir olgunun bütünleştirilmiş deneyimini sunmayı amaçlamaktadır (Freebody, 2003, s. 84).

Bu sebeple, durum çalışmalarında verilerin analizi ve yorumu; bütüncül bir yaklaşımı gerekli kılmaktadır. Verilerin yorumlanmasında, araştırmacının çalıştığı problemle ilgili alan yazını etkili bir biçimde kullanması beklenir. Araştırmanın elde edilen bulguları ile değişik incelemeler yapılmalıdır. Bulguların sunumunda araştırmanın sonuçları ortaya konulup, bulguları iç yorumla desteklemek başka bir yoldur. Bulguların alan yazınla karşılaştırılması, daha derinlemesine biçimde *sonuç ve tartışma* bölümünde de yapılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 286). Araştırmada verilerin analizine ve yorumlanmasına ilişkin bilgilendirmeler, *verilerin analizi ve yorumlanması* başlığı altında belirtilmiştir.

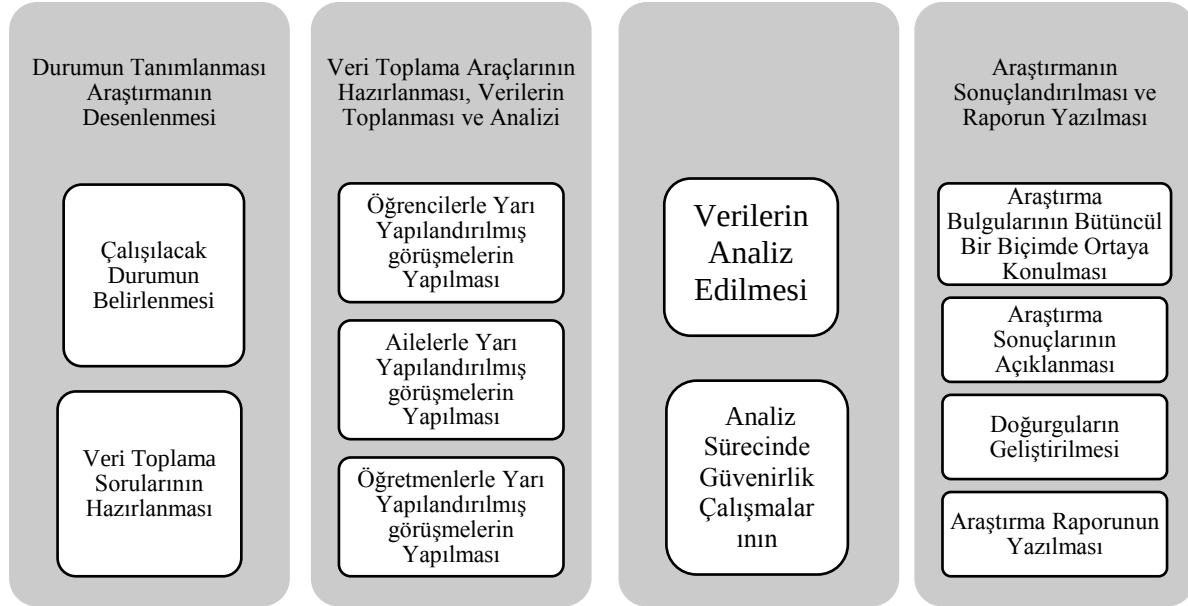
Durum çalışmasının raporlaştırılması

Durum çalışması, diğer nitel araştırma yöntemlerindeki gibi epey fazla bilgi seti ile son bulur. Bütün bu veri topluluğundan anlamlı sonuçlar çıkaran araştırmacının karşılaştığı diğer bir sorun, araştırmanın, nasıl rapor hâline getirileceğidir. Durum çalışmalarının plânlanmasındaki

önceki kademeler kurallara uyularak yapıldığında raporlaştırma daha kolay yapılabilir duruma gelmektedir (Gray, 2004, s. 131; Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 287).

Durum çalışması raporları, araştırma yöntemlerinin yapısı gereği betimlemeler ve geniş açıklamalar içermektedir. Araştırmacı, çalışmasını raporlaştırırken, çalışmanın başında oluşturduğu probleme ve alt problemlerine tatmin edici cevaplar bulurken, gerekli olmayan betimlemelerden uzak durmalıdır. Raporlar, insanların faydalanabilecekleri biçimde öz ancak içerik olarak ödün verilmeyecek şekilde betimsel yapıda olmalıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 287).

Bu çalışmada, durum çalışmasının plânlanması ve gerçekleştirilmesi süreci, Şekil 2’de açıklanmıştır. Bu kapsamda çalışma, *durumun tanımlanması ve araştırmanın desenlenmesi*, *veri toplama araçlarının hazırlanması*, *verilerin toplanması ve analizi*, *araştırmanın sonuçlandırılması ve raporun yazılması* aşamalarından meydana gelmiştir. Araştırmada kullanılan veri toplama araçları ile verilerin analizi ve yorumlanması, ilgili başlıklar altında ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

Şekil 2. Başarılı ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin sahip oldukları değerlerin tespitine ilişkin durum çalışması akış şeması

3.2. Araştırmanın örnekleme/çalışma grubu

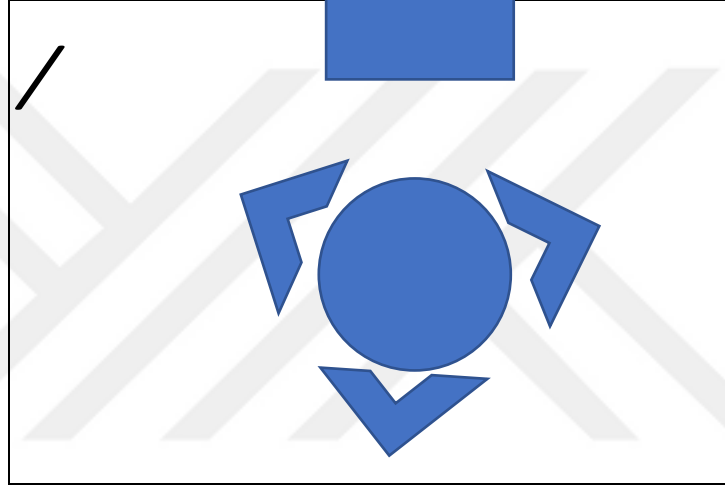
3.2.1. Çalışma ortamı

Nitel araştırmalarda araştırmacıların olduğu araştırma yapılan kişilerin yaşam yerlerinin ya da üzerinde çalışılan olayların ve olguların geçtiği ortamlar geniş bir şekilde betimlenir. Dolayısıyla, elde edilen verilerin nasıl ortamlarda edinildiği ve benzer ortamlar için daha anlamlı olabileceği belirtilir (Ekiz, 2004, s. 429).

Araştırma, 2018-2019 öğretim yılı sonbahar döneminde Kocaeli ili İzmit ilçesi devlet ortaokulunda akademik başarısı yüksek sekizinci sınıf üç öğrenci, bu öğrencilerin üç aile bireyi (iki anne, bir baba) ve dört ders öğretmenini ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında akademik başarısı yüksek öğrencilerin sahip oldukları değerler; öğrenciler, aileler ve öğretmenler ile görüşülerek tespit edilmeye çalışılmıştır.

Öğretmen çalışma odası araştırma ortamını oluşturmaktadır. Bu odada 1 masa ve 3 sandalye bulunmaktadır. Görüşmeler araştırma katılımcılarıyla tek tek gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın yapıldığı öğretmen çalışma odasının düzeni, Şekil 3'te verilmiştir. Ortamdaki öğeler, şu sembollerle gösterilmiştir.

Pencere	
Masa	
Sandalye	
Kapı	

Şekil 3. Öğretmen çalışma odası düzeni

3.2.2. Araştırmanın katılımcıları

Araştırmanın katılımcıları, Kocaeli ili İzmit İlçesi devlet ortaokulu sekizinci seviye sınıfından üç öğrenci, bu öğrencilerin üç aile bireyi (iki anne, bir baba) ve dört ders öğretmenidir. Araştırmada yer alan katılımcılar, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi ile belirlenmişlerdir. Yöntemdeki asıl anlayış, önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan değişik vasıfların çalışılmasıdır. Bu ölçütler, inceleyici tarafından belirlenebileceği gibi, önceden hazır hale getirilmiş bir ölçüt listesi de kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Bu bağlamda sosyo-ekonomik yapı olarak orta sosyo-ekonomik düzeyde bir okul ve akademik başarı açısından seviye sınıfı seçilmiştir. Aynı şekilde yarı yapılandırılmış görüşme yapılırken de ölçüt örnekleme yöntemi kullanılarak görüşme yapılacak üç tane sekizinci sınıf öğrencisi, üç aile bireyi ve dört ders öğretmeni seçilmiştir.

Bu öğrenciler, sınıfta genel akademik başarı ortalaması yüksek, derslerde etkin olan 2 kız, 1 erkek olmak üzere toplam 3 öğrencidir. Bu öğrenciler, ders öğretmenlerinin de fikirleri alınarak belirlenmiştir. Katılımcılar, araştırmanın amacı ve alt problemleri doğrultusunda araştırmacı tarafından oluşturulan ölçütler yoluyla belirlenmişlerdir.

- Araştırmanın, akademik başarıları yüksek ortaokul 8. sınıf düzeyinde yapılması.
- Araştırmaya katılacak öğrencilerin sahip oldukları özgünlüklerin, çevrelerinde yer alan aileleri tarafından daha doğru gözlemlenmesi.
- Araştırmaya katılan öğrencilerin sahip oldukları özelliklerin uzak çevreleri olan okul ortamında; haftalık ders saatlerinin en çok olduğu, ders içi iletişimin daha çok yapıldığı, öğrencinin kendini daha rahat ifade edebilme imkânı bulduğu ders ortamlarında ve gerek derste gerekse ders dışında öğrenci özelliklerini çok yönlü gözlemleyebilen ders öğretmenleri tarafından daha da doğru bir biçimde tespit edilebilmesi.

Araştırmacı, belirlediği kriterleri karşılayan üç öğrenciyi, bu öğrencileri en iyi tanıyan üç ebeveyni ve dört ders öğretmenini belirleyip, daha sonra araştırma kapsamına almıştır.¹ Araştırmaya katılan her bir öğrenciye, aile bireyine ve öğretmene bir kod isim verilmiş, yarı yapılandırılmış görüşmelerden yapılan doğrudan alıntılarda öğrencilerin, ailelerin ve öğretmenlerin kod isimleri kullanılmıştır.

Araştırma ortamında kişilerle tek tek görüşülmesi, görüşme yapılan ortamın görüşmeye uygun olması katılımcıların görüşmeler esnasında sorulan sorulara içten ve olabildiğince çok yönlü cevap vermelerinde dolayısıyla araştırmaya tabi tutulan öğrencilerin farklı ve birçok yönden irdelenerek var olan özelliklerinin tespit edilmesinde ve tüm bu özelliklerin araştırma kapsamına dâhil edilmesinde etkili olmuştur. Araştırmaya katılan öğrencilerin kişisel özellikleri Tablo 1’de, ailelerin kişisel özellikleri Tablo 2’de, ders öğretmenlerinin kişisel özellikleri ise Tablo 3’te verilmiştir.

¹ Türkçe öğretmeni, aynı zamanda sınıf rehber öğretmenidir.

Tablo 1.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Kişisel Özellikleri

Öğrenciler	Cinsiyet	Kardeş Sayısı	Anne Mesleği	Baba Mesleği
Ö1E	Erkek	3	Ev Hanımı	Serbest Meslek
Ö2T	Kız	2	Öğretmen	Öğretmen
Ö3Y	Kız	2	Ev Hanımı	Esnaf

Tablo 1’de görüldüğü gibi, araştırmaya 2 kız öğrenci ve 1 erkek öğrenci katılmıştır. Öğrencilerin kardeş sayısına bakıldığında 2 kardeşi olan 2 öğrenci ve 3 kardeşi olan 1 öğrenci bulunmaktadır. Öğrencilerin annelerinin mesleklerine bakıldığında, anneleri ev hanımı olan 2 öğrenci, öğretmen olan 1 öğrenci görülmektedir. Öğrencilerin babalarının mesleklerine bakıldığında; serbest meslek olan 1, öğretmen olan 1 ve memur olan 1 öğrenci bulunmaktadır.

Tablo 2.

Araştırmaya Katılan Ailelerin Kişisel Özellikleri

Aileler	Öğrenciye Yakınlık	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Mesleği
EA	Baba	Erkek	49	Ortaokul	Serbest Meslek
TA	Anne	Kadın	37	Üniversite	Öğretmen
YA	Anne	Kadın	42	Lise	Ev Hanımı

Tablo 2’de görüldüğü gibi, araştırmaya, ÖEA isimli öğrencinin babası ebeveyn olarak katılmıştır. Kişisel bilgilerine bakıldığında 49 yaşında, ilkokul mezunu ve serbest meslek sahibi olduğu görülmektedir. ÖTA isimli öğrencinin annesi ebeveyn olarak katılmıştır. Kişisel

bilgilerine bakıldığında; 37 yaşında, üniversite mezunu ve öğretmen olduğu görülmektedir. ÖYA isimli öğrencinin annesi ebeveyn olarak katılmıştır. Kişisel bilgilerine bakıldığında; 40 yaşında, lise mezunu ve ev hanımı olduğu görülmektedir.

Tablo 3.

Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Kişisel Özellikleri

Öğretmenler	Cinsiyet	Yaş	Branş
Ö1	Kadın	31	İngilizce
Ö2	Kadın	38	Matematik
Ö3	Erkek	37	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
Ö4	Kadın	37	Türkçe (Sınıf Rehber Öğretmeni)

Tablo 3'te görüldüğü gibi; araştırmaya 1'i erkek, 3'ü kadın olmak üzere 4 farklı branşta öğretmen katılmıştır.

Ö1 isimli öğretmenin 31 yaşında İngilizce öğretmeni, Ö2 isimli öğretmenin 38 yaşında matematik öğretmeni, Ö3 isimli öğretmenin 37 yaşında din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni ve Ö4 isimli öğretmenin, 37 yaşında Türkçe öğretmeni olduğu görülmektedir. Ö4 isimli Türkçe öğretmeni, aynı zamanda araştırmaya katılan öğrencilerin sınıf rehber öğretmenleridir.

3.2.3. Araştırmacının rolü

Araştırmacı, İlköğretim Matematik Öğretmenliği ve Sosyoloji alanında lisans, Önleyici Rehberlik ve Danışmanlık alanında yüksek lisans (tezsiz) derecesine sahiptir. Değerler Eğitimi yüksek lisans eğitimi sürecinde *Beşinci ve Yedinci Sınıf Ortaokul Öğrencilerinde Empatik*

Eğiliminin ve Dürüstlük Değerinin Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi ve Aralarındaki İlişki başlıklı uluslararası bildiri hazırlamış ve sunmuştur.

Araştırmacı, akademik başarısı yüksek öğrencilerin sahip oldukları değerleri ayrıntılı bir biçimde, derinlemesine incelemek için araştırmasını *durum çalışması* olarak desenlemeye karar vermiştir. Durum çalışmaları ile alâkalı alan yazım ve araştırmaları inceleyen araştırmacı durum çalışmasının nasıl planlanacağı, veri kaynakları, veri türleri, veri toplama araçları, analiz, yorumlama ve raporlaştırma süreçleri ile ilgili bilgi sahibi olmuştur.

Daha sonra *Akademik Başarısı Yüksek Ortaokul Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Sahip Oldukları Değerler* başlıklı araştırmasını desenlemiş, veri toplama araçlarını belirleyerek, geçerlik ve güvenirlik çalışmalarında alan uzmanlarının görüşlerine başvurmuştur. Araştırmacı, durum çalışmasının uygulamasını yapacağı okulu belirledikten sonra, 2018-2019 öğretim yılı sonbahar dönemi akademik başarı açısından okulun en iyi sekizinci sınıfından ilk üç öğrenci, bu öğrencilerin aileleri ve ders öğretmenleri ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapmıştır.

Araştırmacı, öğrenciler, aileler ve öğretmenler ile gerçekleştirdiği yarı yapılandırılmış görüşmeleri ders saatleri dışında, sınıf ortamından farklı ortamlarda yapmıştır.

Araştırmacı, çalışma süreci ve araştırma raporunun yazılmasında araştırma etiğine uygun davranmaya dikkat etmiştir.

3.3. Veri toplama araçları ve veri toplama süreçleri

Örnek olaylarda veri toplama yöntemi olarak "gözlem, görüşme, dokümanlar" kullanılır. Birikimler aracılığıyla mevcut durumu derinliğine betimlemektir görev. Bu amaçla araştırılan durumun derin bir şekilde betimlenebilmesi için iki veya daha çok veri toplama yöntemine ihtiyaç vardır (McMillan, 2004, s. 273).

Nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması (örnek olay) deseni ile yürütülen bu çalışmada veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu ve görüşme tekniği kullanmıştır.

Çalışmada veriler; kişisel bilgi formu ve yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılarak çalışma grubu, çalışma grubunun yakın çevresi ve çalışma grubunun uzak çevresinden elde edilmiştir.

İlk olarak, çalışma grubunun seçimi araştırmacının görev yaptığı ortaokuldaki sekizinci sınıflar arasında yapılan akademik seviye sınıfından en başarılı ilk üç öğrenci olarak yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler, danışman ve araştırmacı tarafından hazırlanan görüşme formları ekseninde gerçekleştirilmiştir. Bu formlar, araştırmacıya görüşme içeriği konusunda yol göstermiştir. Buna ek olarak, formlarda yer almayan ama formdaki soruların birer uzantısı niteliğini taşıyacak olan sondaj soruları ile de araştırmacı, görüştüğü kişiye yönelik derinlemesine bilgiye ulaşabilmiştir. Veri toplama aşamasında birden çok veri kaynağı veya türü kullanılarak ayrıca gerek soruların hazırlanmasında gerekse uygulama aşamalarında iki uzman görüşüne başvurularak, araştırmanın geçerliği ve güvenilirliği arttırılmaya çalışılmıştır. Bulgular sunulurken ya da yorumlanırken, verilerden genel alıntılar yapılarak, verilerin açık kısımlarına vurgu yapılmıştır.

Kişisel bilgi formu: Bu form araştırmaya katılan öğrencileri, aile bireylerini ve öğretmenleri daha iyi tanımak için kullanılmıştır. Kişisel bilgi formları katılımcıların kişisel bilgilerine yönelik öğrenciler, öğretmenler ve aileler için farklı formlar şeklinde araştırmacı tarafından geliştirilmiştir.

Öğretmen için düzenlenen bilgi formunda öğretmenin cinsiyet, yaş, eğitim durumu, değerler eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitim alıp almama durumuna, okulda yürüttüğü etkinlik ve çalışmalara yönelik sorulara yer verilmiştir. Öğretmen Kişisel Bilgi Formu Ek 1’de verilmiştir. Öğrenciler için düzenlenen formda cinsiyet, kardeş sayısı, anne-babanın eğitim durumu ve mesleği ile ilgili sorulara yer verilmiştir. Öğrenci Kişisel Bilgi Formu Ek 2’de verilmiştir.

Aile için düzenlenen bilgi formunda ebeveynin cinsiyet, yaş, öğrenciye yakınlık durumu, eğitim durumu ve mesleğine yönelik sorulara yer verilmiştir. Aile Kişisel Bilgi Formu Ek 3’te verilmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşme: Görüşme, ilk etapta sadece konuşma ve dinleme gibi temel becerileri gerektiren, herkesin kullanabildiği basit bir veri toplama yöntemi şeklinde görülebilir. Fakat görüşme; beceri, duyarlılık, yoğunlaşma, bireyler arası anlayış, öngörü, zihinsel uyanıklık ve disiplin gibi birçok boyutu içermesi bakımından hem sanat hem de bilimdir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Görüşme, sözlü iletişim vasıtasıyla bilgi toplama tekniğidir (Karasar, 2005). Stewart ve Cash, görüşmeyi, *önceden belirlenmiş ve ciddi bir amaç*

için yapılan, soru sorma ve yanıtlama biçimine dayalı karşılıklı ve etkileşimli bir iletişim süreci olarak tanımlamışlardır (aktaran Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 53).

Görüşmeler; *yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış, yapılandırılmamış* şeklinde üç farklı başlıkta toplanabilir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, yapılandırılmış görüşme tekniğine göre daha esnek yapıdadır. Bu teknikte, araştırmacı önceden sormayı düşündüğü soruların olduğu görüşme protokolünü hazırlar. Buna rağmen, araştırmacı, görüşmenin seyrine göre farklı alt veya yan sorularla görüşmenin gidişatını etkileyebilir ve bireyin cevaplarını daha açık ifade etmesine ve detayları anlatmasına yardımcı olabilir (Türnüklü, 2000).

Dolayısıyla araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniğiyle başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin sahip oldukları değerlere yönelik görüşler alınmıştır. Bu kapsamda çalışma grubundaki üç öğrenci, öğrencilerin üç aile bireyi (iki anne, bir baba) ve dört ders öğretmeni ile bu öğrencilerin sahip oldukları değerlere yönelik yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Yapılan görüşmelerden önce, öğrencilerin ailelerine ve öğrencilere araştırma hakkında bilgilendirme yapılarak velilere *Veli İzin Formu*, öğrencilere ise *Öğrenci Görüşme İzin Formu* imzalatılmıştır. *Veli İzin Formu* EK 4'te, *Öğrenci Görüşme İzin Formu* Ek 5'te verilmiştir. Öğretmenlerle görüşmeye başlamadan önce araştırma ile ilgili bilgi verilerek öğretmenlerden araştırmaya gönüllü bir şekilde katıldıklarına ilişkin *Öğretmen Görüşme Bilgilendirme ve Yazılı İzin Formu* imzalatılmıştır. *Öğretmen Görüşme Bilgilendirme ve Yazılı İzin Formu* Ek 7'de verilmiştir. Araştırmacı tarafından ailelere görüşme öncesi araştırma hakkında bilgi verilerek araştırmaya gönüllü olarak katıldıklarına dair *Aile Görüşme Bilgilendirme ve Yazılı İzin Formu* imzalatılmıştır. *Aile Görüşme Bilgilendirme ve Yazılı İzin Formu* Ek 9'da verilmiştir.

Araştırmacı tarafından çalışma amacına yönelik hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme soruları dil, anlatım ve içerik açısından iki uzmanın görüşüne sunulmuştur. Gelen dönütler değerlendirilerek tekrar görüşme soruları düzenlenmiştir.

Yarı-yapılandırılmış görüşme formları bu haliyle öncelikle bir öğretmene ve iki öğrenciye uygulanmıştır. Yapılan bu pilot uygulama sonucunda görüşmede yaşanan sorunlara yönelik tekrar düzenleme yapılmıştır. En son olarak, bir uzmanın görüşü doğrultusunda formlara son biçimi verilmiştir.

Yapılan görüşmelerde görüşme formlarındaki sorular katılımcılara sırayla sorulmuştur. Araştırmacı, özellikle katılımcıları yönlendirmemeye dikkat etmiştir.

Araştırmaya katılan kişilerin, olabildiği kadar fazla örnekle, detaylı bir şekilde fikirlerini anlatmalarına çalışılmıştır. Görüşmeler yapılırken katılımcılara isimleriyle hitap edilmiş, analiz ve raporlaştırma aşamalarında her bir katılımcıya kod isim verilmiştir.

Tablo 4.

Gerçekleştirilen Görüşmelere İlişkin Bilgiler

Görüşülen Öğrenciler	Görüşme Süresi	Görüşme Tarihi
Ö1E	55 dk. 10 sn.	06.11.2018
Ö2T	50 dk. 25 sn.	07.11.2018
Ö3Y	45 dk. 5sn	08.11.2018
Görüşülen Öğretmenler	Görüşme Süresi	Görüşme Tarihi
Ö1	40 dk.	12.11.2018
Ö2	55 dk. 10 sn.	13.11.2018
Ö3	45 dk. 12 sn.	14.11.2018
Ö4	45 dk. 30 sn.	15.11.2018
Görüşülen Aileler	Görüşme Süresi	Görüşme Tarihi
EA	45 dk. 21 sn.	19.11.2018
TA	33 dk. 30 sn.	20.11.2018
YA	30 dk.	21.11.2018

Katılımcılarla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler esnasında dijital ses kayıt cihazı kullanılmış, yapılan görüşmeler her katılımcı için ayrı ayrı ses dosyası şeklinde kaydedilmiştir. Daha sonra bu dosyalar bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Ses dosyaları bilgisayar ortamında çözümlenerek görüşmelerin dökümü görüşme formlarında yazılı hale getirilmiştir. Bilgisayar ortamına aktarma yaparken görüşmelerin tarihi, süresi ve katılımcı adının olduğu bir kayıt biçimi benimsenmiştir. Son aşama olarak görüşmelerin dökümü yapılmıştır.

Görüşmeler; öğrencilerle ders çıkışlarında, eğitimcilerle boş vakitlerde, ailelerle ders çıkışlarında öğretmen çalışma odasında yapılmıştır. Bunun sebebi ise okulda konum olarak dersliklerden uzak ve sessiz bir bölümde olmasıdır. Görüşmelerin öğretmen çalışma odasında yapılabilmesi için okul müdüründen izin alınmıştır. Öğrencilere, öğretmenlere ve ailelere yönelik hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme soruları *ekler* kısmında verilmiştir. Öğrenciler, öğretmenler ve aileler ile yapılan görüşmelere ilişkin bilgiler Tablo 4'te gösterilmiştir. Tablo 4'te görüldüğü gibi; toplam 3 öğrenci ile 45 dakika 5 saniye ile 55 dakika 10 saniye arasında görüşmeler yapılmıştır. Bu bağlamda; 2 kız, 1 erkek olmak üzere 3 öğrenci ile görüşülmüş ve münazaralar toplamda 150 dakika 40 saniye sürmüştür. Tablo 4'te görüldüğü gibi; toplam 4 ders öğretmeni ile 40 dakika ile 55 dakika 40 saniye arasında görüşmeler yapılmıştır. Bu bağlamda 3 kadın, 1 erkek olmak üzere 4 ders öğretmeni ile görüşülmüş ve görüşmeler toplam 185 dakika 52 saniye sürmüştür. Tablo 4'te görüldüğü gibi; toplam 3 aile bireyi ile 30 dakika ile 45 dakika 21 saniye arasında görüşmeler yapılmıştır. Bu bağlamda; 2 kadın, 1 erkek olmak üzere 3 aile bireyi ile görüşülmüş ve görüşmeler toplam 108 dakika 51 saniye sürmüştür.

3.4. Verilerin analizi ve yorumlanması

Nitel durum çalışmalarında; bir hipotezin denenmesinden çok, fikir geliştirme, keşif ve yorum vardır. Dolayısıyla, tek bir durum üzerinde yoğunlaşmayı, bu durumla alâkalı olan özellikleri ortaya çıkarmayı amaçlar araştırmacı. Bu amaç doğrultusunda veriler analiz edilirken ve yorumlanırken araştırmacının ortama, ortamdaki bireylere ve araştırılan etkinliklere dair betimlemeleri vardır. Araştırmada elde edilen bulguları desteklemek için verilerde katılımcıların ifadeleri, dokümanlardaki verilerden direkt aktarılan ifadeler vardır (Merriam,

1998, s. 28-29). Bu araştırmada, yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılarak elde edilen veriler tümevarım analizi yoluyla çözümlenmiştir. Alt amaçlar doğrultusunda elde edilen ve çözümlenen veriler alan yazından da faydalanılarak yorumlanmış, uygulamaların geliştirilmesine ve sonra yapılacak olan çalışmalara önerilerde bulunulmuştur.

Tümevarım analizini kullanmak, araştırılan durum çerçevesinde örüntülerdeki boyutların detaylı bir şekilde analizini yapma imkânı sunar. Araştırmacı bu boyutlar arasında var olan çoklu ilişkileri önceden saptanmış varsayımları dikkate almadan, elde edilen verilerin sunduğu şekliyle anlama çabasıdadır. Tümevarım analizinde asıl amaç, elde edilen verileri izah edecek kavramlara ve ilişkilere erişmektir (Patton, 2002, s. 56).

İncelemede; tümevarım çerçevesinde *verilerin kodlanması, temaların bulunması, verilerin kodlara göre düzenlenmesi ve tanımlanması, elde edilen bulguların yorumlanması* basamakları takip edilmiştir (Yıldırım ve şimşek, 2005, s. 228).

Verilerin kodlanması

Burada, elde edilen veriler incelenip, anlamlı kısımlara ayrılmaya daha sonra bu kısımların kavram açasından belirttiği ifadelere varılmaya çalışılır.

Bir kelime, tümce, paragraf ya da bir sayfa uzunlukta bilgiden meydana gelebilecek bu kısımların kodlaması araştırmayı yapan kişi tarafından yapılır. Bu yapılırken dikkat edilmesi gereken, anlam içeren kısımlara betimleyici adlar yani doğru kodlar verebilmektir. Eldeki verilere kod verilmesinden sonra oluşan kod listesi, bilgiler incelenip tanzim edilirken anahtar liste görevi üstlenir (Yıldırım ve şimşek, 2005, s. 228). Araştırma çerçevesinde yarı yapılandırılmış görüşmelerden toplanan veriler kodlanırken, *verilerden çıkarılan kavramlara göre kodlama* şekli tercih edilmiştir.

Yıldırım ve şimşek (2005) bu kodlama biçiminin eldeki bilgilerin tümevarımcı analizinin yapılması sonucu araştırmayı yapan kişinin çalışmanın amacı kapsamında önemli boyutları ortaya çıkardığını söylemişlerdir. Araştırmacı, anlam doğrultusunda belli kodlar ortaya çıkarmakta veya direkt eldeki bilgilerden hareket ederek kodları meydana getirmektedir. Bu şekilde meydana gelen kod listesi bütün bilgilerin işlenmesinde kavramsal bir yapı oluşturmaktadır. Tümevarım analizi yapılırken kullanılan kodlar direkt eldeki bilgilerden yapılmaktadır (Yıldırım ve şimşek, 2005, s. 232). Araştırmacı direkt eldeki bilgilerden hareket ederek kodları meydana getirmiştir.

Temaların bulunması

Bilgilerin kodlamasının yapılması ve bu kodlar doğrultusunda sınıflandırılmasından sonraki aşamada kodlardan hareketle eldeki bilgileri genel seviyede açıklayan ve bu kodları belli başlıklarda toplayan temalar oluşturulmalıdır. Temaların kodlara kıyasla daha genel olguları temsil etmesi sebebiyle, temaların oluşturulması bir nevi elde edilen bilgilerin kodlar vasıtasıyla sınıflandırılması süreci demektir. Temalar, tümevarımcı bir çalışmada eldeki bilgilerin incelenmesi ve kodların çalışılmasıyla elde edilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 236). Araştırmacı, temaları belirlerken, Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitiminde yer alan etkinlikler ve materyallere dair temaların sayısı fazla olduğu için temalar arasındaki ortaklığı baz alarak sınıflama yapmıştır.

Bu şekilde Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitimindeki etkinlikler ve materyallere dair tema ve alt temalara erişilmiştir. Tematik kodlama yapma sırasında iç ve dış tutarlılık konusunda bazı öğelere özen gösterilmesi önemlidir. İç tutarlılık için oluşturulan temaların altındaki bilgilerin anlamlı olacak şekilde bir bütünü meydana getirmesine, dış tutarlılık için de yine temaların birbirine benzememesine ek olarak kendi aralarında da anlamlı bir bütünlüğün olmasına dikkat edilmelidir (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 237). Bu anlamda araştırmacı, verileri dikkatli biçimde incelemiş, oluşan temalara göre veri grubunun etkili bir şekilde temsilinin olup olmadığının kontrolünü sağlamaya çalışmıştır. Bu kısımda veri grubunun ve yapılan temaların kontrolü için iki alan uzmanından yardım alınmıştır.

Verilerin kodlara göre düzenlenmesi ve tanımlanması

Araştırmacı, yaptığı detaylı kodlama ve tematik kodlama sonucunda elde ettiği bilgileri düzenleyebildiği bir sistem meydana getirmiş olur. Bu kısımda meydana getirdiği sisteme göre topladığı bilgileri düzenleyerek bazı olgulara göre tanımlama yapmaya uğraşır. Başka bir ifadeyle eldeki bilgileri okurun algılayabileceği bir anlatımla anlatır, açıklar, tanımlar ve ortaya koyar (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 237). Araştırmacı elde ettiği verileri okurun anlayabileceği şekilde tablo ve şekillerden yararlanarak açıklamaya çalışmıştır.

Bulguların yorumlanması

Ayrıntılı bir biçimde betimlenen ve ortaya konan bulguların yorumu ve bazı sonuçlara varılması son kısımda olmaktadır. Araştırmayı yapan kişinin yorumu, nitel araştırmalardaki verilerin izah edilmesinde ve anlam kazandırılmasında önemlidir. Son kısımda araştırmayı

yapan kişinin elde ettiği bilgilere anlam yüklemek, bulgular arasında olan ilişkiyi izah etmek, sebep-sonuç bağları oluşturmak, bulgulardan sonuç elde etmek ve sonuçların önemine dikkat çekmek için bir açıklama yapması gerekir (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 238). Araştırmacı katılımcılardan elde edilen bulgular ve bulguların karşılaştırılmasından elde edilen veriler doğrultusunda sebep-sonuç bağları oluşturarak sonuç elde etmiş ve bunu bulgular bölümünün sonunda belirtmiştir.

3.4.1. Yarı yapılandırılmış görüşmelerin analizi

Araştırmacı, araştırma çerçevesinde öğrenci, öğretmen ve ailelerle yapılan görüşmelerde kaydedilen ses dosyalarını çözümleyerek görüşmelerin dökümünü görüşme formlarına yazmıştır. Bu yapılırken tarih, saat, görüşme ortamı, görüşme yapılan kişiler ve görüşmeyi yapan kişi hakkında veriler görüşme formlarında belirtilmiştir. Görüşmelerden direkt alınan kısımlarda görüşmecinin kod adı verilmiştir. Görüşme dokümanları bitirildiğinde ses dosyaları bir alan uzmanına kontrol ettirilmiştir. Görüşmelerin dokümanlara aktarımı tamamlandıktan sonra kodlanmalarına başlanılmıştır.

Araştırmacı, eldeki verilerin kodlamasını yapmış, bunu yaparken de öğrencilerin, öğretmenlerin ve ailelerin, kendilerine sorulan sorulara verdikleri yanıtlar kodlamalara kaynaklık etmiştir.

Bütün veriler kodlanarak kod listesi yapılmıştır. Yapılan kodlardan hareket ederek, başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin sahip oldukları değerlere yönelik fikirler doğrultusunda temalar tespit edilmiştir. Araştırmacı iki uzmanın daha fikirlerine başvurarak görüşme dokümanlarını incelemiş tema ve alt temaların doğru belirlenip belirlenmediğini kontrol ettirmiştir. Daha sonra araştırmacı ve iki uzmanın belirlediği tema ve alt temalar için ortak ve farklı fikirler üzerinde konuşulup gerekli düzeltmeler belirlenip uygulanmıştır. Fikir birliği sağlanan görüşme kodlama anahtarları EK 11’de ve EK 12’de yer almaktadır. Veriler kodlar dikkate alınarak düzenlenip bulgulara destek sağlanırken görüşme bilgileri kod isimler kullanılarak verilmiştir. Yarı yapılandırılmış diyaloglar aracılığıyla edinilen bulgular; *öğrencilerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgular, öğretmenler ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgular, ailelerle yapılan yarı*

yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgular, öğrenci, veli ve öğretmen görüşlerinin karşılaştırılmasından elde edilen bulgular şeklinde dört başlık olarak verilmiştir.

3.4.2. Araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliği

Nitel araştırmaların daha kaliteli olması için Lincoln ve Guba (1985) kullanılabilecek bazı yöntemlerden bahsetmiştir. Bunlardan bahsederken “inandırıcılık (iç geçerlik)”, “aktarılabirlik (dış geçerlik)”, “tutarlılık (iç güvenilirlik)” ve “teyit edilebilirlik (dış güvenilirlik)” gibi kavramları seçmiştir (aktaran Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 276-277). Bu çalışmada sağlanmaya çalışılan geçerlik ve güvenilirlik bu kavramlar doğrultusunda incelenmiştir.

İnandırıcılık (iç geçerlik); Yapılan bir araştırmanın alanyazına olan katkısının yanı sıra bilimsel açıdan kabul görmesi için çalışmanın süreç ve sonuç bakımından açık, kendi içinde tutarlı ve farklı araştırmacılar tarafından onaylanabilir olmasını gerektirir. Nitel çalışmalarda inandırıcılığı yükseltmek adına bazı stratejilerin kullanılmasına gerek duyulur. Uzun süreli etkileşim, derinlik merkezli veri toplama, çeşitleme, uzman incelemesi ve katılımcı teyidi gibi stratejiler bu stratejilerdendir (Lincoln ve Guba, 1985’ten aktaran Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 277). Araştırma sonrasında elde edilen bulguların yorumlanmasında ve kodlanma aşamalarında yapılan çalışmalar değerler eğitimi alanında uzman bir kişi ve tez danışmanı tarafından incelenerek geri bildirimler verilmiştir. Çalışmada inandırıcılık uzman görüşleriyle arttırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca geçerliği oluşturmak adına veri toplama aracı olarak değişik bilgi kaynaklarına sahip farklı araçlar kullanılmaya çalışılmıştır. Araştırma aşamaları kaydedilmiş, bu yapılırken de sistemli saklama yolu tercih edilmiştir. Elde edilen veriler için tanımlama ve yorum yapma aşamasında gerekli nesnellik sağlanmaya çalışılmış, veri yorumlama kısmında araştırmaya katılan kişilerin söylemlerinden direkt alıntı yapma yoluna gidilmiştir.

Aktarılabirlik (dış geçerlik): Araştırmada elde edilen sonuçların benzer durum ve ortamlar için de genellenebilir olmasıdır (Lincoln ve Guba, 1985’ten aktaran Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 271). Erlandson ve diğerleri (1993) elde edilen sonuçların dış geçerliğinin arttırılması adına ayrıntılı betimleme ve amaçlı örnekleme olmak üzere iki yöntemden bahsetmişlerdir (aktaran Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 272). Araştırmada bu amaç doğrultusunda çalışma süreci ve

süreç içinde yapılan işlemler detaylı açıklanmıştır. Kullanılan formlar, yarı yapılandırılmış görüşme soruları ve kodlama anahtarları paylaşılmıştır (Bkz. Ek-1-12). Araştırmanın katılımcıları ise amaçlı örneklem yoluyla belirlenmiştir.

Tutarlık (iç güvenirlik): Nitel çalışmaların doğası gereği olay ve olgular farklılık gösterir. Dolayısıyla araştırmanın iç güvenirliği, değişkenliği çalışmanın bulgularına tutarlı olarak yansıtmayı kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 283). Bu doğrultuda araştırmanın amacı açık bir şekilde belirtilmiştir. Elde edilen sonuçların araştırmanın verileriyle uyumlu olduğu görülmüştür. Araştırma boyunca her aşamada yapılan çalışmalar ve kodlamalar tez danışmanı ile kontrol edilmiştir.

Teyit edilebilirlik (dış güvenirlik): Bir araştırmacının bu anlamda alacağı en önemli tedbir, yaptığı çalışma süreçlerini detaylı açıklaması buna ilave olarak kendi konumu ve veriler konusunda yaptığı yaklaşımla ilgili de detaylı bilgi vermesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 275). Bu amaçla elde edilen bulguların ham halleri ve verilerin ham hallerinden yapılan kodlamalar dosyalar halinde saklanmıştır. Araştırmacının takip ettiği yöntem ve süreçleri detaylı olarak yöntem bölümünde belirtilmiştir. Ayrıca araştırmacı çalışmada kendi üstlendiği rolü belirtmiştir. Araştırma ortamının özelliklerinden ve araştırmada yer alan kişilerin sahip oldukları özelliklerden bahsedilmiştir. Veriler değiştirilmeden oldukları haliyle iletilmiştir. Güvenilirliğin sağlanması adına araştırmacı haricinde iki alan uzmanı da analiz aşamalarında yer almıştır. İlgili uzmanlar, araştırmadaki belirlenen bütün temalara dâhil olmuştur.

Son olarak, araştırma kapsamında geçerlik ve güvenirlik için inandırıcılık, aktarıla bilirlik, tutarlılık ve doğrulama stratejilerinden faydalanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2005,s. 265-270). Toplanan bulguların gerçek olmasına, benzeyen ortamlarda elde edilen sonuçların geçerli olmasına, nesnel bir tutumla verilerin elde edildiğine ve sonuçların nesnel bir şekilde iletildiğine yönelik deliller sunulmaya çaba gösterilmiştir. Çalışmayı inceleyecek kişilerin var olan ortama benzeyen ortamlara ve süreçlere yönelik bir algı oluşturmaları, yapacakları işlere çok daha şuurlu ve tecrübeli bakabilmeleri için bilgilerin elde edilmesi ve analizi derinlemesine ifade edilmiştir. Varılan sonuçlara kaynak oluşturan veriler, analiz aşaması ve yapılan kodlar doğrulama maksadıyla düzenlenmiş ve denetlenmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın problem cümlesi doğrultusunda ulaşılan bulgulara yer verilmiştir. Bulgular, araştırmanın alt problemleri esas alınarak aşağıda başlıklar halinde sunulmuştur.

4.1. I. Alt problem: Akademik başarıları yüksek ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin sahip oldukları özelliklere yönelik görüşlerine ilişkin bulgular: Kişilik özellikleri, akademik özellikler ve değerler

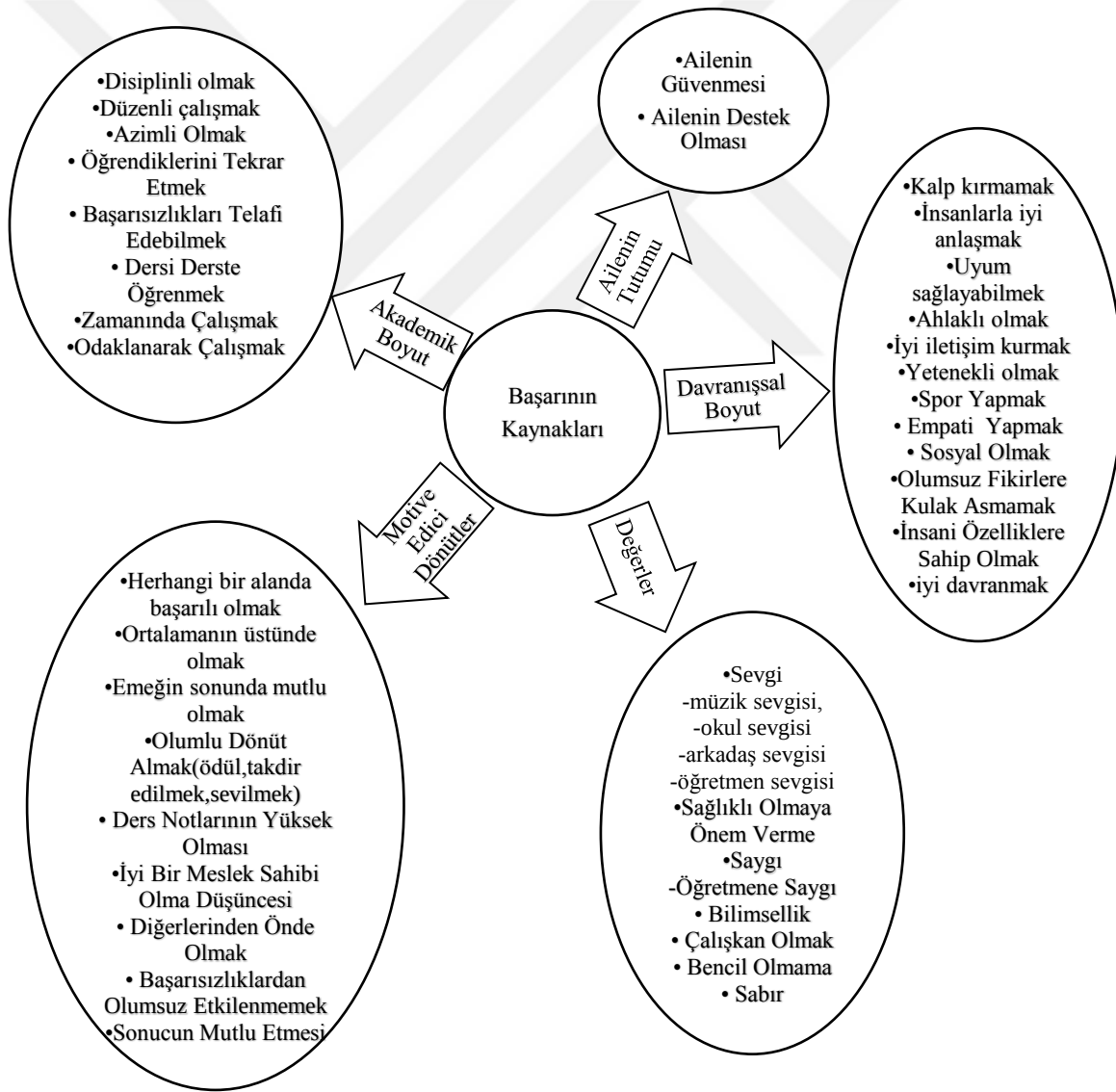
Birinci alt problem doğrultusunda öğrencilerle yapılan görüşme sonrasında elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur. Bulgular verilirken öğrenci söylemlerinden elde edilen genel veriler; tablolar, çizimler ve şekiller yoluyla verilmeye çalışılmıştır.

Öğrenciler ile yapılan görüşmeler sonrasında, 11 alt tema oluşturulmuştur.

- Başarının kaynakları
- Başarının anlamı
- Taviz verilmeyen konular
- Taviz verilirse karşılaşılabilecekleri durumlar
- Rahatsız edici tanımlama biçimleri
- Örnek aldıkları kişiler
- Başarılı olmanın şartları
- Diğer başarılı öğrencilere dönük algıları
- Başarısız öğrencilerin özellikleri
- Başarılı öğrencilerin çevre ile ilişkileri
- Diğer öğrencilerden ayrılan özellikleri

4.1.1. Başarının kaynakları

Çalışma grubunda yer alan akademik başarıları yüksek öğrencilerin başarının kaynağına dair söylemlerinin incelenmesi sonrasında ulaşılan tema ve bu temalar altındaki betimlemeleri Şekil 4’te verilmiştir.

Şekil 4. Akademik başarıları yüksek öğrencilere göre başarının kaynakları

Şekil 4'te görüldüğü üzere, akademik başarıları yüksek olan öğrencilerin başarısının kaynağına ilişkin söylemleri *akademik, aile, davranışsal, değerler ve motive edici dönütler* temaları altında toplanmaktadır.

Çalışma grubundaki öğrencilerin *disiplinli olmak, düzenli çalışmak, azimli olmak, öğrendiklerini tekrar etmek, başarısızlıkları telafi edebilmek, dersi derste öğrenmek, zamanında çalışmak, odaklanarak çalışmak* şeklindeki söylemleri başarılı olabilmek için gerekli kaynaklardan alışkanlıkları/eylemleri ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler, tema olarak *akademik boyut* başlığı altında toplanmıştır. Çalışma grubundaki öğrencilerin *ailenin güvenmesi, ailenin destek olması* şeklindeki söylemleri başarılı olabilmek için gerekli kaynaklardan aile davranışlarını ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler, tema olarak *ailenin tutumu* başlığı altında toplanmıştır.

Çalışma grubundaki öğrencilerin *kalp kırmamak, insanlarla iyi anlaşmak, uyum sağlayabilmek, ahlâklı olmak, iyi iletişim kurmak, yetenekli olmak, spor yapmak, empati yapmak, sosyal olmak, olumsuz fikirlere kulak asmamak, insani özelliklere sahip olmak, iyi davranmak* şeklindeki söylemleri, başarılı olabilmek için gerekli kaynaklardan davranışları ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler, tema olarak *davranışsal boyut* başlığı altında toplanmıştır. Çalışma grubundaki öğrencilerin *müzik sevgisi, okul sevgisi, arkadaş sevgisi, öğretmen sevgisi, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, öğretmene saygı, bilimsellik, çalışkan olmak, bencil olmama, sabır* şeklindeki söylemleri başarılı olabilmek için gerekli kaynaklardan değerleri ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler, tema olarak *değerler* başlığı altında toplanmıştır. Çalışma grubundaki öğrencilerin *herhangi bir alanda başarılı olmak, ortalamanın üstünde olmak, emeğin sonunda mutlu olmak, olumlu dönüt almak, ders notlarının yüksek olması, iyi bir meslek sahibi olma düşüncesi, diğerlerinden önde olmak, başarısızlıklardan olumsuz etkilenmemek, sonucun mutlu etmesi* şeklindeki söylemleri, başarılı olabilmek için gerekli kaynaklardan güdülenme araçlarını ifade etmektedir. Bu söylemler, tema olarak *motive edici dönütler* başlığı altında toplanmıştır.

Konuyla ilgili öğrenci söylemleri

ÖİE

“Başarı, halk arasında çok yanlış anlaşıyor çünkü başarı dediğimiz zaman hep akademik başarı akla gelir ama başarı sadece akademik başarı değildir. İnsan olmak, evet insan olarak doğuyoruz ama insan özelliklerini taşıyabilmek, kalp kırmamak veya

insanlarla anlaşabilmek, uyum sağlayabilmek bence bunlarda hayatta başarıdır. Genel olarak aslında gereksiz insanlara kulak asmiyorum, eğitim seviyesi benden düşük veya benden az bilgili insanları dinlememeye çalışıyorum mesela etrafımda insanlar okulun çok gereksiz olduğunu sanayiye gidip bir meslek edinebileceğini söylüyorlar. Asla pes etmemeye çalışıyorum, hayatımdaki başarısızlıkları çok fazla kafama takmamaya çalışıyorum ki ilerde bu hataları düzeltebileyim. Akademik başarıdan örnek olarak en çok sıkıntı yaşadığım matematikten 45 aldığımda bunu çok fazla kafama takmamaya, üzülmemeye çalışıyorum ki diğer sınavda 85-90 alabiliyorum.”

Ö2T

“Benim için başarı; sanat, spor gibi herhangi bir alanda ya da ahlaki davranışlar bakımından da ortalamanın üstünde olmayı başarmaktır. Başarılı olmak için sadece derslerinin iyi olması gerekmez. Davranışların çok iyidir, başkalarıyla iletişimin çok güzeldir veya çok iyi resim çiziyorsundur veya iletişimin iyi olur, bence bunlarda başarıdır. Spor yapmam, kafamı boşaltmamı sağlıyor o zaman daha iyi düşünebiliyorum ayrıca bazı ahlaki değerlere de sahip olduğum için mesela müzik sevgisi, okul sevgisi, arkadaş sevgisi, öğretmen sevgisi gibi onları sevdiğim için derslerimi de anlamam daha iyi oluyor. Eğer onları sevmesem derste gergin olurum ve anlaşılması zor olur. Derste anlamadığım konuyu iyice anlayana kadar vazgeçmeden soruyorum bu da daha iyi anlamamı sağlıyor.

Başkalarıyla iletişim kurarken de empati yapıyorum, biri bana böyle bir şey söylerse ne yapardım, diye. Sosyalim, gittiğim bir ortamda hemen arkadaşlıklar kurabilirim, örneğin, bu okula yeni başladım hemen arkadaşlarım oldu, öğretmenlerimle de aynı şekilde. Öğretmenlerime karşı saygılı olmam, çünkü kendisine saygılı olmayan birine bir şey öğretmek istemezler bu yüzden onlara karşı saygılı olunca daha çok şey öğretmek isterler. Bilimsel olmam, kafama takılan şeyler olunca ya da bana mantıksız gelen şeyler olduğunda onları iyice araştırıp öğrenirim.

Çalışkan olmam, ilgilendiğim konuda öğrendiğim şeyleri çok fazla tekrar ederim. Bencil olmamam, mesela ben bir şey öğrendiğim zaman arkadaşlarıma da anlatıyorum, hem ben kendimde daha da iyi öğreniyorum hani insan anlatınca daha iyi öğrenirmiş ya. Sabırlı olmam mesela bazen arkadaşlar ders dinlememe engel olabiliyor onlara sabrediyorum. Sağlıklı olmaya da önem veririm, mesela meyve falan yediğimde zihnim daha açık oluyor. Bir şey yapamadığım zaman yapana kadar uğraşıyor olmama da insanlar iyi gözle bakar, bu da başarılı olmamı sağlar. Derslerim iyi olursa güzel bir meslek kazanabilirim, kick boksta maçlara çıktığımda ödüller alırım, resimlerim iyiye birçok kişi beni takdir eder, böylece diğerlerinin üstünde olurum ve bu benim başarılı olmamı sağlar.”

Ö3Y

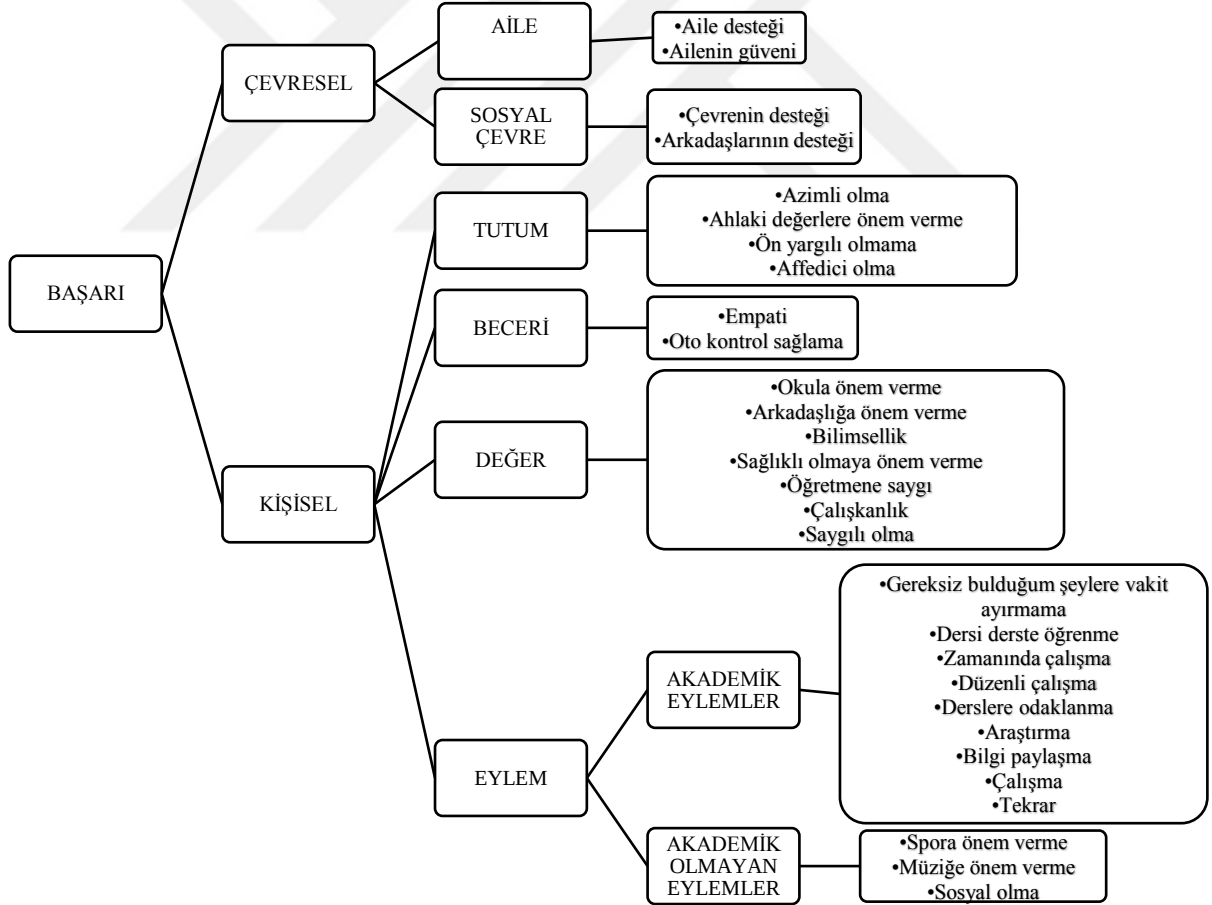
“Başarılı olmamı sağlayan değerlerin başında; dersi derste öğrenmek, zamanında çalışmak, tekrar gelir bunların yanında ailemin bana destek olması, bana güvenmesi gelir. İlk olarak davranışlarım saygılı olmak. Akademik başarı olarak öğretmenlerime ve arkadaşlarıma saygıyla, onların da desteği ve ailemin desteği ile daha başarılı oldum. Öğretmenlerimle ilişkide bence başarıda önemli bir şey ve saygılı olduğumda öğretmenlerim ile olan bağım daha çok güçleniyor. Çalışmakta başarılı olmamızı sağlar yani sadece saygılı olmak gibi kişilik özellikleri yetmiyor.

Düzenli olarak çalışmak, derslere odaklanarak çalışmak. Hayatta başarılı olmak için önce insan olmalı, daha sonra disiplinli ve düzgün bir şekilde çalışmalı. Bir insan okul

birincisi olabilir ama etrafındakiler tarafından sevilmiyorsa bu başarı neye yarar? Mesela saygısız ama başarılı bir öğrencinin sadece akademik başarısı olur arkadaş çevresi olarak kimsesi olmaz yalnız olur bu da onun başarısını gelecek zamanda düşürebilir.”

4.1.2. Başarının anlamı

Çalışma grubunda yer alan akademik başarısı yüksek öğrencilerin başarının anlamına dair söylemlerinin incelenmesi sonrasında ulaşılan tema ve bu temalar altındaki betimlemeleri Şekil 5’te verilmiştir.

Şekil 5. Akademik başarıları yüksek öğrencilere göre başarının anlamı

Şekil 5'te görüldüğü üzere, akademik başarıları yüksek öğrencilerin, başarının anlamına yönelik söylemleri iki ana tema altında toplanmaktadır. Bunlar; *çevresel ve kişisel* temalarıdır. Çevresel ana teması altında *aile* ve *sosyal çevre* temaları belirlenmiştir. Kişisel ana teması altında ise *tutum, beceri, değer, eylem* alt temaları yer almaktadır. *Eylem* alt teması altındaki öğrenci söylemleri; *akademik olan söylemler* ve *akademik olmayan söylemler* şeklinde sınıflandırılmıştır.

Çalışma grubundaki öğrencilerin çevresel ana teması ile ilgili *aile desteği, ailenin güveni* şeklindeki söylemleri başarının anlamına yönelik aile tutumlarını ifade ettiği için aile alt teması altında toplanmıştır. Öğrencilerin çevresel ana teması ile ilgili *çevrenin desteği, arkadaşlarının desteği* şeklindeki söylemleri başarının anlamındaki sosyal faktörleri ifade ettiği için *sosyal çevre* alt teması altında toplanmıştır.

Çalışma grubundaki öğrencilerin kişisel ana temaları ile alakalı *azimli olma, ahlaki değerlere önem verme, ön yargılı olmama, affedici olma* şeklindeki söylemleri, başarının anlamına yönelik kişisel yönleri işaret ettiği için, *tutum* alt teması altında toplanmıştır. Çalışma grubundaki öğrencilerin kişisel ana teması ile bağlantılı *empati, oto kontrol sağlama* şeklindeki söylemleri başarının anlamına yönelik kişisel becerilere işaret ettiği için *beceri* alt teması altında toplanmıştır.

Çalışma grubundaki öğrencilerin kişisel ana teması ile bağlantılı *okula önem verme, arkadaşlığa önem verme, bilimsellik, sağlıklı olmaya önem verme, öğretmene saygı, çalışkanlık, saygılı olma* şeklindeki söylemleri, başarının anlamına yönelik kişisel değerlere işaret ettiği için *değer* alt teması altında toplanmıştır.

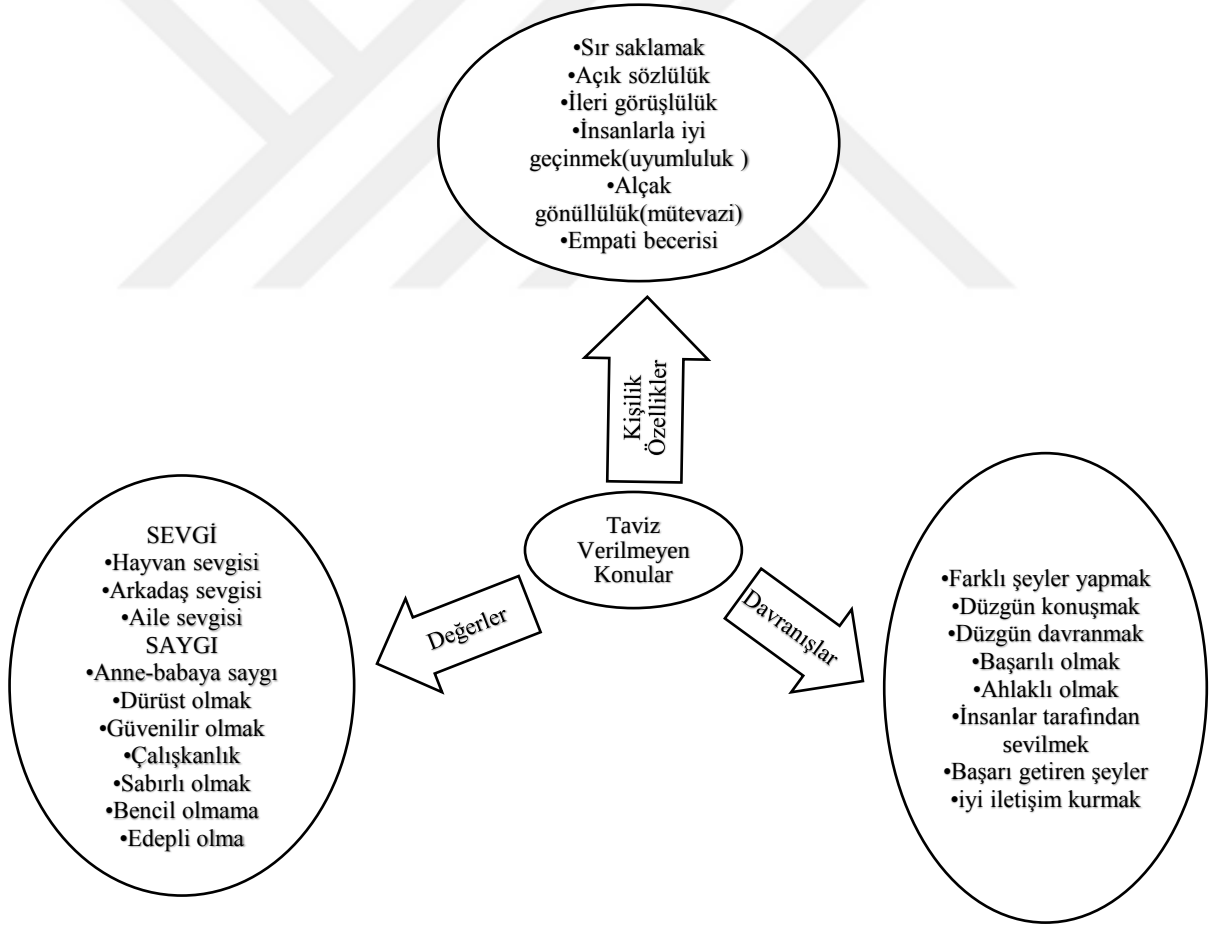
Çalışma grubundaki öğrencilerin kişisel ana teması ile ilgili *gereksiz bulduğum şeylere vakit ayırmama, dersi derste öğrenme, zamanında çalışma, düzenli çalışma, derslere odaklanma, araştırma, bilgi paylaşma, çalışma, tekrar* şeklindeki söylemleri başarının anlamına yönelik akademik boyutu işaret ettiği için *akademik eylemler* alt teması başlığı altında, *spora önem verme, müziğe önem verme, sosyal olma* şeklindeki söylemleri ise akademik olmayan boyutu ifade ettiği için *akademik olmayan eylemler* alt teması altında toplanmıştır. Konu ile ilgili öğrenci söylemi aşağıda verilmiştir.

Ö3Y

“Başarı, bir emek sarf ederek sonucunda onun getirdiği mutluluk, insanların sana saygı ve sevgi göstermeleridir.”

4.1.3. Taviz vermedikleri konular

Çalışma grubunda yer alan akademik başarıları yüksek öğrencilerin taviz vermedikleri konulara ilişkin söylemlerinin incelenmesi sonrasında ulaşılan tema ve bu temalar altındaki betimlemeleri Şekil 6’da verilmiştir.

Şekil 6. Akademik başarıları yüksek öğrencilerin taviz vermedikleri konular

Şekil 6’da görüldüğü üzere, akademik başarısı yüksek öğrencilerin başarılı olmalarını sağlayan ve taviz vermeyecekleri konular ile ilgili söylemleri *kişilik özellikler, davranışlar ve değerler* ana temalarıyla ifade edilmiştir.

Çalışma grubundaki öğrencilerin taviz vermeyecekleri konular ile ilgili söylemleri *farklı şeyler yapmak, düzgün konuşmak, düzgün davranmak, başarılı olmak, ahlâklı olmak, insanlar tarafından sevilme, başarı getiren şeyler, iyi iletişim kurmak* şeklinde davranışsal yönü ifade ettiği için *davranışlar* teması altında toplanmıştır.

Çalışma grubundaki öğrencilerin taviz vermeyecekleri konular ile ilgili söylemleri *sevgi, hayvan sevgisi, arkadaş sevgisi, aile sevgisi, saygı, anne-babaya saygı, dürüst olmak, güvenilir olmak, çalışkanlık, sabırlı olmak, bencil olmama, edepli olma* şeklinde sevgi ve saygı üst değerleri ile alt değerleri ifade ettiği için *değerler* teması altında toplanmıştır.

Konuyla ilgili öğrenci söylemleri

Ö1E

“Açık sözlülüğüm, ileri görüşlülüğüm, bencil olmamak, sır saklayabilmek, güvenilir olmak. Genel olarak insanlar sever beni, aramın kötü olduğu insanlar yok. İnsanların bir sıkıntısı, dertleri olduğu zaman paylaşımları gereken şeyler olduğun da ilk baştabana geliyorlar ki bu beni mutlu ediyor. İnsanlar beni seviyor, bana güveniyor ki gelip bana söylüyorlar.”

Ö2T

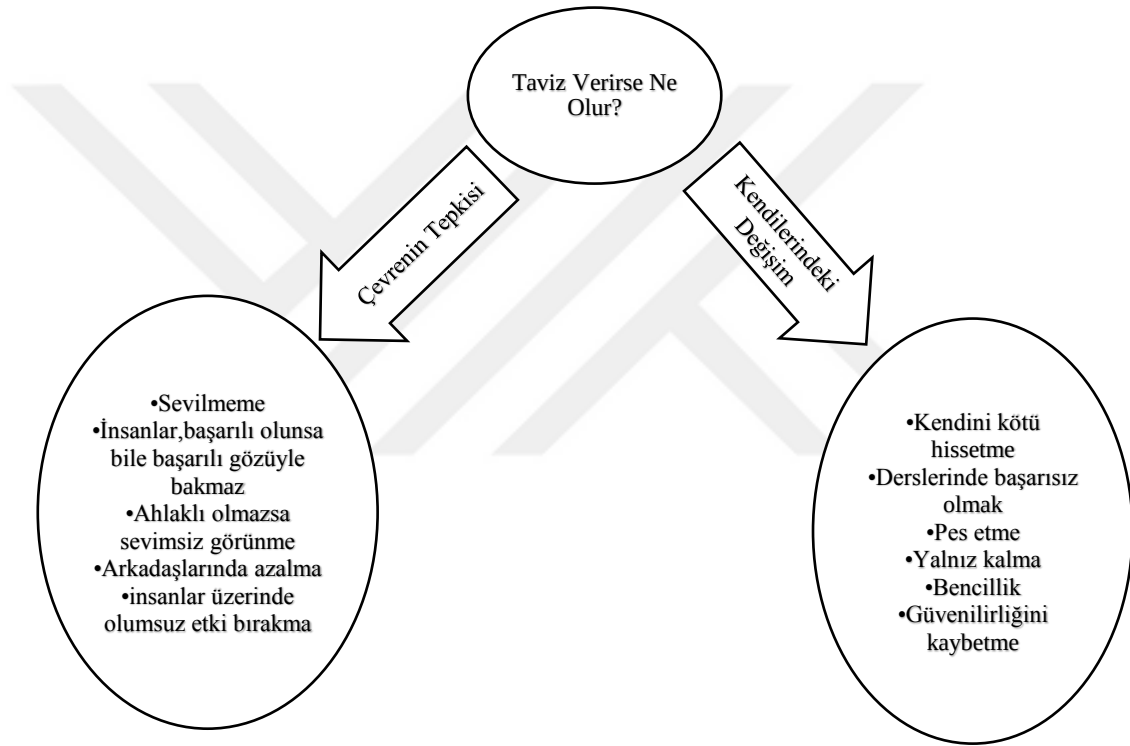
“Çalışkanlığımdan, ahlâkımdan ve sabırlı olmamdan vazgeçemem çünkü bu özellikler benim başarılı olmamı sağlıyor. Hayvan sevgimden vazgeçemem, hayvanlara, köpeklere karşı bir şeyim var mesela hayvanlara zarar veriyorlar kuyruklarını, tüylerini kesiyorlar o zaman sanki benim canım acıyormuş gibi oluyor. Arkadaş sevgisi, aile sevgisi, anne-babaya saygımdan vazgeçemem çünkü yalnız kalırım. Güvenilir olmaktan, güvenilir olmazsan dışlanıyorsun, yanında kulaktan kulağa konuşulması güzel olmaz.”

Ö3Y

“Yalancılık, yalandan nefret eder, söyleyenleri de sevmem, yalan söylememek benim en belirgin kişilik özelliklerimden biridir. Yalanla bir şeyler yapmaya çalışan insan benim gözümde bir hiçtir, yalan eninde sonunda ortaya çıkar, ee ne demişler: Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.”

4.1.4. Taviz verirlerse karşılaşılabilecekleri durumlar

Araştırma grubunda yer alan akademik başarıları yüksek öğrencilerin taviz verirlerse karşılaşılabilecekleri durumlara ilişkin söylemlerinin incelenmesi sonrasında ulaşılan tema ve bu temalar altındaki betimlemeleri Şekil 7’de verilmiştir.

Şekil 7. Akademik başarıları yüksek öğrencilerin özelliklerinden taviz verirlerse karşılaşılabilecekleri durumlar

Şekilde görüldüğü üzere, akademik başarıları yüksek olan öğrenciler, sahip oldukları değerlerden, davranışlardan ve kişilik özelliklerinden vazgeçerlerse veya bu özellikleri olmaz ise, nelerin değişeceği ile ilgili söylemleri; *çevrenin tepkisi* ve *kendilerindeki değişim* temaları altında toplanmaktadır.

Çalışma grubundaki öğrencilerin özelliklerinden taviz verirlerse yaşayacakları sonuçlara dair söylemleri *sevilmeme*, *insanlar, başarılı olunsa bile başarılı gözüyle bakmaz*, *ahlaklı olmazsa*

sevimsiz görünme, arkadaşlarında azalma, insanlar üzerinde olumsuz etki bırakma şeklinde çevresel tepkileri ifade ettiği için çevrenin tepkisi teması ile ifade edilmiştir.

Çalışma grubundaki öğrencilerin özelliklerinden taviz verirlerse yaşayacakları sonuçlara dair söylemleri *kendini kötü hissetme, derslerinde başarısız olmak, pes etme, yalnız kalma, bencillik, güvenilirliğini kaybetme* şeklinde kendilerindeki olabilecek dönüşümleri ifade ettiği için, *kendilerindeki değişim* teması altında toplanmıştır. Bu çevresel ve kişisel değişim söylemleri, akademik başarıları yüksek öğrencilerin, iç ve dış denetim geliştirdiklerini göstermektedir.

Konuyla ilgili öğrenci söylemleri

Ö1E

“Bencil olunca insanın duyguları değiştiriyor, yaşantısı değişiyor bence ve insanlar üzerinde kötü etki bırakabilirim. Halk arasında sevilmeyen, güvenilmeyen biri olurum, bunları da istemem.”

Ö2T

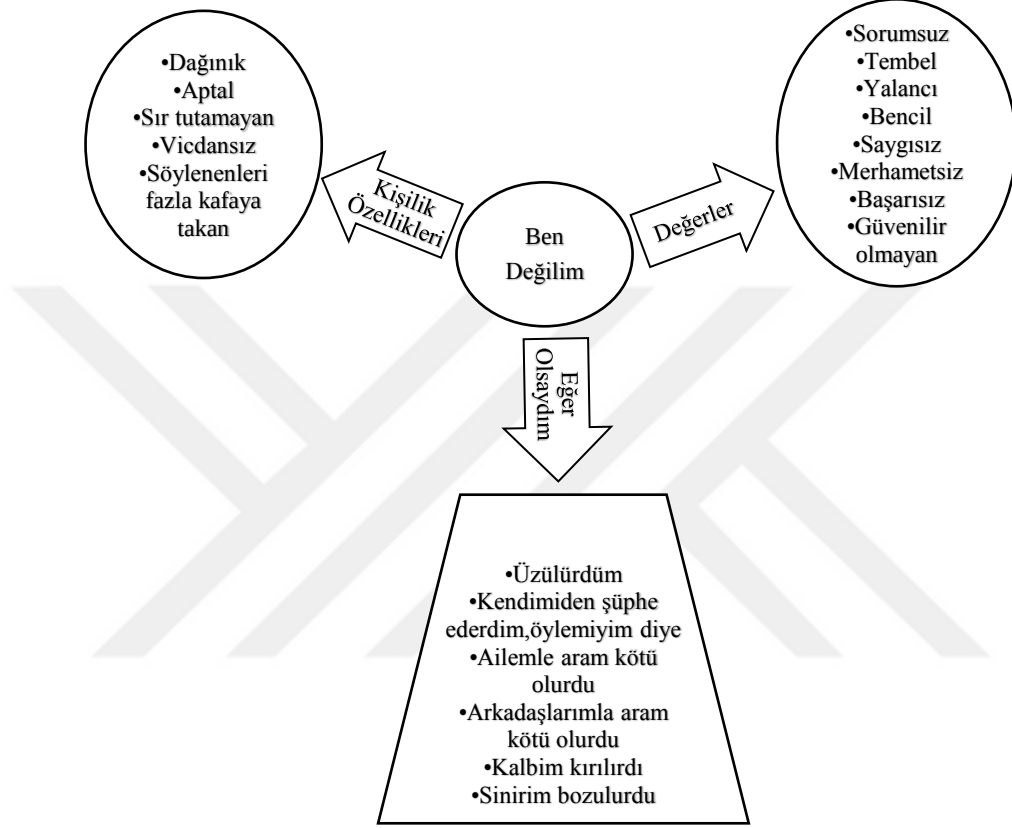
“Eğer çalışkan olmazsam, derslerimde şu an olduğum kadar iyi olamam, eğer ahlaklı olmazsam insanların içinde sevimsiz ve ahlaksız olarak görülürüm, sabırlı olmazsam bir şeyi yapamadığımda tekrar tekrar denemekten bıkarım ve bu beni başarısızlığa götürür. Aslında başarıyı etkileyecek şeylerden vazgeçemem çünkü başarımdan asla vazgeçemem. Çalışkan olmam bir şeylerle iyice uğraşmadan anlayamıyorum. Edepli olmamdan çünkü bir insan düzgün konuşmadığı ve davranmadığı zaman başarılı olsa bile insanlar başarılı gözüyle bakmaz bence, bu özelliğim olmasa kendimi kötü hissedirdim zaten çevrede böyle insanlardan pek hoşlanılmıyor, sosyal çevrem ve arkadaşlarım azalırdı, öğretmenlerimin gözünde başarılı olsam da bir anlamı olmazdı. Arkadaş sevgisi, aile sevgisi, anne-babaya saygımdan vazgeçemem çünkü yalnız kalırım.”

Ö3Y

“Yalancılık, bencil olmama, çevredeki insanlara saygı. Bunlardan vazgeçersem kötü hissedirim yani saygılı olmazsam arkadaşlarım, bence zaten en önemli şey, onlar yanımda olmaz yalnız olurum, bu da kötü bir şey.”

4.1.5. Rahatsız eden tanımlama biçimleri

Çalışma grubunda yer alan akademik başarıları yüksek öğrencilerin rahatsız eden tanımlama biçimlerine ilişkin söylemlerinin incelenmesi sonrasında ulaşılan tema ve bu temalar altındaki betimlemeleri Şekil 8’de verilmiştir.

Şekil 8. Akademik başarıları yüksek öğrencileri rahatsız eden tanımlanma biçimleri

Şekil 8’de görüldüğü üzere, akademik başarıları yüksek öğrencileri rahatsız eden tanımlanma biçimlerine dair söylemleri *kişilik özellikleri*, *değerler*, *eğer olsaydım* temaları altında toplanmaktadır.

Çalışma grubundaki öğrencileri rahatsız eden tanımlanma biçimleri ile alakalı *dağınık*, *aptal*, *sır tutamayan*, *vicdansız*, *söylenenleri fazla kafaya takan* şeklindeki söylemleri kişisel özellikleri ifade ettiği için *kişilik özellikleri* teması altında toplanmıştır. Çalışma grubundaki öğrencileri rahatsız eden tanımlanma biçimleri ile ilgili *sorumsuz*, *tembel*, *yalancı*, *bencil*, *saygısız*, *merhametsiz*, *başarısız*, *güvenilir olmayan* şeklindeki söylemleri değerleri ifade ettiği için *değerler* teması altında toplanmıştır. Akademik başarıları yüksek öğrenciler kendilerini

rahatsız eden tanım biçimlerinden kendilerinde olmayan kişilik özellikleri ve değerlerin farkında olup bunların olması durumunda ne olacağı ile ilgili *üzülürdüm, kendimden şüphe ederdim, öyle miyim diye, ailemle aram kötü olurdu, arkadaşlarımla aram kötü olurdu, kalbim kırılırdı, sinirim bozulurdu* şeklindeki söylemleri *eğer olsaydım* teması altında ifade edilmiştir.

Konuyla ilgili öğrenci söylemleri

Ö1E

“Geri kafalı, bencil olmak. Bilimsel konulara öncelik vermeye çalışıyorum, toplum neyi düşünüyorsa onu düşünmekte bence bir geri kafalılık herkesin kendine özgü bir fikri olması gerekiyor ve farklı olmayı seviyorum, düşüncelerimin farklı olmasını, farklı şeyler yapmayı seviyorum bunu kaybetmeyi istemezdim. Bencil derlerse, sıkıntımı çok fazla dışarıya yansıtmam ama yine de içimde kalp kırıklığı sinir bozukluğu olur. Güvenilir olmazdım.”

Ö2T

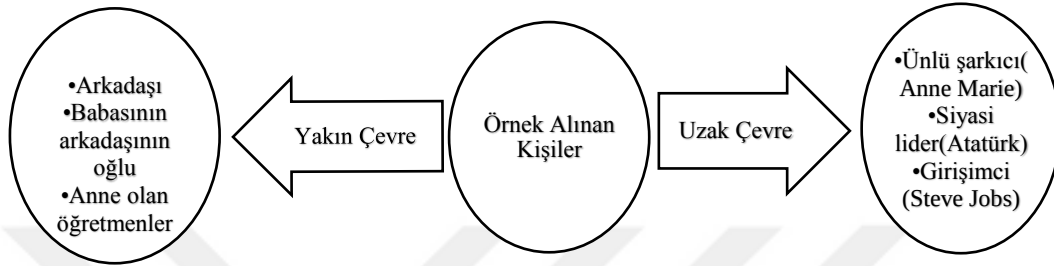
“Sorumsuz, tembel, dağınık gibi şeyler söylediklerinde rahatsız olurdum çünkü bunlar benim yapmamaya en çok dikkat ettiğim şeylerdir. Bu söylenenleri fazla kafama takardım ve başarım olumsuz etkilenirdi. Kötü olan bütün özelliklerin söylenmesinden rahatsız olurum örneğin yalan söylüyor, dürüst değil deseler, çalışmıyor deseler rahatsız olurdum. Çünkü dürüst olmasam insanlar saygı duymazlardı. En çok kafama taktığım konu olduğu için çalışkan değil deseler gerçekten bana da çalışkan değilmişim gibi gelmeye başlar ve derslerime de yansır bu. Aptal olduğumu söylemeleri, sır tutamayan gibi şeyler söylenmesine de üzülürüm ve acaba gerçekten ben öyle miyim diye düşünürdüm.”

Ö3Y

“Bana vicdansız, saygısız, yalancı, tembel deselerdi çok üzülürdüm bu özelliklere sahip bir insan olsaydım kimse bana güvenmez beni sevmezdi, ailemle ve arkadaşlarımla aram çok kötü olurdu, tembel bir öğrenci olurdum, bana kimse saygı göstermezdi. Tembel, bencil, merhametsiz sıfatlarını yakıştıırırlarsa rahatsız olurum. Bu yakıştıırılanlar gibi olsaydım kimse bana güvenmezdi. Meselâ şu anda güvenilirliğimden dolayı bazı arkadaşlarım sırlarını olsun emanet ettiği şeyleri bana verilebiliyor, kendilerine ait özel şeyleri anlatıyorlar, aileleri ile ilgili bazı sıkıntıları oluyor herkese açamayacakları ama bana gelip açtıkları oluyor bazılarının. Ben de iyi hissetmeleri için bir şeyler söylüyorum düzeleceğine dair olumlu konuşuyorum.”

4.1.6. Örnek aldıkları kişiler

Çalışma grubunda yer alan akademik başarıları yüksek öğrencilerin örnek aldıkları kişilere ilişkin söylemlerinin incelenmesi sonrasında ulaşılan tema ve bu temalar altındaki betimlemeleri; Şekil 9’da, Şekil 10’da, Şekil 11’de, Şekil 12’de verilmiştir.

Şekil 9. Akademik başarıları yüksek öğrencilerin örnek aldıkları kişilerin konumu

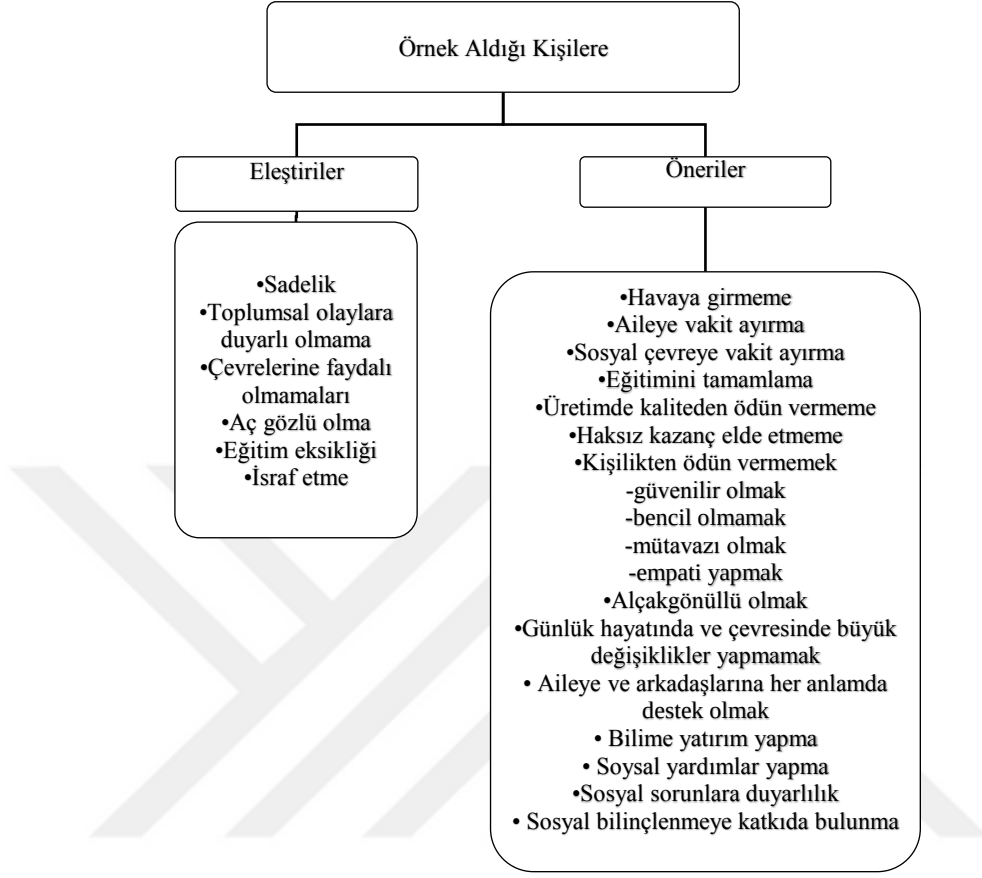
Şekil 9’da görüldüğü üzere, akademik başarıları yüksek öğrencilerin kendilerine örnek aldıkları kişilerin konumuna dair söylemleri *yakın çevre* ve *uzak çevre* temaları ile ifade edilmiştir.

Çalışma grubundaki öğrencilerin, örnek alınan kişilerin konumu ile ilgili söylemleri *arkadaşı*, *babasının arkadaşının oğlu*, *anne olan öğretmenler* şeklinde olup, yakın çevrelerinden kişiler olduğu için *yakın çevre* teması altında toplanmaktadır.

Çalışma grubundaki öğrencilerin örnek alınan kişilerin konumu ile ilgili söylemleri *ünlü şarkıcı (Anne Marie)*, *siyasi lider (Atatürk)*, *girişimci (Steve Jobs)* şeklinde olup, uzak çevrelerinden kişiler olduğu için *uzak çevre* teması altında toplanmaktadır.

Akademik başarıları yüksek öğrenciler, örnek aldıkları yakın çevrelerindeki şahısları; belli bir alanda başarılı gördükleri, kendilerinde olmayan yeteneklere sahip oldukları ve farklı rolleri başarıyla yerine getirebildikleri için örnek almaktadırlar.

Uzak çevrelerinden ise; farklı ses tonu ve yeteneklerinden dolayı diğerlerine fark atan ünlü bir şarkıcıyı, birden fazla değeri, özelliği kendisinde barındırması ve liderlik vasfıyla Atatürk’ü, yaptığı teknolojik girişimlerle dünya çapında ünlü bir marka haline gelmiş iş insanını seçmişlerdir.

Şekil 10. Akademik başarıları yüksek öğrencilerin örnek aldıkları kişilere getirilen öneriler ve eleştiriler

Şekil 10’da görüldüğü üzere, akademik başarıları yüksek öğrencilerin örnek alınan kişiler ile ilgili söylemleri *eleştiriler* ve *öneriler* temaları altında toplanmaktadır.

Çalışma grubundaki öğrencilerin *sadelik*, *toplumsal olaylara duyarlı olmama*, *çevrelerine faydalı olmamaları*, *açgözlü olma*, *eğitim eksikliği*, *israf etme* şeklindeki söylemleri, örnek alınan kişilere yönelik eleştiri niteliğinde olduğu için *eleştiri* teması ile ifade edilmiştir. Çalışma grubundaki öğrencilerin *havaya girmeme*, *aileye vakit ayırma*, *sosyal çevreye vakit ayırma*, *eğitimini tamamlama*, *üretimde kaliteden ödün vermeme*, *haksız kazanç elde etmeme*, *kişilikten ödün vermemek* (*güvenilir olmak*, *bencil olmamak*, *mütevazı olmak*, *empati yapmak*) *alçakgönüllü olmak*, *günlük hayatında ve çevresinde büyük değişiklikler yapmamak*, *aileye ve arkadaşlarına her anlamda destek olmak*, *bilime yatırım yapma*, *sosyal yardımlar yapma*, *sosyal sorunlara duyarlılık*, *sosyal bilinçlenmeye katkıda bulunma* şeklindeki söylemleri örnek

alınan kişilerin yerlerinde kendileri olsa nasıl davranacakları veya ne yapacaklarına dair örnek alınan kişilere öneri/tavsiye niteliğinde olduğu için *öneri* teması ile ifade edilmiştir. Çalışma grubundaki öğrenciler, örnek aldıkları kişilere dönük eleştiriden çok öneride bulunmuşlardır.

Konuyla İlgili Öğrenci Söylemleri

Ö1E

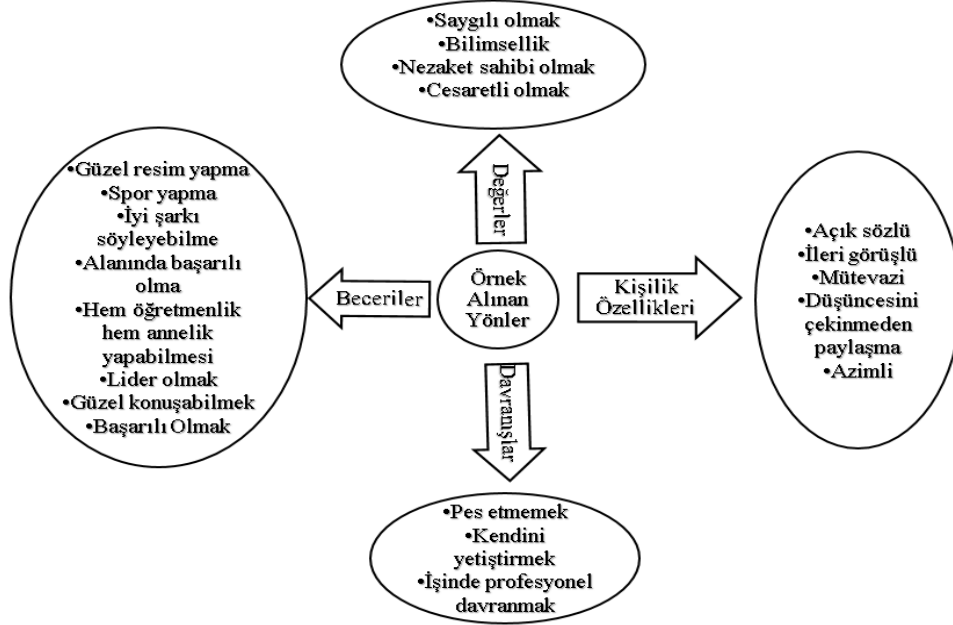
“Steve Jobs’un yerinde olsam, kendine bir eğitim vermiş bu büyük bir beceri ama ben yine de bir okula ya da kursa gidip eğitim almak isterdim. Apple gibi bir markanın sahibi olsaydım ilk başta kaliteden ödün vermezdim, kazıklanma durumunu asla yapmamaya çalışırdım, telefonlar çok büyük fiyatları satılıyor bu da insanların gözündeki büyüyor, 4 senede bir telefon çıkarırdım ama o arayış çok iyi bir şekilde kapatırdım olmayacak özellikler koyardım. Kişiliğimden ödün vermezdim örneğin alçakgönüllü olmamdan insanlarla olan günlük hayatımı değiştirmezdim elit insanlarla takılacağım diye bir düşüncem olmazdı günlük hayatımda tabii ki değişiklikler olurdu ama büyük bir değişiklik olmazdı.

Çocukluğum boyunca ailem bana yardım etti bu sefer ben aileme yardım ederdim her türlü anlamda, arkadaşlarımı değiştirmezdim onlara da her alanda yardım etmek isterdim, eğitim konusunda, genel olarak maddi anlamda da yardım etmek isterdim rencide etmeden, sınırı açmadan karşı tarafı incitmeden. Steve Jobs’un yerinde olsaydım, insanların bilimsel konulara daha çok yönelmesini isterdim meselâ Mars’a koloni kurma söz konusuysen biz hala yok sokakta şunu giymiş, yok şurası görünüyor gibi şeylerle uğraşıyoruz bunları aşmamız gerekiyor bence daha çok bilimsel şeylere yönelmemiz gerekiyor.

Bu yüzden topluma seminerler düzenlerdim, kitap yazardım, film, dizi yapardım bu konuları ele alan. Çok araştırmadım ama Steve Jobs’un etrafına çok fazla faydası olmamış ben olsaydım yardım kuruluşlarına düzenli olarak para yardımında bulunurdum, onun dışında taciz olaylarından etkilenen insanlar için ücretsiz yardım sağlamak isterdim, avukatlık konusunda olsun vs. Elimde bir miktar para varsa bunu sadece kendim için değil toplum içinde kullanırdım. Kişisel olarak kendi özel hayatımda çok fazla değişiklik yapmazdım. Bence para her şey demek değil bir anda benim hayatıma girip her şeyi değiştirebilecek bir şey değil. Mesela bindiğim araba farklı olurdu, kullandığım marka farklı olurdu ama bunun haricinde çok fazla şey değiştirmezdi. Bunun dışında karakter özelliklerimden güvenilir olma, bencil olmamamı veya diğer insanlardan kendimi yüksek görmememi, bir de şu özelliğimi asla değiştirmezdi insanlarla kavga ettikten sonra kendimi insanların yerine koyup onların gözünden olaylara bakmamı onların gözünden değerlendirmemi değiştiremezdim. Atatürk’ün yerinde olsaydım, hiçbir şeyi değiştirmek istemezdim, zamanın şartlarına göre her şeyi mükemmel yapmış.

Onların hayatına bakınca ben de eksik olan; bazen her ortamda kendi düşüncemi söyleyemiyor olmam elimden geldiğince yapıyorum ama bazen söyleyemiyorum fikirlerini meselâ Atatürk okuldayken kendine saçma gelen şeyleri, kendini aşağı çeken kişileri hayatından uzaklaştırmış, biraz da günümüzün şartlarında bunları yapmam kısıtlanıyor ama elimden geldiğince yapmaya çalışıyorum bunların dışında daha çok çalışmak olabilir bazen ümitsizliğe düştüğüm olabiliyor onların hayatına baktığım da kararsızlıklar olmuş olabilir ama asla pes etmemişler birisi koskoca Cumhuriyeti kurmuş, diğeri koskoca şirketi.”

“Onun yerinde olsam, ünlü biri olunca insanın davranışları değişiyor bence, fazla havaya giriyorlar, fazla kendilerini beğeniyorlar ben onu yapmazdım... Ama belki de yapardım çünkü ünlü olunca kendi kendine öyle oluyor herhalde kişinin elinde olmuyor. O kadar yoğun ki mesela tanıdıkları ile ailesi ile görüşecek vakti yok, yerinde olsaydım biraz onlara vakit ayırırdım.”

Şekil 11. Akademik başarıları yüksek öğrencilerin kendilerine örnek aldıkları kişilerin sahip oldukları özellikler

Şekil 11’de görüldüğü üzere, akademik başarıları yüksek olan öğrencilerin kendilerine örnek aldıkları kişilerin sahip oldukları özelliklerine ilişkin söylemleri *değerler*, *kişilik özellikleri*, *davranışlar*, *beceriler* temaları altında toplanmaktadır.

Çalışma grubundaki öğrencilerin *saygılı olmak*, *bilimsellik*, *nezaket sahibi olmak*, *cesaretli olmak* şeklindeki söylemleri örnek alınan kişilerin sahip oldukları değerlerini ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler tema olarak *değerler* başlığı altında toplanmıştır. Çalışma grubundaki öğrencilerin *açık sözlü*, *ileri görüşlü*, *mütevazı*, *düşüncesini çekinmeden paylaşma*, *azimli* şeklindeki söylemleri örnek alınan kişilerin sahip oldukları kişisel özelliklerini ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler, tema olarak *kişilik özellikleri* başlığı altında

toplanmıştır. Çalışma grubundaki öğrencilerin *pes etmemek, kendini yetiştirmek, işinde profesyonel davranmak* şeklindeki söylemleri örnek alınan kişilerin sahip oldukları davranışlarını ve eylemlerini ifade etmektedir. Bu nedenle, bu söylemler, tema olarak *davranışlar* başlığı altında toplanmıştır. Çalışma grubundaki öğrencilerin *güzel resim yapma, spor yapma, iyi şarkı söyleyebilme, alanında başarılı olma hem öğretmenlik hem annelik yapabilmesi, lider olmak, güzel konuşabilmek, başarılı olmak* şeklindeki söylemleri örnek alınan kişilerin sahip oldukları yetenekleri ifade etmektedir. Bu nedenle, bu söylemler, tema olarak *beceriler* başlığı altında toplanmıştır.

Konuyla ilgili öğrenci söylemleri

Ö1E

“İki kişi var; biri Steve Jobs, üniversite okumamış, insanlar ona yapamazsın demiş çok konuşmuş gereksiz insanlar ama o pes etmemiş ve Apple gibi dünya devi bir marka kurmuş. Asla pes etmemiş mesela şirketin battığı zamanlar olmuş yeniden o durumdan çıkarmış şirketi, üniversite okumamış birisine göre araştırmış, kendi kendine eğitim vermiş biri olması beni etkiler. Diğeri Atatürk. Benim genel olarak özendiğim insanların özellikleri arasında gereksiz insanlara kulak asmamaları, asla pes etmemeleri var. Mesela Atatürk savaş zamanında pes etmedi, orduyu yönetti ki savaştan çıkabildik, Suriyeliler neden bu durumda? Çünkü başlarında onları yönetecek bir insan yok, Atatürk yönetti ki savaştan çıkabildik ülkemizi savunabildik başlarında yönetici olmadan orduları yönetmek zor bir şey hatta olanaksız bir şey. Açık sözlülüğü, ileri görüşlülüğü, bilimselliği beni cezbediyor.”

Ö2T

“Bizim sınıfta Dilara diye biri var çok güzel resim çiziyor keşke bende çizebilsem. Resim yapıyor olması beni etkiliyor. Meselâ diğer okulumda bir arkadaşım yedi yıldır kick boks yapıyordu sonra bende ona özenerek gittim onun kadar iyi olamadım ama bende iyi olmaya çalıştım. Ona böyle spor yaptığı için herkes şey yapıyordu yedi yıldır kick boksa gidiyor falan öyle olunca bana da desinler istedim. Eski okulumdan bir arkadaşımda böyle aşırı saygılı hayatımda ben öyle birini görmedim çok iyi konuşuyor, sanki önceden hazırlanmış nasıl konuşacağına, çok olgun, büyük gibi konuşuyordu. Çok iyi bir meslek kazanmış babamın tanıdığının oğlu var CERN’de çalışıyor fizikle ilgili, bende bir ara öyle şeyler yapsam mı diye düşündüm. Hepsinin başarılı olması beni etkiliyor. Yabancı bir şarkıcı var ünlülerden Anne Marie çok iyi şarkı söylüyor, şarkı söylemesini seviyorum, değişik sesi var. Bu kişilerin yaptıklarını görünce, keşke bende öyle olsam diyorum.”

Ö3Y

“Öğretmenlerimizden birkaçı hem öğretmenlik hem annelik yapıyor. Çok zor bir şey. Bunu başaranlar çok var. Bizim okulumuzda bir kaç öğretmen var bazen annelikten

dolayı kötü şeyler yaşamış olabiliyorlar ama bunu bize pek aktarmıyorlar, pozitif olup bize ders anlatmayı başarabiliyorlar.”

Değerler	Kişilik Özellikleri	Beceriler
• Saygılı Olmak • Nezaket sahibi olmak	• İleri görüşlü • Mütevazı • Açık sözlü olmak • Düşüncesini çekinmeden paylaşan • Azimli	• Spor yapmak • Başarılı olmak • Pes etmemek • Kendini yetiştirmek • Güzel konuşabilmek

Şekil 12. Akademik başarıları yüksek öğrenciler ile örnek aldıkları kişilerin ortak özellikleri

Şekil 12’de görüldüğü üzere, akademik başarıları yüksek öğrencilerin ve örnek aldıkları kişilerin ortak özellikleri *değerler*, *kişilik özellikleri* ve *beceriler* temaları ile ifade edilmiştir.

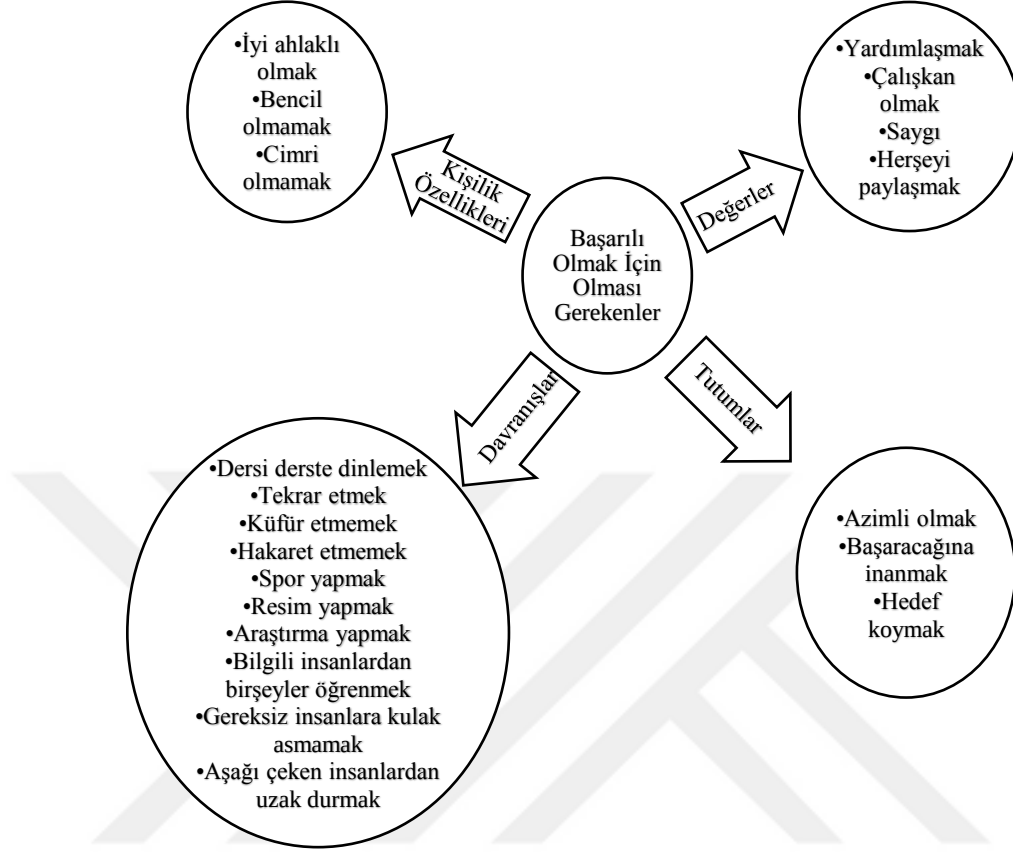
Çalışma grubundaki öğrencilerin *saygılı olmak* ve *nezaket sahibi olmak* şeklindeki söylemleri örnek aldıkları kişiler ile ortak özelliklerinden değerleri ifade ettiği için tema olarak *değerler* teması başlığı altında toplanmıştır.

Çalışma grubundaki öğrencilerin *ileri görüşlü*, *mütevazı*, *açık sözlü olmak*, *düşüncesini çekinmeden paylaşan*, *azimli* şeklindeki söylemleri örnek aldıkları kişiler ile ortak özelliklerinden kişilik özelliklerini ifade ettiği için tema olarak *kişilik özellikler* başlığı altında toplanmıştır.

Çalışma grubundaki öğrencilerin *spor yapmak*, *başarılı olmak*, *pes etmemek*, *kendini yetiştirmek*, *güzel konuşabilmek* şeklindeki söylemleri örnek aldıkları kişiler ile ortak özelliklerden becerileri ifade ettiği için tema olarak *beceriler* başlığı altında toplanmıştır.

4.1.7. Başarılı olmanın şartları

Çalışma grubunda yer alan akademik başarıları yüksek öğrencilerin başarılı olmanın şartlarına ilişkin söylemlerinin incelenmesi sonrasında ulaşılan tema ve bu temalar altındaki betimlemeleri, Şekil 13’te ve Şekil 14’te verilmiştir.

Şekil 13. Akademik başarıları yüksek öğrencilere göre başarılı olmak için olması gerekenler

Şekilde görüldüğü üzere, akademik başarıları yüksek öğrencilerin, başarılı olmak için olması gerekenlere ilişkin söylemleri *kişilik özellikleri*, *değerler*, *tutumlar* ve *davranışlar* temaları altında toplanmaktadır.

Çalışma grubundaki öğrencilerin *iyi ahlâklı olmak*, *bencil olmamak*, *cimri olmamak* şeklindeki söylemleri, akademik başarının yüksek olabilmesi için gerekli kişilik özelliklerini ifade eder. Bu nedenle bu söylemler tema olarak *kişilik özellikleri* başlığı altında toplanmıştır. Çalışma grubundaki öğrencilerin *yardımlaşmak*, *çalışkan olmak*, *saygı*, *her şeyi paylaşmak* şeklindeki söylemleri, akademik başarının yüksek olabilmesi için gerekli değerleri ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler, tema olarak *değerler* başlığı altında toplanmıştır. Çalışma grubundaki öğrencilerin *azimli olmak*, *başaracağına inanmak*, *hedef koymak* şeklindeki söylemleri,

akademik başarının yüksek olabilmesi için gerekli tutumları ifade etmektedir. Bu nedenle, bu söylemler, tema olarak *tutumlar* başlığı altında toplanmıştır.

Çalışma grubundaki öğrencilerin dersi derste dinlemek, tekrar etmek, küfür etmemek, hakaret etmemek, spor yapmak, resim yapmak, araştırma yapmak, bilgili insanlardan bir şeyler öğrenmek, gereksiz insanlara kulak asmamak, aşağı çeken insanlardan uzak durmak şeklindeki söylemleri, akademik başarının yüksek olabilmesi için gerekli eylemleri ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler, tema olarak *davranışlar* başlığı altında toplanmıştır.

Konuyla ilgili öğrenci söylemleri

Ö1E

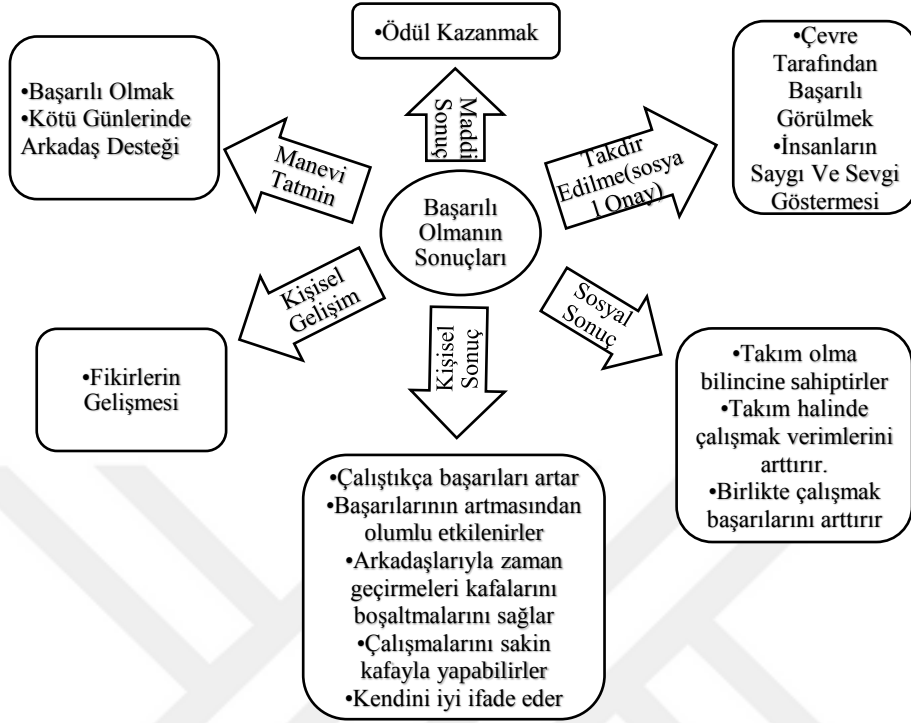
“Birine bir şey söylemeden önce beni anlayabilecek insanla konuşturdum. Ben bilgili insanlardan hep bir şeyler kapmaya çalışıyorum diğer insanların da böyle yapması gerekiyor. Başarılı olabilmek için araştırma yapması, çalışması, gereksiz insanlara kulak asmaması, onu aşağı çeken insanlardan uzak durmasını gerektiğini söyledim.”

Ö2T

“Mutlaka ekstra şeylerle uğraşsınlar sadece derslerle değil yani spor, resim olabilir. Mesela zamanla resmi daha iyi oluyor ya da maçlara çıktıklarında ödül aldıklarında bu da bir başarı oluyor. Konuşmalarına dikkat etsinler, çevresi tarafından başarılı olarak görülürler, derslerinde de öğretmenleriyle güzel konuşunca hem sözlü notları yükselir hem de öğretmenler düzgün davrananlara daha çok ders anlatası geliyor diye hissediyorum. Ahlaki olarak ta çok kötü oluyorlar mesela küfrediyorlar, saçma sapan hareketler yapıyorlar bence bir insanın başarılı olabilmesi için böyle şeylere dikkat etmesi gerekiyor zaten bunları yapmayınca kendi kendilerine başarılı olurlar.”

Ö3Y

“Arkadaşlarıma önce dersi derste dinlemelerini tavsiye ederim, anlayamadıkları Konuları tekrar edip öğretmenlerine sorsunlar ve düzenli çalışsınlar bunların işe yarayacağına inanıyorum. Önce inansınlar bence başarmanın yarısı inanmaktır. Yapacağım diye bir hedef koymaları gerekiyor ki onu yapacaklarına inansınlar ve ona göre çalışsınlar, ona göre bir düzen belirlensinler bence böyle yaparlarsa başarılı olurlar. Meselâ düzenli olarak çalışabilirler, derste önce zaten dinlemeleri gerekiyor dinlemezlerse çalışsalar da bence bir şey fark etmez. Öncelikle büyüklerin, okul olarak öğretmenlerine daha çok saygılı olmaları gerekiyor bence. Çünkü öğretmenler de aslında biraz ona göre, tabi kişi ayırıyor demeyeyim ama ona göre daha çok şey yaparlar dersi daha mutlu ya da daha kötü anlatırlar. Arkadaş ilişkilerinde de bencil, cimri olmasınlar çünkü arkadaşlarda birbiriyle paylaşmalılar sadece para değil az önce dediğim gibi sırlar olsun her konuda yardımcı olabilirler. Arkadaşları olmazsa kötü bir zamanlarında destekleyecek birini bulamayabilirler.”

Şekil 14. Akademik başarıları yüksek öğrencilere göre başarılı olmanın sonuçları

Şekilde görüldüğü üzere, akademik başarıları yüksek öğrencilerin, başarılı olmanın sonuçlarına ilişkin söylemleri *maddi sonuç*, *takdir edilme*, *sosyal sonuç*, *kişisel sonuç*, *kişisel gelişim*, *manevi tatmin* temaları altında toplanmaktadır.

Çalışma grubundaki öğrencilerin *ödül kazanmak* şeklindeki söylemleri, başarılı olmanın sonuçlarına ilişkin maddi yönü ifade eder. Bu nedenle bu söylem, tema olarak *maddi sonuç* başlığı altında toplanmıştır.

Çalışma grubundaki öğrencilerin *çevre tarafından başarılı görülmek*, *insanların saygı ve sevgi göstermesi* şeklindeki söylemleri başarılı olmanın sonuçlarına ilişkin takdir edilme (sosyal onay) yönünü ifade eder. Bu nedenle bu söylem, tema olarak *takdir edilme (sosyal onay)* başlığı altında toplanmıştır. Çalışma grubundaki öğrencilerin *takım olma bilincine sahiptirler*, *takım halinde çalışmak verimlerini arttırır*, *birlikte çalışmak başarılarını arttırır* şeklindeki söylemleri, başarılı olmanın sonuçlarına ilişkin sosyal yönü ifade eder. Bu nedenle bu söylem, tema olarak *sosyal sonuç* başlığı altında toplanmıştır. Çalışma grubundaki öğrencilerin *çalıştıkça başarıları artar*, *başarılarının artmasından olumlu etkilenirler*, *arkadaşlarıyla*

zaman geçirmeleri kafalarını boşaltmalarını sağlar, çalışmalarını sakın kafayla yapabilirler, kendini iyi ifade eder şeklindeki söylemleri, başarılı olmanın sonuçlarına ilişkin kişisel yönü ifade eder. Bu nedenle bu söylem, tema olarak *kişisel sonuç* başlığı altında toplanmıştır. Çalışma grubundaki öğrencilerin *fikirlerin gelişmesi* şeklindeki söylemleri başarılı olmanın sonuçlarına ilişkin kişisel gelişim yönünü ifade eder. Bu nedenle bu söylem, tema olarak *kişisel gelişim* başlığı altında toplanmıştır. Çalışma grubundaki öğrencilerin *başarılı olmak, kötü günlerinde arkadaş desteği* şeklindeki söylemleri başarılı olmanın sonuçlarına ilişkin manevi yönü ifade eder. Bu nedenle bu söylem, tema olarak *manevi tatmin* başlığı altında toplanmıştır.

Konuyla ilgili öğrenci söylemleri

Ö1E

“Bunları yaparsa fikirleri gelişir, başarılı olurlar.”

Ö2T

“Bu özellikleri, başarılarını şu şekilde etkiler; birçok arkadaşları olur onlarla kafasını boşaltır. Daha sonra yaptığı işe sakın kafayla baktığından daha başarılı olur. Çok iyi iletişim kurarlar. Bu özellikleri kimseyi kırmadan kendilerini düzgün ifade edebilmelerini, bir şeyi daha iyi anlamalarını sağlar. Meselâ zamanla resmi daha iyi oluyor ya da maçlara çıktıklarında ödül aldıklarında bu da bir başarı oluyor. Konuşmalarına dikkat etsinler, çevresi tarafından başarılı olarak görülürler, derslerinde de öğretmenleriyle güzel konuşunca hem sözlü notları yükselir hem de öğretmenler düzgün davrananlara daha çok ders anlatası geliyor diye hissediyorum.”

Ö3Y

“Böyle davrandıklarında arkadaşları oluyor ve birkaç kişi çalışmak daha verimli olabiliyor ve bu da başarılı olmalarını sağlıyor. Arkadaşlarım başarılı olduğunda ben ve öğretmenlerim mutlu oluruz. Cömert, hoşgörülü olmaları da hani insan kötü bir anındayken olumlu şeylerle desteklemesi de önemli bence. Bir emek sarf ederek sonucunda onun getirdiği mutluluk, insanların sana saygı ve sevgi göstermesidir.”

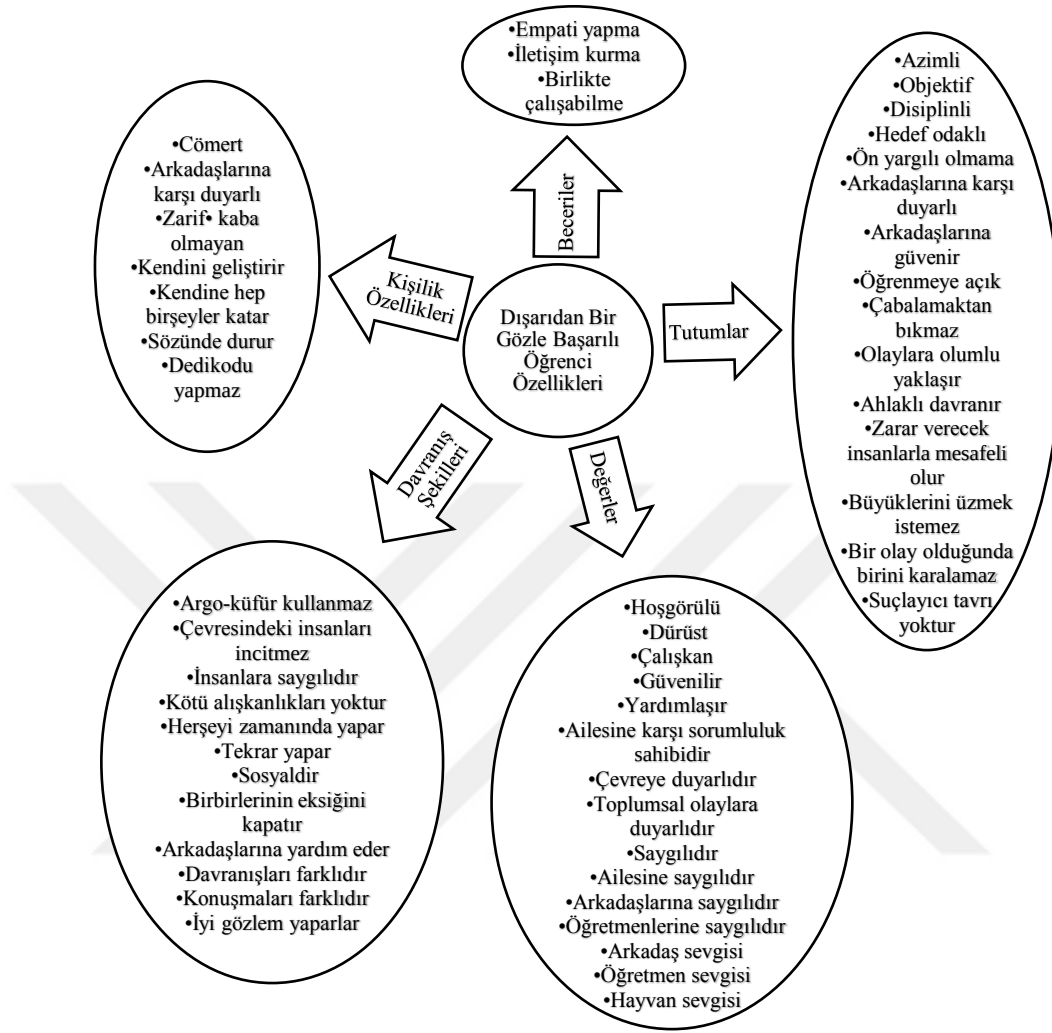
4.1.8. Diğer başarılı öğrencilere dönük algıları

Akademik başarısı yüksek öğrencilerinin, dışarıdan bir gözle, başarılı öğrencilerin özellikleri ile ilgili söylemleri *beceriler, tutumlar, değerler, davranış şekilleri ve kişilik özellikleri* temaları altında toplanmaktadır.

Çalışma grubundaki öğrencilerin *empati yapma, iletişim kurma, birlikte çalışabilme* şeklindeki söylemleri, başarılı öğrencilerin özelliklerinin beceri yönünü ifade ettiği için *beceri* teması ile ifade edilmiştir.

Çalışma grubundaki öğrencilerin *azimli, objektif, disiplinli, hedef odaklı, ön yargılı olmama, arkadaşlarına karşı duyarlı, arkadaşlarına güvenir, öğrenmeye açık, çabalamaktan bıkmaz, olaylara olumlu yaklaşır, ahlâklı davranır, zarar verecek insanlarla mesafeli olur, büyüklerini üzmemek istemez, bir olay olduğunda birini karalamaz, suçlayıcı tavrı yoktur* şeklindeki söylemleri başarılı öğrencilerin tutumlarını ifade ettiği için *tutum* teması ile ifade edilmiştir.

Çalışma grubundaki öğrencilerin *hoşgörülü, dürüst, çalışkan, güvenilir, yardımlaşır, ailesine karşı sorumluluk sahibidir, çevreye duyarlıdır, toplumsal olaylara duyarlıdır, saygılıdır, ailesine saygılıdır, arkadaşlarına saygılıdır, öğretmenlerine saygılıdır, arkadaş sevgisi, öğretmen sevgisi, hayvan sevgisi* şeklindeki söylemleri, başarılı öğrencilerin özelliklerinin değer yönünü ifade ettiği için *değerler* teması ile ifade edilmiştir.

Şekil 15. Akademik başarıları yüksek öğrencilere göre başarılı öğrencilerin özellikleri: dışarıdan bir gözle

Çalışma grubundaki öğrencilerin *argo-küfür kullanmaz, çevresindeki insanları incitmez, insanlara saygılıdır, kötü alışkanlıkları yoktur, her şeyi zamanında yapar, tekrar yapar, sosyaldır, birbirlerinin eksikliğini kapatır, arkadaşlarına yardım eder, davranışları farklıdır, konuşmaları farklıdır, iyi gözlem yaparlar* şeklindeki söylemleri başarılı öğrencilerin özelliklerinin davranış biçimlerini ifade ettiği için *davranış şekilleri* teması ile ifade edilmiştir. Çalışma grubundaki öğrencilerin *cömert, arkadaşlarına karşı duyarlı, zarif, kaba olmayan, kendini geliştirir, kendine hep bir şeyler katar, sözünde durur, dedikodu yapmaz* şeklindeki

söylemleri, başarılı öğrencilerin kişilik özelliklerini ifade ettiği için, *kişilik özellikleri* teması ile ifade edilmiştir.

Konuyla ilgili öğrenci söylemleri

Ö1E

“Meselâ bizim sınıfımızdan örnek vereyim. Herkes çok güçlü, kas gücü anlamında değil düşünce olarak pes etmeme konusunda güçlüler. Ben bunu anlayamıyorum, ben bunu bırakacağım demiyorlar, hiç işlerini bırakmıyorlar. Başarılı arkadaşlarım genel olarak dürüst ve duyarlıdır. Örneğin Üç dört aydır okula geliyoruz ama hiçbir kavga ya da dedikodu olmadı, birbirimize yalan söylemiyoruz, birbirimize güveniyoruz. Bir de toplumsal olaylara duyarlıyız en son olan taciz olaylarında kendi aramızda yorumluyoruz, keşke şunları şunları yapsak diye. Ben mesela, küçüklikteki travmalardan oluşan bu pedofili hastaları için psikolojik destek sağlamak isterdim. Bu olaylar yaşanana kadar aslında insanların gerçek yüzünü göremiyoruz. Bu sefer de psikolojik desteği doğru zamanda veremiyoruz, geç kalınıyor aileler sıkıntı yaşıyor. Genel olarak Türkiye, eğitim seviyesi çok yüksek bir yer değil, eğitim seviyeleri farklı oluyor, fikirler farklı oluyor, kafalar farklı oluyor. İnsanlarda çocuklukta travma oluyor mesela anne babası çok büyük bir kavga ediyor, arada kan çıkıyor, farklı olaylara tanık oluyorlar bundan dolayı oluyor. Ben, Türkiye’de sözü geçen biri olsam lise zorunlu değil üniversiteyi zorunlu olurdu her insan üniversite mezunu olacaktı veya şu da olabilirdi psikolojik testler yapılabilirdi okullarda beşten sekize kadar her sene psikolojik testler yapılacak, görüşleri, fikirleri hakkında ve bunlar işinde gerçekten iyi olan psikologlara, psikiyatristlere gönderilecek bu testler. Herkes de empati yeteneği olmalı bence, insanların kadın erkek eşitliğine de inanması lazım. Herkesin kafasında kadın erkek eşitliği gerçekten olsa bence erkekler kadınları daha şey canlılar olarak görüyorlar, insan olarak değil de daha güçsüz daha farklı görüyorlar. Aslında kadın erkek eşitliği olsa bence bu düşünce ortadan kalkabilir, insanları güçlü güçsüz ayırmak ortadan kalkabilir ya da savaş ve benzeri şeyleri önleyebilir. Aslında araştırırsan gerçekten eşitliği görebilirler ama kimse araştırmıyor.

Kadınlara daha büyük özgürlük hakları tanınabilir bence evet özgür bir ülkede yaşıyoruz ama yine de herkesin üstünde bir kısıtlama oluyor.”

Ö2T

“Başarılı arkadaşlarım sosyaldır genellikle. Çalışkanlar hepsi, disiplinliler, çevreye karşı duyarlılar. Meselâ ben spor yapıyorum ya benim spor yapan bir arkadaşım daha var 6 yıldır gidiyormuş spora ama hala bazı hareketleri yapamıyor, onlara disiplinli, sürekli çalışıyor bıkmıyor her zaman tekrarlıyor. Hoca bu çabasını görünce ona daha iyi yaklaşıyor daha çok öğretmeye çalışıyor.”

Ö3Y

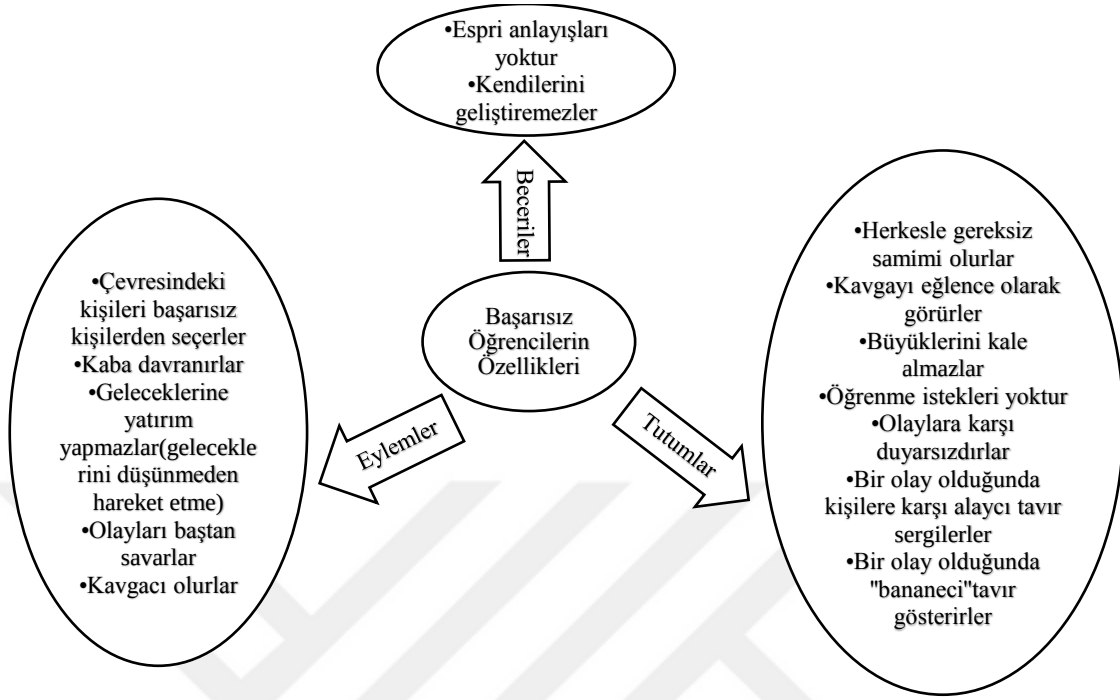
“Başarılı arkadaşlarımın en belirgin kişilik özellikleri; saygılı, çevrelerine duyarlı, her şeyi zamanında yapan özelliklere sahiplerdir, bu, diğer arkadaşlarım ve öğretmenlerime olumlu olarak döner. Başarılı arkadaşlarım çalışkandırılar sözlerinde dururlar insanlara saygılıdırılar ailelerini ve büyüklerini üzmemek istemezler kötü alışkanlıkları yoktur yalan söylemezler bu özellikleri daha da başarılı olmalarını

sağlar. Saygılıdır en başta güvenilirlerdir. En belirgin kişilik özellikleri bence saygının içinde genel olarak baktığımızda sevgi, güvenilirlik biraz da olsa bile var.”

4.1.9. Başarısız öğrencilerin özellikleri

Çalışma grubunda yer alan akademik başarıları yüksek öğrencilerin, başarısız öğrencilerin özelliklerine ilişkin söylemlerinin incelenmesi sonrasında ulaşılan tema ve bu temalar altındaki betimlemeleri, Şekil 16’da verilmiştir.

Şekil 16’da da görüldüğü üzere, akademik başarıları yüksek öğrencilerin, başarısız öğrencilerin özellikleri ile ilgili söylemleri *beceriler, tutumlar, eylemler* temaları altında toplanmaktadır. Çalışma grubundaki öğrencilerin *espri anlayışları yoktur, kendilerini geliştiremezler* şeklindeki söylemleri, başarısız öğrencilerin özelliklerinin beceri yönünü ifade ettiği için *beceriler* teması ile ifade edilmiştir. Çalışma grubundaki öğrencilerin *herkesle gereksiz samimi olurlar, kavgayı eğlence olarak görürler, büyüklerini kale almazlar, öğrenme istekleri yoktur, olaylara karşı duyarsızdırlar, bir olay olduğunda kişilere karşı alaycı tavır sergilerler, bir olay olduğunda "bana neci" tavır gösterirler* şeklindeki söylemleri başarısız öğrencilerin tutumlarını ifade ettiği için *tutumlar* teması ile ifade edilmiştir.

Şekil 16. Akademik başarıları yüksek öğrencilere göre başarısız öğrencilerin özellikleri

Çalışma grubundaki öğrencilerin çevresindeki kişileri başarısız kişilerden seçerler, kaba davranırlar, geleceklerine yatırım yapmazlar (geleceklerini düşünmeden hareket etme), olayları baştan savarlar, kavgacı olurlar şeklindeki söylemleri, başarısız öğrencilerin eylemlerini ifade ettiği için eylemler teması ile ifade edilmiştir.

Konuyla ilgili öğrenci söylemleri

Ö1E

“Başarısız ve başarılı arkadaşlarımı karşılaştırdığım zaman başarısız olanlar herkesle gereksiz samimiyet kuruyorlar, genelde öğrenme istekleri olmuyor, daha kavgacı oluyorlar, büyüklerini takmıyorlar. Başarılı arkadaşlarımın davranışları, konuşmaları daha farklı oluyor, gereksiz hava olmuyor. Meselâ başarısız arkadaşlarım Sen bana neden baktın neden öyle baktın gibi saçma sapan şeylerden kavgâ çıkarabiliyorlar ve bunu eğlence olarak görüyorlar.”

Ö2T

“Başarılı insanlar, genelde olaylara olumlu yaklaşırlar, küfür, argo kelimeler kullanmazlar, ayrıca ailelerine, arkadaşlarına, öğretmenlerine vb. karşı saygılı olurlar. Bunun tersini de ancak başarısız ya da kötü bir çevrede yetişmiş bir bireyde görebiliriz. Başarısız olanlar kültürsüz oluyor, ne dediğini bilmiyorlar ama başarılı olanlar daha iyi oluyor bu konuda. Meselâ tartışıyoruz aramızda başarısız arkadaşlarımız hiç benim tarafımdan bakmıyor hep kendini savunuyor ama başarılı arkadaşım benim yaptığımı da söylüyor kendi hatasını da söylüyor yani daha iyi iletişim kuruyoruz. Meselâ başarısız olanlar öğretmenleriyle saygısız konuşabiliyor, hoca sınıfı eleştirdiği zaman, zaman susun filan diyor, başarısız öğrenciler tersliyor, ne yaptık ki falan oluyor böyle olduğu zaman sinirleniyorum, hoşuma gitmiyor böyle şeyler, bana çok kaba geliyor insan öğretmenine karşı neden öyle davranır, nasıl yapabilir ki. Başarılar küfür filan o tarz şeylerden kaçınıyorlar, başarısızlar daha küfür ederler, espri anlayışları olmuyor, espri yapıyorsun böyle bakıyorlar, anlamıyorlar.”

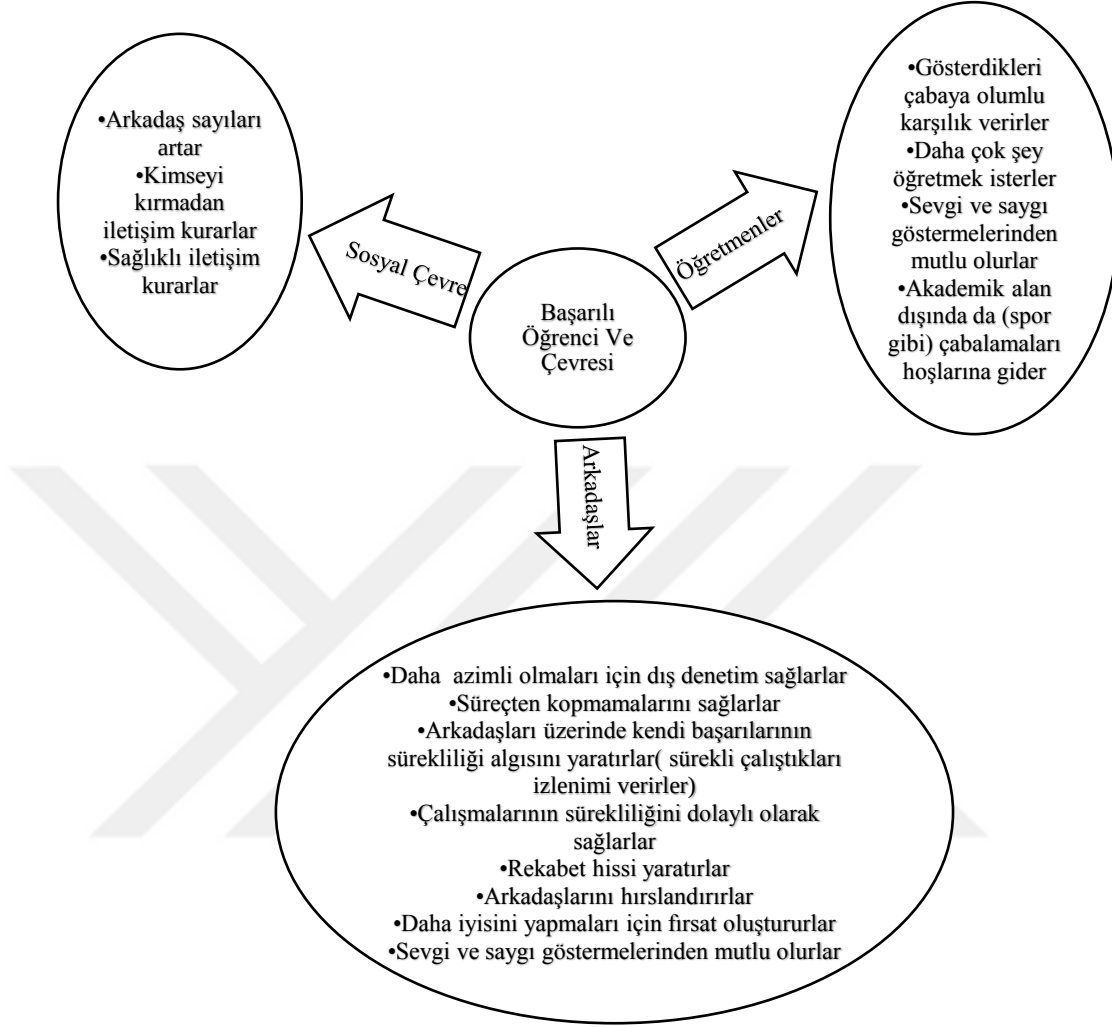
Ö3Y

“Meselâ biri düştü bir şey oldu başarılı arkadaşım zaten saygılıdır ve bir şey olmaması için öğretmene haber verir bir şey yapar ama başarısız kişi boş ver bana ne gibi baştan savabilir, daha çok alay edebilir. Başarısız arkadaşlarım, çevrelerinde de zaten kendileri gibi olanlarla takıldıkları için çok büyük bir gelişme yapamazlar kendilerini. Böyle giderse zaten ileride bir şey olamazlar kendileri kalır. Öğretmenlerine karşı da saygısızca davranırlar öğretmenler bir şey dediğinde öf, pöf gibi kelimeler kullanıyorlar.”

4.1.10. Başarılı öğrencilerin çevreleri ile ilişkileri

Şekil 17’de görüldüğü üzere, akademik başarıları yüksek öğrencilere göre başarılı öğrencilerin çevreleri ile ilişkileri hakkındaki söylemleri *sosyal çevre*, *öğretmenler* ve *arkadaşlar* temaları altında toplanmaktadır.

Çalışma grubundaki öğrencilerin *arkadaş sayıları artar*, *kimseyi kırmadan iletişim kurarlar*, *sağlıklı iletişim kurarlar* şeklindeki söylemleri, başarılı öğrencilerin çevreleriyle ilişkilerinin sosyal çevre boyutunu işaret ettiği için *sosyal çevre* teması ile ifade edilmiştir.

Şekil 17. Akademik başarıları yüksek öğrencilere göre başarılı öğrencilerin çevreleri ile ilişkileri

Çalışma grubundaki öğrencilerin *gösterdikleri çabaya olumlu karşılık verirler, daha çok şey öğretmek isterler, sevgi ve saygı göstermelerinden mutlu olurlar, akademik alan dışında da (spor gibi) çabalamaları hoşlarına gider* şeklindeki söylemleri, başarılı öğrencilerin çevreleriyle ilişkilerinin öğretmen boyutunu işaret ettiği için *öğretmenler* teması ile ifade edilmiştir.

Çalışma grubundaki öğrencilerin *daha azimli olmaları için dış denetim sağlarlar, süreçten kopmamalarını sağlarlar, arkadaşları üzerinde kendi başarılarının sürekliliği algısını yaratırlar (sürekli çalıştıkları izlenimi verirler), çalışmalarının sürekliliğini dolaylı olarak sağlarlar, rekabet hissi yaratırlar, arkadaşlarını hırslandırırlar, daha iyisini yapmaları için*

fırsat oluşturlar, sevgi ve saygı göstermelerinden mutlu olurlar şeklindeki söylemleri başarılı öğrencilerin çevreleriyle ilişkilerinin arkadaş boyutunu işaret ettiği için *arkadaşlar* teması ile ifade edilmiştir.

Konuyla ilgili öğrenci söylemleri

Ö1E

“Evet, sınıfta birbirimizin eksikliğini kapatmaya çalışıyoruz ama burada bütün Türkiye olarak bir yarışın içindeyiz, 8. sınıflar olarak ve birbirimizi de hırslandırıyoruz aslında meselâ ben sınavdan 85 alıyorsam arkadaşım 100 aldığı zaman aynı seviyede çalışıyoruz ama ben neden ondan daha iyi not alamadım gibi düşüncelere kapılıyoruz ve bu da bence birbirimizi daha çok hırslandırıyor.”

Ö2T

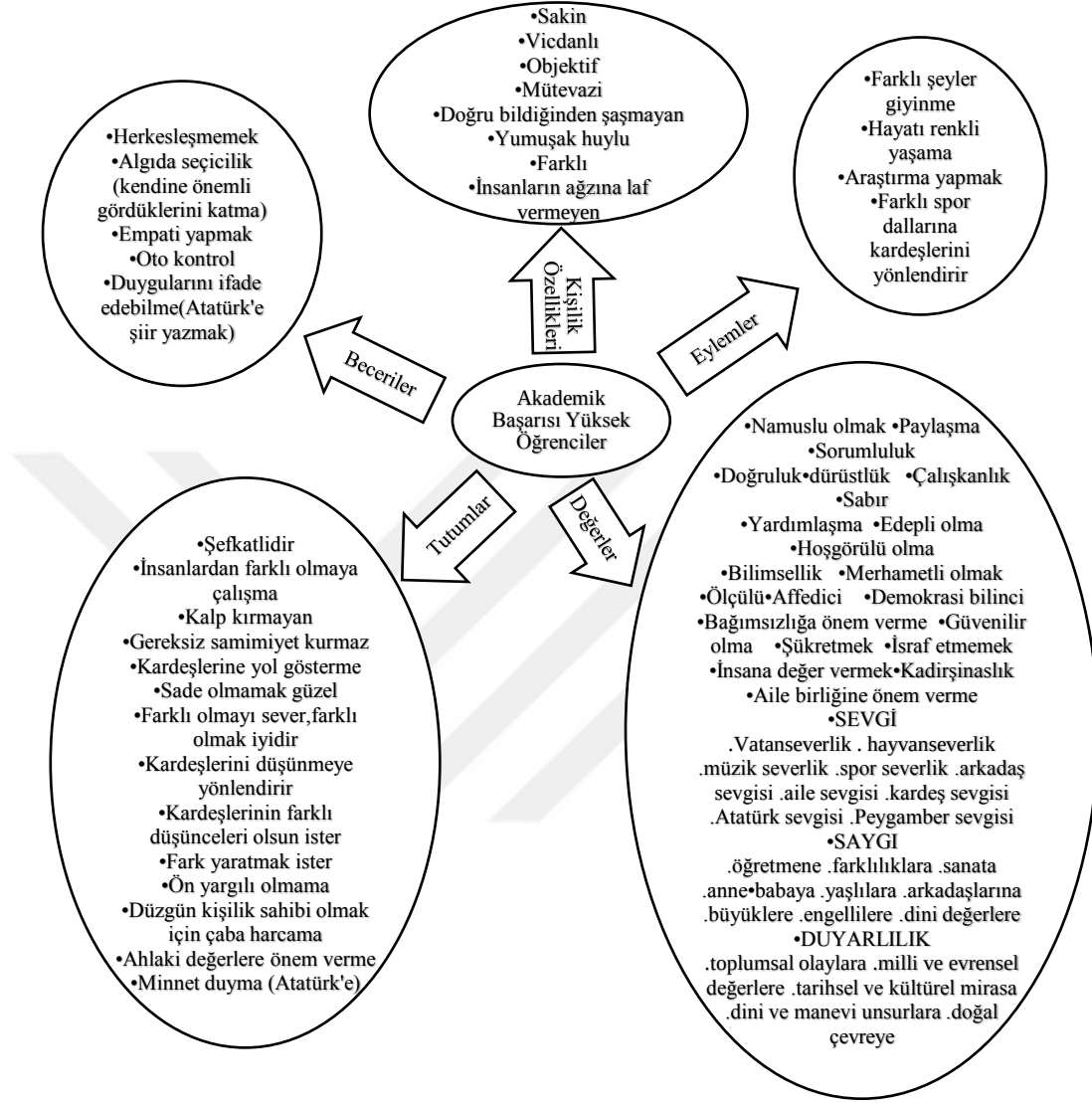
“Başarılı arkadaşlarımla okuyunca salamıyorsun kendini, rekabet oluyor çünkü bir bırakınca geçiyorlar, çalışmak gerekiyor her zaman. Meselâ benim bir önceki okulum o kadar çok başarılı değildi, ortalamam her zaman yüksekti ama burada başarılı öğrenci çok olduğu için benim ortalamam 1 puan düştü. Etrafımda rekabet edeceğim öğrenci olmadığı için bende saldırmam zaten geçiyorum diye şimdi birkaç iyi öğrenci olunca çalışıyorsun, geçemesinler ben daha iyi yapayım diye. Bu özellikleri başarılı öğrencileri olumlu etkiler mesela çalışkan olmaları, çalıştıkça başarılı olmaları gibi bir durum olmayacağı için olumlu oluyor. Meselâ iletişimleri düzgün olduğu zaman daha sağlıklı iletişim olur, kalbini kırmazsın karşıdakinin ya da başka spor dalında falan daha çok çaba gösterdiği zaman öğretmeni daha çok şey öğretmek ister.”

Ö3Y

“Kişilik özellikleri olarak da sadece başarı değil onların saygısı, sevgisi öğretmenlerine ve arkadaşlarına karşı büyük bir mutluluk getirir.”

4.1.11. Diğer öğrencilerden ayrılan özellikleri

Çalışma grubunda yer alan akademik başarıları yüksek olan öğrencilerin diğer öğrencilerden ayrılan özelliklerine dair söylemlerinin incelenmesi sonrasında ulaşılan tema ve bu temalar altındaki betimlemeleri, Şekil 18’de verilmiştir.

Şekil 18. Akademik başarıları yüksek öğrencilerin diğer öğrencilerden farklı özellikleri

Şekil 18’de de görüldüğü üzere, akademik başarıları yüksek öğrencilerin diğer öğrencilerden farklı özelliklerine yönelik söylemleri *beceriler*, *kişilik özellikleri*, *eylemler*, *değerler* ve *tutumlar* temaları altında toplanmaktadır.

Çalışma grubundaki öğrencilerin *herkesleşmemek*, *algıda seçicilik (kendine önemli gördüklerini katma)*, *empati yapmak*, *oto kontrol*, *duygularını ifade edebilme (Atatürk’e şiir*

yazmak) şeklindeki söylemleri, kendi özelliklerinin beceri yönünü belirttiği için *beceri* teması ile ifade edilmiştir.

Çalışma grubundaki öğrencilerin *sakin, vicdanlı, objektif, mütevazı, doğru bildiğinden şaşmayan, yumuşak huylu, farklı, insanların ağzına lâf vermeyen* şeklindeki söylemleri, kendi kişisel özelliklerini belirttiği için, *kişilik özellikler* teması ile ifade edilmiştir.

Çalışma grubundaki öğrencilerin *farklı şeyler giyinme, hayatı renkli yaşama, araştırma yapmak, farklı spor dallarına kardeşlerini yönlendirir* şeklindeki söylemleri kendi eylemlerini belirttiği için, *eylemler* teması ile ifade edilmiştir.

Çalışma grubundaki öğrencilerin *şefkatlidir, insanlardan farklı olmaya çalışma, kalp kırmayan, gereksiz samimiyet kurmaz, kardeşlerine yol gösterme, sade olmamak güzel, farklı olmayı sever, farklı olmak iyidir, kardeşlerini düşünmeye yönlendirir, kardeşlerinin farklı düşünceleri olsun ister, fark yaratmak ister, ön yargılı olmama, düzgün kişilik sahibi olmak için çaba harcama, ahlaki değerlere önem verme, minnet duyma (Atatürk'e)* şeklindeki söylemleri kendi tutumlarını belirttiği için *tutumlar* teması ile ifade edilmiştir.

Çalışma grubundaki öğrencilerin *namuslu olmak, paylaşma, sorumluluk, doğruluk-dürüstlük, çalışkanlık, sabır, yardımlaşma, edepli olma, hoşgörülü olma, bilimsellik, merhametli olmak, ölçülü, affedici, demokrasi bilinci, bağımsızlığa önem verme, güvenilir olma, şükretmek, israf etmemek, insana değer vermek, kadirşinaslık, aile birliğine önem verme, sevgi-vatanseverlik, hayvan severlik, müzikseverlik, sporseverlik, arkadaş sevgisi, aile sevgisi, kardeş sevgisi, Atatürk sevgisi, peygamber sevgisi, öğretmene saygı, farklılıklara saygı, sanata saygı, anne-babaya saygı, yaşlılara saygı, arkadaşlarına saygı, büyüklere saygı, engellilere saygı, dini değerlere saygı, duyarlılık, toplumsal olaylara duyarlılık, milli ve evrensel değerlere duyarlılık, tarihsel ve kültürel mirasa duyarlılık, dini ve manevi unsurlara duyarlılık, doğal çevreye duyarlılık* şeklindeki söylemleri kendi üst ve alt değerlerini belirttiği için, *değerler* teması ile ifade edilmiştir.

Konuyla ilgili öğrenci söylemleri

Ö1E

“Sınıfta bir olay olduğunda, başarılı olan arkadaşlarım kavgayı sen başlattın, sen şunu yaptın gibi kelimeler kullanmıyorlar kimseyi suçlu suçsuz durumuna düşürmüyorlar önce bir durumu gözlemliyorlar hemen insanları karalamıyorlar,

öğrenmekten bıkmıyorlar, hep kendilerine bir şeyler katmak istiyorlar, öğretmenlerine ve birbirlerine karşı saygısız değiller, yardımlaşırlar. Meselâ sınıfta dört beş kişi toplanıp kütüphaneye gidiyoruz birbirimizin eksiklerini kapatmaya çalışıyoruz genel olarak sınıfta toplu olarak başarıyı arttırmaya çalışıyoruz.”

Ö2T

“Olan bir olaya karşı objektif olurlar. Çünkü başarılı demek bir şeyleri kavrayabilen kişiler demek taraf tutmayan genellikle hemen olumlu hem olumsuz taraflarını söylerler. Çevrelerine karşı duyarlıdırlar, mesela arkadaşlarının yardım ihtiyacı olduğu zaman yardım ederler, hayvanlara karşı yemek verebilirler. Meselâ ben arada sokak hayvanlarına yemek, su veriyorum şişeleri keserek. Yani diğer arkadaşlarıma göre daha iyidir daha saygılı olurlar, zaten başarılı demek iletişimde, her konuda daha iyi olduğu için başarılı demek bu demek o yüzden diğer şeylerde de iyi olurlar aile arasında, öğretmenlere, idareye karşı iyi olurlar. Başarılı arkadaşlarımdan en önemli farkı; bence iletişim, saygı bakımındandır.”

Ö3Y

“Başarılı olan bir öğrenci, ilk olarak saygılı olmalıdır, çevresindeki insanları incitmemeye çalışır, kendisine zararı dokunacak olan insanlarla mesafeli olur, ailesini utandıracak davranışlardan kaçınır, çevresine ve arkadaşlarına duyarlıdır, yardım etmeyi sever.”

Sahip olunan değerler ile ilgili söylemler

Ö1E

Bağımsızlığa önem verme

“Meselâ her zaman yöneticimiz oluyor ülkede ama hiçbir zaman insanların fikirlerine karışmasına, beni engellemelerine izin vermem.”

Anne babaya saygı öğretmene saygı, yaşlılara saygı

“Genel olarak benden büyük insanlara, bilgili olsun bilgisiz olsun hep bir saygı çerçevesinde durmaya çalışırım. Mesela söyledikleri şeyleri dinlerim en azından kendime katabilecekleri mi katıyorum bu dinlediklerim arasında gereksiz insanlar da var ama onları sadece dinliyorum kalbi kırılmasın diye aslında ama ben de bir fikir ayrılığına sebep olmuyorlar.”

Tarihsel mirasa duyarlılık, kültürel mirasa duyarlılık

“Bence çok önemli tarihimiz gerçekten önemli çünkü geçmişini bilmeyen bir insan geleceğini kuramaz. Ben bunun için her zaman tarihi araştırmaya çalışıyorum; insanlar şu stratejileri uygulamışlar, böyle savaşlar yapmışlar, böyle düşünceleri varmış gibi ve kendi kültürel mirasımızı yaşatmaya çalışıyorum ki bunu da her zaman yapacağım.”

Merhametli olmak

“Bugün meselâ bir arkadaşım ile aramızda bir tartışma geçti sözlü bir tartışmaydı gereğinden fazla büyüdü karşı tarafın fazla abartmasından dolayı sonra gelip özür diledi bilmiyorum bence benim yerimde başka birisi olsaydı affetmeyebilirdi. Çünkü kullandığı gereksiz sözlerden dolayı ama ben affetmeye özen gösteriyorum.”

Ölçülü olmak

“Ölçü olmayı yaş gruplarına ayırıyorum genelde benim yaşımdakilerle de her zaman bir çizgim vardır evet bir iki kişi olur gerçekten güvendiğim ama onun dışındaki insanlarla her zaman bir çizgim olur. Meselâ samimi olduğum bir insan ben ona sırlarımı söylediğim için günlük hayatımda bana tavsiyeler verebilir ama selamımın olmadığı bir insan gelip benim için şunu diyemez şunu yapsan iyi olurdu bunu yapsan böyle olurdu gibi veya gereksiz samimiyeti de sevmiyorum. Ben biriyle konuştuğumda 5 dakika sonra başkasıyla konuşuyor sonra hiç konuşmamış gibi gelip benimle konuşuyor madem bu kadar samimi olmaya meraklısın nasıl o insanları benim hakkımda konuşturuyorsun, gelip bunları bana anlatıyorsun, yani her insan arasında bence bir ölçü olmalı.”

Paylaşmak

“O gün arkadaşım yemek alamaz yeri gelir yemeğimi paylaşıyorum duygularımı paylaşıyorum. Ailemle de genel olarak duygularımı paylaşıyorum, sıkıntılarımı paylaşıyorum. Evet, bazen anlamadıkları da oluyor anladıkları da oluyor genel olarak sınava kafamı yoğunlaştırmam gerektiğini söylüyorlar, böyle zamanlarda da öğretmenlerimle konuşuyorum. Kardeşlerimle de hayatlarında yapmaları gerekenleri söylüyorum, mesela araştırmayı sevmelerini. Küçük kardeşime de şefkatle yaklaşıyorum mesela bağırma kızma gibi durumları ortadan kaldırıyorum, Örneğin bir gün yanımda oturuyordu çubuk krakeri ortalığa döktü o zaman ona bağıra da bilirdim ama bu sefer onun benden kopmasına yol açabilirdi ama onları kırdı güldü etrafa döktü ben de onunla birlikte güldüm oyun oynadık sonra kalkıp temizledim elimde kalmadı sonuçta en azından eğlensin mutlu olsun. 8 yaşındaki kardeşime ise düşünme konusunda konuşurum, çok önem verdiğim için, herkesleşmesin, bir insan bunu düşünüyor toplum bunu düşünüyor diye sen de onu düşünme derim, farklı düşünceleri olsun bence farklı olmak her zaman iyidir. Spor konusunda da Türkiye’de 3 çeşit spor var voleybol, basketbol, futbol ki voleybolda çok erkekler arasında tuhaf karşılanıyor bunları yapma badminton oyna, tenis oyna, buz hokeyi oyna gibi gerek spor olsun gerek düşünce olsun insanlardan bir farkın olsun. Farklılık güzel bir şey bunları anlatmaya çalışıyorum ki bence anlayabiliyor.”

Sabırlıyım

“Bence insanlara karşı örneğin bugün yaşadığım olay da bende abarta bilirdim kavga edebilirdik ama sabırlı olmaya çalıştım empati kurmaya çalıştım. İşte bu kadar büyümedi o kendi gelip özür diledi ben de özrümü diledim ve sabırlı olmak da güzel bir şey bence herkeste olmayan bir şey çünkü.”

Engellilere saygı

“Sırf farklılıkları yüzünden insanlar dalga geçiyordu; işte çok tıpsızsin çok tuhaf görünüyorsun gibi tuhaf tuhaf kelimeler ki hiçbir insan mükemmel değildir işte bu durumlarda insanları uyarmaya çalışıyorum veya ben bu insanlara yardım etmeye çalışıyorum.”

Demokrasi bilinci

“Benden büyük insanlarla konuştuğum zaman demokrasi konusunda bir şeyler düşünüyorum ve yaşamın daha çok küçük olduğunu böyle şeyler düşünmem gerektiğini söylüyorlar ama Cumhuriyetle yönetilen bir ülkeyiz sonuçta toplum seçiyor ve Bu demokrasi bilincinin küçük yaştan kafada şekillenmesi gerekiyor. Meselâ geçmişteki yöneticilere bakıyorum bir de şimdiki yöneticilere bakıyorum karşılaştırıyorum insanların fikirlerini anlayamıyorum demokrasi konusunda çünkü tuhaf bir ülkedeyiz yani evet insanlar, toplum seçiyor falan ama şimdi Türkiye’nin 10-15 tane kâğıt fabrikası vardı kendi kâğıtlarımızı ürettiyorduk ne oldu şu an başımıza geçen yöneticiyle kâğıt fabrikaları satıldı veya Amerika’ya devredildi. Kâğıdı bile şu an dolarla alıyoruz. Bu da ne oluyor benim gibi çok kitap okuyan durmadan kitap olan bir insana acayip büyük bir zarar oluyor bir üniversite öğrencisi ya da 8. sınıf öğrencisi ya da lise test kitabı almak istediğiniz zaman kitaplar 60-70 lirayı buluyor, hani kendi ülkemizde kendi kâğıdımızı üretebilseydik böyle olmazdı insanlar bile kendilerini ezdiriyorlar.”

Dini konulardan meselâ peygamber sevgisi

“Hiçbir zaman şey değilim işte çok abartıyorlar falan filan çünkü din insanda kilit bir nokta bunların da bende olduğunu düşünüyorum. Örneğin, özel günlerde pasta kesiyorlar bu bana çok abartılı geliyor, peygamberin ölüm yıldönümü gibi geçen internette rastladım, araştırdım Peygamberimiz bugün öldü diye sanırım İstanbul ya da Ankara’da hem ölüm günü hem doğum günü için büyük bir organizasyon düzenliyorlar pasta kesiyorlar kutlamalar yapıyorlar. Evet, her insanda bir dini ibadeti olur ama bence bu kadar çok abartmamak gerekiyor.”

Sadelik

“Bazı konularda çok saçma buluyorum bende olmayan bir şey genel olarak sade olmamaya çalışıyorum hayatımı renkli yaşıyorum farklı şeyler giymeye çalışıyorum ve insanlardan farklı olmaya çalışıyorum. Aile içinde de oluyor bu atıyorum saç kestireceğim diyorlar ki direk 3 numara yaptır neden farklı olmaya çalışıyorsun farklı olmak veya sade olmamak güzel bir şey bence genel olarak renkli olmak güzel bir şey bence.”

Namussu olmak ve onurlu olmak

“Bunlar da bence çok abartılıyor genel olarak kan davaları istismar olayları bunlardan oluyor işte ne diye adlandırıyorlar, okulda da oluyor mesela benim yaşımda biri, biriyle sevgili oluyor, Kaç yaşındasın? Namussuz musun? Bunun gibi şeyler oluyor. Ailelerde de bence bu sıkıntı namus olayını çok fazla çocuklara aşılammaları gerekiyor. Örneğin bir kız etek giyer, çok sıcaktır atlet giyer -Ya şu namussuza bak neler giymiş üstüne, yani olmaması lazım bunların ki bu sefer de ne oluyor bunu direkt namussuz biri olarak akıllarında şekillendiriyorlar evet istismar olaylarında insanların akıllarında bozukluk oluyor ama bence bu namus konusu da çok abartıldığı zaman insanlarda akıllı sağlığını bozabilecek bir şey. Onurlu olmak ise, öznel konular aslında herkes kendine göre yorumluyor, bu onursuz namussuz gibi. Ben çok abartmamaya çalışıyorum belki doğru yapmıyorumdur ama bana doğru gelen şey bu. Meselâ isteyen istediği ile çıkabilir, İsteyen istediği ile istediği ilişkiyi yaşayabilir, çünkü bu namusu

da geçiyorlar kelimeler, farklı farklı edepsizce kelimeler kullanıyorlar bunları kullanmamaya çalışıyorum. Bir zamandan sonra namus konusundaki fazla baskı insanların hayatlarını engelliyor, yani özgürlük hakkını elinden alıyor bence. Bir baba Tabii ki de etrafın pisliğinden dolayı kızının bir etek, dar pantolon ya da açık giymesini istemez ama senin çocuğun olabilir yine de bir şekilde özgürlüğünü kısıtlamak oluyor bence, onur çok abartıldığı zaman. Mesela ben insanların ağzına laf vermemeye çalışıyorum konuşmalarına, davranışlarına dikkat ediyorum sınıfta toplumda genel olarak çünkü ağzı olan konuşuyor.”

Affedici olmak

“Örneğin; kavga ettiğim, arkadaşımı affettim.”

Sorumluluk sahibi olmak

“Bana verilen sorumluluğu yerine getiririm. Örneğin, Türkçe ödevimiz vardı okuduğumuz kitabın özetini yaptım. Öğretmenlerle konuşuyorum ve bana güveniyorlar "bu çocuk bunu yapar" diye ben de sorumluluklarımı yerine getirmeye çalışıyorum insanların güvenini sarsmamak için.”

Ö2T

Çalışkanlık

“Her gün eve gittiğim zaman konuları tekrarlıyorum disiplinli de oluyor. Beni başarılı yapan en önemli özelliklerimdir.”

Hayvan sevgisi

“Hayvanlara arada yemek su veririm.”

Öğretmene saygı

“Öğretmenlerime karşı saygılıyım. Öğretmenlerime karşı saygılı olmasam bu kadar başarılı olamazdım. Çünkü karşılıklı saygı olmazsa bir şey öğrenilemeyeceğini düşünüyorum, düzgün konuşmaya dikkat ediyorum.”

Sporseverlik

“Kick boks yapıyorum ve bu benim kafamı boşaltmamı sağlıyor. Bu yüzden spor yapmayı seviyorum.”

Müzikseverlik

“Piyano çalışıyorum, bu da beni rahatlatıyor.”

Toplumsal olaylara duyarlılık

“Meselâ, haberleri takip ediyorum neler olmuş diye.”

Sorumluluk

“Meselâ, proje yaptığımız zaman sorumlu hissediyorum.”

Sevgi

“Bence arkadaş sevgisi, anne baba sevgisi, kardeş sevgisi hepsi bende var çünkü arkadaşlarımla iyi anlaşıyorum, kardeşimle küçük olduğu halde oyun oynuyorum, anne babamla düzgün konuşuyorum, düzgün konuşmayınca ortada saygı kalmıyor değişik oluyor.”

Milli ve evrensel değerlere duyarlılık

“Okulumuz, Ankara’ya gezi yaptı, ben de katıldım, Atatürk’ü görmek için müzeleri görebilmek için.”

Doğruluk dürüstlük

“Meselâ bir arkadaşımın sorun yaşadığı zaman yalan söylemek yerine gerçeği söyleyince daha iyi anlaşılıyor her şey yalan söyleyince sonradan ortaya çıkıyor aramız bozuluyor öyle şeyler olmasın diye o yüzden dürüst olmaya çalışıyorum.”

Farklılıklara saygı

“Farklılıklara saygı duyuyorum ama farklılık demek başarıluluk, başarısızlık değil. Çünkü başarısız öğrenci, iyi iletişim kuramıyor ve ben böyle şeylere fazla gelemiyorum ama farklılık olarak söyle olursa beyaz tenli siyah tenli gibi olursa o zaman saygı duyarım zaten. Meselâ engelli kişilere saygı duyuyorum, bazı insanlar onlara küçümseyerek bakıyor öyle bakmıyorum normal insanmış gibi bakıyorum yoksa o zaman kendilerini kötü hissederler diye düşünüyorum.”

Sabır

“Meselâ derslerimde bir şeyi anlamadığım zaman hemen pes edip bırakmıyorum anlayana kadar devam ediyorum bu da beni başarılı yapan özelliklerimden biridir Çünkü sabırlı olmazsam bir şeyi yapamadığımda tekrar tekrar denemekten bıkarım.”

Paylaşmak

“Meselâ derste arkadaşlarım kalemini, silgisini unuttuğu zaman fazla varsa veriyorum.”

Yardımlaşma

“Meselâ derslerimizi beraber çalışıyoruz anlamadığımız şeyleri falan.”

Anne babaya saygı

“Onlar ne derlerse yapmaya çalışıyorum benden büyük oldukları için daha tecrübeli olacaklarını düşünüyorum.”

Sanata saygı

“Resim yapan arkadaşlarıma çok saygı duyuyorum çünkü güzel resim yapmak gerçek bir yetenek işidir.”

Yaşlılara saygı

“Otobüse bindiğimde büyüklerime yer veririm, yapamadıkları bir şey olduğunda yardımcı olmaya çalışırım.”

Bilimsellik

“Bilimsel olmayan şeylere pek inanmam.”

Ö3Y

Vicdan

“Ben, vicdanlı bir insanım, tanıdığım ya da tanımadığım kişilerin üzüldüğünü anlarsan kendim bunu görmemezliğe gelemem.”

Saygı

“İnsanı kendi yapan şey, özellikleridir. Beni ben yapan özelliklerinin başında saygı gelir. Tabi ki en başta büyüklerime, anne babama olan saygım gelir. Anne-babalar evlatları için canlarını bile verirler şükürler olsun ki benim anne-babam da öyledir. Ben nasıl anne-babamı sevip saymam ki onlar benim için her şeyi yapmaya razı iken ben onları nasıl mutsuz edebilirim.”

Sorumluluk

“Ben, sorumluluk sahibi bir insanım, ailem, öğretmenlerim bana bu kadar önem verirken onları görmemezlikten gelemem. Bu sebeple sorumluluklarımı yerine getirmeye çalışırım. İlk olarak okuldaki sorumluluklarımı ki bunların en başında dersi güzel dinlemek gelir ve tabii ki öğretmenlere, arkadaşlara saygıyı da unutmayalım. Ama tabii ki evde de bazı sorumluluklarımız vardır: Meselâ yatağımı toplamak, odamı düzenlemek, kıyafetlerimi katlamak gibi.”

Huy, edep, hoşgörü, merhamet, güven

“Etrafımdaki herkes, benim; sakın, yumuşak huylu, edepli, hoşgörülü, merhametli, bir kişiliğe sahip olduğumu söyler. Bu nedenle de arkadaşlarım ve akrabalarım bana güvenirler, onlar için değerli olan şeylerini bana gönül rahatlığı ile emanet ederler. Arkadaşlarım, benim düzgün bir kişiliğe sahip olduğumu bildikleri için bana sırlarını gönül rahatlığı içinde söylerler.”

Yardımseverlik

“Ben, insanlara elimden geldiğince yardım etmeye çalışırım, insanlar, her konuda birbirine yardım etmeli, yardım etmek güzel bir davranıştır.”

Şükür ve kardeşlik

“Ben, hiçbir şeye muhtaç değilim. Şükürler olsun, istediğim her şeye sahibim ama böyle olmaya da bilirdim. Bu yüzden halimize çok şükretmeliyiz. Biz, çok güzel bir ülkede yaşıyoruz, ülkemizde çok çeşitli kültürlere sahibiz, çok güzel dini ve milli değerlerimiz var. Meselâ Ramazan ayında biz ailece orucumuzu tutarız. Benim bir de kardeşim var ismi Burak, o benim gibi sakın bir çocuk değil, bazen onunla ailecek baş edemeyebiliyoruz, ama onun bana abla deyişi dünyalara değer, bir insanın kardeşinin olması bambaşka bir şey.”

Çalışkanlık

“Meselâ okulda öğrendiğim şeyleri evde gidip tekrar ederim. Engellilere saygı olarak benim bir arkadaşım vardı o okula gelmek de çok zorlanıyordu, biz birkaç kişi olarak onu teneffüslerde gezdiriyor olduk.”

Sporseverlik

“Ben; voleybol oynuyorum, zaten okul takımındayım, seviyorum sporu.”

Hayvanseverlik

“Benim beslediğim bir kedim vardı, şu an bende değil ama hayvanları da seviyorum.”

Doğal çevreye duyarlılık

“Okulumuzda geri dönüşüm projesi var ve bazı kişiler atılmaması gereken şeyleri atıyor. Sınıfça kapak topladık. Evde daha çok israf etmemeye yönelik şeyler yapıyorum mesela tabii ama yiyebileceğim kadar yemek alıyorum Daha fazlasını alırsam onlar çöpe gidiyor israf oluyor israf olmaması için de yiyebileceğim kadar alıyorum.”

Atatürk sevgisi

“Zaten şu anda da konularımızda işliyoruz. Meselâ Ankara gezisi olacak. Ben gitmiyorum ama hoca şiir falan yazabilirsiniz demişti, ben de Atatürk için şiir yazıyorum. Atatürk'ün yaptıklarına bakarak, O olmasa şu an burada olmazdım diye düşünerek yazıyorum. Birçoğumuz burada olmazdık Ben şu an burada olmazdım böyle bir ülke haline gelemezdik bunları düşünüyorum Anıtkabir Fotoğraflarına bakıp öyle yazıyorum.”

İnsana değer verme

“Tanıdığım ya da tanımadığım herhangi bir olsa bile, o an ne olursa olsun önyargılı yaklaşmıyorum. Meselâ sınıfımıza yeni bir arkadaşlarımız geldi 2 kişi onlarla ilk başta çok fazla samimi olmasam bile onları tanıyıp daha sonra onlarla ilgili karar verdim Yani direkt ay bunlar kötü gibi önyargılı davranmadım, konuştum, sohbet ettim. Güvenilir olmak; arkadaşlarım sırlarını anlatır.”

Farklılıklara saygı duymak

“Ben de gözlük takmıyorum önceden sonradan taktım birçok arkadaşım dalga geçse de genelde bana destek olan arkadaşlarım da vardı Bana böyle yapıldı ama az önce de

dediğim gibi engelli arkadaşşıma farklılığından dolayı saygı duyuyorum. Bizdenmiş gibi hiç farklılığı yokmuş gibi davranıyorum.”

Paylaşma

“Meselâ arkadaşşımanın bir şeyi eksikse onunla paylaşırım en basiti sınavda birinin kalemi yok ben de fazla varsa veririm. Çok özel bir şeyim olursa, tabii ki de tanımadığım biriyle paylaşmam.”

Kardeş sevgisi

“Ben, 9 yaşına gelene kadar hep kardeşim olsun dedim ve oldu da sonunda. Hayatımda olumlu da olumsuz da değışiklikler oldu. Olumlu olarak; ben önceden çok imrenirdim el ele geziyorlar, kardeşıyle fotoğraf filân. Onları gerçekleştirdim onlar da küçük bir hayal gibiydi benim için şimdi gerçek oldu. Olumsuz olanlar; meselâ ders çalışırken sürekli yanıma gelip oyun oynamak istiyor oynayamadığım da üzüliyorum ama derste çalışmam gerektiği için bir şey yapamıyorum.”

Doğruluk

“Gerek olmadıkça yalan söylemem, bazen küçük şeyler olabiliyor ama genellikle doğruyu söylerim.”

4.2. II. alt problem: Akademik başarıları yüksek olan ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin sahip oldukları özelliklere yönelik veli görüşlerine ilişkin bulgular: Kişilik özellikleri, akademik özellikler, değerler

İkinci alt problem doğrultusunda velilerle yapılan görüşme sonrasında elde edilen bulgular, bu başlıkta sunulmuştur.

Bulgular verilirken, veli söylemlerinden elde edilen veriler tablolar, çizimler ve şekiller yoluyla verilmeye çalışılmıştır.

Veliler ile yapılan görüşme sonrasında, 6 alt tema oluşturulmuştur.

- Öğrencilerin Sahip Oldukları Değerler
- Akademik Başarıyı Destekleyen Özellikler
- Gözlemlenen Özellikler
- Öğretmenlerden Alınan Dönütler
- Ailenin Öğrenciye Katkısı
- Öğrencinin Aileye Katkısı

4.2.1. Öğrencilerin sahip oldukları değerler

Çalışma grubunda yer alan akademik başarıları yüksek öğrenci velilerinin çocuklarının sahip oldukları değerlere ilişkin söylemlerinin incelenmesi sonucu ulaşılan tema ve bu temalar altındaki betimlemeleri, Şekil 19’da verilmiştir.

Şekil 19’da görüldüğü üzere; çalışma grubundaki aileler, akademik başarıları yüksek olan çocuklarda en çok öne çıkan üst değerlerin *sevgi, saygı, sorumluluk, duyarlılık, çalışkanlık, aile birliğine önem verme, kanaatkârlık* şeklinde olduğunu ifade etmişlerdir.

Çalışma grubundaki ailelerin *öğretmen sevgisi, okul sevgisi, anne-baba sevgisi, kardeş sevgisi, arkadaş sevgisi, Atatürk sevgisi, peygamber sevgisi, spor sevgisi, öğretmene saygı, anne-babaya saygı, yaşlılara saygı, engellilere saygı, farklılıklara saygı, dini günlere saygı, dini değerlere saygı, sanata saygı, özel yaşamın gizliliğine saygı, Türk bayrağına ve istiklâl marşına saygı, verilen görevleri eksiksiz yapar, projelerde yer alır, ödevlerini yapar, engellilere, doğal çevreye, dini-manevi unsurlara, kültürel mirasa, arkadaşlarının sorunlarına karşı duyarlı, amacın olması, ulaşılabilir hedefler koymak, güdülenmiş olması, dersleri sevmesi, derslere katılması, öğrenmek için çaba göstermesi, derslere karşı ilgili olması, sık tekrar yapması, okula ve derslere değer vermesi, kitap okumak, anne babasına bağlıdır, anne babasını son derece örnek alır, sevdiklerine, ailesine değer veren, ebeveynler ile yakın ilişki kurma, daha çok vakit geçirme, ailesine güvenir, ailenin tecrübelerinden yararlanır, başına buyruk hareket etmemek, aile kurallarına uymak, aile ile görev paylaşımı yapmak, aile birliğine önem verme, zor zamanlarda aileye destek olmak, ailenin ekonomik şartlarını zorlamaz, var olanla yetinir* şeklindeki söylemleri, çocuklarının, sahip olduklarını düşündükleri üst değerlerini ve alt değerlerini belirtir. Bu nedenle, bu söylemler; tema olarak *sevgi, saygı, sorumluluk, duyarlılık, çalışkanlık, aile birliğine önem verme, kanaatkârlık* temaları ile ifade edilmektedir.

Sevgi	• Öğretmen Sevgisi • Okul Sevgisi • Anne-Baba Sevgisi • Kardeş Sevgisi • Arkadaş Sevgisi • Atatürk Sevgisi • Peygamber Sevgisi • Spor Sevgisi
Saygı	• Öğretmene Saygı • Anne-Babaya Saygı • Yaşlılara Saygı • Engellilere Saygı • Farklılıklara Saygı • Dini Günlere Saygı • Dini Değerlere Saygı • Sanata Saygı • Özel yaşamın gizliliğine saygı • Türk Bayrağına ve İstiklal Marşına saygı
Sorumluluk	• Verilen Görevleri Eksiksiz Yapar • Projelerde Yer alır • Ödevlerini Yapar
Duyarlılık	• Engellilere • Doğal Çevreye • Dini -Manevi Unsurlara • Kültürel Mirasa • Arkadaşlarının Sorunlarına Karşı Duyarlı
Çalışkanlık	• Amacın Olması • Ulaşılabilir Hedefler Koymak • Gütülenmiş Olması • Dersleri Sevmesi • Derslere Katılması • Öğrenmek için Çaba göstermesi • Derslere karşı ilgili olması • Sık Tekrar Yapması • Okula ve Derslere Değer vermesi • Kitap Okumak
Aile Birliğine Önem Verme	• Anne babasına bağlıdır • Anne babasını son derece örnek alır • Sevdiklerine, ailesine değer veren • Ebeveynler ile yakın ilişki kurma, daha çok vakit geçirme • Ailesine güvenir • Ailenin tecrübelerinden yararlanır • Başına buyruk hareket etmemek • Aile Kurallarına Uymak • Aile ile Görev Paylaşımı Yapmak • Aile Birliğine Önem Verme • Zor Zamanlarda Aileye Destek Olmak
Kanaatkarlık	• Ailenin ekonomik şartlarını zorlamaz • Var olanla yetinir

Şekil 19. Ailelere göre akademik başarıları yüksek çocukların sahip oldukları değerler

Konuyla ilgili veli söylemleri

AE

“Okula başlayana kadar en yakın arkadaşı ben oldum, beraber çok vakit geçirirdik, akşam yürüyüşleri, sohbetlerimiz. O yüzden yaşlıları diğer çocuklarla sokakta koştururken, Eren benimle gezmeyi tercih ederdi, baba oğuldan ziyade arkadaş olarak ilişkimiz sürdü. Kardeşinde konuşma bozukluğu var, kardeşinin bu durumunu hiçbir zaman yüzüne vurmadı, halasında da aynı sıkıntı var, Onun da o kusurunu, rahatsızlığını hiçbir zaman yüzüne vurmadı. Yani bir insan hastaysa; yürütmesinde, konuşmasında, bir engeli varsa eleştirmekten ziyade eleştirenlere de çok sert tepki gösterir. Bu benim de çok hoşuma gider. Hatta geçen sene onun öyle bir arkadaşı vardı çocuk buna bir iki defa saldırdı, yumruk attı tokat attı. Ne yaptın? Dedim bu durumda, hiçbir şey yapamadım çünkü çocuğun rahatsızlığı var dedi. Benim ayakkabım yok demez, pantolonum, paltom yok demez, yazın bizi tatile götür demez, cola bitti al, gazoz bitti gazoz al, neden kahvaltıda beyaz peynir yok, neden et yemiyoruz, tavuk yemiyoruz sürekli sebze yiyoruz demez, yani halden anlayan bir çocuk. Büyüklere saygılı olması, hasta ve engellilere ayrı bir saygısı var. Bazen benimle bu konuda konuşur; yürüyebilseydi, kolu öyle olmasaydı, tekerlekli sandalyede de olmasaydı gibi bazen duygusallaşır bu tip insanlar karşısında. Yere çöp atıldığı zaman çöp atanlara kızıyor, alıyor çöpü kendisi atıyor. Fakat ben kendi kapının önündeki çöpü, oğlum çöp at dediğim zaman çöpü attıramıyorum, çevreye duyarlı fakat evinde bu işleri pek yapma taraftarı değil.

Çok Atatürkçü bir çocuk hem Atatürk’e hem peygamberine hem dinine hem milletine çok bağlı bir çocuk. Çok ders çalışıyor, kitap okur. Sanata saygılıdır, boş vakitlerinde resim yapar, dini günlere saygılıdır orucunu tutar, dini sohbetlerimizi çok olur, Peygamber Efendimiz hakkında, namaz hakkında, şu an yetişme çağında olduğu için bazı bilmesi gereken temizlik konuları hakkında, abdest hakkında, onların hepsini unutmamasın diye haftada bir sefer tekrar anlatıyorum.”

AT

“Sorumluluk sahibi olması, ailesine güvenmesi, başına buyruk hareket etmemesi, kendi durumunu fark etmesi; yaşının küçük olduğunu, tecrübelerinin yetersiz olduğunu bilip büyüklerinin yönlendirmesine göre davranması. Ben yeterli derecede tecrübe sahibi değilim yaşım buna müsait değil bunun bilincinde o yüzden büyüklerini kulak asar. Görevi, ödevi veya yapılması gereken bir şey olduğu zaman onu yapmadan rahat etmez, gece yarısında ödev aklına geliyorsa kalkıp onu yapar. Kardeşini çok seviyor, sahip çıkar kardeşine onu farklı tutar herkesten, kardeşi özeldir onun için böyle olmasaydı üzülürdüm bana bir şey olsa kardeşine sahip çıkar o bakımdan bu özelliklerinin yok olmasını istemezdim. Ahlaklı olmasaydı, ince düşünebilen, hassas yapısı, büyüklerine saygılı, öğretmenlerine saygılı, Sorumluluk sahibi olmasaydı, terbiyesiz olsaydı, başına buyruk olsaydı, bir hedefi olmasaydı, vicdansız olsaydı, vurdumduymaz olsaydı, eve hangi saatte gelinecek ne yapılacak aile kurallarına uymasaydı; çünkü bir işin ucundan tutar o küçük yaştan beri çalıştığımız için birine daha ihtiyacımız oluyor ve hep bir işin ucunu tutar, meselâ biz yemek hazırlıyorsak o kardeşine göz kulak olur, ben çamaşır yıkıyorsam O asar, hep yardımcı olur, büyüklerinin kötü özelliklerini değil de iyi özelliklerini alıyor onu ayırt edebiliyor büyüklerim de olsa hata yapıyorlar diyor onu almıyor iyi olan tarafını alıyor kendine bütün bunlar olmasaydı başarısının bir anlamı olmazdı benim için. Şehitleri izler, olan biteni takip eder, mantıklı yorumlar yapar. Anne babaya saygılıdır, dini günlere

saygılıdır, engellilere saygılıdır, kültüre saygılıdır, sanatsever, Türk bayrağına, İstiklâl Marşı'na saygılıdır, şehitleri izler, olan biteni takip eder, mantıklı yorumlar yapar, farklılıklara saygılıdır, öğretmenlerine saygılıdır, ailesini sever. Özel yaşamın gizliliğine saygılıdır, bu konuda çok hassastır. Ben, bazen daha rahat davranırım o beni daha çok uyarır; sokakta yüksek sesle konuşmamak gibi daha edeplidir yani, yaşlılara acır otobüste yer verir. Arkadaşlarını sever, arkadaşına hediye göndermişti kargoyla bir keresinde, kardeşini çok ayrı tutar, kardeşine kendi bakar o büyüttü zaten.”

Peygamber sevgisi

“Bununla ilgili birçok kitap okudu.”

Spor sevgisi

“Spora meraklı. Eskrime gitti, kick boksa gitti, spora çok düşkündür.”

Müzik sever

“Şarkı söyler, piyano çalar.”

Okul sever

“Boş derslerde bile "gitme" dediğimiz hâlde okula gider.”

Hayvan sever

“Hayvanlara karşı çok merhametlidir, sakat hayvanlara yardım eder, bayrak sevgisi; ilkokuldan beri bunları kazandı.”

Diğer değerler

“Çevreye duyarlıdır; kirletmez kirletenlere de kızar, yeşile düşkündür, kültürel mirası korumaya duyarlıdır, tarihsel mirasa duyarlıdır, açık görüşlüdür, söyleneni anlar, aile birliğine önem verir. Bazen yaptırım olsun diye herkes sorumluluğunu bilsin giderim dediğimde hemen kendini toparlıyor. Adaletlidir, haksız olduğu zaman da aynı şekilde hakkını verir, mantıklıdır, sorumluluk sahibidir, bağımsızlığa önem verir. Alçak gönüllüdür, temizdir, affedicidir. Bencil değildir. Centilmendir, bilimsel düşünür, hatta fazlasıyla bilimsel düşünür, özellikle manevi konularda bunun azalmasını istiyorum. Cesaretlidir, ama gereksiz cesareti yoktur. Cömerttir, arkadaşlarına yemek ısmarlar. Çalışkandır, not ortalaması 99'dan aşağı hiç düşmedi, dürüsttür, dostlukları vardır, insan ayırmaz, dost olur, edeplidir, eşitlikçidir. Kanaatkârdır. Babası, onu, para bozdurması için bankaya göndermişti. Bayağı yüklü bir miktarda cebinde kalmış, o gün ucuz bir şey yemiş okulda, tost yemiş, düzgün beslenememiş. Cebinde para vardı, dedik ‘ama o babamın parası, oradan yiyecek demediniz ki’ dedi ve oradan harcamamış.”

AY

“Sorumluluk sahibi, ailesine düşkün mayası temiz derler ya öyle bir çocuk. Anne ben şunu istiyorum der ama olmadığında da fevri olmaz veya ayda bir kere sinemaya gideceksin dediğim zaman buna uyar, marka bir şey alamayıp 30 liralık bir şey alacağım dediğimde buna itiraz etmez ama çok çok istediği bir şey olduğunda da alırsız zaten 2000 TL’lik telefon istedi aldık, ben tuşlu telefon kullanıyorum bu arada. Ailesine çok düşkündür meselâ babası bazen lâflarına dikkat etmez, Yağmur, babasının yaşına göre davranmadığının farkında, ona uymaz. Annem öldüğünde ben başka birini aramadım, yerine göre 25-30 yaşındaki bir kız gibi olgun davranabiliyor.”

4.2.2. Akademik başarıyı destekleyen özellikler

Şekil 20’de görüldüğü üzere, çalışma grubundaki ailelere göre çocuklarının akademik başarılarını destekleyen özelliklerine yönelik söylemleri *değerler, kişilik özellikleri, akademik özellikler, ailelerin tutumu* temaları altında toplanmaktadır. Çalışma grubundaki ailelerin *çalışkanlık, saygılı olmak, sorumluluk sahibi olmak, sağlıklı beslenmeye önem vermek, doğruluk* şeklindeki söylemleri, çocuklarının akademik başarılarını destekleyen değerlerini ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler, tema olarak *değerler* başlığı altında toplanmıştır.

Değerler	Kişilik Özellikleri	Akademik Özellikler	Ailelerin Tutumu
• Çalışkanlık • Saygılı Olmak • Sorumluluk Sahibi Olmak • Sağlıklı Beslenmeye Önem Vermek • Doğruluk	• Çalışma Ortamlarını Gözlemleme • Rekabetçi Olmak • Hayata Olumlu Bakmak • Gereksiz şeylere vakit harcamamak • Olayları önem sırasına koyabilmek ve buna uygun davranmak • Yaşam Kalitesini Arttırmak • Hayatla Başa Çıkabilecek Donanımda Olmak • Yapılacak Şeylere Faydacı Gözüyle Bakmak • İç Huzuru Sağlamak • İsteklerini Kontrol Edebilmek • Teknolojiyi Doğru Kullanmak • Mütevazı • Aç gözlü Olmamak	• Planlı Çalışma • Arkadaş Çevresinin Sınırlı Olması • Zamanını Boşa Harcamamak • Sürekli Birşeyler Üretmek • Başarısız hissettiğinde ek çalışma yapmak • Azimli olmak • Derslerine İyi Odaklanmak • Hedef Belirlemek • Başarısızlığı Kabul Etmek • Başarılı Olmuş Kişilerden Fikir Almak • Potansiyelinin Farkında Olmak • Ödevlerini Yapmak • Çalışma Programına Uymak, Taviz Vermemek • Arkadaş Çevresine Dikkat Etmek	• Koşulsuz Kabul • Başkalarıyla Kıyaslamamak • Çocuğun mutlu olacağı koşulları sağlamak • Gereksiz şeylere çok kafa yormamasını öğretmek • Hayatında olanlara önem sırasına göre davranabilmeyi öğretmek • Ailenin önceliğinin Çocuk Olması • Çocuğa Sorunsuz Bir Hayat Sunmak • Manevi Değerlere Sahip Olmak • Manevi Farkındalığa Sahip Olmak • Çocuğunun Yapabileceklerinin, Potansiyelinin Farkında Olmak • Çocuğunun Başaracağına İnanmak, Güvenmek

Şekil 20. Ailelere göre çocuklarının akademik başarılarını destekleyen özellikleri

Çalışma grubundaki ailelerin *çalışma ortamlarını gözlemleme, rekabetçi olmak, hayata olumlu bakmak, gereksiz şeylere vakit harcamamak, olayları önem sırasına koyabilmek ve buna uygun davranmak, yaşam kalitesini arttırmak, hayatla başa çıkabilecek donanımda olmak, yapılacak şeylere faydacı gözüyle bakmak, iç huzuru sağlamak, isteklerini kontrol edebilmek, teknolojiyi doğru kullanmak, mütevazı, açgözlü olmamak* şeklindeki söylemleri, çocuklarının akademik başarılarını destekleyen kişilik özelliklerini ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler, tema olarak *kişilik özellikleri* başlığı altında toplanmıştır. Çalışma grubundaki ailelerin *plânlı çalışma, arkadaş çevresinin sınırlı olması, zamanını boşa harcamamak, sürekli bir şeyler üretmek, başarısız hissettiğinde ek çalışma yapmak, azimli olmak, derslerine iyi odaklanmak, hedef belirlemek, başarısızlığı kabul etmemek, başarılı olmuş kişilerden fikir almak, potansiyelinin farkında olmak, ödevlerini yapmak, çalışma programına uymak, taviz vermemek, arkadaş çevresine dikkat etmek* şeklindeki söylemleri, çocuklarının akademik başarılarını destekleyen akademik özelliklerini ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler, tema olarak *akademik özellikler* başlığı altında toplanmıştır. Çalışma grubundaki ailelerin *koşulsuz kabul, başkalarıyla kıyaslamamak, çocuğun mutlu olacağı koşulları sağlamak, gereksiz şeylere çok kafa yormamasını öğretmek, hayatında olanlara önem sırasına göre davranabilmeyi öğretmek, ailenin önceliğinin çocuk olması, çocuğa sorunsuz bir hayat sunmak, manevi değerlere sahip olmak, manevi farkındalığa sahip olmak, çocuğunun yapabileceklerinin, potansiyelinin farkında olmak, çocuğunun başaracağına inanmak, güvenmek* şeklindeki söylemleri çocuklarının akademik başarılarını destekleyen aile tutumlarını ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler, tema olarak *ailelerin tutumu* başlığı altında toplanmıştır.

Konuyla ilgili veli söylemleri

AE

“Eren, kendisi için plân yaptığında, kendimden örnek verdim, oğlum dedim baban asgari ücretle çalışıyor doğru düzgün bir eğitimi yok, görevi olmayan her işi yapıyor, bak dedim beni örnek al, nasıl örnek alacaksın; çalışkanlığımı örnek alabilirsin ama babam gibi çalışayım ırgat olayım değil okuyup adam olacaksın. Hiçbir zaman zorlamam "oku oku adam ol" diye, bu konuda fazla bir ısrarım yok, arada bir iş yerine getiririm görür benim neler yaptığımı kendi bunlardan bir şeyler çıkarsın istedim, kendi bir şeyler çıkardı. Şunu söylüyorum sen bizim çocuğumuzsun iyi de alsan kötü de alsan, başarılı da olsan başarısız da olsan. Tabii ki her anne baba gibi senin yüksek not almanı, başarılı öğrenci olmanı isteriz ama alamasan da sıkıntı yok. Ben kendi

çocuğumla bir başkasının çocuğunu kıyaslamam, tavsiye olarak saygılı olması, derslerine çok çalışması, fazla arkadaş çevresinin olmaması.”

AT

“Sorumluluk sahibi olması, yapılması gereken şeyleri yaptığı için başarılı olur. Gereksiz şeylere çok zaman harcamaz, zamanını boş yere harcamaz, dinlendiği zaman, boş vaktini değerlendirdiği zaman bile işe yarar şeylerle uğraşır ya piyano çalar ya resim yapar öyle dinlenir, boş vaktinde bile bir şeyler üretir sürekli. Rekabetçidir, hiçbir zaman bandın gerisinde kalmayı asla kabullenemez, Baktı ki geri gidiyor hemen takviye yapar, toparlar; çalışmak için daha çok vakit ayırır, kaynaklar sipariş eder, internetten araştırır ne yapacağını yani vakit ayırır üstüne gider. Keyiflidir, olumlu baktığı için, mutlu bir çocuk olduğu için, kafasında çok fazla sorun sıkıntı olmadığı için hem kendinden ötürü hem ailesinden dolayı başarılı olur. Gerekli şeyleri söylüyoruz ona çocukluğundan beri gereksiz şeylere çok kafa yormamasını öğrettik, ona o da alıştı. Gereksiz şeylere kafa yormadığı için de işine odaklanır. Hedefini belirlemek, geri kalmayı veya başarısızlığı hazmetmemeleri, yaşam kalitelerini artırmak için neler yapabileceklerini düşünmeleri ve ona göre karar vermeleri, her zaman hayatla baş başa kalabileceğinin farkında olmaları, her zaman anne babasının yanında olamayacağını bilmeleri, sorumluluk sahibi olmalarını, yapılacak şeylere faydacı gözüyle bakmaları, iç huzurlarını sağlamaları, sağlıklı beslenmeye önem vermeleri. Ö2T telefon istemedi, bazen haberleşmek gerekiyor nerede olduğunu anlayabilmek için ama telefon vaktini alır endişesiyle aldırmadı. Oyun oynarım veya arkadaşlarım arar zaman harcarım almayalım, dedi kendisi istemiyor acil bir şey olduğunda arkadaşlarından görüşüyoruz. Herkeste var diye bende de olsun demiyor, mütevazı, açgözlü değil her şey bende olsun demiyor. Anne-baba olarak tutumumuz, tamamen çocukların iyiliği için, onların üzerine kurulu, bizim odağımızda onlar var, önceliğimiz çocuklarımız, kendimizden her şeyden önce onlar gelir böyle olduğu için de onlara sorunsuz bir hayat sağlamaya çalışıyoruz, çocuklar açısından işleri kolaylaştırıyor, çok fazla sorunla uğraşmıyorlar işleri o bakımdan kolaylaşıyor. Ayrıca, manevi değerlerimiz var; dünyanın geçici olduğunu biliyoruz, bu bir denge sağlıyor, iç huzuru sağlıyor. Çocuk da sorumluluklarını yerine getirebilmesi için gücünü toplarlıyor.”

AY

“Tabii ki anne-baba olarak çocuklarımıza çok önem veriyoruz, kendimizden önce geliyor, onlar iyi olunca biz de iyi oluyoruz. Doğruluğu, çalışkanlığı, sakinliği, terbiyesi. Kızım neredeyse dört dörtlük ben değil sadece bunu herkes söyler. Ö3Y, gören o sakinliğinden çalışkan biri demez ama 100'lük bir öğrencidir. Meselâ 80 aldığında ben 'sen 100'lük bir öğrencisin, bunu yapabilirsin' derim, o potansiyel var Ö3Y da etrafına duyarlı sevgili, saygılı. Sorumluluk sahibi; ödevini yapmadan uyumaz mazeret bulmaz, kendisine çizelge yapmış nasıl yapayım diye bize de sorar fikir alışverişinde de bulunur açıktır bu konuda, başarılı olan insanların lafını dinler, çalışkanlığı, sakinliği, ya da biz ona "sen bunu yapabilirsin, o potansiyel sende var biz bunu biliyoruz" dediğimizde o da 'ben iyiyim 'der. Ben, arkadaşlarıyla kıyaslarım bazen ama o bana kızar beni kıyaslama diye, kendinin farkında olması. Ödev konusundaki titizliği, meselâ bizim düğünümüz olduğunda eğer etütte önemli bir şey varsa, öğretmen sınav yapacaksa veya gitmesi gerekiyorsa o düğüne bile gitmez anne siz gidin benim oraya gitmem gerekiyor der. Çünkü bazen babası etüde gitme bir şey yapalım der çünkü her günümüz dolu, dinlensin biraz evde kalsın göremiyoruz diye. Çok nadir derse girmediğinde de bugün derse girmeyeceğiz yemeğe gideceğiz der

bana söyler buna da arada tabii ki müsaade ediyoruz. Meselâ kardeşine onun gibi başarılı olması için şunları söyledim; Sorumluluk sahibi olmasını, çalışmasını, akıllı olmasını, laf dinlemesini, ödevlerini vaktinde yapmasını, asi olmamasını. Yağmur, biri ona haksız yere bile olsa bir iki lâf söyler ama uzatmaz, ben, biraz daha kendini koruyabilmesini isterdim. Arkadaşlarına da dikkat eder eğer onun başarısını olumsuz etkileyecekse dikkat eder, mesela bir yeğeni var o etütlere hiç katılmıyor ama Yağmur ona uymuyor o katılmıyor diye gitmemezlik yapmıyor. Arkadaş konusunda seçici davranır, derslerini olumsuz etkileyecek bir durum olduğunda buna izin vermiyor gerektiğinde düğüne ya da babaannesine gitmiyor dersim var diyor.”

4.2.3. Gözlemlenen özellikler

Çalışma grubunda yer alan akademik başarıları yüksek öğrenci velilerinin çocuklarının gözlemlenen özelliklerine ilişkin söylemlerinin incelenmesi sonucu ulaşılan tema ve bu temalar altındaki betimlemeleri, Şekil 21’de verilmiştir.

Değerler	Olumlu Özellikler	Olumsuz Özellikler
• Cömertlik • Paylaşma • Dostluk • Bencil Olmama • Centilmenlik • Yardımlaşma • Etik Kurallara Bağlılık • Ölçülü Olmak • Fedakarlık • Güvenilir Olmak • Merhametli Olmak • Milli Birlik Ve Beraberlik • misafirperverlik • namuslu olmak • Mürüvvet • Edepli Olma • Alçak Gönüllü Olmak • Nezaket Sahibi Olmak • Sabır • Dürüst • Duyarlı • Eşitlik • İyi Niyetli Olma • Kültürel Mirasa Duyarlılık • Temizlik	• Ekonomik iyileşmeleri • şımarmadan karşılamak • Olgun • Sosyal hayatta yaşanan güncel olaylara ilgili olmak • Ülkede yaşanan gelişmelerle ilgili fikir bildirmek • Söyleneni çarpıtmadan, doğru anlar • Olumsuzlukları giderme • Üst düzey düşünebilme • Tutucu • Kıskanç Olmamak • Sakin • Terbiyeli • İsrarcı Olmamak, söz dinlemek • Sosyal Etkinliklere Katılır • Bilinçli • Aile Değerlerinin Farkında • Laf Taşımamak • Şükretmek	• Ebevyen ile tartışma • Ergenlik problemleri • Dikkatsizlik • Dağınıklık • Aşırı sakın Olmak • Çekingen Olmak • Hakkını savunmamak • Ev İşı Yapmayı Sevmemek

Şekil 21. Ailelerin akademik başarıları yüksek çocuklarında gözlemledikleri özellikler

Şekil 21’de görüldüğü üzere, çalışma grubundaki ailelerin akademik başarısı yüksek çocuklarında gözlemledikleri özelliklere yönelik söylemleri *değerler, olumlu özellikler ve olumsuz özellikler* temaları altında toplanmaktadır.

Çalışma grubundaki ailelerin *cömertlik, paylaşma, dostluk, bencil olmama, centilmenlik, yardımlaşma, etik kurallara bağlılık, ölçülü olmak, fedakârlık, güvenilir olmak, merhametli olmak, milli birlik ve beraberlik, misafirperverlik, namuslu olmak, müriyet, edepli olma, alçak gönüllü olmak, nezaket sahibi olmak, sabır, dürüst, duyarlı, eşitlik, iyi niyetli olma, kültürel mirasa duyarlılık, temizlik* şeklindeki söylemleri çocuklarında gözlemledikleri değerleri ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler, tema olarak *değerler* başlığı altında toplanmıştır.

Çalışma grubundaki ailelerin *ekonomik iyileşmeleri şıarmadan karşılamak, olgun, sosyal hayatta yaşanan güncel olaylara ilgili olmak, ülkede yaşanan gelişmelerle ilgili fikir bildirmek, söyleneni çarpıtmadan, doğru anlar, olumsuzlukları giderme, üst düzey düşünebilme, tutucu, kıskanç olmamak, sakin, terbiyeli, ısrarcı olmamak, söz dinlemek, sosyal etkinliklere katılır, bilinçli, aile değerlerinin farkında, lâf taşımamak, şükretmek* şeklindeki söylemleri çocuklarında gözlemledikleri olumlu özellikleri ifade etmektedir. Bu nedenle, bu söylemler, tema olarak olumlu özellikler başlığı altında toplanmıştır. Çalışma grubundaki ailelerin *ebeveyn ile tartışma, ergenlik problemleri, dikkatsizlik, dağınıklık, aşırı sakin olmak, çekingen olmak, hakkını savunmamak, ev işi yapmayı sevmemek* şeklindeki söylemleri çocuklarında gözlemledikleri olumsuz özellikleri ifade etmektedir. Bu nedenle, bu söylemler, tema olarak *olumsuz özellikler* başlığı altında toplanmıştır.

Konuyla ilgili veli söylemleri

AE

“Ergenlik dönemine kadar beğenmedim özelliği yoktu, fakat şimdi annesi ile sözlü tartışmaya giriyor. Yüksek maaşlı yerde çalışmıyorum, asgari ücretle çalışıyorum, uzun bir süre kirada oturduk, şimdi yeni bir ev aldım büyük, iki katlı bir ev durumdan bu duruma geldi hiçbir şımarıklık göstermedi. TV izlemeyi seven bir çocuk değil, dizi peşinde koşmaz. Hiçbir siyasi görüşüm yok, ama sınır ötesi bir harekât var ve bunu bilmen lâzım; bundan bahsettim kendisine, neden yapılıyor, niçin yapılıyor, kime karşı yapılıyor, olursa ne olur, olmazsa ne olur, zorunlu mu diye, zaman geliyor yapılan zamlar hakkında konuşuyoruz beni can kulağıyla dinliyor o da bu konularla ilgili fikirlerini bana söylüyor, çocuğum değil de sanki 30-35 yaşlarında bir arkadaşımış gibi konuşuyoruz. Büyüklere saygılı olması, hasta ve engellilere ayrı bir saygısı var. Bazen benimle bu konuda konuşur; yürüyebilseydi, kolu öyle olmasaydı, tekerlekli

sandalyede de olmasaydı gibi bazen duygusallaşır bu tip insanlar karşısında. Cömerttir, arkadaşlarıyla dışarıya çıktığı zaman arkadaşının yanında parası yoksa arkadaşının parasını da öder, o huyunu çok severim. Yanındaki insanı bir yere gittiği zaman parası yok diye ezdirmez. Bayanlara karşı çok centilmen.”

AT

“Söyleneni, ne anlatmaya çalışıyorsanız, olduğu gibi anlar, anlayabildiği için iletişimimiz kolaylaşır farklı yerlere çekmez ne demek istendiğini anlayabilir, evde 1 kişi hasta olduğunda yardımcı olur, Meselâ ben hastayken kardeşine bakıyor veya vaktim yokken hep kardeşikle ilgilenir, evde bir eksiklik-aksaklık olduğu zaman o tamamlar o açığı. Üst düzey düşünebildiği için ayrıntılara önem vermiyor, dikkatsizlik yapıyor ayrıntılar konusunda, detayları atlıyor bu da bazı sorunlara neden oluyor. Dikkatsiz bazen ve dağınık. Etik kurallara bağlıdır, babasını, beni uyarır bu konularda, biz daha rahat konuşuruz, bizi uyarır. Baskı uygulasak, çocuğa "şunu yap bunu yapma, şurayı kapat" diye belki yapmayacak ama baskı yapmıyoruz, biz daha serbestiz o daha tutucu. Herhalde bizim fazla rahat olmamızdan o toparlıyor hani o kadar da değil gibi baskı yapmadığımız için bence bizden daha tutucu. Örneğin biz erkek arkadaşıyla yemeğe gönderiyoruz, sonradan aklında bir şey kalmıyor daha iyi oluyor, merakta kalmıyor, belli ölçüde fırsat veriyoruz o da zaten ölçüsünü dozunu biliyor bir yerde erkek arkadaşıyla oturup yemek yer onun arkadaşlık çerçevesinde olduğunu bilir aklından kötü bir şey geçmez, onu aşmış bir çocuk. Fedakârdır, kardeşine o bakar, anneannesi hastalandığında bakar, görgülüdür. Güvenilirdir, hoşgörülüdür, insana değer verir, iyi niyetlidir, kadirşinastır, kötü tezahürata karşıdır. Hayvanlara karşı çok merhametlidir, zor durumda kalan maddi durumu iyi olmayan kişilere karşı merhametlidir, küçülmüş eşyalarını ihtiyacı olanlara verir dağıtır, ihtiyacı varsa yemek ismarlar, bir şeyler alır suiistimal edilmediğini de bilir yani anlar onu ayırt eder, kendini kullandırtmaz onu ayarlar. Yani ölsem merakta kalmam. Milli birlik ve beraberliğin öneminin farkında. Vatanının, onun asıl evi olduğunu bilir, misafirperverdir, kendi de tatlılar yapar, düğün-sünnet gibi şeylere katılır, namusludur, fazlasıyla hiç sevmez edepsiz hareketleri, yapanları. Onlarla arkadaş olmaz, nezaket sahibidir, o kadar başarıya sahip olmasına rağmen kendini diğerlerinden ayırt etmez, üstün görmez. İyi özellikleri olan başka arkadaşları da var onlar bir yönden üstündür kendisi farklı bir yönden üstündür bunu bilir, ben bir yönden farklıysam başkası da bende olmayan özelliklere sahiptir, diyebilir. Onurlu olma, ölçülüdür, paylaşımcıdır. Sabırlıdır, biz bazen yorgun ve stresli olabiliyoruz gergin davrandığımızda sabreder. Vefalıdır, yardımlaşmayı sever.”

AY

“Ben ne kadar bağırısam da ÖZY bana sadece öf anne der, daha ileri gitmez şu an ergenlik çağında olmasına rağmen hiçbir sorun yaşamadık. Sakin olması, terbiyelidir. Ben bir şeye hayır diyorsam sebebini açıklayarak, diretmez. Örneğin; daha 2-3 yaşındayken fuara gidiyorduk "kızım sana 2 jeton alıyorum üçüncüyü isteme" derim ve istemez ya da "balkonda otur şurada bekle beni" derim, kalmayacağını bilirim. Çok istiyorsa, zaten kısıtlamam arkadaşlarıyla sinemaya gitmesine izin veriyorum çünkü nasıl arkadaşlar olduğunu biliyorum, bana yalan da söylemez, fevri değildir. Beğenmediğim özelliği dağınık olması, aşırı sakin olması mesela telefonda biriyle konuşurken çok ürkek ürkek konuşuyor, aslında voleybola gider, korodadır, sosyaldır ama ürkektir, biri bağırduğu zaman hemen siner, çekingendir, hakkını savunmaz bir iki

kere söyler belki ama hemen siner. Çevresine çok duyarlı bir çocuk ama herkese mesela halısıyla teyzesini ayırmaz herkes eşit davranır, biz görümce, kayınvalide, aynı apartmanda yaşırdık kardeşim geldiğinde biz dedikodu yapardık yağmur 3-4 yaşında bile o lafı taşımazdı, onun bilincindeydi, kavga gürültü olacağının farkındaydı. Her şeyin farkında, iyi bir çocuk. Kültürel mirasa duyarlıdır, gezmeyi çok sever gezilere gider, konsere gider, müzeleri ziyaret eder. Alçak gönüllüdür hiçbir zaman benim şuyum var buyum var yazlığı, katı da olsa Onun için fark etmez. Şükreder ben de hatırlatırım, temizdir ama dağınıktır kendi karnını sandviç yaparak doyurur, yumurta kıramaz yemek-bulaşık-ev temizliği gibi işleri yapmayı sevmiyor. Cömerttir; parası varsa "aç kalırım" demez, arkadaşı ile paylaşır, yarı yarıya veya borç verir, dayanışması vardır. İyiyi kötüyü de bilir, bir insan ona göre değilse ya da kötü bir huyu varsa onu kırmaz ama uzaklaştır, seviyeli davranır."

4.2.4. Öğretmenlerden alınan dönütler

Çalışma grubunda yer alan akademik başarıları yüksek öğrenci velilerinin çocukları ile ilgili öğretmenlerden aldıkları dönütlere ilişkin söylemlerinin incelenmesi sonucu ulaşılan tema ve bu temalar altındaki betimlemeleri, Şekil 22’de verilmiştir.

Değerler	Olumlu Özellikler
• Çalışkan • Saygılı • Sorumluluk Sahibi • Güvenilir Olmak • Dürüst • Sevgi • Yardımlaşma	• Arkadaşlarıyla iyi ilişkiler kurmak • Disiplin Sorununun Olmaması

Şekil 22. Ailelerin akademik başarıları yüksek çocukları hakkında öğretmenlerinden aldıkları dönütler

Şekil 22’de görüldüğü üzere, çalışma grubundaki ailelerin akademik başarıları yüksek çocukları hakkında öğretmenlerinden aldıkları dönütlere yönelik söylemleri *değerler ve olumlu özellikler* temaları altında toplanmaktadır.

Çalışma grubundaki ailelerin *çalışkan, saygılı, sorumluluk sahibi, güvenilir olmak, dürüst, sevgi, yardımlaşma* şeklindeki söylemleri akademik başarıları yüksek çocuklarının öğretmenlerinden aldıkları dönütlerden, çocuklarının sahip oldukları değerleri ifade etmektedir. Bu nedenle, bu söylemler, tema olarak değerler başlığı altında toplanmıştır. Çalışma grubundaki ailelerin *arkadaşlarıyla iyi ilişkiler kurmak, disiplin sorununun olmaması*

şeklindeki söylemleri akademik başarısı yüksek çocuklarının öğretmenlerinden aldıkları dönütlerden çocuklarının olumsuz özelliklerini ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler, tema olarak *olumsuz özellikler* başlığı altında toplanmıştır.

Konuyla ilgili veli söylemleri

AE

“ÖİE’nin ilerisi için umut vaat eden bir öğrenci olduğunu, saygılı olduğunu, çalışkanlığı, arkadaşları ile olan ilişkilerinin iyi olduğunu vurgularlar.”

AT

“Sorumluluk sahibi olduğunu, çalışkanlığını, güvenilirliğini, saygılı olduğunu söylerler.”

AY

“Öğretmeni hâlâ söyler. Yalan söylemez, bize karşı saygılı, sevgili, okulla ilgili bir sorunumuz yok, disiplin sorunu yok şuna vurmuş etmiş gibi, arkadaşlarına yardımcı olmaya çalışır, yardım eder. Tembel de olsaydı bu özellikleri olduğu için canı sağ olsun derdim tabii ki. Çalışkan, terbiyeli, saygılı, arkadaşlarına yardımcı olur, agresif değil, akıllı, dershaneye istemiyorsa gitmesin. Onun bir bildiği vardır, sakın diye konuştu öğretmenleri.”

4.2.5. Ailenin öğrenciye katkısı

Çalışma grubunda yer alan akademik başarısı yüksek öğrenci ailelerinin, ailenin öğrenciye katkısına ilişkin söylemlerinin incelenmesi sonucu ulaşılan tema ve bu temalar altındaki betimlemeleri aşağıdaki şekilde verilmiştir.

Değerler	Kişilik Özellikleri	Ailenin Davranışları
• Yardımlaşma • Merhamet • Saygı • Temizlik • Estetik Duyarlılık • Görgülü Olmak • İyi Niyetli Olmak • Ölçülü Olmak • Yardımlaşma • Sorumluluk Sahibi Olma • Açık Görüşlülük • Namuslu Olma • İsraf Etmeme • Bencil Olmama • Dini Değerlere Saygı • Milli Birlik Ve Beraberlik • Milli Ve Evrensel Değerlere Duyarlılık • Alçak Gönüllülük • Sağlıklı Olmaya Önem Verme • Sadelik	• Düzenli • Aileyi Koruma • Gözlem Yapma Fırsatları Yaratma	• Yapararak -Yaşayarak Öğretme • Olumlu ,olumsuz her konuda konuşabilmek • İş Bölümü Yapmak • Aile Bireyleriyle Ortak Hareket etmek • Planlı Hareket Etmek • Her Bir Aile Ferdinin İhtiyaç Ve İsteklerine Uygun Hareket Etmek • Okul öncesi eğitimi desteklemek • Net Kurallar Koyma Ve Uymasını Sağlama • Yanlış Davranışlarının Sonuçlarından Haberdar Etmek • Sorumluluklar Vermek • Sahip Olduğu İmkanları Farkettirmek

Şekil 23. Ailelerin akademik başarıları yüksek çocuklarına kattıkları özellikler

Şekil 23'te görüldüğü üzere, çalışma grubundaki ailelerin, akademik başarıları yüksek çocuklarına kattıkları özelliklere yönelik söylemleri *değerler*, *kişilik özellikleri*, *ailenin davranışları* temaları altında toplanmaktadır.

Çalışma grubundaki ailelerin *yardımlaşma*, *merhamet*, *saygı*, *temizlik*, *estetik duyarlılık*, *görgülü olmak*, *iyi niyetli olmak*, *ölçülü olmak*, *yardımlaşma*, *sorumluluk sahibi olma*, *açık görüşlülük*, *namuslu olma*, *israf etmeme*, *bencil olmama*, *dini değerlere saygı*, *milli birlik ve beraberlik*, *milli ve evrensel değerlere duyarlılık*, *alçak gönüllülük*, *sağlıklı olmaya önem verme*, *sadelik* şeklindeki söylemleri, çocuklarına kattıkları değerleri ifade etmektedir. Bu nedenle, bu söylemler tema olarak *değerler* başlığı altında toplanmıştır. Çalışma grubundaki ailelerin *düzenli*, *aileyi koruma*, *gözlem yapma fırsatları yaratma* şeklindeki söylemleri çocuklarına kattıkları kişilik özelliklerini ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler, tema olarak *kişilik özellikleri* başlığı altında toplanmıştır.

Çalışma grubundaki ailelerin *yapararak-yaşayarak öğretme*, *olumlu*, *olumsuz her konuda konuşabilmek*, *iş bölümü yapmak*, *aile bireyleriyle ortak hareket etmek*, *planlı hareket etmek*, *her bir aile ferdinin ihtiyaç ve isteklerine uygun hareket etmek*, *okul öncesi eğitimi desteklemek*, *net kurallar koyma ve uymasını sağlama*, *yanlış davranışlarının sonuçlarından haberdar etmek*, *sorumluluklar vermek*, *sahip olduğu imkânları fark ettirmek* şeklindeki

söylemleri çocuklarının akademik başarılarının yüksek olmasındaki kendi tutumlarını ve davranışlarını ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler, tema olarak *ailenin davranışları* başlığı altında toplanmıştır.

Konuyla ilgili veli söylemleri

AE

"Babaannesinin de engeli var trafik kazası sonucu, ona yardımcı olur, annem bende kalır bir hafta on gün, sen tek gidemezsin deyip evine götürüp getirir, arası çok iyidir. Yolda birini gördüğü zaman yardımcı olur, hasta birinin koluna girip kaldırımdan geçmesine yardımcı oldu, tekerlekli sandalyede giden birisine "isterseniz yardım edelim" dedi benim yanımda bu da çok hoşuma gitti. Gerçi bunları kendisiyle zaman zaman konuştuk, bu tip durumlarda ne yapılması gerekir diye ama yakın tarihlerde değil, ÖİE ilkökul çağlarındayken birinci-ikinci sınıfa giderken biz bunları konuştuk, çocuğun aklında da kalmış bugünlerde bu tip şeylerle karşılaştığımız zaman bu konularda çok hassas. Saygısız olsaydı çok üzülürdüm, 4-5 yıl önceki Eren saygı konusunda şimdi eksik olsaydı çok üzülürdüm önce hatayı kendimde arardım, çocukla o kadar konuştun, gezdin tozdun, baba-oğul değil arkadaş oldun çocuk bunu kaybetti, çocukta değil sende bir eksiklik var bir şeyi eksik öğrettin derdim. Tertibi düzeni olmasaydı üzülürdüm, evde çok tertipli düzenli. Kitaplığını hiç dağınık görmedim, temiz, tertipli, giyim konusunda çok temiz, bu çok hoşuma gidiyor ben onun kadar temiz giyinemiyorum, onun kadar kendime bakım yapamıyorum. Dış fırçalaması, kremi, üstü başı düzgün, ayakkabı seçimi kıyafeti ile uyumlu, hayatı kendi istediğim doğrultuda gidiyor, ben bazı özelliklere sahip olamadım çocuğum öyle olsun istedim ve olmadı. Ben 20 metrekaare bir evde 7 kişi büyüdüm istedim ki çocuklarım öyle büyümesin, onlara o sıkışıklığı, o kalabalığı, o küçük alanlarda yaşamayı tattırmamaya çalıştım, büyük alana geçince de ne oldum delisi olmadı çocuklar. Yani biz böyle bir evde yaşıyoruz, babamız bize böyle bir imkân sağlamış, bu ev hep benim evim dememiş, sizin eviniz demiş, biz de onu kötüye kullanmadan, evin tertibini, düzenini bozmadan, kendi yaşantımıza belli bir düzen sağlamışız, o düzenden dışarı çıkmadan çok yardımcı olur annesine bu konuda, kendi odasını kendi temizler. Açık görüşlülük, bizde her şeyi çok rahat tartışır kimse kimseden bir şey saklamaz, çocukla bir şey konuşacağım zaman annesi olmasın diye beklemem veya annesiyle tartışacağım zaman çocuklar olmasın diye beklemem bizde her şey şeffaf, herkes her şeyi görecek yani. Haber sitelerine bakarım buradaki ahlak dışı olayları da yazarlar, o haberleri ben Eren'e çok gösteririm; bu yapılmayacak hareket bu yapılacak hareket diye. Evde sohbetlerimiz olur; günlük siyasi olaylar, kültürel olaylar, çevremizde neler oluyor gibi. Meselâ yan dairemizde biri taşınacak o aileden uzak durun dedim, neden uzak duralım dedi, ilk gün gördüğüm komşumla bir ay sonra gördüğüm komşum çok değişmiş dedim. "Nasıl anladın?" dedi şuna şuna dikkat etmemiz gerek dedim, tamam baba dedi. Kimden ailesine zarar gelir, yolda yürürken annesinin neresinde yürümesi lazım, kardeşinin neresinde yürümesi lazım, kardeşinin elinden tutması mı lazım, annesinin koluna girmesi mi lazım onların bilincinde bir çocuk. Bütün bunları yaparak da gösteriyorum örnek göstererek de gösteriyorum, kendi bekârlık hayatımdan da örnekler veriyorum, kendi ailem sıkıntılı bir aile olduğu için onları görerek büyümesi de ona ders oldu. Kendi de gözlem yaptı biz de gösterdik. Şimdi küçük bir kutu yaptık evde, bozuk paralarımızı biriktiriyoruz. Yılbaşı yaklaşıyor, kimse kimseye yük olmasın, süsleme yapılacaksa süsleyelim, yiyecek içecek alalım, diye düşündük. Biz de

yılbaşında yemek yapılmaz, dışarıdan söylenir, kimse kimseye yük olmadan işlerimizi bu şekilde halletmek için bu sene böyle bir şey yapalım diye düşündük. Haftada bir sefer paramızı sayıyoruz, ne kadar birikti, bu parayla ne yapabiliriz gibi. Hiçbir zaman oğlum gibi düşünmedim, bir arkadaş olarak birlikte ne yapabiliriz, nerelere gidebiliriz ne yiyebiliriz ne yapsak hep beraber mutlu oluruz, tek benim mutlu olmam ya da onların mutlu olmasından ziyade, hep beraber nasıl mutlu oluruz, nelerden hoşlanırsınız, ortak olarak hep beraber hareket edersek hepimizin gönlü olur. Yani eve geldiğimizde hiç birimizin boynu bükük gelmiyoruz, anlaşmış, işimizi beraber görmüş olarak geliyoruz, zaten planlı programlı çıkıyoruz.”

AT

“Vatan sevgisi, millet sevgisi, Atatürk sevgisi. Bunları zaten küçük yaşta anaokulunda kazandı. Çocuk söyleneni değil de yapılanı direk alıyor, kazanmasında etkili olduğum şeyler kendi yaptığımız şeylerdir. Sorumluluk sahibiyiz, yapılacak bir şey varsa mutlaka onu zamanında yaparız. Hayat becerileri ile ilgili düzenli davranmak, dini konulara bağlılık, babası da ben de namazımızı kılarız orucumuzu tutarız, evde Kuran okunur, dini kitaplar okunur. Millî birlik ve beraberlik, anneannesi şehitleri görünce ağlar, hepimiz duyarlıyızdır. Ailemiz alçak gönüllüdür. Ben sağlıklı beslenmeye düşkünümüdür, çalıştığımız için biri hastalandığında işler aksıyor o yüzden herkes düzgün beslensin gibi davrandığın için o da bunu örnek almış olabilir. Sade olmayı benden almış olabilir.”

AY

“Yanlış olana "bu yanlıştır" deriz. Meselâ bağırma, yalan kesinlikle söyleme şeklinde hep ikaz ederiz, bir yer gidilmeyecek bir yer ise çok da tolere etmem gidilmeyecek, o da biraz söylenir ama uyar. Meselâ ben hiç yalan söylemem, yalan söylemek günahdır, israf etmeyelim, bir de şöyle olursan böyle olur şeklinde uyarırız. Özel bir sınıftasın birçok imkân sunuyorlar ama bunu yapacak olan sensin doktor da olabilirsiniz bu kapasite sende var ama böyle yaparsan da hiçbir şey olamazsın, kötü bir liseye gidersin diye de uyarıyoruz. Sorumluluk sahibi olmasını, mesela ilkokuldayken okula kendi gidip gelirdi, çocuğum olduğu için öğrenecek, yapacak. Yapabileceği şeyleri sorumluluk olarak da veriyoruz, terbiyesi konusunda uyarırız, meselâ aileye çok önem veririz, benim öfke nöbetlerim olduğunda üstüme gelme, kardeşinle ilgilen derdim ve ilgilenirdi. Bak şükret halimize ya da arkadaşların ne durumda evi olmayanlar var, ben seni dershaneye verdim bu imkâna sahip olamayanlar var; sonra dershaneye istemedi ceza ödedik sağlığı yerinde olsun dedik zorla bir şey yaptıramayız. Dershaneyi de ilk başta o istemişti bir daha bu tür bir şımarıklık istemiyoruz şeklinde bunların uyarısını da yapıyoruz, kardeşi biraz problemli olduğu için kızım sen de bize yardımcı ol artık küçük değilsin, şeklinde konuşuyoruz.”

4.2.6. Öğrencinin aileye katkısı

Çalışma grubunda yer alan akademik başarıları yüksek öğrenci ailelerinin, öğrencinin aileye katkısına ilişkin söylemlerinin incelenmesi sonucu ulaşılan tema ve bu temalar altındaki betimlemeleri Şekil 24’te verilmiştir.

Değerler	Kişilik Özellikleri
• Merhamet • Bencil Olmama	• Bayanlarla iletişim kurabilme • Empati • Sakinlik • Olgun Olmak

Şekil 24. Akademik başarıları yüksek öğrencilerin ailelerine kattıkları özellikler

Görüldüğü üzere, çalışma grubundaki akademik başarıları yüksek öğrencilerin, ailelerine kattıkları özelliklere yönelik söylemleri *değerler* ve *kişilik özellikleri* temaları altında toplanmaktadır.

Çalışma grubundaki öğrencilerin *merhamet*, *bencil olmama* şeklindeki söylemleri ailelerine kattıkları değerleri ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler tema olarak *değerler* başlığı altında toplanmıştır.

Çalışma grubundaki öğrencilerin *bayanlarla iletişim kurabilme*, *empati*, *sakinlik*, *olgun olmak* şeklindeki söylemleri, ailelerine kattıkları kişilik özelliklerini ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler, tema olarak *kişilik özellikleri* başlığı altında toplanmıştır.

Konuyla ilgili veli söylemleri

AE

“Kızlarla iletişim konusunda bana zayıf olduğumu söyledi, kızlarla iletişimin zamanında iyi olsaydı belki sende farklı bir durumda olurdun dedi. Böyle deyince bir düşündüm, çok iyi bir çevrede büyümeydim ben, çevremizde pek kız yoktu. Kızlarla iletişimin iyi olabileceğini oğlumdan öğrendim.”

AT

“Bana göre daha merhametli, meselâ bizim bir kiracımız var şehir dışında, evi satıp bankaya yatırdığımızda daha çok gelir elde edebileceğiz ama o bize engel oldu oradaki kişilerin durumu iyi değil diye, asgari ücretle çalışan genç bir çift oturuyor ve biz uygun bir fiyata veriyoruz. Onlar, evsiz ortada kalır diye bize sattırıyor evi, sizin daha fazlasına ihtiyacınız yok ama onların o eve ihtiyacı var, diyor. Biz de bundan etkilendik onu dinledik. Hayvanlara karşı da çok merhametlidir.”

AY

“Sakinliği, o 13 yaşında ama benim annem öldüğünde en yakın destekçimdi. Benimle birlikte dualar etti, destek oldu, 12 yaşındaydı ama 25-30 yaşında genç kız gibiydi. Ben onun kadar sakin ve olgun değilim.”

4.3. III. alt problem: Akademik başarıları yüksek ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin sahip oldukları özelliklere yönelik öğretmen görüşlerine ilişkin bulgular: Kişilik özellikleri, akademik özellikler ve değerler

Üçüncü alt problem doğrultusunda öğretmenlerle yapılan görüşme sonrasında elde edilen bulgular bu başlık altında sunulmuştur.

Bulgular verilirken, öğretmen söylemlerinden elde edilen veriler tablolar, çizimler ve şekiller yoluyla verilmeye çalışılmıştır.

Öğretmenlerle yapılan görüşme sonrasında 4 alt tema oluşturulmuştur.

- Öğrencilerin Sahip Oldukları Değerler
- Örnek Gösterilebilecek Özellikler
- Farklılıklar
- Başarının Kaynakları

4.3.1. Öğrencilerin sahip oldukları değerler

Çalışma grubunda yer alan akademik başarıları yüksek öğrencilerin derslerine giren öğretmenlerin öğrencilerin sahip oldukları değerlere ilişkin söylemlerinin incelenmesi sonucu ulaşılan tema ve bu temalar altındaki betimlemeleri Şekil 25'te verilmiştir.

Sevgi	• Öğretmen Sevgisi • Okul Sevgisi • Anne-Baba Sevgisi • Arkadaş Sevgisi
Saygı	• Öğretmene Saygı • Anne-Babaya Saygı • Engellilere Saygı
Sorumluluk	• Verilen Görevleri Eksiksiz Yapar • Projelerde Yeralır • Ödevlerini Yapar
Duyarlılık	• Engellilere • Doğal Çevreye • Dini -Manevi Unsurlara • Kültürel Mirasa • Arkadaşlarının Sorunlarına Karşı Duyarlı
Çalışkanlık	• Amacın Olması • Ulaşılabilir Hedefler Koymak • Gütülenmiş Olması • Dersleri Sevmesi • Derslere Katılması • Öğrenmek için Çaba göstermesi • Derslere karşı ilgili olması • Sık Tekrar Yapması • Okula ve Derslere Değer vermesi
Edepli/Ölçülü Olmak	• Terbiyeli Olmak • Yerine Göre Davranmak • Ağırbaşlı olmak • Hanımefendi Olmak • Sakin olmak • Kendini Doğru İfade Edebilmek • Davranışların Olgun Olması

Şekil 25. Öğretmen görüşlerine göre akademik başarıları yüksek öğrencilerdeki değerler

Şekil 25'te görüldüğü üzere, ortaokul 8. sınıf akademik başarıları yüksek öğrencilerin Türkçe (sınıf rehber öğretmeni), İngilizce, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi, Matematik gibi farklı branş öğretmenleri ile yapılan görüşmelerdeki söylemler, öğretmenlerin gerek derslerinde gerekse ders dışı etkinliklerde öğrencilerde gözlemledikleri alt ve üst değerleri ifade etmektedir.

Çalışma grubundaki öğretmen görüşlerine göre akademik başarıları yüksek öğrencilerdeki bu değerler *sevgi, saygı, sorumluluk, duyarlılık, çalışkanlık, edepli/ölçülü olma* temaları ile ifade edilmiştir.

Çalışma grubundaki öğretmenlerin *öğretmen sevgisi, okul sevgisi, anne-baba sevgisi, arkadaş sevgisi* şeklindeki söylemleri, akademik başarıları yüksek olan öğrencilerdeki sevgi üst

değerinin alt değerlerini ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler, tema olarak *sevgi* başlığı altında toplanmıştır. Çalışma grubundaki öğretmenlerin *öğretmene saygı, anne-babaya saygı, engellilere saygı* şeklindeki söylemleri akademik başarısı yüksek öğrencilerdeki saygı üst değerinin alt değerlerini ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler, tema olarak *saygı* başlığı altında toplanmıştır. Çalışma grubundaki öğretmenlerin *verilen görevleri eksiksiz yapar, projelerde yer alır, ödevlerini yapar* şeklindeki söylemleri akademik başarısı yüksek öğrencilerdeki sorumluluk üst değerinin alt değerlerini ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler, tema olarak *sorumluluk* başlığı altında toplanmıştır. Çalışma grubundaki öğretmenlerin *engellilere, doğal çevreye, dini-manevi unsurlara, kültürel mirasa, arkadaşlarının sorunlarına karşı duyarlı* şeklindeki söylemleri akademik başarısı yüksek öğrencilerdeki duyarlılık üst değerinin alt değerlerini ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler tema olarak *duyarlılık* başlığı altında toplanmıştır. Çalışma grubundaki öğretmenlerin *amacın olması, ulaşılabilir hedefler koymak, güdülenmiş olması, dersleri sevmesi, derslere katılması, öğrenmek için çaba göstermesi, derslere karşı ilgili olması, sık tekrar yapması, okula ve derslere değer vermesi* şeklindeki söylemleri akademik başarısı yüksek öğrencilerdeki çalışkanlık üst değerinin alt değerlerini ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler, tema olarak *çalışkanlık* başlığı altında toplanmıştır. Çalışma grubundaki öğretmenlerin *terbiyeli olmak, yerine göre davranmak, ağırbaşlı olmak, hanımefendi olmak, sakin olmak, kendini doğru ifade edebilmek, davranışların olgun olması* şeklindeki söylemleri akademik başarısı yüksek öğrencilerdeki edepli/ölçülü olma üst değerinin alt değerlerini ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler, tema olarak *edepli/ölçülü olmak* başlığı altında toplanmıştır.

Konuyla ilgili veli söylemleri

Ö1

“İstiklâl Marşı töreninde sağına soluna bakmaması, gerçekten hazır olda durabilmesi, İstiklâl Marşı başladığında bulunduğu yerde hazır ola geçebilmesi yani manevi değerlerine de saygılıdır.”

Ö2

“Ö2T; kişilik olarak çok saygılı, saygı konusunda hiç taviz vermediğini gördüm, kendine saygılı, arkadaşlarına saygılı, öğretmenlerine saygılı. Saygılı olması, sevgi gösteriyor olması sınıfın düzenini de sağlar iyi ki öğretmeniyim dedirtir, yanına oturan öğrencileri düzgün bir dille sevgi göstererek onları rahatlatır, yanına oturan öğrenciler bilgi ve insanlık olarak ondan faydalanır. Sorumluluk sahibidir, amacı

vardır, kendine bir hedef koyuyor; ben şunu olacağım dediği zaman onun için uğraşıyor, meselâ, 90 üstünde not alacağım diyor ve alıyor, amacına ulaşıyor. Ö3Y; çok saygılı, dürüst, sıkıntılara karşı duyarlı, alçak gönüllü, terbiyeli, bütün sorumluluklarını yerine getirebiliyor, bilinçli bir kız, bağımsızlığına özen gösterir, temizdir. Meselâ, başarısız olan arkadaşlarına ciddi anlamda yardımcı oluyor, konular anlatıyor ya da gerçekten ekonomik durumu kötü olan bir arkadaşı var o konuda da çok duyarlı davranıyor. Sorumluluğu çalışmasını sağlıyor, tekrar etmiş oluyor ve bilgi kalıcı oluyor, duyarlı olduğu için ailenin ekonomik durumu düşük olmasına karşın annesine karşı duyarlı ve sevgi dolu olduğu için onun için çaba gösteriyor ileride çok iyi bir mesleği olsun istiyor ve annesine ev almak istiyor ve bu onu başarılı olmak için tetikliyor, amaç edindiriyor ona.”

Ö3

“Ö1E sessiz, sakin, büyüklerine saygılı, davranışlarında daha ölçülüdür, güzel ahlaklıdır. Ö2T Sorumluluk sahibi olması, bir şeyde eksik olduğu zaman içi rahat etmez, tamamlamaya çalışır, Çok fazla güdülenmiş bir öğrencidir. Çevresine karşı duyarlıdır.”

Ö4

“Ö1E; kitap okumayı çok sevmesi, güdülenmiş olması, kitaplarla iç içe olması örnek gösterilebilir. Kişilik özelliği olarak saygılı, kendini yerinde ve zamanında ifade edebilen bir çocuktur. Kitap okuma özelliği, okula saygılı olması, öğretmenlere saygılı olması, çevresindeki insanları gereken önemi ve saygıyı gösteren bir çocuk olması başarısını daha değerli kılar benim gözümde. Ö3Y; anne babaya saygılı, engellilere saygılı, çünkü sınıflarında engelli bir öğrenci vardı ve ona karşı iyi davranıyordu. Sorumluluk sahibi, elindeki ile yetinir.”

4.3.2. Örnek gösterilebilecek özellikler

Çalışma grubunda yer alan akademik başarıları yüksek öğrencilerin derslerine giren öğretmenlerin öğrencilerin örnek gösterilebilecek özelliklerine ilişkin söylemlerinin incelenmesi sonucu ulaşılan tema ve bu temalar altındaki betimlemeleri Şekil 26’da verilmiştir.

Kişilik Özellikleri	Çevre İle İlişkiler	Akademik Özellikler	Değerler
- Yaşamdan zevk alan - Düzenli - Hayata Karşı Olumlu Bakmak - Arkadaş Canlısı Olmak - Özgüveni yüksek - Esprili - Hakkını Arayan - Diksiyonu Düzgün - Kendini İfade edebilmek - Söz Dinlemek - Sosyal Olmak - Kendi Doğrularının Arkasında Durmak - Yumuşak Huylu - Mükemmeliyetçi Olmak - Kendini Tanımak - Sanata Karşı İlgili Olması - Terbiyeli Olmak - Sır Saklayabilmek - Haksızlık Karşısında Susmamak - İkna Edici Olmak	- Seviyeli İlişki Kurmak - Kavga Etmemek - İyi İletişim Kurmak - İyi Gözlem Yapmak - Yerine ve Zamanına Göre Davranmak - Konuşmak - Arkadaşlarını Üzmüyor, İyi Geçiniyor - Çevresine Pozitif Enerji Vermek - Güler Yüzlü Olmak - Öğretmenlerine Karşı	- Öz değerlendirme Yapabilmek - Farkındalığının Yüksek Olması - Algısının Açık Olması - Okumaya Karşı İstekli Meraklı Olması - Derslerine ve Sosyal Sorumluluk Projelerine Katılması - Yapabileceklerinin Farkında Olmak - Başarmak İçin Gayret Göstermek - Azimli Olmak - İlim Sahibi Olmak - Her şeyi Öğrenme İsteği - Her şeyi Sorgulamak - Öğretmenden Daha Çok Faydalanmak İçin Öğretmeni Zorlamak	- Çalışkanlık - Güvenilir Olmak - İyi Niyetli Olmak - Alçak Gönüllü Olmak - Temiz olmak - Dürüstlük - Ölçülü Olmak - Cesaretli Olmak - Bilimsellik

Şekil 26. Öğretmen görüşlerine göre akademik başarıları yüksek öğrencilerin örnek gösterilebilecek özellikleri

Şekil 26’da görüldüğü üzere, çalışma grubundaki öğretmen görüşlerine göre akademik başarıları yüksek öğrencilerin örnek gösterilebilecek özelliklerine yönelik söylemleri *kişilik özellikleri, çevre ile ilişkiler, akademik özellikler, değerler* temaları altında toplanmaktadır.

Çalışma grubundaki öğretmenlerin *yaşamdan zevk alan, düzenli, hayata karşı olumlu bakmak, arkadaş canlısı olmak, özgüveni yüksek, esprili, hakkını arayan, diksiyonu düzgün, kendini ifade edebilmek, söz dinlemek, sosyal olmak, kendi doğrularının arkasında durmak, yumuşak huylu, mükemmeliyetçi olmak, kendini tanımak, sanata karşı ilgili olması, terbiyeli olmak, sır saklayabilmek, haksızlık karşısında susmamak, ikna edici olmak* şeklindeki söylemleri akademik başarıları yüksek öğrencilerin kişilik özelliklerini ifade etmektedir. Bu nedenle, bu söylemler, tema olarak *kişilik özellikleri* başlığı altında toplanmıştır. Çalışma grubundaki öğretmenlerin *seviyeli ilişki kurmak, kavga etmemek, iyi iletişim kurmak, iyi gözlem yapmak, yerine ve zamanına göre davranmak, konuşmak, arkadaşlarını üzmüyor, iyi geçiniyor, çevresine pozitif enerji vermek, güler yüzlü olmak öğretmenlerine karşı* şeklindeki söylemleri,

akademik başarıları yüksek öğrencilerin, çevreleriyle ilişkilerini ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler, tema olarak *çevre ile ilişkiler* başlığı altında toplanmıştır.

Çalışma grubundaki öğretmenlerin *öz değerlendirme yapabilmek, farkındalığının yüksek olması, algısının açık olması, okumaya karşı istekli meraklı olması, derslerine ve sosyal sorumluluk projelerine katılması, yapabileceklerinin farkında olmak, başarmak için gayret göstermek, azimli olmak, ilim sahibi olmak, her şeyi öğrenme isteği, her şeyi sorgulamak, öğretmenlerden daha çok faydalanmak için öğretmeni zorlamak* şeklindeki söylemleri, akademik başarıları yüksek öğrencilerin akademik özelliklerini ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler, tema olarak *akademik özellikler* başlığı altında toplanmıştır. Çalışma grubundaki öğretmenlerin *çalışkanlık, güvenilir olmak, iyi niyetli olmak, alçak gönüllü olmak, temiz olmak, dürüstlük, ölçülü olmak, cesaretli olmak, bilimsellik* şeklindeki söylemleri, akademik başarıları yüksek öğrencilerin sahip oldukları değerleri ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler, tema olarak *değerler* başlığı altında toplanmıştır.

Konuyla ilgili öğretmen söylemleri

Ö1

“Ö1E ders içinde daha etkili daha katılımcı, uygulamalarda daha başarılı bir çocuk, derse karşı istekli parmak kaldırıyor. Arkadaşlarıyla seviyeli ve adil bir ilişkisi olduğunu düşünüyorum, o dengeyi sağlayabiliyor diye düşünüyorum o yüzden daha olumlu ilişkileri vardır. Ö2T'nin çalışkanlığı, cesaretli olması, güvenilir olması, iyi niyetli olması, azimli olması, sorun yaratan, beni yoran bir öğrenci değil, bir kere söylediğinde algılayabiliyor, karşında büyük bir insan varmış gibi iletişim kurabiliyorum iletişimde önemli, yaptığın espriyi de anlayabiliyor.”

Ö2

“Ö1E çok sosyal bir çocuk inanılmaz sosyal, iletişimi çok mükemmel, ben onun yerinde olsam uluslararası ilişkiler okurum ciddi anlamda ülkeye bir şeyler kazandırabilecek, ilişkileri gelişmiş bir çocuk. Ö2T, sorumluluk sahibi. Çünkü sınıfın en başarılı öğrencisi. Kendini ifade edebilen bir kız ve kendini çok iyi tanıyor bu çok önemli, meselâ diyor ki bir konuyu anlatırken anlamamış ve şunu söylüyor kendime sorduğumda test kitabında 20 sorudan 3 tanesini eksik bırakıyorum, ben bu konuyu anlamamışım. Kendini irdeleyebiliyor. Bu, çok önemli bir özellik ve onu başarıya götürüyor gerçekten. Ö3Y, çok terbiyeli bir çocuk, o yüzden yanında birçok arkadaşı var yani arkadaşlarını kızdırmıyor, üzmiyor, vurmuyor, küfür etmiyor, çocuklarda onu tercih ediyor mesela sır vermek istediklerinde Ö3Y'yi tercih ediyorlar, erkek öğrenciler onu sırdaş olarak kabul ediyor. Sakin ilerler bu yüzden cümleleri düzgün bir şekilde kurarak haksız bir durum yaşanıyorsa aslında onun öyle olmadığına arkadaşlarını ikna edebiliyor, ama hırçın bir çocuk bağırıp çağırarak farklı kelimeler kullanarak kendini ifade eder, Ö3Y, kendini düzgün bir şekilde ifade ederek karşısındakini ikna edebiliyor.”

Ö3

“Ö1E; öğretmenine karşı saygısını koruyarak, hak verdiğini söyleyerek kendi doğrularını dile getirir, kendi hakkını arayabilen bir öğrencidir. Susması gereken yeri bilmesini, saygısını, davranışlarında ölçülü olmasını, yumuşak huylu olmasını, ilim sahibi olmasını, sorumluluklarını bilmesini, başarılı olmak için gayret etmesini örnek gösterebilirim.”

Ö4

“Ö1E; gözlem yapabilir, ortamı izler, sorulan soruya anlamadan cevap vermez, iyi bir çocuk, sosyal sorumluluk projelerinde okulda yer alır, kendini çok güzel tanıtabilir, kendini taşıyabilir, diksiyonu düzgün, güzel konuşuyor, sorumluluğunu yerine getirebiliyor, söz dinliyor, yapamayacağı bir şey olduğunda yapamayacağını söyler. Bazı konularda istekli. Örneğin, okuma söz konusu olduğunda, kütüphane ile ilgili işlerde, sosyal sorumluluk projelerinde istekli olması. Arkadaşlarına önem veren bir öğrenci ama arkadaşlarıyla seviyeli bir ilişkisi vardır. Kavga etmez, itişip kakışmaz. Beni çok iyi anlar. Ö2T'nin çalışkan olmasını, mükemmeliyetçi olmasını, her şeyi sonuna kadar öğrenme, sonuna kadar sorarak olaylara, konulara bilimsel yönden bakması, sonuna kadar sorgulama özelliğini örnek olarak gösterebilirim. İyi bir gözlemci, ne olup bittiğini sonuna kadar anlamaya çalışır. Ö2T beni zorluyor ders anlamında, bazen benden daha iyi örnekler verebiliyor, beni şaşırtıyor, bu durum çok hoşuma gidiyor iyi ki onun öğretmeniyim diyorum. Hem sakın, sessizdir hem de kendini yerinde ve zamanında çok iyi ifade eder. Meselâ sanata karşı ilgili olması, şarkı söylüyor ve piyano çalıyor, sanata karşı iyi olması, ona saygı duyuyorum bu özellikleriyle beni çok mutlu ediyor, iyi ki benim öğrencim olmuş. Ö3Y; çalışkan, güdülenmiş bir öğrenci, başarılı olmaya istekli ve elinden gelen gayreti gösteriyor, kendi özelliklerinin farkında, kendini tanıyor, beni anlaması, pozitif enerji vermesi, yüzüme karşı gülmesi ve sorumluluklarını zamanında yerine getirmesi iyi ki benim öğrencim dedirtir.”

4.3.3. Farklılıklar

Çalışma grubunda yer alan akademik başarıları yüksek öğrencilerin derslerine giren öğretmenlerin öğrencilerin farklılıklarına dair söylemlerinin incelenmesi sonucu ulaşılan tema ve bu temalar altındaki betimlemeleri Şekil 27’de verilmiştir.

Kişilik Özellikleri	Davranışlar	Olumsuz Özellikler	Değerler
• Akli Başında • Olgun • Sakin • Sessiz • Sadık • Lider Ruhlu • Rahat Diyalog Kurabilen • Sorunlarını Dile Getirebilen • Farkındalığı yüksek • Bilinçli • İkna Kabiliyeti Yüksek • Karşı Tarafa Güven Veren • Sağduyuludur • Özgüven Sahibi • kendini tanıır, kendinin, özelliklerinin farkındadır. • Ders İçi Ve Etkinliklerde Hakkaniyete Riayet Etmek	• Çözüm Odaklı • Öfke Kontrolünün Olması • Kabiliyetli Olmak • Düşük Not Aldığında Kendini Sorgulamak • Olayları Mantık Çerçevesinde Değerlendirmek • Teşekkür Etmeyi Bilmek • Tutarlı • Konuşma üslubuna Dikkat Eder • Yerine ve Ortamına uygun Davranır • Hatasını Kabul Eder • Hatasında Israrlı Olmaz • İç Denetimlidir (Hatasının kaynağını dış etkenlere bağlamaz) • Öür Dilemeyi Bilir • Eğlenmeyi Ders Kaynatmak İçin Kullanmaz • Anlama Ve Kavrama Kabiliyeti Yüksek • Olaylar Karşısında Davranışları Netir • Arkadaşlarıyla Ve Öğretmenleriyle Seviyeli İlişki Kurmak • Arkadaşlarını Doğru Seçmek	• Kanaatkâr Olmamak • Fazla Özgüvenli Davrandığı İçin Dikkatsizlik Yapmak	• Dürüst • Güvenilir • Arkadaşlarına Saygılı • Nezaket Sahibi Olmak • Sabır • Ölçülü • Edepli Olma • Eşitlik • Bencil Olmama • Yardımlaşma • Merhametli Olmak

Şekil 27. Öğretmen görüşlerine göre akademik başarıları yüksek öğrencilerin akademik başarıları düşük öğrencilerden farkları

Şekil 27’de görüldüğü üzere, çalışma grubundaki öğretmen görüşlerine göre akademik başarıları yüksek öğrencilerin akademik başarıları düşük öğrencilerden farklarına yönelik söylemleri *kişilik özellikleri, davranışlar, olumsuz özellikler ve değerler* temaları altında toplanmaktadır. Çalışma grubundaki öğretmenlerin *aklı başında, olgun, sakin, sessiz, sadık, lider ruhlu, rahat diyalog kurabilen, sorunlarını dile getirebilen, farkındalığı yüksek, bilinçli, ikna kabiliyeti yüksek, karşı tarafa güven veren, sağduyuludur, özgüven sahibi, kendini tanıır, kendinin, özelliklerinin farkındadır, ders içi ve etkinliklerde hakkaniyete riayet etmek* şeklindeki söylemleri, akademik başarıları yüksek öğrencilerin, akademik başarıları düşük öğrencilerden farklı kişilik özelliklerini ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler, tema olarak *kişilik özellikleri* başlığı altında toplanmıştır.

Çalışma grubundaki öğretmenlerin *çözüm odaklı, öfke kontrolünün olması, kabiliyetli olmak, düşük not aldığıında kendini sorgulamak, olayları mantık çerçevesinde değerlendirmek,*

*teşekkür etmeyi bilmek, tutarlı, konuşma üslubuna dikkat eder, yerine ve ortamına uygun davranır, hatasını kabul eder, hatasında ısrarcı olmaz, iç denetimlidir (hatasının kaynağını dış etkenlere bağlamaz), özür dilemeyi bilir, eğlenmeyi ders kaynatmak için kullanmaz, anlama ve kavrama kabiliyeti yüksek, olaylar karşısında davranışları nettir, arkadaşlarıyla ve öğretmenleriyle seviyeli ilişki kurmak, arkadaşlarını doğru seçmek şeklindeki söylemleri, akademik başarıları yüksek olan öğrencilerin, akademik başarıları düşük öğrencilerden farklı davranışlarını ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler, tema olarak *davranışlar* başlığı altında toplanmıştır.*

*Çalışma grubundaki öğretmenlerin kanaatkâr olmamak, fazla özgüvenli davrandığı için dikkatsizlik yapmak şeklindeki söylemleri, akademik başarıları yüksek öğrencilerin akademik başarıları düşük olan öğrencilerden farklı olumsuz özelliklerini ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler, tema olarak *olumsuz özellikler* başlığı altında toplanmıştır.*

*Çalışma grubundaki öğretmenlerin dürüst, güvenilir, arkadaşlarına saygılı, nezaket sahibi olmak, sabır, ölçülü, edepli olma, eşitlik, bencil olmama, yardımlaşma, merhametli olmak şeklindeki söylemleri, akademik başarıları yüksek öğrencilerin akademik başarıları düşük öğrencilerden farklı sahip oldukları değerleri ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler, tema olarak *değerler* başlığı altında toplanmıştır.*

Konuyla ilgili öğretmen söylemleri

Ö1

“Ö1E çok akli başında, uslu, olgun sanki karşımda büyük bir insan var kolay iletişim sağlayabiliyorum o anlamda iyi, sessiz, sakın bir çocuk. Ö2T akli başında, hareketleri tutarlı, etkinliklere katılımı iyi, belli bir çizgisi var bu yönüyle başarısızlardan ayrılır.”

Ö2

“Ö1E, sıkıntısını anlatıyor ve çözüme ulaştırıyor, mutlaka çözüyor ama. Asla hırçın davranmıyor, başarısız bir çocuk daha çok hırçın, hırpalayıcı ya da diğerlerini üzücü hareketlerde bulunuyor ya da sözler sarf eder ama Ö1E o şekilde değil, kendi içinde yaşar, güler, ağlar ama ondan sonrasında sakinlik içinde yürütür bu durumu yani kontrolü çok iyidir. Daha sonrasında dediğim gibi bir şekilde sana ulaştırır.

Mesela sana haksızlık etti o sıkıntılı durumda, kızdı, bağırdı ya da cevap vermek istemedi sakinleştikten sonra sana gelir, öğretmenim şöyle bir durum vardı o yüzden konuşacak durumda değildim açıklamasını da yapar yani.

Ö2T, diğer öğrencilerden farklı olarak, büyümüşte küçülmüş gibi, her şeyin bilincinde ve farkında olan, örnek gösterilebilecek bir öğrenci. Geçen gün ödev verdim, Ö2T, ödevini yapmış ama annesi bakmak için alıp unutmuş. Bunu o kadar güzel bir dille

ifade etti ki, ödevimi yaptım öğretmenim bana inanmaya bilirsiniz, inanın ki yaptım ama unuttum bunu değerlendirmek size kalmış, diye cevap verdi. Başarısız öğrenci; Ben yaptım, unuttum ister ver ister verme, gibi bir cümle kullanır.

Bu çocuk çok güzel bir şekilde anlatıyor, kendini ifade ediyor ve ikna ediyor karşısındakini ve ben inandım. Onun her dediğine hiç soru işareti olmaksızın inanıyorum. Evet, kesinlikle doğru söylüyordur, diyebiliyorum daha hızlı güveniyorum başarısız öğrenciye göre.

Ö2T, yerine ve ortamına göre davranmasını bildiği için sınıfta konuşulmayacak bir şey ise sakın bir yerde bana gelip hocam böyle bir olay olmuştu ama nedeni bu diye bana mutlaka açıklamasını yapar, dönüş yapar. Haksızsa da bunu söyler, evet ben haksızdım, ikna oldum, özür dilerim der.”

Ö3

“Ö1E kanaatkâr değildir fazlasını ister, kendisine fazla özgüveni vardır. ‘Ben zaten yaparım’ düşüncesinden dolayı gereken özeni gösteremeyebiliyor ve bazen başarısız olabiliyor. Bir olay olduğunda başarısız öğrenci tepkisel davranır, umursamaz bir şekilde nerede olduğunu unutabiliyor ve ölçüsüz davranıyor, ama Ö1E bilinçli davranır yani okulda, sınıfta arkadaşlarının, öğretmeninin olduğunu, yaptığı yanlışın saygısızlık olabileceğini düşünerek hareket eder. Kabiliyetli bir öğrencidir, dinlediğini anlar, anlatılanı öğrenme konusunda sıkıntı yaşamaz, çabuk anlar, kavrar.

Dolayısıyla öğrenebilen bir öğrencidir. Diğer öğrenciler, umursamaz ödev yapmadığında ama Ö1E üzülür yapmadığında, neden az artı aldım diye üzülüp hakkını arar. Espri yapıldığında başarısızlar abartır durumu gülelim, daha fazla eğlenelim, ders işlemeyelime getirirler durumu ama Ö2T güler, eğlenir sonra derse devam etmek ister, sorumluluk sahibi öğrencidir.

Öğretmen bir hata yaptığında Ö2T, düzeltmeye çalışır, öğretmenin yanında olur, diğerleri alay etmeye kadar götürürler. Başarısız öğrenci, parmak kaldırdığında mutlaka kendisi cevap vermek ister, Ö3Y, bütün sorulara parmak kaldırırsa ve söz hakkı vermeseniz bile herhangi bir karşılık vermez, edebiyle saygısıyla devam eder dersine.

Etkinlik yaptığımızda başarısız olan öğrenci bildiği zaman bağırp çağırarak parmak kaldır, söylemek ister, O her zaman edepi bir şekilde parmağını kaldırır, söz hakkı vermeseniz de tepki vermez ama diğer öğrenci aşırı tepki vermeye devam eder. Olumsuz bir olay olduğunda aşırı tepki vermez o anda yapılması gerekeni yapar, bağırp çağırmaz, engel olmaz, yardımcı olmaya çalışır.”

Ö4

“Başarısız öğrenci, dersi dinlemez, özgüven eksikliği vardır, Ö1E’de bunlar yok. Özgüveni yüksektir, kolay anlayabilir, algısı açık bir çocuk, rahat diyalog kurabiliyor benimle hem öğretmeni olabiliyorum hem annesi olabiliyorum sınıfta, bir şeye ihtiyacı olduğunda gelip ister. Arkadaşlarına daha sadık, grupta liderlik vasfı vardır, daha sakindir.

Başarısız öğrenciler, daha fazla tepki verirler, adaletsizlik yapıldığını söylerler ama Ö1E bunu değerlendirebilecek bir öğrencidir, yani mantık çerçevesinde olayları değerlendirebilecek bir öğrencidir. O yüzden aşırı tepkiler vermez, kendisini ifade eder, konuşarak halledebilir. Olumlu bir olay olduğunda da duyarlıdır gerekirse teşekkür eder. Ö2T’nin, başarısız öğrencilerden farkı; çevreye farklı gözle bakar, iyi bir gözlemcidir, zekâsı yüksek bir öğrencidir daha iyi algılayabiliyor birçok şeyi. Çok

rahat bir şekilde iletişim kurabiliyoruz, rahatça bir şeyler söyleyebiliyor, başarısız olduğu durumlarda da kendini çok iyi ifade ediyor, kendisine kızıyor.

Ben de onu teselli ediyorum. Arkadaşları ile olan ilişkilerinde ise diğerlerine göre çok daha üstün özellikleri var, daha çabuk kavıyor, daha çabuk anlıyor, ama kimseye bir saygısızlığı yok. Israrla bir şeyi savunmaya çalışmaz sözünü söyler ve son noktayı koyar genellikle. Diğerleri başarısızlığını ısrarla başka nedenlere bağlasa da Ö2T daha nettir, kendini tanır, kendinin farkındadır, özelliklerinin farkındadır.

Ö3Y, çok seviyeli ilişkileri vardır arkadaşlarıyla, nerede ne yapması gerektiğini biliyor, arkadaşlık seçimini doğru yapıyor, arkadaşların iyi değerlendiriyor. Benimle olan davranışları da başarısız öğrencilere göre, yine çok seviyeli, çok yerinde ve zamanında; yeri geliyor beraber gülüyoruz, ağlıyoruz.

Olumsuz bir durum olduğunda kabullenir, hatası olduğunda kabullenmesi beni mutlu eden bir özelliği. Çok ani tepkiler vermez, olayları değerlendirir ona göre tepki verir, kendini çok güzel ifade eder, öfke krizleri ya da herhangi bir şey yaşamaz, sakın bir öğrencidir.”

4.3.4. Başarının kaynakları

Çalışma grubunda yer alan akademik başarıları yüksek öğrencilerin derslerine giren öğretmenlerin öğrencilerin başarılarının kaynaklarına ilişkin söylemlerinin incelenmesi sonucu ulaşılan tema ve bu temalar altındaki betimlemeleri Şekil 28’de verilmiştir.

Ailenin Genel Tutumu	Aile ve Çocuk İlişkisi	Öğrenci Tutumu
• Çocuğunu Terbiye Etmek • Doğruyu Göstermek • Çocuğa Karşı İlgili Olmak • Çocuğun Akademik Takibi • Duyarlı olmak • Topluma Ve İnsanlığa Faydalı Çocuk Yetiştirmek İçin Çaba Göstermek • Fedakâr • Değerlere Saygılı • Ailenin Maddi İmkânlarını Doğru Kullanmak • Çocuğun Mutlu Etmek • Beklentilerini Çocuğun Önüne Geçirmemek	• Söz Ve Davranışlarıyla Örnek Olmak (doğru rol-model) • Çocukta Var Olan İç Disiplini Doğru Yönlendirmek • Çocuğun İhtiyaçlarına Cevap Vermek • Sağlıklı Beslenmesini Sağlamak • Çocuğun Peşinde Olmak • Her şeyi ile ilgilenmek • Öğrenme Merakını Canlı Tutmak • Sorumluluk Bilincini Çocukken Doğru Bir Şekilde Vermek • Sevmeyi, Duyarlı Olmayı Çocuğuna Yaşatarak Öğretmek • Çocuğa Hayata Karşı Pozitif Bakış Açısı Kazandırmak	• Hazırbulunuşluluğunun yeterli olması • Derslere Karşı İlgili Olması • Öğrenmeye İstekli • Gelişime Açık • Kendini Her Anlamda Geliştirmiş • Fıtratı • Çevresi • Sorumluluk Bilincine Sahip Olmak • Okulu ve Derslerini Sevmek • Öğretmenlerini Sevmek • Kendisine Saygı Duymak • Ne İsteddiğini Bilmek • Amaçlarını Doğru Ve İhtiyaca Göre Belirlemek • Boş Zamanlarını Doğru Değerlendirmek • Olaylara Sakin Yaklaşmak • Geri dönüt Vermek Öğretmenine • Ailesine Karşı Sorumluluk Hissetmek • Okumaya İstekli Olmak • Kitap Okumak • Olumlu Güdülenmiş Olmak • Hayata Karşı Pozitif Bakış Açısı • düzenli, • sorumluluklarını bilen • temiz • düzenli bir yaşamı olan, • yaşamdan zevk almak • mutlu Olmak • Mizacı (Doğuştan Sahip Olduğu Özellikleri) • Ailesinin Fedakârlıklarının Farkında Olmak • Ailenin Beklentilerine Cevap Vermek İçin Çaba Göstermek

Şekil 28. Öğretmen görüşlerine göre akademik başarıları yüksek öğrencilerin başarılarının kaynakları

Şekil 28’de görüldüğü üzere, çalışma grubundaki öğretmen görüşlerine göre akademik başarıları yüksek öğrencilerin başarılarının kaynaklarına dair söylemleri *ailenin genel tutumu*, *aile ve çocuk ilişkisi*, *öğrenci tutumu* temaları altında toplanmaktadır.

Çalışma grubundaki öğretmenlerin çocuğunu *terbiye etmek*, *doğruyu göstermek*, *çocuğa karşı ilgili olmak*, *çocuğun akademik takibi*, *duyarlı olmak*, *topluma ve insanlığa faydalı çocuk yetiştirmek için çaba göstermek*, *fedakâr*, *değerlere saygılı*, *ailenin maddi imkânlarını doğru kullanmak*, *çocuğun mutlu etmek*, *beklentilerini çocuğun önüne geçirmemek* şeklindeki söylemleri akademik başarıları yüksek öğrencilerin başarılarının kaynaklarına dair ailenin genel tutumunu ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler, tema olarak *ailenin genel tutumu* başlığı altında toplanmıştır.

Çalışma grubundaki öğretmenlerin *söz ve davranışlarıyla örnek olmak (doğru rol-model), çocukta var olan iç disiplini doğru yönlendirmek, çocuğun ihtiyaçlarına cevap vermek, sağlıklı beslenmesini sağlamak, çocuğun peşinde olmak, her şeyi ile ilgilenmek, öğrenme merakını canlı tutmak, sorumluluk bilincini çocukken doğru bir şekilde vermek, sevmeyi, duyarlı olmayı çocuğuna yaşatarak öğretmek, çocuğa hayata karşı pozitif bakış açısı kazandırmak* şeklindeki söylemleri akademik başarıları yüksek öğrencilerin başarılarının kaynaklarına dair aile ve çocuk ilişkisini ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler, tema olarak *aile ve çocuk ilişkisi* başlığı altında toplanmıştır.

Çalışma grubundaki öğretmenlerin *hazırbulunuşluğunun yeterli olması, derslere karşı ilgili olması, öğrenmeye istekli, gelişime açık, kendini her anlamda geliştirmiş, fitratı, çevresi, sorumluluk bilincine sahip olmak, okulu ve derslerini sevmek, öğretmenlerini sevmek, kendisine saygı duymak, ne istediğini bilmek, amaçlarını doğru ve ihtiyaca göre belirlemek, boş zamanlarını doğru değerlendirmek, olaylara sakin yaklaşmak, geri dönüt vermek öğretmenine, ailesine karşı sorumluluk hissetmek, okumaya istekli olmak, kitap okumak, olumlu güdülenmiş olmak, hayata karşı pozitif bakış açısı, düzenli, sorumluluklarını bilen, temiz, düzenli bir yaşamı olan, yaşamdan zevk almak, mutlu olmak, mizacı (doğuştan sahip olduğu özellikleri), ailesinin fedakârlıklarının farkında olmak, ailenin beklentilerine cevap vermek için çaba göstermek* şeklindeki söylemleri akademik başarıları yüksek öğrencilerin başarılarının kaynaklarına dair öğrenci tutumlarını ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler, tema olarak *öğrenci tutumu* başlığı altında toplanmıştır.

Konuyla ilgili öğretmen söylemleri

Ö1

“Çocuklarda alt yapıda önemli. Ö2T’nin alt yapısının güçlü olması, temelini iyi olması, derslere karşı daha ilgili olması, ağırbaşlı, hanımefendi, saygılı olması, Sorumluluk sahibi olması, azimli olması. Dersi derste dinler, ödevlerini yapar, ailesi ilgili bütün bunlar bir araya geldiği için başarılı oluyor.”

Ö2

“Ö3Y, daha çok sorumluluk sahibi olduğu için başarılı zaten, sorumluluğunu sonuna kadar yerine getiriyor O yüzden başarılı. Sorumluluk bilinci varsa görevlerini yerine getiriyor bu da ona başarı getiriyor. Bunun dışında okula sevgisi de önemli, Ö3Y, okulu seviyor, öğretmenlerini seviyor. Her şeyden önce kendine saygısı var, ne olmak

istediğini biliyor. Matematik dersini çok seviyor, ilgileniyor boş zamanlarında bile matematik çalışmaktan hoşlanıyorum diyor, ailesini çok düşünüyor. Ailesinin ekonomik durumunun iyi olmadığını farkında, en büyük isteği annesine ev almak ve bu onu başarıya itiyor gerçekten bir amacı var çocuğun. İyi bir aile, ailenin yetiştirmesi, sorumlulukları zamanında ve doğru bir şekilde verilmiş küçükken. Ailesi, sorumluluk bilincini vermiştir çocuk sorumluluk almayı bilmiştir. Sevgi göstermiştir, sevgi göstermeyi öğretmiştir, çocuk sevmeyi bilmiştir. Ona her türlü sıkıntısında duyarlı ve hassas davranmıştır, bunun öyle olması gerektiğini öğrenmiştir yani zor durumda olana duyarlı davranıldığını öğrenmiştir. Çok sessiz, sakin, dingin bir kız her şeye sakin yaklaşır, bu da onu başarıya götürüyor. Tüm bu iyi değerlere sahip olduğu için iyi ki benim öğrencim beni yormuyor, davranış olarak inanılmaz saygılı bir çocuk, iletişimi çok iyi, anlamadığı yerde "evet ben anlamadım" diyor, kendini çok güzel ifade ediyor, bazı çocuk kendini ifade edemez anlamadığını bilemem ama yağmur kendini çok güzel ifade ediyor bu ona başarıyı getiriyor."

Ö3

"Bu özelliklerinin kaynağı en başta anne babadır, aileden gördüğü terbiyedir. Ö1E için aile doğruyu gösteriyordur, gerektiği zaman uyarıyordur, anne baba sözleriyle davranışlarıyla örnek oluyordur, onu disipline etme de kendi içinden gelen zorlamayla doğru davranış sergilemesini sağlıyorlardır. Ö2T'nin başarısının kaynağı fitratı, çevresi, anne babasının uygun rol model olmasıdır. Anne baba söyleyerek değil de davranışlarıyla örnek olmuşlardır, kendileri verilen görevi yaparak, çocuğun yanında kitap okuyarak çocuğun da okumaya hevesli olmasını sağlamışlardır. Anne babalar kendi anne ve babalarına saygılı olarak çocuklarına örnek olmuşlardır, çocuklarına da bunu yaparak yaşayarak göstermişlerdir."

Ö4

"Ailesi, çocuğu ile ilgilidir, örneğin, Ö1E'den sağlık malzemesi getirmesini istemiştin babasının getirebileceğini söylemişti, Buraya kadar getirmişti babası, yani çocuğunun peşinde onun ihtiyaçları doğrultusunda ilgilenir. Ö2T'nin ailesi de duyarlı bir aile, çocuklarını topluma ve insanlığa faydalı yetiştirmeye çalışmışlar, yani iyi güdülemişler, iyi bir gelecek sunmak için. Anne çok fedakâr her anlamda, sürekli çocuğunun peşindedir, onu iyi beslenmeye çalışır, bazı şeyleri çocuk istemese de annesi çok doğru bir şekilde her şeyi ile ilgilenir, babası da öyle, yani iyi bir anne baba profili vardır. Anne babası da değerlere saygılı ve çok duyarlıdır. Kendini her anlamda geliştirmiş, gelişime açık, öğrenmeye meraklı hale getirilmiş ve öğrenmeye istekli bir çocuk. Ö3Y, özellikle ailesine karşı sorumluluk duygusu taşıması onu başarılı yapan bir özelliği bence bir de okumaya karşı meraklı, okumaya istekli, kitap okur, olumlu güdülenmiş olması, hayata karşı olumlu, pozitif bakması, düzenli, sorumluluklarını bilen, temiz, düzenli bir yaşamı olan, yaşamdan zevk alan mutlu bir çocuk. Başarısının en büyük kaynağı öncelikle ailesidir, bir de mizacıdır yani doğuştan getirdiği bazı özellikler onun hayatta karşı olumlu bakmasını sağlıyor. Genel anlamda mutlu bir kız, ailesi ilgilenerek bunu sağlamıştır. Her şeyden önce ilgili bir aile hem annesiyle hem babasıyla görüşüyoruz zaman zaman, annesi parmağındaki yüzüğü satıp onu dershaneye yazdırmış sonra Ö3Y gitmekte pek istekli olmayınca hem üzülmüş hem de kızım için yararlı olmayacaksa önemli değil dedi. Fedakâr bir annesi var, o da bunun karşılığını veriyor ailesine."

4.4. IV. alt problem: Akademik başarıları yüksek ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin sahip oldukları özelliklere yönelik öğrenci, veli ve öğretmen görüşlerinin karşılaştırılmasına ilişkin bulgular: Kişilik özellikleri, akademik özellikler ve değerler

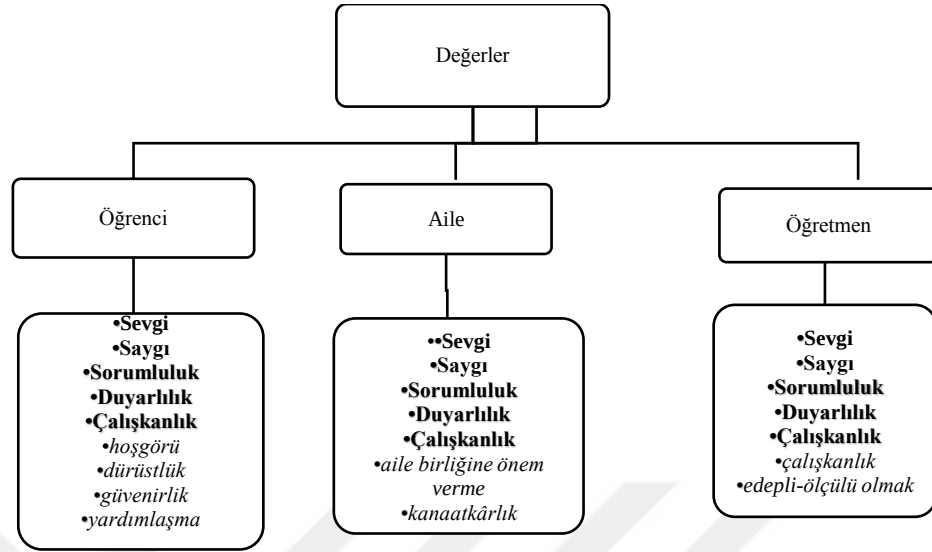
Dördüncü alt problem doğrultusunda öğrenci, veli ve öğretmenlerle yapılan görüşmelerin karşılaştırılması sonrasında elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Bulgular öğrenci, veli ve öğretmen söylemlerinden elde edilen veriler karşılaştırılarak tablolar, çizimler ve şekiller yoluyla verilmeye çalışılmıştır. Öğrenciler, veliler ve öğretmenler ile yapılan görüşmelerin karşılaştırılması sonrasında, 3 alt tema oluşturulmuştur.

- Değerler
- Kişilik Özellikleri
- Akademik Özellikler

4.4.1. Değerler

Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin, velilerin ve öğretmenlerin akademik başarıları yüksek öğrencilerin sahip oldukları değerlere yönelik söylemlerinin incelenmesi sonucu ulaşılan tema ve bu temalar altındaki genel betimlemeleri Şekil 29’da verilmiştir.

Şekil 29. Akademik başarıları yüksek öğrencilerde öğrenci, öğretmen ve aile boyutunda bulunan/bulunması gereken değerler

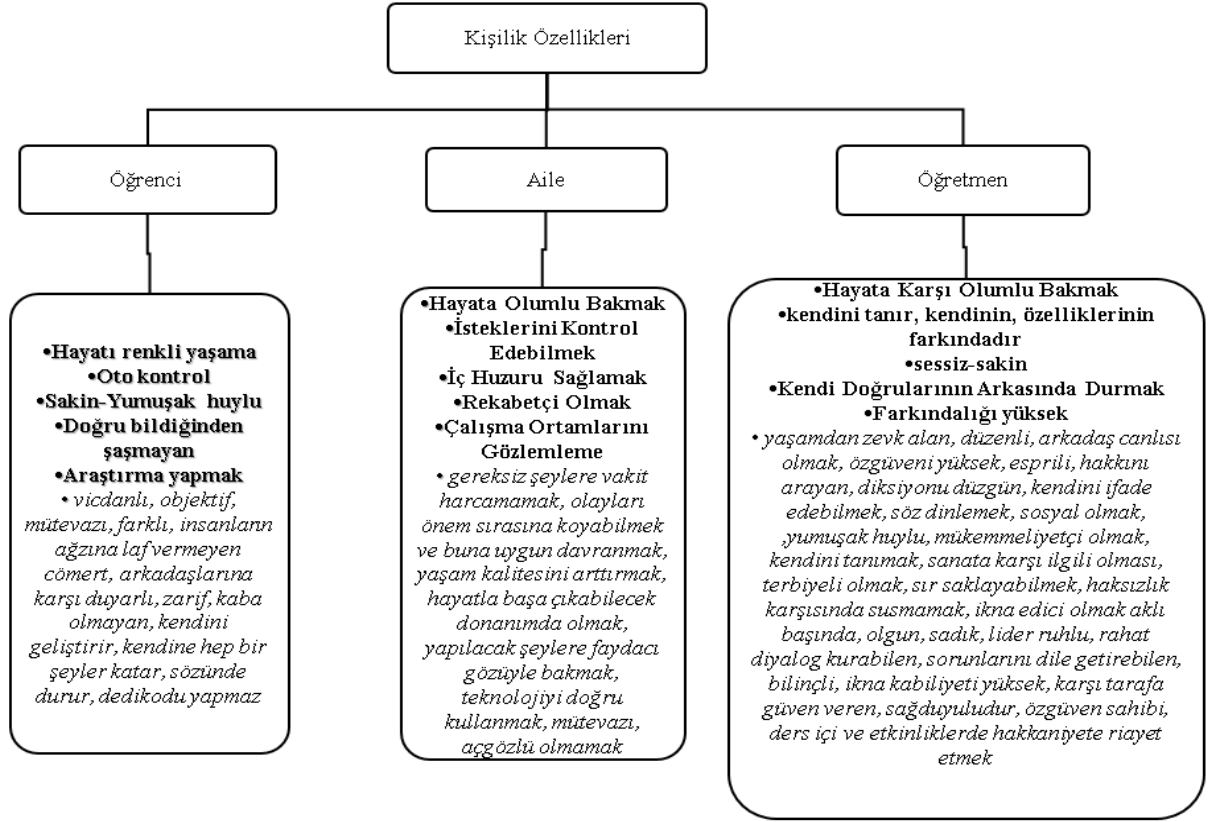
Şekilde, “bolde” olarak gösterilen değerler ortak değerleri, “italik” olarak gösterilen değerler ise ortak olmayan değerleri göstermektedir.

Akademik başarıları yüksek öğrencilerde öğrenci, öğretmen ve aile boyutunda bulunan/bulunması gereken değerlere yönelik tespit ve söylemler büyük oranda örtüşmektedir. Her üç grupta da *sevgi*, *saygı*, *sorumluluk*, *duyarlılık*, *çalışkanlık* değerlerinin ortak olduğu görülmüştür.

Öğrenci söylemlerindeki farklı değerlerin *hoşgörü*, *dürüstlük*, *güvenirlilik* ve *yardımlaşma* şeklinde olduğu görülmektedir. Aile söylemlerindeki farklı değerlerin *aile birliğine önem verme* ve *kanaatkârlık* şeklinde olduğu görülmektedir. Öğretmen söylemlerindeki farklı değerlerin *çalışkanlık* ve *edepli-ölçülü olmak* şeklinde olduğu görülmektedir.

4.4.2. Kişilik özellikleri

Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin, velilerin ve öğretmenlerin akademik başarıları yüksek öğrencilerin sahip oldukları kişilik özelliklerine yönelik söylemlerinin incelenmesi sonucu ulaşılan tema ve bu temalar altındaki betimlemeleri Şekil 30’da verilmiştir.

Şekil 30. Akademik başarıları yüksek öğrencilerde öğrenci, öğretmen ve aile boyutunda bulunan/bulunması gereken kişilik özellikleri

Şekil 30’da “bolde” olarak gösterilen özellikler ortak kişilik özelliklerini, “italik” olarak gösterilen özellikler ise ortak olmayan kişilik özelliklerini göstermektedir. Şekilde de görüldüğü üzere, akademik başarıları yüksek öğrencilerde öğrenci, öğretmen ve aile boyutunda bulunan/ bulunması gereken kişilik özelliklerine yönelik tespitler ve söylemler büyük oranda örtüşmektedir.

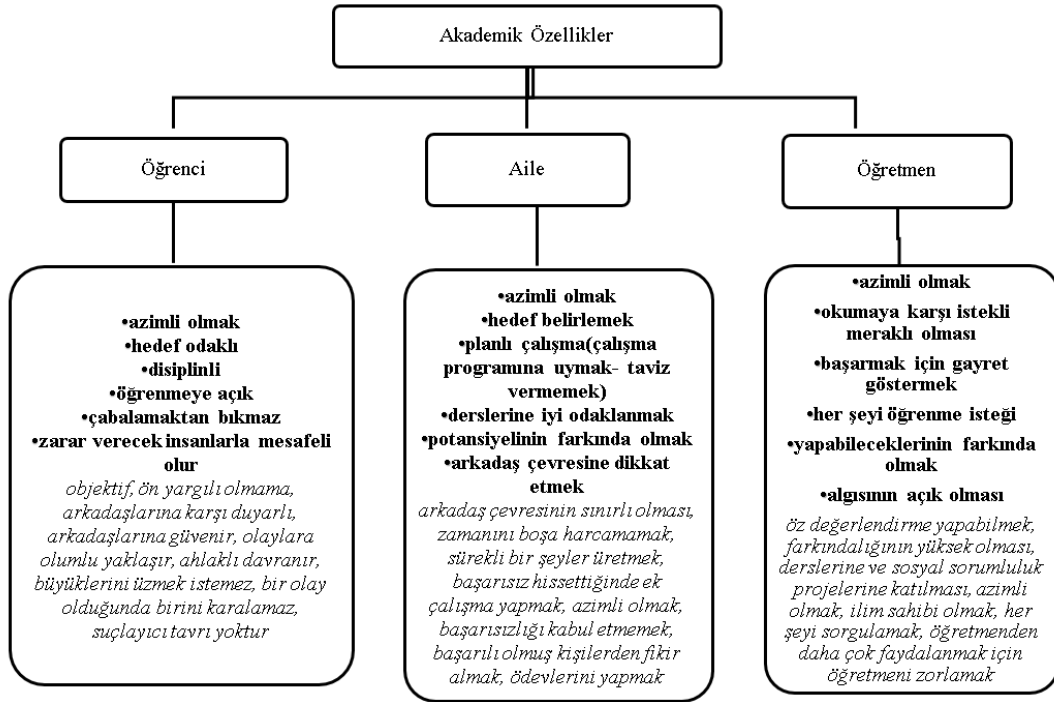
Her üç grupta *hayatı renkli yaşama, oto kontrol, sakin-yumuşak huylu, doğru bildiğinden şaşmayan, araştırma yapmak* kişilik özelliklerinin ortak olduğu görülmüştür. Öğrenci söylemlerindeki farklı kişilik özelliklerinin *vicdanlı, objektif, mütevazı, farklı, insanların ağzına laf vermeyen, cömert, arkadaşlarına karşı duyarlı, zarif, kaba olmayan, kendini geliştirir, kendine hep bir şeyler katar, sözünde durur, dedikodu yapmaz* şeklinde olduğu görülmektedir.

Aile söylemlerindeki farklı kişilik özelliklerinin *gereksiz şeylere vakit harcamamak, olayları önem sırasına koyabilmek ve buna yakışır davranmak, yaşam kalitesini arttırmak, hayatla başa çıkabilecek donanımda olmak, yapılacak şeylere faydacı gözüyle bakmak, teknolojiyi doğru kullanmak, mütevazı, açgözlü olmamak* şeklinde olduğu görülmektedir.

Öğretmen söylemlerindeki farklı kişilik özelliklerinin *yaşamdan zevk alan, düzenli, arkadaş canlısı olmak, özgüveni yüksek, esprili, hakkını arayan, diksiyonu düzgün, kendini ifade edebilmek, söz dinlemek, sosyal olmak, yumuşak huylu, mükemmeliyetçi olmak, kendini tanımak, sanata karşı ilgili olması, terbiyeli olmak, sır saklayabilmek, haksızlık karşısında susmamak, ikna edici olmak aklı başında, olgun, sadık, lider ruhlu, rahat diyalog kurabilen, sorunlarını dile getirebilen, bilinçli, ikna kabiliyeti yüksek, karşı tarafa güven veren, sağduyuludur, özgüven sahibi, ders içi ve etkinliklerde hakkaniyete riayet etmek* şeklinde olduğu görülmektedir.

4.4.3. Akademik özellikler

Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin, velilerin ve öğretmenlerin akademik başarısı yüksek öğrencilerin sahip oldukları akademik özelliklere yönelik söylemlerinin incelenmesi sonucu ulaşılan tema ve bu temalar altındaki betimlemeleri Şekil 31’de verilmiştir.

Şekil 31. Akademik başarıları yüksek öğrencilerde öğrenci, öğretmen ve aile boyutunda bulunan/bulunması gereken akademik özellikler

Şekilde “bolde” olarak gösterilen özellikler ortak olan akademik özellikleri, “italik” olarak gösterilen özellikler ortak olmayan akademik özellikleri göstermektedir. Her üç grupta *azimli olmak, hedef odaklı, disiplinli, öğrenmeye açık, çabalamaktan bıkmaz, zarar verecek insanlarla mesafeli olur* akademik özelliklerinin ortak olduğu görülmektedir. Öğrenci söylemlerindeki farklı akademik özelliklerin *objektif, ön yargılı olmama, arkadaşlarına karşı duyarlı, arkadaşlarına güvenir, olaylara olumlu yaklaşır, ahlâklı davranır, büyüklerini üzmemek istemez, bir olay olduğunda birini karalamaz, suçlayıcı tavrı yoktur* şeklinde olduğu görülmektedir. Aile söylemlerindeki farklı akademik özelliklerin *arkadaş çevresinin sınırlı olması, zamanını boşa harcamamak, sürekli bir şeyler üretmek, başarısız hissettiğinde ek çalışma yapmak, azimli olmak, başarısızlığı kabul etmemek, başarılı olmuş kişilerden fikir almak, ödevlerini yapmak* şeklinde olduğu görülmektedir. Öğretmen söylemlerindeki farklı akademik özelliklerin *öz değerlendirme yapabilmek, farkındalığının yüksek olması, derslerine ve sosyal sorumluluk projelerine katılması, azimli olmak, ilim sahibi olmak, her şeyi sorgulamak, öğretmenden daha çok faydalanmak için öğretmeni zorlamak* şeklinde olduğu görülmektedir.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen bulgular ve yorumlar doğrultusunda elde edilen sonuçlara, sonuçlar doğrultusunda alan yazında yer alan araştırmaların tartışılmasına, araştırma sonuçlarına dayalı önerilere ve gelecek araştırmalara yönelik önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç ve tartışma

Bu çalışma sonucunda:

- Başarılı ortaokul 8. Sınıf öğrencilerine göre sahip oldukları kişilik özellikleri;

Çalışma grubundaki öğrencilerin *sır saklamak, açık sözlülük, ileri görüşlülük, insanlarla iyi geçinmek (uyumluluk), alçak gönüllülük (mütevazı), empati becerisi, düşüncesini çekinmeden paylaşan, azimli, iyi ahlâklı olmak, bencil olmamak, cömert, arkadaşlarına karşı duyarlı, zarif, kaba olmayan, kendini geliştirir, kendine hep bir şeyler katar, sözünde durur, dedikodu yapmaz, sakin, vicdanlı, objektif, doğru bildiğinden şaşmayan, yumuşak huylu, farklı, insanların ağzına lâf vermeyen* şeklindeki söylemleri, kendi kişilik özelliklerini belirttiği görülmüştür.

- Başarılı ortaokul 8. Sınıf öğrencilerine göre sahip oldukları akademik özellikleri;

Çalışma grubundaki öğrencilerin *disiplinli olmak, düzenli çalışmak, azimli olmak, öğrendiklerini tekrar etmek, başarısızlıkları telafi edebilmek, dersi derste öğrenmek, zamanında çalışmak, odaklanarak çalışmak, gereksiz bulduğum şeylere vakit ayırmama, derslere odaklanma, araştırma, bilgi paylaşma, çalışma, tekrar* şeklindeki söylemleri, kendi akademik özelliklerini ifade ettiği görülmüştür.

- Başarılı ortaokul 8. Sınıf öğrencilerine göre sahip oldukları değerler;

Çalışma grubundaki öğrencilerin namuslu olmak, sorumluluk, doğruluk-dürüstlük, merhametli olmak, ölçülü, affedici, demokrasi bilinci, bağımsızlığa önem verme, şükretmek, israf etmemek, insana değer vermek, kadirşinaslık, aile birliğine önem verme, sevgi, vatanseverlik, sporseverlik, arkadaş sevgisi, aile sevgisi, kardeş sevgisi, Atatürk sevgisi, peygamber sevgisi, müzik sevgisi, okul sevgisi, hayvan sevgisi, öğretmen sevgisi, farklılıklara saygı, öğretmene saygı, ailesine saygılıdır, arkadaşlarına saygılıdır, sanata saygı, anne-babaya saygı, yaşlılara saygı, büyüklere saygı, engellilere saygı, dini değerlere saygı, duyarlılık, toplumsal olaylara duyarlılık, milli ve evrensel değerlere duyarlılık, tarihsel ve kültürel mirasa duyarlılık, dini ve manevi unsurlara duyarlılık, doğal çevreye duyarlılık, sağlıklı olmaya önem verme, bilimsellik, bencil olmama, okula önem verme, arkadaşlığa önem verme, sağlıklı olmaya önem verme, güvenilir olmak, çalışkanlık, sabırlı olmak, edepli olma, yardımlaşmak, her şeyi paylaşmak, hoşgörölü, güvenilir, ailesine karşı sorumluluk sahibidir şeklindeki söylemleri, sahip oldukları alt ve üst değerlerini ifade ettiğı görölmüştür.

- Başarılı ortaokul 8. Sınıf öğrencilerinin ailelerine göre sahip oldukları kişilik özellikleri;

Çalışma grubundaki ailelerin çalışma ortamlarını gözlemleme, rekabetçi olmak, hayata olumlu bakmak, gereksiz şeylere vakit harcamamak, olayları önem sırasına koyabilmek ve buna uygun davranmak, yaşam kalitesini arttırmak, hayatla başa çıkabilecek donanımda olmak, yapılacak şeylere faydacı gözüyle bakmak, iç huzuru sağlamak, isteklerini kontrol edebilmek, teknolojiyi doğru kullanmak, mütevazı, açgözlü olmamak, düzenli, aileyi koruma, gözlem yapma fırsatları yaratma şeklindeki söylemleri, çocuklarının akademik başarılarını destekleyen kişilik özelliklerini ifade ettiğı görölmüştür.

- Başarılı ortaokul 8. Sınıf öğrencilerinin ailelerine göre sahip oldukları akademik özellikleri;

Çalışma grubundaki ailelerin plânlı çalışma, arkadaş çevresinin sınırlı olması, zamanını boşa harcamamak, sürekli bir şeyler üretmek, başarısız hissettiğinde ek çalışma yapmak, azimli olmak, derslerine iyi odaklanmak, hedef belirlemek, başarısızlığı kabul etmemek, başarılı olmuş kişilerden fikir almak, potansiyelinin farkında olmak, ödevlerini yapmak, çalışma programına uymak, taviz vermemek, arkadaş çevresine dikkat etmek şeklindeki söylemleri, çocuklarının akademik başarılarını destekleyen akademik özelliklerini ifade ettiğı görölmüştür.

- Başarılı ortaokul 8. Sınıf öğrencilerinin ailelerine göre sahip oldukları değerler;

Çalışma grubundaki ailelerin sevgi, öğretmen sevgisi, okul sevgisi, anne-baba sevgisi, kardeş sevgisi, arkadaş sevgisi, Atatürk sevgisi, peygamber sevgisi, spor sevgisi, saygılı olmak, öğretmene saygı, anne-babaya saygı, yaşlılara saygı, engellilere saygı, farklılıklara saygı, dini günlere saygı, dini değerlere saygı, sanata saygı, özel yaşamın gizliliğine saygı, Türk bayrağına ve istiklâl marşına saygı, verilen görevleri eksiksiz yapar, projelerde yer alır, ödevlerini yapar, sorumluluk sahibi olmak, sağlıklı beslenmeye önem vermek, doğruluk, engellilere, doğal çevreye, dini-manevi unsurlara, kültürel mirasa, arkadaşlarının sorunlarına karşı duyarlı, amacın olması, ulaşılabilir hedefler koymak, güdülenmiş olması, dersleri sevmesi, derslere katılması, öğrenmek için çaba göstermesi, derslere karşı ilgili olması, sık tekrar yapması, okula ve derslere değer vermesi, kitap okumak, anne babasına bağlıdır, anne babasını son derece örnek alır, sevdiklerine, ailesine değer veren, ebeveynler ile yakın ilişki kurma, daha çok vakit geçirme, ailesine güvenir, ailenin tecrübelerinden yararlanır, başına buyruk hareket etmemek, aile kurallarına uymak, aile ile görev paylaşımı yapmak, aile birliğine önem verme, zor zamanlarda aileye destek olmak, ailenin ekonomik şartlarını zorlamaz, var olanla yetinir, cömertlik, paylaşma, dostluk, bencil olmama, centilmenlik, yardımlaşma, etik kurallara bağlılık, ölçülü olmak, fedakârlık, merhametli olmak, milli birlik ve beraberlik, misafirperverlik, namuslu olmak, müriyet, edipli olma, alçak gönüllü olmak, nezaket sahibi olmak, sabır, dürüst, duyarlı, eşitlik, iyi niyetli olma, kültürel mirasa duyarlılık, temizlik, çalışkan, sorumluluk sahibi, güvenilir olmak, yardımlaşma, temizlik, estetik duyarlılık, görgülü olmak, iyi niyetli olmak, ölçülü olmak, yardımlaşma, açık görüşlülük, namuslu olma, israf etmeme, bencil olmama, dini değerlere saygı, milli birlik ve beraberlik, milli ve evrensel değerlere duyarlılık, alçak gönüllülük, sağlıklı olmaya önem verme, sadelik şeklindeki söylemleri, çocuklarının sahip olduklarını düşündükleri alt ve üst değerlerini ifade ettiği dolayısıyla sevgi, saygı, sorumluluk, duyarlılık, çalışkanlık, aile birliğine önem verme, kanaatkârlık temaları ile ifade edildiği görülmüştür.

- Başarılı ortaokul 8. Sınıf öğrencilerinin öğretmenlerine göre sahip oldukları kişilik özellikleri;

Çalışma grubundaki öğretmenlerin akli başında, olgun, sakin, sessiz, sadık, lider ruhlu, rahat diyalog kurabilen, sorunlarını dile getirebilen, farkındalığı yüksek, bilinçli, ikna kabiliyeti

yüksek, karşı tarafa güven veren, sağduyuludur, özgüven sahibi, kendini tanır, kendinin, özelliklerinin farkındadır, ders içi ve etkinliklerde hakkaniyete riayet etmek şeklindeki söylemleri, akademik başarıları yüksek öğrencilerin kişilik özelliklerini ifade ettiği görülmüştür.

- Başarılı ortaokul 8. Sınıf öğrencilerinin öğretmenlerine göre sahip oldukları akademik özellikleri;

Çalışma grubundaki öğretmenlerin öz değerlendirme yapabilmek, farkındalığının yüksek olması, algısının açık olması, okumaya karşı istekli meraklı olması, derslerine ve sosyal sorumluluk projelerine katılması, yapabileceklerinin farkında olmak, başarmak için gayret göstermek, azimli olmak, ilim sahibi olmak, her şeyi öğrenme isteği, her şeyi sorgulamak, öğretmenden daha çok faydalanmak için öğretmeni zorlamak şeklindeki söylemleri, akademik başarıları yüksek öğrencilerin akademik özelliklerini ifade ettiği görülmüştür.

- Başarılı ortaokul 8. Sınıf öğrencilerinin öğretmenlerine göre sahip oldukları değerler;

Çalışma grubundaki öğretmenlerin sevgi, saygı, sorumluluk, duyarlılık, çalışkanlık, edepli/ölçülü olma, dürüst, güvenilir, arkadaşlarına saygılı, nezaket sahibi olmak, sabır, ölçülü, edepli olma, eşitlik, bencil olmama, yardımlaşma, merhametli olmak, iyi niyetli olmak, alçak gönüllü olmak, temiz olmak, dürüstlük, cesaretli olmak, bilimsellik şeklindeki söylemleri, akademik başarıları yüksek öğrencilerin sahip oldukları değerleri ifade ettiği görülmüştür.

- Başarılı ortaokul 8. Sınıf öğrencilerinin kendileri, aileleri ve öğretmenlerinin karşılaştırılmasına göre sahip oldukları kişilik özellikleri;

Ortak Olanlar:

Her üç grupta hayatı renkli yaşama, oto kontrol, sakin-yumuşak huylu, doğru bildiğinden şaşmayan, araştırma yapmak kişilik özelliklerinin ortak olduğu görülmüştür.

Farklı Olanlar:

Öğrenci söylemlerindeki farklı kişilik özelliklerinin vicdanlı, objektif, mütevazı, farklı, insanların ağzına lâf vermeyen, cömert, arkadaşlarına karşı duyarlı, zarif, kaba olmayan, kendini geliştirir, kendine hep bir şeyler katar, sözünde durur, dedikodu yapmaz şeklinde olduğu görülmüştür.

Aile söylemlerindeki farklı kişilik özelliklerinin *gereksiz şeylere vakit harcamamak, olayları önem sırasına koyabilmek ve buna yakışır davranmak, yaşam kalitesini arttırmak, hayatla başa çıkabilecek donanımda olmak, yapılacak şeylere faydacı gözüyle bakmak, teknolojiyi doğru kullanmak, mütevazı, açgözlü olmamak* şeklinde olduğu görülmüştür.

Öğretmen söylemlerindeki farklı kişilik özelliklerinin *yaşamdan zevk alan, düzenli, arkadaş canlısı olmak, özgüveni yüksek, esprili, hakkını arayan, diksiyonu düzgün, kendini ifade edebilmek, söz dinlemek, sosyal olmak, yumuşak huylu, mükemmeliyetçi olmak, kendini tanımak, sanata karşı ilgili olması, terbiyeli olmak, sır saklayabilmek, haksızlık karşısında susmamak, ikna edici olmak aklı başında, olgun, sadık, lider ruhlu, rahat diyalog kurabilen, sorunlarını dile getirebilen, bilinçli, ikna kabiliyeti yüksek, karşı tarafa güven veren, sağduyuludur, özgüven sahibi, ders içi ve etkinliklerde hakkaniyete riayet etmek* şeklinde olduğu görülmüştür.

- Başarılı ortaokul 8. Sınıf öğrencilerinin kendileri, aileleri ve öğretmenlerinin karşılaştırılmasına göre sahip oldukları akademik özellikleri;

Ortak Olanlar:

Her üç grupta *azimli olmak, hedef odaklı, disiplinli, öğrenmeye açık, çabalamaktan bıkmaz, zarar verecek insanlarla mesafeli olur akademik özelliklerinin ortak olduğu* görülmüştür.

Farklı Olanlar:

Öğrenci söylemlerindeki farklı akademik özelliklerin *objektif, ön yargılı olmama, arkadaşlarına karşı duyarlı, arkadaşlarına güvenir, olaylara olumlu yaklaşır, ahlâklı davranır, büyüklerini üzmemek istemez, bir olay olduğunda birini karalamaz, suçlayıcı tavrı yoktur* şeklinde olduğu görülmüştür.

Aile söylemlerindeki farklı akademik özelliklerin *arkadaş çevresinin sınırlı olması, zamanını boşa harcamamak, sürekli bir şeyler üretmek, başarısız hissettiğinde ek çalışma yapmak, azimli olmak, başarısızlığı kabul etmemek, başarılı olmuş kişilerden fikir almak, ödevlerini yapmak* şeklinde olduğu görülmüştür.

Öğretmen söylemlerindeki farklı akademik özelliklerin *öz değerlendirme yapabilmek, farkındalığının yüksek olması, derslerine ve sosyal sorumluluk projelerine katılması, azimli*

olmak, ilim sahibi olmak, her şeyi sorgulamak, öğretmenden daha çok faydalanmak için öğretmeni zorlamak şeklinde olduğu görülmüştür.

- Başarılı ortaokul 8. Sınıf öğrencilerinin kendileri, aileleri ve öğretmenlerinin karşılaştırılmasına göre sahip oldukları değerler;

Ortak Olanlar:

Her üç grupta da *sevgi, saygı, sorumluluk, duyarlılık, çalışkanlık* değerlerinin ortak olduğu görülmüştür.

Farklı Olanlar:

Öğrenci söylemlerindeki farklı değerlerin *hoşgörü, dürüstlük, güvenilirlik ve yardımlaşma* şeklinde olduğu görülmüştür.

Aile söylemlerindeki farklı değerlerin *aile birliğine önem verme ve kanaatkârlık* şeklinde olduğu görülmüştür.

Öğretmen söylemlerindeki farklı değerlerin *çalışkanlık ve edepli-ölçülü olmak* şeklinde olduğu görülmüştür.

2018-2019 öğretim yılı sonbahar döneminde sekizinci sınıf düzeyinde öğrenim gören akademik açıdan başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin sahip oldukları değerlerin kendilerinin, yakın çevrelerinden aile bireylerinin ve uzak çevrelerinden ise eğitimcilerinin görüşlerine başvurularak tespiti amaçlanmıştır. Bu amaçla akademik başarısı yüksek üç öğrenci, bunların aileleri ve dört ders öğretmeni ile birebir etkileşime geçilmiştir. Akademik açıdan başarılı olmuş ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin sahip oldukları değerlerin tespitinin amaçlandığı bu çalışmada; kendileri, aileleri ve öğretmenlerinin görüşleri alınarak, bu farklı görüşlere göre ortaya çıkan kişilik özellikleri, akademik özellikleri ve değerleri elde edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu üç görüş karşılaştırılarak ortak ve farklı olan kişilik özellikleri, akademik özellikler ve değerler elde edilmiştir. Bu bağlamda elde edilen sonuçlara göre bu öğrencilerin ilköğretim programında kazandırılması planlanan alt ve üst değerlerin çoğuna sahip oldukları görülmüştür.

I. Alt problem: Akademik başarıları yüksek ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin sahip oldukları özelliklere yönelik görüşlerine ilişkin sonuçlar: Kişilik özellikleri, akademik özellikler ve değerler

Birinci alt problem doğrultusunda öğrencilerle yapılan görüşme sonrasında elde edilen sonuçlardan 11 alt tema oluştuğu görülmüştür. Bunlar, *başarının kaynakları, başarının anlamı, taviz verilmeyen konular, taviz verilirse karşılaşılabilecekleri durumlar, rahatsız edici tanımlama biçimleri, örnek aldıkları kişiler, başarılı olmanın şartları, diğer başarılı öğrencilere dönük algıları, başarısız öğrencilerin özellikleri, başarılı öğrencilerin çevre ile ilişkileri, diğer öğrencilerden ayrılan özellikleri* şeklinde tespit edilmiştir.

Akademik başarıları yüksek olan öğrencilerin başarının kaynağına ilişkin söylemlerinin *akademik, aile, davranışsal, değerler ve motive edici dönütler* temaları altında toplandığı görülmüştür. Dolayısıyla çalışma grubundaki öğrencilerin, başarılarına kaynak olarak kişisel akademik çabalarının ve alınan dönütlerin yanı sıra sahip oldukları değerleri de gördükleri tespit edilmiştir. Çalışma grubundaki öğrencilerin bu değerleri *müzik sevgisi, okul sevgisi, arkadaş sevgisi, öğretmen sevgisi, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, öğretmene saygı, bilimsellik, çalışkan olmak, bencil olmama, sabır* şeklinde ifade ettiği dolayısıyla bu değerlere sahip oldukları görülmektedir.

Akademik başarıları yüksek öğrencilerin, başarının anlamına yönelik söylemlerinin iki ana tema altında toplandığı görülmektedir. Bunlar çevresel ve kişisel temalarıdır. Çevresel ana teması altında *aile* ve *sosyal çevre* temalarının belirlendiği görülmektedir. Kişisel ana teması altında ise *tutum, beceri, değer, eylem* alt temalarının yer aldığı görülmektedir. *Eylem* alt teması altındaki öğrenci söylemleri *akademik olan söylemler* ve *akademik olmayan söylemler* şeklinde sınıflandırılmıştır. Çalışma grubundaki öğrencilerin kişisel ana teması ile bağlantılı *okula önem verme, arkadaşlığa önem verme, bilimsellik, sağlıklı olmaya önem verme, öğretmene saygı, çalışkanlık, saygılı olma* şeklindeki söylemlerinin, başarının anlamına yönelik kişisel değerleri işaret ettiği görülmektedir. Dolayısıyla başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin başarıyı kişisel boyutta değerlerle anlamlandırdıkları görülmektedir.

Akademik başarıları yüksek öğrencilerin başarılı olmalarını sağlayan ve taviz vermeyecekleri konuları *kişilik özellikler, davranışlar* ve *değerler* ana temaları ile ifade ettikleri görülmektedir.

Çalışma grubundaki öğrencilerin taviz vermeyecekleri konular ile ilgili söylemlerinin *sevgi, hayvan sevgisi, arkadaş sevgisi, aile sevgisi, saygı, anne-babaya saygı, dürüst olmak, güvenilir olmak, çalışkanlık, sabırlı olmak, bencil olmama, edepli olma* şeklinde sevgi ve

saygı üst değerleri ile bunların alt değerlerini ifade ettiği görülmektedir. Dolayısıyla başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin bu değerlere sahip oldukları, bu değerlerin başarılı olmalarına katkılarının farkında oldukları ve vazgeçemeyecek veya taviz veremeyecek derecede bu değerleri içselleştirdikleri görülmektedir.

Akademik başarıları yüksek olan öğrenciler, sahip oldukları değerlerden, davranışlardan ve kişilik özelliklerinden vazgeçerlerse veya bu özellikleri olmaz ise, nelerin değişeceği ile ilgili söylemlerinin *çevrenin tepkisi* ve *kendilerindeki değişim* temaları altında toplandığı görülmektedir. Başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin çevresel ve kişisel değişim söylemleri iç ve dış denetim geliştirdiklerini göstermektedir. Dolayısıyla başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin sahip oldukları değerlerin kalıcı ve sürdürülebilir olduğu görülmektedir.

Akademik başarıları yüksek öğrencileri rahatsız eden tanımlanma biçimlerine dair söylemlerinin *kışilik özellikleri*, *değerler*, *eğer olsaydım* temaları altında toplandığı görülmektedir. Çalışma grubundaki öğrencileri rahatsız eden tanımlanma biçimlerinden *sorumsuz*, *tembel*, *yalancı*, *bencil*, *saygısız*, *merhametsiz*, *başarısız*, *güvenilir olmayan* şeklindeki söylemlerinin değerleri ifade ettiği görülmektedir. Dolayısıyla başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin bu değerlere sahip olmadıkları veya zıttı olan değerlere sahip oldukları söylenebilir.

Akademik başarıları yüksek öğrencilerin kendilerine örnek aldıkları kişilerin konumuna dair söylemleri *yakın çevre* ve *uzak çevre* temaları ile ifade edilmiştir. Akademik başarıları yüksek öğrencilerin, örnek aldıkları yakın çevrelerindeki şahısları belli bir alanda başarılı gördükleri, kendilerinde olmayan yeteneklere sahip oldukları ve farklı rolleri başarıyla yerine getirebildikleri için örnek aldıkları görülmektedir. Uzak çevrelerinden ise farklı ses tonu ve yeteneklerinden dolayı diğerlerine fark atan ünlü bir şarkıcıyı, birden fazla değeri, özelliği kendisinde barındırması ve liderlik vasfıyla Atatürk'ü, yaptığı teknolojik girişimlerle dünya çapında ünlü bir marka haline gelmiş iş insanını seçtikleri görülmektedir. Başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin örnek aldıkları kişilerde değer konusunda farkındalık geliştirdikleri görülmektedir. Dolayısıyla örnek aldıkları kişilerde var olan değerleri hayatlarının ileriki dönemlerine örnek alarak taşımak istedikleri söylenebilir.

Akademik başarıları yüksek öğrencilerin örnek alınan kişiler ile alâkalı söylemlerinin *eleştiriler* ve *öneriler* temaları altında toplandığı görülmektedir. Çalışma grubundaki

öğrencilerin *sadelik, toplumsal olaylara duyarlı olmama, çevrelerine faydalı olmamaları, açgözlü olma, eğitim eksikliği, israf etme* şeklindeki söylemleri, örnek alınan kişilere yönelik eleştiri niteliğinde olduğu için *eleştiri* teması ile ifade edilmiştir. Çalışma grubundaki öğrencilerin *havaya girmeme, aileye vakit ayırma, sosyal çevreye vakit ayırma, eğitimini tamamlama, üretimde kaliteden ödün vermeme, haksız kazanç elde etmeme, kişilikten ödün vermemek (güvenilir olmak, bencil olmamak, mütevazı olmak, empati yapmak) alçakgönüllü olmak, günlük hayatında ve çevresinde büyük değişiklikler yapmamak, aileye ve arkadaşlarına her anlamda destek olmak, bilime yatırım yapma, sosyal yardımlar yapma, sosyal sorunlara duyarlılık, sosyal bilinçlenmeye katkıda bulunma* şeklindeki söylemleri örnek alınan kişilerin yerlerinde kendileri olsa nasıl davranacakları veya ne yapacaklarına dair örnek alınan kişilere öneri/tavsiye niteliğindedir. Dolayısıyla başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin örnek aldıkları kişilere yönelik eleştiriden ziyade sahip oldukları değerler doğrultusunda önerilerde bulundukları görülmektedir.

Akademik başarıları yüksek olan öğrencilerin kendilerine örnek aldıkları kişilerin sahip oldukları özelliklerine ilişkin söylemleri *değerler, kişilik özellikleri, davranışlar, beceriler* temaları altında toplanmaktadır. Çalışma grubundaki öğrencilerin *saygılı olmak, bilimsellik, nezaket sahibi olmak, cesaretli olmak* şeklindeki söylemleri örnek alınan kişilerin sahip oldukları değerleri ifade etmektedir. Başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin örnek aldıkları kişilerde var olan değerlere yönelik algıda seçicilik geliştirdikleri görülmektedir. Dolayısıyla öğrencilerin bu değerleri, sahip oldukları değerleri pekiştirmek adına örnek aldıkları söylenebilir.

Akademik başarıları yüksek öğrencilerin ve örnek aldıkları kişilerin ortak özellikleri; değerler, kişilik özellikleri ve beceriler temaları ile ifade edilmiştir. Çalışma grubundaki öğrencilerin *saygılı olmak* ve *nezaket sahibi olmak* şeklindeki söylemleri örnek aldıkları kişiler ile ortak değerlerini ifade ettiği görülmüştür. Dolayısıyla çalışma grubunda yer alan başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin, örnek aldıkları kişilerle değerler yönünden özdeşim kurdukları ve kendileriyle ortak değerlerinin varlığını ifade ettikleri görülmektedir.

Akademik başarıları yüksek öğrencilerin, başarılı olmak için olması gerekenlere ilişkin söylemleri kişilik özellikleri, değerler, tutumlar ve davranışlar temaları altında toplanmaktadır. Çalışma grubundaki öğrencilerin *yardımlaşmak, çalışkan olmak, saygı, her şeyi paylaşmak*

şeklindeki söylemleri, akademik başarının yüksek olabilmesi için gerekli değerleri ifade etmektedir. Dolayısıyla çalışma grubundaki başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin bu değerlere sahip oldukları söylenebilir.

Akademik başarıları yüksek öğrencilerin, başarılı olmanın sonuçlarına ilişkin söylemlerinin *maddi sonuç, takdir edilme, sosyal sonuç, kişisel sonuç, kişisel gelişim, manevi tatmin* temaları altında toplandığı görülmektedir.

Akademik başarıları yüksek öğrencilerin dışarıdan bir gözle başarılı öğrencilerin özellikleri ile bağlantılı söylemlerinin *beceriler, tutumlar, değerler, davranış şekilleri ve kişilik özellikleri* temaları altında toplandığı görülmektedir. Çalışma grubundaki öğrencilerin *hoşgörülü, dürüst, çalışkan, güvenilir, yardımlaşır, ailesine karşı sorumluluk sahibidir, çevreye duyarlıdır, toplumsal olaylara duyarlıdır, saygılıdır, ailesine saygılıdır, arkadaşlarına saygılıdır, öğretmenlerine saygılıdır, arkadaş sevgisi, öğretmen sevgisi, hayvan sevgisi* şeklindeki söylemleri, başarılı öğrencilerin özelliklerinin değer yönünü ifade etmektedir. Dolayısıyla çalışma grubundaki başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin, başarı veya başarılı olma kavramıyla alt ve üst değerleri özdeşleştirdikleri görülmektedir.

Akademik başarıları yüksek öğrencilerin, başarısız öğrencilerin özellikleri ile ilgili söylemlerinin *beceriler, tutumlar, eylemler* temaları altında toplandığı görülmektedir. Dolayısıyla başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin başarısızlık kavramını bireysel kaynaklı gördükleri söylenebilir.

Akademik başarıları yüksek öğrencilerinin, başarılı öğrencilerin çevreleri ile ilişkileri hakkındaki söylemlerinin *sosyal çevre, öğretmenler ve arkadaşlar* temaları altında toplandığı görülmektedir. Dolayısıyla başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin, başarılı olmuş bireylerin yakın ve uzak çevreleriyle ilişki içinde olduğunu ifade ettikleri ve başarılı bireyleri çevreleriyle bir bütün olarak algıladıkları görülmektedir.

Akademik başarıları yüksek öğrencilerin, diğer öğrencilerden farklı özelliklerine yönelik söylemlerinin *beceriler, kişilik özellikleri, eylemler, değerler ve tutumlar* temaları altında toplandığı görülmektedir. Çalışma grubundaki öğrencilerin *namuslu olmak, paylaşma, sorumluluk, doğruluk-dürüstlük, çalışkanlık, sabır, yardımlaşma, edepli olma, hoşgörülü olma, bilimsellik, merhametli olmak, ölçülü, affedici, demokrasi bilinci, bağımsızlığa önem verme, güvenilir olma, şükretmek, israf etmemek, insana değer vermek, kadirşinashık, aile*

birliğine önem verme, sevgi-vatanseverlik, hayvan severlik, müzikseverlik, sporseverlik, arkadaş sevgisi, aile sevgisi, kardeş sevgisi, Atatürk sevgisi, peygamber sevgisi, öğretmene saygı, farklılıklara saygı, sanata saygı, anne-babaya saygı, yaşlılara saygı, arkadaşlarına saygı, büyüklere saygı, engellilere saygı, dini değerlere saygı, duyarlılık, toplumsal olaylara duyarlılık, milli ve evrensel değerlere duyarlılık, tarihsel ve kültürel mirasa duyarlılık, dini ve manevi unsurlara duyarlılık, doğal çevreye duyarlılık şeklindeki söylemlerinin kendi alt ve üst değerlerini ifade ettiği görülmektedir. Dolayısıyla çalışma grubundaki başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin, değerler eğitimi kapsamında kazandırılması planlanan değerlerin çoğuna sahip olduklarını ifade ettikleri görülmektedir.

II. alt problem: Akademik başarıları yüksek olan ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin sahip oldukları özelliklere yönelik veli görüşlerine ilişkin sonuçlar: Kişilik özellikleri, akademik özellikler, değerler

İkinci alt problem doğrultusunda velilerle yapılan görüşme sonrasında elde edilen sonuçlar, bu başlıkta sunulmuştur.

Veliler ile yapılan görüşme sonrasında elde edilen sonuçlar *sahip oldukları değerler, akademik başarıyı destekleyen özellikler, gözlemlenen özellikler, öğretmenlerden alınan dönütler, ailenin öğrenciye katkısı, öğrencinin aileye katkısı* şeklinde 6 alt tema oluşturmuştur.

Çalışma grubundaki aileler, akademik başarıları yüksek olan çocuklarında en çok öne çıkan üst değerlerin *sevgi, saygı, sorumluluk, duyarlılık, çalışkanlık, aile birliğine önem verme, kanaatkârlık* şeklinde olduğunu ifade etmişlerdir.

Çalışma grubundaki ailelerin *öğretmen sevgisi, okul sevgisi, anne-baba sevgisi, kardeş sevgisi, arkadaş sevgisi, Atatürk sevgisi, peygamber sevgisi, spor sevgisi, öğretmene saygı, anne-babaya saygı, yaşlılara saygı, engellilere saygı, farklılıklara saygı, dini günlere saygı, dini değerlere saygı, sanata saygı, özel yaşamın gizliliğine saygı, Türk bayrağına ve istiklâl marşına saygı, verilen görevleri eksiksiz yapar, projelerde yer alır, ödevlerini yapar, engellilere, doğal çevreye, dini-manevi unsurlara, kültürel mirasa, arkadaşlarının sorunlarına karşı duyarlı, amacın olması, ulaşılabilir hedefler koymak, güdülenmiş olması, dersleri sevmesi, derslere katılması, öğrenmek için çaba göstermesi, derslere karşı ilgili olması, sık tekrar yapması, okula ve derslere değer vermesi, kitap okumak, anne babasına bağlıdır, anne babasını son derece örnek alır, sevdiklerine, ailesine değer veren, ebeveynler ile yakın ilişki*

kurma, daha çok vakit geçirme, ailesine güvenir, ailenin tecrübelerinden yararlanır, başına buyruk hareket etmemek, aile kurallarına uymak, aile ile görev paylaşımı yapmak, aile birliğine önem verme, zor zamanlarda aileye destek olmak, ailenin ekonomik şartlarını zorlamaz, var olanla yetinir şeklindeki söylemleri, çocuklarının, sahip olduklarını düşündükleri alt ve üst değerlerini ifade eder. Bu nedenle, bu söylemler *sevgi, saygı, sorumluluk, duyarlılık, çalışkanlık, aile birliğine önem verme, kanaatkârlık* temaları ile ifade edilmektedir. Dolayısıyla çalışma grubundaki başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin bu değerlere sahip oldukları, aile bireyleri tarafından gözlemlenerek ifade edildiği görülmektedir.

Çalışma grubundaki ailelere göre çocuklarının akademik başarılarını destekleyen özelliklerine yönelik söylemleri *değerler, kişilik özellikleri, akademik özellikler, ailelerin tutumu* temaları altında toplanmaktadır. Çalışma grubundaki ailelerin *çalışkanlık, saygılı olmak, sorumluluk sahibi olmak, sağlıklı beslenmeye önem vermek, doğruluk* şeklindeki söylemleri, çocuklarının akademik başarılarını destekleyen değerlerini ifade etmektedir. Dolayısıyla çalışma grubundaki başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin, bu değerlere sahip oldukları ve bu değerlerin akademik başarılarını desteklediği aile bireyleri tarafından ifade edildiği görülmektedir.

Çalışma grubundaki ailelerin akademik başarıları yüksek çocuklarında gözlemledikleri özelliklere yönelik söylemleri *değerler, olumlu özellikler ve olumsuz özellikler* temaları altında toplanmaktadır. Çalışma grubundaki ailelerin *cömertlik, paylaşma, dostluk, bencil olmama, centilmenlik, yardımlaşma, etik kurallara bağlılık, ölçülü olmak, fedakârlık, güvenilir olmak, merhametli olmak, milli birlik ve beraberlik, misafirperverlik, namuslu olmak, mürüvvet, edepli olma, alçak gönüllü olmak, nezaket sahibi olmak, sabır, dürüst, duyarlı, eşitlik, iyi niyetli olma, kültürel mirasa duyarlılık, temizlik* şeklindeki söylemleri çocuklarında gözlemledikleri değerleri ifade etmektedir. Dolayısıyla çalışma grubundaki başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin, bu değerlere sahip oldukları aile bireyleri tarafından gözlemlenerek ifade edilmektedir.

Çalışma grubundaki ailelerin akademik başarıları yüksek çocukları hakkında öğretmenlerinden aldıkları dönütlere yönelik söylemleri *değerler ve olumlu özellikler* temaları altında toplanmaktadır. Çalışma grubundaki ailelerin *çalışkan, saygılı, sorumluluk sahibi, güvenilir olmak, dürüst, sevgi, yardımlaşma* şeklindeki söylemleri akademik başarıları yüksek

çocuklarının öğretmenlerinden aldıkları dönütlerden, çocuklarının sahip oldukları değerleri ifade etmektedir. Dolayısıyla çalışma grubundaki başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin, bu değerlere sahip oldukları ve öğretmenleri tarafından açık bir şekilde gözlemlenerek aile bireylerine geri bildirim verdikleri görülmektedir.

Çalışma grubundaki ailelerin akademik başarısı yüksek çocuklarına kattıklarına yönelik söylemleri *değerler, kişilik özellikleri, ailenin davranışları* temaları altında toplanmaktadır. Çalışma grubundaki ailelerin *yardımlaşma, merhamet, saygı, temizlik, estetik duyarlılık, görgülü olmak, iyi niyetli olmak, ölçülü olmak, yardımlaşma, sorumluluk sahibi olma, açık görüşlülük, namuslu olma, israf etmeme, bencil olmama, dini değerlere saygı, milli birlik ve beraberlik, milli ve evrensel değerlere duyarlılık, alçak gönüllülük, sağlıklı olmaya önem verme, sadelik* şeklindeki söylemleri, çocuklarına kattıkları değerleri ifade etmektedir. Dolayısıyla çalışma grubundaki başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin bu değerlere sahip oldukları ve değer kazanım süreçlerinde ailelerinin katkıda bulunduğu görülmektedir.

Çalışma grubundaki akademik başarısı yüksek öğrencilerin, ailelerine kattıkları özelliklere yönelik söylemleri *değerler ve kişilik özellikleri* temaları altında toplanmaktadır. Çalışma grubundaki öğrencilerin *merhamet, bencil olmama* şeklindeki söylemleri ailelerine kattıkları değerleri ifade etmektedir. Dolayısıyla çalışma grubundaki başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin bu değerlere sahip oldukları, bu değerleri günlük hayatlarına aktarabildikleri ve ailelerine bu anlamda rol model oldukları görülmektedir.

III. alt problem: Akademik başarıları yüksek ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin sahip oldukları özelliklere yönelik öğretmen görüşlerine ilişkin sonuçlar: Kişilik özellikleri, akademik özellikler ve değerler

Üçüncü alt problem doğrultusunda öğretmenlerle yapılan görüşme sonrasında elde edilen sonuçlar bu başlık altında sunulmuştur.

Öğretmenlerle yapılan görüşme sonrasında *sahip oldukları değerler, örnek gösterilebilecek özellikler, farklılıklar, başarının kaynakları* şeklinde 4 alt tema oluştuğu görülmüştür.

Çalışma grubundaki öğretmen görüşlerine göre akademik başarısı yüksek öğrencilerdeki değerler *sevgi, saygı, sorumluluk, duyarlılık, çalışkanlık, edepli/ölçülü olma* temaları ile ifade edilmiştir. Bu üst değerlerin alt değerleri aşağıdaki gibi ifade edilmiştir.

Çalışma grubundaki öğretmenlerin *öğretmen sevgisi, okul sevgisi, anne-baba sevgisi, arkadaş sevgisi* şeklindeki söylemleri, akademik başarıları yüksek olan öğrencilerdeki sevgi üst değerinin alt değerlerini ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler, tema olarak *sevgi* başlığı altında toplanmıştır. Çalışma grubundaki öğretmenlerin *öğretmene saygı, anne-babaya saygı, engellilere saygı* şeklindeki söylemleri akademik başarıları yüksek öğrencilerdeki saygı üst değerinin alt değerlerini ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler, tema olarak *saygı* başlığı altında toplanmıştır. Çalışma grubundaki öğretmenlerin *verilen görevleri eksiksiz yapar, projelerde yer alır, ödevlerini yapar* şeklindeki söylemleri akademik başarıları yüksek öğrencilerdeki sorumluluk üst değerinin alt değerlerini ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler, tema olarak *sorumluluk* başlığı altında toplanmıştır. Çalışma grubundaki öğretmenlerin *engellilere, doğal çevreye, dini-manevi unsurlara, kültürel mirasa, arkadaşlarının sorunlarına karşı duyarlı* şeklindeki söylemleri akademik başarıları yüksek öğrencilerdeki duyarlılık üst değerinin alt değerlerini ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler tema olarak *duyarlılık* başlığı altında toplanmıştır. Çalışma grubundaki öğretmenlerin *amacın olması, ulaşılabilir hedefler koymak, güdülenmiş olması, dersleri sevmesi, derslere katılması, öğrenmek için çaba göstermesi, derslere karşı ilgili olması, sık tekrar yapması, okula ve derslere değer vermesi* şeklindeki söylemleri akademik başarıları yüksek öğrencilerdeki çalışkanlık üst değerinin alt değerlerini ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler, tema olarak *çalışkanlık* başlığı altında toplanmıştır. Çalışma grubundaki öğretmenlerin *terbiyeli olmak, yerine göre davranmak, ağırbaşlı olmak, hanımefendi olmak, sakin olmak, kendini doğru ifade edebilmek, davranışların olgun olması* şeklindeki söylemleri akademik başarıları yüksek öğrencilerdeki edepli/ölçülü olma üst değerinin alt değerlerini ifade etmektedir. Bu nedenle bu söylemler, tema olarak *edepli/ölçülü olmak* başlığı altında toplanmıştır. Dolayısıyla çalışma grubundaki başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin bu alt ve üst değerlere sahip oldukları, öğretmenleri tarafından gözlemlenerek ifade edilmektedir.

Çalışma grubundaki öğretmen görüşlerine göre akademik başarıları yüksek öğrencilerin örnek gösterilebilecek özelliklerine yönelik söylemleri *kişilik özellikleri, çevre ile ilişkiler, akademik özellikler, değerler* temaları altında toplanmaktadır.

Çalışma grubundaki öğretmenlerin *çalışkanlık, güvenilir olmak, iyi niyetli olmak, alçak gönüllü olmak, temiz olmak, dürüstlük, ölçülü olmak, cesaretli olmak, bilimsellik* şeklindeki söylemleri, akademik başarıları yüksek öğrencilerin örnek gösterilebilecek değerlerini ifade

etmektedir. Dolayısıyla çalışma grubundaki başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin bu değerlere sahip oldukları, bu değerleri örnek gösterilebilecek kadar belirgin ve istikrarlı bir şekilde eğitim hayatlarına yansıttıkları, bu durumun dışarıdan bir gözle öğretmenleri tarafından gözlemlendiği görülmektedir.

Çalışma grubundaki öğretmen görüşlerine göre akademik başarıları yüksek öğrencilerin akademik başarıları düşük öğrencilerden farklarına yönelik söylemleri *kişilik özellikleri, davranışlar, olumsuz özellikler ve değerler* temaları altında toplanmaktadır. Çalışma grubundaki öğretmenlerin dürüst, güvenilir, arkadaşlarına saygılı, nezaket sahibi olmak, sabır, ölçülü, edepli olma, eşitlik, bencil olmama, yardımlaşma, merhametli olmak şeklindeki söylemleri, akademik başarıları yüksek öğrencilerin akademik başarıları düşük öğrencilerden farklı sahip oldukları değerleri ifade ettiği görülmektedir. Dolayısıyla çalışma grubundaki başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin bu değerlere sahip oldukları, bu değerleri eğitim hayatlarına aktarabildikleri, başarısız öğrencilerle aralarında sadece akademik açıdan değil aynı zamanda sahip oldukları değerler yönünden de fark oluşturdıkları ve bu farkın öğretmenler tarafından dışarıdan bir gözle gözlemlendiği görülmektedir.

Çalışma grubundaki öğretmen görüşlerine göre akademik başarıları yüksek öğrencilerin başarılarının kaynaklarının *ailenin genel tutumu, aile ve çocuk ilişkisi, öğrenci tutumu* temaları altında toplandığı ifade edilmektedir. Dolayısıyla çalışma grubundaki başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin başarı kaynaklarının aile-öğrenci kavramları etrafında şekillendiği öğretmenler tarafından belirtilmektedir.

IV. alt problem: Akademik başarıları yüksek ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin sahip oldukları özelliklere yönelik öğrenci, veli ve öğretmen görüşlerinin karşılaştırılmasına ilişkin sonuçlar: Kişilik özellikleri, akademik özellikler ve değerler

Dördüncü alt problem doğrultusunda öğrenci, veli ve öğretmenlerle yapılan görüşmelerin karşılaştırılması sonrasında elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur. Öğrenciler, veliler ve öğretmenler ile yapılan görüşmelerin karşılaştırılması sonrasında, *değerler, kişilik özellikleri, akademik özellikler* şeklinde 3 alt tema oluştuğu görülmüştür.

Değerler

Akademik başarısı yüksek öğrencilerde öğrenci, öğretmen ve aile boyutunda bulunan/ bulunması gereken değerlere yönelik tespit ve söylemler büyük oranda örtüşmektedir. Her üç

grupta da *sevgi, saygı, sorumluluk, duyarlılık, çalışkanlık* değerlerinin ortak olduğu görülmüştür.

Öğrenci söylemlerindeki farklı değerlerin *hoşgörü, dürüstlük, güvenilirlik ve yardımlaşma* şeklinde olduğu görülmektedir.

Aile söylemlerindeki farklı değerlerin *aile birliğine önem verme ve kanaatkârlık* şeklinde olduğu görülmektedir.

Öğretmen söylemlerindeki farklı değerlerin *çalışkanlık ve edepli-ölçülü olmak* şeklinde olduğu görülmektedir.

Dolayısıyla çalışma grubunda yer alan başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin söylemlerde yer alan ortak ve farklı değerlere sahip oldukları, günlük yaşamlarına ve eğitim ortamlarına aktarabildikleri görülmektedir.

Kişilik özellikleri

Akademik başarıları yüksek öğrencilerde öğrenci, öğretmen ve aile boyutunda bulunan/ bulunması gereken kişilik özelliklerine yönelik tespitler ve söylemler büyük oranda örtüşmektedir.

Her üç grupta *hayatı renkli yaşama, oto kontrol, sakin-yumuşak huylu, doğru bildiğinden şaşmayan, araştırma yapmak* kişilik özelliklerinin ortak olduğu görülmüştür.

Öğrenci söylemlerindeki farklı kişilik özelliklerinin *vicdanlı, objektif, mütevazı, farklı, insanların ağzına lâf vermeyen, cömert, arkadaşlarına karşı duyarlı, zarif, kaba olmayan, kendini geliştirir, kendine hep bir şeyler katar, sözünde durur, dedikodu yapmaz* şeklinde olduğu görülmektedir.

Aile söylemlerindeki farklı kişilik özelliklerinin *gereksiz şeylere vakit harcamamak, olayları önem sırasına koyabilmek ve buna yakışır davranmak, yaşam kalitesini arttırmak, hayatla başa çıkabilecek donanımda olmak, yapılacak şeylere faydacı gözüyle bakmak, teknolojiyi doğru kullanmak, mütevazı, açgözlü olmamak* şeklinde olduğu görülmektedir.

Öğretmen söylemlerindeki farklı kişilik özelliklerinin *yaşamdan zevk alan, düzenli, arkadaş canlısı olmak, özgüveni yüksek, esprili, hakkını arayan, diksiyonu düzgün, kendini ifade edebilmek, söz dinlemek, sosyal olmak, yumuşak huylu, mükemmeliyetçi olmak, kendini*

tanımak, sanata karşı ilgili olması, terbiyeli olmak, sır saklayabilmek, haksızlık karşısında susmamak, ikna edici olmak aklı başında, olgun, sadık, lider ruhlu, rahat diyalog kurabilen, sorunlarını dile getirebilen, bilinçli, ikna kabiliyeti yüksek, karşı tarafa güven veren, sağduyuludur, özgüven sahibi, ders içi ve etkinliklerde hakkaniyete riayet etmek şeklinde olduğu görülmektedir. Dolayısıyla çalışma grubunda yer alan başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin, söylemlerde yer alan ortak ve farklı kişilik özelliklerine sahip oldukları ve bu özelliklerinin sahip oldukları değerleri destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Akademik özellikler

Her üç grupta azimli olmak, hedef odaklı, disiplinli, öğrenmeye açık, çabalamaktan bıkmaz, zarar verecek insanlarla mesafeli olur akademik özelliklerinin ortak olduğu görülmektedir.

Öğrenci söylemlerindeki farklı akademik özelliklerin objektif, ön yargılı olmama, arkadaşlarına karşı duyarlı, arkadaşlarına güvenir, olaylara olumlu yaklaşır, ahlâklı davranır, büyüklerini üzmemek istemez, bir olay olduğunda birini karalamaz, suçlayıcı tavrı yoktur şeklinde olduğu görülmektedir. Aile söylemlerindeki farklı akademik özelliklerin arkadaş çevresinin sınırlı olması, zamanını boşa harcamamak, sürekli bir şeyler üretmek, başarısız hissettiğinde ek çalışma yapmak, azimli olmak, başarısızlığı kabul etmemek, başarılı olmuş kişilerden fikir almak, ödevlerini yapmak şeklinde olduğu görülmektedir. Öğretmen söylemlerindeki farklı akademik özelliklerin öz değerlendirme yapabilmek, farkındalığının yüksek olması, derslerine ve sosyal sorumluluk projelerine katılması, azimli olmak, ilim sahibi olmak, her şeyi sorgulamak, öğretmenden daha çok faydalanmak için öğretmeni zorlamak şeklinde olduğu görülmektedir. Dolayısıyla çalışma grubunda yer alan başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin, söylemlerde yer alan ortak ve farklı akademik özelliklere sahip oldukları ve bu özelliklerinin sahip oldukları değerleri destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (2018) yeni Sosyal Bilgiler Öğretim Programında sosyal bilgiler dersinin değerler eğitimine yapacağı katkıya dair şu ifadeler kullanılmıştır: “*Millî, manevi ve evrensel değerleri tanıyan, benimseyen ve bunları içselleştirerek davranışa dönüştüren bireyler yetiştirmede içeriği itibarıyla Sosyal Bilgiler dersinin katkısı son derece büyüktür.*”

Bu ifadeler doğrultusunda, 2018 yılında yayımlanan yeni sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerler incelendiğinde” Adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi,

sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik “olmak üzere 10 tane kök değerin yer aldığı görülmektedir. Bu değerlere ek olarak yine MEB (2018)’in yeni Sosyal Bilgiler öğretimi programında “*Adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik*” olmak üzere 18 değer daha yer almaktadır.

Araştırmada başarılı ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin sahip olduğu değerlere yönelik elde edilen bulgular incelendiğinde öğrenci söylemlerinden elde edilen bulguların sonucuna göre sahip oldukları değerlerin *sevgi, saygı, sorumluluk, duyarlılık, çalışkanlık, bağımsızlığa önem verme, merhametli olma, ölçülü olma, paylaşma, sabır, demokrasi bilinci, sadelik, namuslu ve onurlu olma, affedici olma, doğruluk/dürüstlük, yardımlaşma, bilimsellik, şükretme, güvenilir olma, hoşgörü ve insana değer verme* olduğu görülmüştür. Aile söylemlerinden elde edilen bulguların sonucuna göre sahip oldukları değerlerin *sevgi, saygı, sorumluluk, duyarlılık, çalışkanlık, aile birliğine önem verme ve kanaatkârlık* olduğu görülmüştür. Öğretmen söylemlerinden elde edilen bulguların sonucuna göre sahip oldukları değerlerin *sevgi, saygı, sorumluluk, duyarlılık, çalışkanlık ve edepli/ölçülü olma*” olduğu görülmüştür. Öğrencilerin, ailelerin ve öğretmenlerinin görüşlerinde ortak olan değerlerin *sevgi, saygı, sorumluluk, duyarlılık, çalışkanlık* olduğu görülmüştür.

Dolayısıyla MEB (2018) Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan ve kazandırılması hedeflenen değerler ile araştırmada elde edilen başarılı ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin sahip oldukları değerler karşılaştırıldığında, başarılı ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin insani değerlere orta düzeyin üzerinde sahip oldukları görülmüştür.

Tartışma

Araştırmanın neticesinde elde edilen bulgular başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin sahip oldukları değerlere yönelik olumlu sonuçlar vermektedir. Çalışmanın giriş kısmında da belirtildiği gibi akademik açıdan başarılı olmuş ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin sahip oldukları değerler tespit edilmek istenmiştir.

Yapılan literatür taramasında bu çalışmada ele alınan akademik açıdan başarılı ortaokul öğrencilerinin sahip olduğu değerlere yönelik bir çalışmanın olmadığı, akademik başarı ve değerler eğitimi çalışmalarının olduğu görülmüştür. Bu nedenle akademik başarı, farklı

başlıklar altında incelenen değer ve değerler eğitimi çalışmalarına göre benzerlik veya zıt sonuçlardan hareketle tartışma boyutu yorumlanmaya çalışılmıştır.

Yavuzer (1989), ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinde akademik başarıya benlik kavramının etkisini incelediği çalışmasında, benlik kavramı olumlu olan öğrencilerin akademik başarı puan ortalamaları ile benlik kavramı olumsuz olan öğrencilerin akademik başarı puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık saptamıştır. Bu sonuç çalışmada akademik başarısı yüksek öğrencilerin benlik algılarının olumlu olması ve kendileri hakkındaki algılarına yönelik elde edilen sonuçlarla yani sahip olduklarını düşündükleri özelliklerin ve değerlerin çoğunlukla olumlu olması ile paralellik göstermektedir.

Bireylerin herhangi bir konuya veya kişilere karşı sahip oldukları belirgin değerleri bulunmaktadır. Bireylerin, bir kuruma girerken nelerin olması veya nelerin olmaması gerektiği hakkında belirgin düşüncelere sahip olmalarının temelinde değerler yatar. Değerler, kişilerin çevresiyle kurduğu bağ ve oluşturduğu ilişkiler neticesinde öğrenilmektedir. Değerlerin öğrenildiği başka bir alan da bireyin içinde yaşadığı toplumun kültürel yapısıdır. Bu yapı bireyi belirli değerlerle donatmaktadır (Kirel, 2011, s. 74-75). Dolayısıyla başarılı öğrencilerin içinde bulundukları aile ve okul ortamlarının da toplumun kültürel yapısının birer parçaları olduğu ve bu öğrencilerin hem değer kazanmalarını hem de sahip oldukları değerleri destekledikleri söylenebilir. Çalışmada başarılı öğrencilerin gerek aile ortamlarında gerekse okul kurumunda olması ve olmaması gerekenlere uygun davranmalarını sağlayan değerlere sahip oldukları sonucunu desteklemekle birlikte başarılı öğrencilerin akademik başarılarının yanı sıra sahip oldukları bu değerleri nedeniyle de çevrelerinde fark oluşturdukları sonucunu da desteklemektedir. Ayrıca başarılı sekizinci sınıf öğrencilerinin sahip oldukları değerlerin tespitine yönelik görüşlerine başvuru olan yakın çevre olarak aile, uzak çevre olarak öğretmenlerin bu öğrencilerin sahip oldukları değerler nedeniyle çevrelerinde oluşturdukları bu olumlu etkiyi fark edebilmelerini, gözlemleyebilmelerini ve bunu açık bir şekilde ifade edebilmelerini destekler niteliktedir.

Değerler, birey ve toplum için birer değerlendirme olduğu gibi aynı zamanda sosyal kontrol ve baskının da aracıdır. Değerler, bireyin çevresindekilerin gözünde durduğu yeri bilmesine yardım eder, bireyleri toplumsal kurallara uymaya yönlendirerek doğru davranışlar sergilemelerine kaynak oluştururlar. Ayrıca toplumun bireyde onaylamadığı davranışlara

engel olma görevini edinerek hangi davranışların yapılmaması gerektiğine dikkat çeker (Silah, 2005, s. 281). Çalışmada yer alan başarılı öğrencilerin sahip oldukları değerler açısından yakın çevreleri olan aileleri ve uzak çevreleri olan öğretmenleri üzerinde olumlu intiba bırakarak çoğunlukla olumlu algılandıkları sonucunu desteklemektedir. Çevreleri tarafından ifade edilen, ilköğretimde kazandırılması hedeflenen birçok değere sahip oldukları sonucunu desteklemektedir. Dolayısıyla başarılı sekizinci sınıf öğrencilerinin sahip oldukları değerler bakımından çevrelerinin gözündeki yerlerini bildiklerini, bunu kaybetmek istemediklerini, taviz vermeyecekleri konular ve eğer taviz verirlerse neler olacağına ilişkin elde edilen sonuçlardan görüldüğünü desteklemektedir. Bu durumun devamını sağlamak için toplumsal kurallara uydukları ve buna yönlendiren gücün sahip oldukları değerler olduğunu destekler. Ayrıca başarılı öğrencilerin okulun ve ailenin kurallarına uyduklarını, bu kurumların istemediği davranışları sergilemediklerini bu durumun yönlendiricisi ve sebebinin öğrencilerin sahip oldukları değerler olduğunu ifade eden aile bireylerinden ve öğretmenlerinden elde edilen sonuçları destekler.

Değerler eğitimi ile kazandırılmak istenen değer düzeyi ile istenmeyen öğrenci davranışları arasında pozitif bir ilişki vardır. Değerlerin beklenen düzeyde kazandırılması, öğrencilerin istenmeyen davranışlarının azalmasını sağlamaktadır. Araştırmalar, değerler eğitimi programının uygulandığı okullarda disiplin sorunlarının %76 ve şiddetin %68 oranlarında azaldığını göstermektedir (Townsend, 1992). Bu sonuç, araştırmada başarılı öğrencilerin aile ve okul içinde disiplin ve şiddet sorunu yaşamadıkları bunun diğer öğrencilere göre bariz bir şekilde görünür olduğu dolayısıyla aile bireylerinin ve öğretmenlerinin, bu öğrencilerin alt ve üst değerlerin çoğuna sahip olduğu söylem sonuçlarını desteklemektedir.

Coşkun (2011)'un yaptığı “İlköğretim Birinci Kademe 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi” adlı çalışmasında sorumluluk sahibi olma, doğal çevreye ve tarihsel mirasa duyarlılık, İstiklal Marşı'na ve bayrağa saygı ile hoşgörü değerlerini esas alınarak öğrencilerin bu değerleri algılama düzeyleri hakkında yaptığı durum çalışmasında sorumluluk sahibi olma değeri ile ilgili olarak bu değeri tam olarak içselleştiremedikleri, öğrencilerin bu değer gerektirdiklerini çoğu zaman bildikleri ancak uygulamaya geçirmedikleri sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuç kazandırılmak istenen veya bulunması beklenen değerlerin öğrencilerin çoğunda istenen seviyede olmadığını göstermektedir. Bu durum çalışmada elde edilen sonuçlarla çelişmektedir. Dolayısıyla çalışmada elde edilen başarılı öğrencilerin sahip oldukları

değerlerin sonuçlarına ilişkin; öğrenciler, aile bireyleri ve öğretmenlerin ortak olarak ifade ettikleri “sorumluluk, çalışkan olmak” değerlerinin varlığı sonucunu desteklememektedir.

Çengelci (2010)’nin yaptığı “İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitiminin Gerçekleştirilmesine İlişkin bir Durum Çalışması” adlı çalışmada öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi ile ilgili olarak sorumluluk, yardımlaşma ve dayanışmayı öğrendiklerini düşündükleri sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuç araştırmanın sonuçlarıyla paralellik göstermektedir.

Aile ortamında alınan ilk eğitimin bir çocuğun kişilik yapısında, sosyal açıdan ve zihinsel açıdan gelişiminde rolü büyüktür. Anıl (2009) PISA 2006’nın değerlendirmesi sonucunda, Türkiye’deki öğrencilerin fen bilimleri başarı puanı ile *baba ve annenin eğitim durumu* ve *aile kültür zenginliği* değişkenleri arasında pozitif yönde bir ilişki bulunduğunu belirtmiştir. Bu sonuç çalışmada yer alan başarılı sekizinci sınıf öğrencilerinin sahip olduğu değerlerin kazanılma sürecine ailenin katkısı ve kazanılmasında ailenin rolü açısından elde edilen sonuçları desteklemektedir.

Carlson (1999) ailelerin çocuklarını destekleyici tutum ve davranışlarda bulunmalarının aldıkları eğitimin kalitesinin artırılması için önemli olduğunu vurgulamıştır. Erken çocukluk ve erişkinlik dönemlerinde görülen ailenin ilgisi ve desteği ile ergenlik yıllarındaki okula uyum ve akademik başarı arasında pozitif yönlü ilişkinin olduğu belirtilmiştir. Bu sonuç çalışmada yer alan öğrencilerin aile bireyleriyle olan ilişkilerinin; sahip oldukları olumlu özellikleri ve değerleri beslemesi açısından çalışma sonuçlarını desteklemektedir.

Birey, doğumdan ölüme kadar geçen süreçte, nerede ise her gün türlü olayın, kişinin, içinde yer aldığı sosyoekonomik ve kültürel şartların, geleneğin, göreneğin ve yasaların ve daha pek çok unsurun tesirinde kalmaktadır. Bireyin çevresi ile sürekli iletişimde olması bireyin eylemlerine yön verebilmektedir. İnsanlar, yaşadıkları çevreyi algılamada ve eylemlerine yön verme noktasında inan, dil ve değer gibi nitelikleri barındıran ortak bir paydada buluştuklarında, kültürden bahsedilebilir. Toplumda ortaya çıkan kültürel değerler, bireyin başarı öyküsünü tespit etmede ölçüt olarak değerlendirilmesi dolayısıyla, toplumda kimlik algısını kavramada ciddi bir belirleyici güdülenmedir (Çavdar, 2009, s. 1-2). Çalışmada başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin sahip oldukları birçok alt ve üst değer de bu

öğrencilerin başarılarını ve bulundukları yakın ve uzak çevrede kazandıkları kimliği belirlediği görülmüştür. Dolayısıyla çalışma sonuçlarını desteklemektedir.

Toplum bilimlerinde, nesnelerin ve bilinç olgularının toplum, sınıf ve birey bakımından teşkil ettikleri önemi belirleyen özellikleri ifade eden kavrama değer adı verilmektedir. Bireysel değerler, bireysel gizilgüçlerin kullanılmasına kolaylık sağlayan ciddi bir faktördür. Bireysel kapasitenin en üst seviyede kullanılmasına olanak tanıyacak imkânlar sağlar. Bireysel değerler, bireylerin kapasitelerini geliştirebilecekleri imkânların sağlanması gerekliliğini savunur (Çavdar, 2009). Bu durum çalışmada elde edilen başarılı sekizinci sınıf öğrencilerinin sahip oldukları değerler açısından; bireysel değerlerinin yüksek olduğu ve bu değerlerin başarılı olmalarına katkı sağladığı sonucuyla paraleldir.

Değerler; bireylerin uygulamalarını, değerlendirmelerini ve algılarını yönlendiren temel kültürel öğelerdir. Bu bağlamda değerler bir şeyin iyi ya da kötü olduğuna ilişkin inançlardır. Değerler çeşitli pek çok kültürel ve psikolojik faktör ile etkileşim durumundadır. Söz konusu faktörler kapsamında inançlar, gereksinimler, tutumlar, ideolojiler, ilgiler, istekler, normlar ve varsayımlar sayılabilir (Yılmaz, 2013, s. 129). Bu durum çalışmada başarılı ortaokul öğrencilerinin yakın çevrelerinden akademik açıdan başarısız öğrencilerin, akranlarının veya uzak çevrelerinden rol model aldıkları kişilerin davranışlarını kendilerinde var olan değerler doğrultusunda olumlu/olumsuz özellikler ve sahip oldukları/olmadıkları değerler bakımından değerlendirmelerini dolayısı ile de sonuçları destekler. Ayrıca bu öğrencilerin uygulamalarının, hal ve hareketlerinin aile ve öğretmenleri tarafından çoğunlukla olumlu değerlendirilmesi de alt ve üst değerlerin çoğuna sahip oldukları sonucunu destekler.

Bu bağlamda değerler; toplumsal ve psikolojik çalışmalar adına son derece önemli bir kavramdır. Pek çok açıdan bireyin inanç ve eylemlerini detaylı bir şekilde araştırma ve algılama şansı sunar ki bu diğer kavramların özellikle tutumların sağlayamayacağı bir şanstır. Değerlerden birçok sosyal bilim disiplinlerinde yararlanılmaktadır. Önceleri sosyal ve soyut çalışmalar davranış merkezli iken, 1960-1970 döneminden günümüze davranışların temelinde yatan yönlendiricilerin olduğu düşünülerek, “değerler” konsepti çalışılmaya başlanmıştır. Bu nedenle; değerlerin ne olduğuna, nasıl ölçüleceğine ilişkin akademik araştırmalar gerçekleştirilmiştir (Eşberk Başyayla, 2016, s. 8). Bu durum çalışmada akademik açıdan

başarılı sekizinci sınıf öğrencilerinin sahip olduğu değerlerin nitel bir çalışmayla derinlemesine tespit edilmeye çalışılması ve elde edilen sonuçlarla paraleldir.

5.2. Öneriler

5.2.1. Araştırma sonuçlarına dayalı öneriler

Öğretmenlere yönelik öneriler

Okullarda sosyal etkinlikler yönetmeliği çerçevesinde yapılacak olan faaliyetlerde değerler eğitimi de içine alan ders içi ve ders dışı etkinlikler düzenlenerek öğrencilerin kendilerini daha çok ifade etmeleri sağlanabilir.

Her yaş aralığında ve öğretim kademesinde öğrencilerin sahip oldukları değerlerin, olumlu ve olumsuz özelliklerin ortaya çıkması sağlanabilir.

Bunların var olma sebepleri tespit edilerek var ise olumsuz koşulların iyileştirilmesine yönelik okul-aile işbirliği sağlanarak çalışmalar yapılabilir.

Öğrencinin sahip olduğu olumlu özellikler ve değerler pekiştirilerek olumsuz özelliklerini iyileştirebilmesi için öğrenciye doğru yönlendirmeler okul ortamında arkadaşlarının da desteği alınarak öğretmenler tarafından yapılabilir.

Ailelere yönelik öneriler

Öğrencinin yakın çevresi olan ailesi tarafından benzer çalışmalar yapılarak öğrencinin değer gelişim süreci desteklenebilir.

Öğrenciye kazandırılması istenen değerler bizzat aile bireyleri tarafından yapılarak doğru rol model olunabilir.

Öğrencinin uzak çevresi olan özellikle arkadaş ve akran çevresi bu hedef doğrultusunda okul ve aile tarafından düzenlenebilir.

Öğrencinin maruz kaldığı uyarıcılara (internet, oyun, dizi, sosyal medya gibi) ve bunların içeriğine, verdikleri mesajlara dikkat edilerek aile kontrolü sağlanmış bir ortam sağlanabilir.

Öğrencilerin kişilik gelişimi ve değer eğitimi açısından kritik dönemler temel alınarak özellikle kişiliğin temellerinin atıldığı bu dönemlerde başarmış ve belli değerler konusunda öncü olmuş tarihte ve günümüzde yer alan rol model bireylerden haberdar olmaları sağlanabilir.

Bu hem her eğitim kademesinde örgün eğitim programlarına hem günlük hayatın içine serpiştirilerek öğrencinin bu kişileri tanınmaları, sahip oldukları değerler açısından rol model almaları, kendilerini sorgulamaları, iç görü kazanarak olumlu özelliklerini geliştirmeleri, olumsuz özelliklerini fark ederek değiştirmeleri sağlanabilir.

Milli Eğitimi Bakanlığına öneriler

Yapılan bazı çalışmalar, öğretmenlerin, katıldıkları değerler eğitimi programı sayesinde, değerleri öğretim noktasında kendilerini daha donanımlı hissettiklerini ve öğrencilere değerleri kazandırma noktasında daha istekli olduklarını belirtmişlerdir. Buradan hareketle, öğretmenler, öğretmen adayları ve aileler için öğrencilerde var olan değerlerin fark edilmesi, geliştirilmesi ve hedeflenen farklı değerlerin öğrencilere etkili bir şekilde kazandırılması için bu değerlerin eğitiminde kullanılabilecek yaklaşımlar, yöntem ve teknikler hakkında daha fazla eğitici programlar, hizmet içi eğitimler, seminerler düzenlenebilir.

Değerler eğitiminin her öğretim kademesinde daha nitelikli ve ileriye dönük bir şekilde yapılabilmesi adına yeni yetişen öğretmen adayları için lisans programlarına “değerler eğitimi” dersi uygulamalı olarak konulabilir, MEB’in tüm okul kademelerinde değerler eğitiminin uygulamalı olarak etkili bir şekilde verilip verilmediği daha iyi denetlenebilir, bununla ilgili doğru ölçme ve değerlendirme kriterleri getirilebilir.

5.2.2. Gelecek araştırmalara yönelik öneriler

Bu çalışmada, durum çalışması modeli benimsenerek başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin sahip oldukları değerlerin tespiti üzerinde çalışılmıştır. Aynı konuya yönelik farklı öğretim kademelerinde deneysel, eylem ve karma desenlerin benimsendiği araştırmalar yapılabilir. Bu bağlamda nicel ve nitel araştırma yaklaşımlarının benimsendiği ve kültürel değerlerin eğitime yönelik uygulamalı çalışmalar yapılabilir.

Başarılı öğrencilerin sahip oldukları farklı özelliklere yönelik sekizinci sınıf veya farklı öğretim kademelerinde deneysel, eylem ve karma desenlerin benimsendiği araştırmalar yapılabilir. Bu bağlamda nicel ve nitel araştırma yaklaşımlarının benimsendiği ve kültürel değerlerin eğitime yönelik uygulamalı çalışmalar yapılabilir.

Başarılı ortaokul veya diğer öğretim kademelerindeki öğrencilerin değer algılarını etkileyen sosyo-demografik değişkenlerin daha ayrıntılı incelenebilmesi için daha geniş örneklem gruplarının dâhil edildiği benzer çalışmalar yapılabilir.

Öğretmenlerin ve ailelerin; sahip oldukları değerler, değer algıları, tutumları ve bunların öğrencilerin değer kazanım sürecine olan etkileri ve aralarındaki ilişkiye yönelik çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Ahmann, J. S. ve Marvin, D. (1971). *Evaluating pupil growth: Principles of tests and measurement*. Boston: Allyn and Bacon.
- Akbaş, O. (2005). Lise birinci sınıf öğrencilerinin sınıf içi güven düzeylerinin belirlenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 275-292. Erişim adresi: <http://www.gefad.gazi.edu.tr/en/download/article-file/77262>
- Akbaş, O. (2012). Toplumsal güven bağlamında eğitim programındaki değerler. *Değerler Eğitimi Uluslararası Konferansı, Değerler Eğitimi Konferans Bildirileri*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi, Ankara.
- Akgül, T. (2013). *Ortaöğretim öğrencilerinin okul iklimine ilişkin algıları ile insani değerleri benimseme düzeyleri arasındaki ilişki*. (Yüksek lisans tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 333872).
- Aktepe, V. (2015). 5. sınıf öğrencilerinin sorumluluk değerinin geliştirilmesine yönelik bir performans görevi uygulaması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(4), 1511-1534. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/209786>

- Anıl, D. (2009). Uluslararası öğrenci başarılarını değerlendirme programı (PISA)'nda Türkiye'deki öğrencilerin fen bilimleri başarılarını etkileyen faktörler. *Eğitim ve Bilim*, 34(152), 15-34. Erişim adresi: <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/download/594/74>
- Arıcı, İ. (2007). *İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğrenci başarısını etkileyen faktörler (Ankara örneği)*. (Doktora tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 208152).
- Ateş Bozdoğan, F. (2013). *Anadolu öğretmen lisesi öğrencilerinin değer yönelimlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi (Ankara ili örneği)*. (Yüksek lisans tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 328862).
- Bacanlı, H. (1999). *Duyuşsal davranış eğitimi*. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Bacanlı, H. (2005). *Gelişim ve öğrenme*, Ankara, Nobel Yayıncılık.
- Balcı, A. (2007). *Etkili okul, okul geliştirme: Kuram uygulama ve araştırma*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Baloğlu, M. ve Balgalmış, E. (2005). İlköğretim ve ortaöğretim yöneticilerinin öz-değerlerinin betimlenmesi: Tokat ili örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 10(2), 19-31. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/302553>
- Baran, G. (1995). *Çocuğun Okul Başarısını Etkileyen Faktörler*. *Yaşadıkça Eğitim*, 38, 13-15. Erişim adresi: <https://acikerisim.iku.edu.tr/bitstream/handle/11413/5951/YED.JEL%20Ya%20ad%20k%C3%A7a%20E%20itim%20Dergisi%20%20Journal%20of%20Education%20For%20Life.pdf?sequence=1>
- Başaran, İ. E. (1994). *Eğitim psikolojisi (Modern eğitimin psikolojik temelleri)*. Ankara, Gül Yayınevi.
- Başaran, İ. E. (2001), *Eğitim psikolojisi*. Ankara, Gül Yayınevi.
- Bayhan, P. (1999). Çocuğun okul başarısını etkileyen etmenler. *Sosyal Hizmetler Dergisi*, 1(10), 6-12.
- Binbaşoğlu, C. (1996). *Eğitim psikolojisi*. Ankara, Gül Yayınları.

- Bogdan, R. C. ve Biklen, S. K. (1998). *Qualitative research far education*. Boston, Allyn and Bacon.
- Bulut, S. (2011). *Atasözlerinin değerler eğitimindeki yeri*. (Yüksek lisans tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 300396).
- Carlson, E. (1999). *Early enviroentment support ve elementary school adjustment in middle adolescence. Journal of Adolescent Researc.* 14(1), 72-94. doi: <https://doi.org/10.1177%2F0743558499141005>
- Celep, C. (1997). Öğretmenlik yeterlilik duygusu. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi, Ocak/Şubat*, 18-26.
- Coşkun, D. (2011). *İlköğretim birinci kademe 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No:296418).
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry and research design*. London, Sage.
- Cüceloğlu, D. (1997). *İnsan ve davranışı, psikolojinin temel kavramları* (7. Baskı). İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Çavdar, M. (2009). *İlköğretim öğretmenlerinin bireysel değerlerinin çok boyutlu incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No:234816).
- Çelenk, S. (2003). Okul aile işbirliği ile okuduğunu anlama başarısı arasındaki ilişki. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24, 33-39. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/87845>
- Çelikkaya, T. ve Seyhan, O. (2016). Değerlerin kazanılmasındaki etkili faktörler öğrenci görüşleri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(36), 167-192. doi: <https://doi.org/10.31795/baunsobed.645221>
- Çengelci, T. (2010). *İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin gerçekleştirilmesine ilişkin bir durum çalışması* (Doktora tezi). Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No:258126).

- Çengelci, T., Hancı, B. ve Karaduman, H. (2013). Okul ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 33-56. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/302420>
- Demirtaş, H. ve Güneş, H. (2002). *Eğitim yönetimi ve denetimi sözlüğü*. Ankara, Anı yayıncılık.
- Demirtaş, H. (1999). Orta öğretim kurumlarında sorumluluğa dayalı sınıf yönetimi. *Öğretmen Dünyası*, 238, 25-38.
- Dilmaç, B. (1996). *İlköğretim öğrencilerine insani değerler eğitimi verilmesi ve ahlaki olgunluk ölçeği ile eğitimin sınanması* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 87087).
- Dinç, E. ve Üztemur, S. S. (2016). Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin demokratik değer algılarının karikatürler aracılığıyla incelenmesi. *İlköğretim Online*, 15(3), 974-988. doi: <http://dx.doi.org/10.17051/io.2016.79948>
- Doğanay, A. (2009). Değerler eğitimi. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara, Pegem A Yayıncılık.
- Dökmen, Ü. (2004). *Evrenle uyumlaşma sürecinde varolmak, gelişmek, uzlaşmak* (13. Baskı). İstanbul, Sisten Yayıncılık.
- Durmuş, N. (2004). *İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin İletişim Çatışmalarına Girme Eğilimlerinin Akademik Başarıları Üzerine Etkileri*. (Yüksek Lisans Dönem Projesi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Ekiz, D. (2004). Eğitim dünyasının nitel araştırma paradigmasıyla incelenmesi: Doğal ya da yapay. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(4), 415-439. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tebd/issue/26126/275205>
- Ekşi, H. (2003). Temel insani değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: Karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 79-96. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/302619>

- Erdem, A. R. (2003). Üniversite kültüründe önemli bir unsur: Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 55-72. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/302590>
- Eşberk-Başyayla, Y. (2016). *Lise öğretmenlerinin bireysel ve örgütsel değerlerinin uyumu (Antalya ili örneği)* (Yüksek lisans tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 436736).
- Fichter, J. (2006). *Sosyoloji nedir?* (Çev. N. Çelebi). Ankara, Anı Yayıncılık.
- Freebody, P. (2003). *Qualitative research in education*. California, Sage Publications.
- Gögebakan, Y. (2010). Türk kültüründeki hoşgörü anlayışının tarihsel ve kültürel kaynakları ve bu anlayışın kültür varlıklarına yansımaları. *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 201-223. Erişim adresi: <http://abakus.inonu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11616/4678/Makale.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Gökyay, O.Ş. (1973). Dedem Korkut'un kitabı. İstanbul, Millî Eğitim Yayınevi.
- Göldağ, B. (2015). Öğrencilerin şiddet eğilimi düzeyleri ve değer algıları. *TÜBAV Bilim Dergisi*, 8(4), 1-15.
- Gray, D. E. (2004). *Doing research in the real world*. Thousand Oaks, Sage Publications.
- Güçlü, N. (2000). Öğretmen davranışları. *Milli Eğitim*, 147, 12-18.
- Güngör, E. (2000). *Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar* (3. Baskı). İstanbul, Ötüken Yayınları.
- Güngör, E. (2000). *Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar*. İstanbul, Ötüken Yayınları.
- Işık, H. (2010). Öğretmen adaylarının dürüst olmayan davranışlarla ilgili görüşlerini belirlemeye yönelik nitel bir araştırma. *Değerler eğitimi dergisi*, 8(20), 81-97. Erişim adresi: <https://ded.dem.org.tr/gorsel/pdf/ded-20-makale-4.pdf>
- İşcan, C. D. (2007). *İlköğretim düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiği* (Doktora tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 229089).

- Jones, V. F. ve Jones, L. S. (2001). *Comprehensive classroom management: Creating communities of support and solving problems*. Allyn and Bacon, Boston, USA.
- Kapan, E. (2014). *7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersindeki değerleri kazanma durumlarının incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 375308).
- Karaköse, R. (2010). *Ailede sorumluluk eğitimi*. İstanbul, Timaş Yayınları.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara, Nobel Yayınevi.
- Karatekin, N. (Ed.) (2013). *Perese değerler eğitimi öğretmen kitabı doğruluk* (2. Baskı). Ankara, Bakanlar Medya.
- Kayır, G. (2011). *Ortaöğretim öğrencilerinin değer algılarının incelenmesi: Eskişehir ili örneği* (Yüksek lisans tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 296471).
- Kaymakcan, R. (2004). Hoşgörü ve eğitimi. *Dem Dergisi*, 2(6), 114-119.
- Kepçeoğlu, M. (1995). *Psikolojik danışma ve rehberlik*. Ankara, Gül Yayınevi.
- Keskin, A. (2003). *İlköğretim II. kademe öğrencilerinin İngilizce'ye yönelik tutumları ile akademik başarıları arasındaki ilişkiler*. (Yüksek lisans tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 128165).
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye'de sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitimi: Tarihsel gelişim, 1998 ve 2004 programlarının etkililiğinin araştırılması* (Doktora tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 226374).
- Keskin, Y. (2016). Değer sınıflaması üzerine aksiyonel bir deneme. *Electronic Turkish Studies*, 11(3), 1485-1510. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/profile/Yusuf_Keskin3/publication/301343303_Deger_Siniflamasi_Uzerine_Aksiyonel_Bir_Deneme/links/5717701b08ae09ceb2649d6f.pdf
- Kırel, Ç. (2011). Sosyal psikoloji-I. S. Ünlü (Ed.). *Tutum ve Tutum Değişimi*. Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 72-87.
- Kirschenbaum, H. (1995). *100 ways to enhance values and morality in schools and youth settings*. Pearson Education. Massachusetts, A Longwood Professional Book.

- Korkmaz, İ. (2015). Öğrencilerin dürüstlük ve doğruluk değerlerinin senaryon temelli ölçülmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 5(4), 445-454.
- Kuçuradi, İ. (2010). *İnsan ve değerleri* (3. Baskı). Ankara, Özkan Matbaacılık.
- Kundakçı, Z. (2014). *Lise öğrencilerinin değer tercihleri ile çevreye yönelik tutumları arasındaki ilişki (Denizli ili örneği)* (Yüksek lisans tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 355904).
- Kurnaz, A., Çiftçi, Ü. ve Karapazar, H. (2013). Üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin değer algılarının betimsel bir analizi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(26), 185-225.
- Kurt, E. (2015). İş yaşamında bireysel değerler: Bir vakıf üniversitesi meslek yüksek okulu örneği. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 18-36.
- Kuşdil, M. E. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerinin değer yönelimleri ve schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 59-76.
- Küçük, L. (2009). *Lise gençliği değerleri* (Yüksek lisans tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 234990).
- Küçükahmet, L. (2003), *Sınıf yönetimi*. Ankara, Nobel Yayıncılık.
- Küçükşen, K. ve Budak, H. (2017). Lise öğrencilerinin sosyal değer tercihlerinin küresel sosyal sorumluluk düzeylerine etkisi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 1813-1826. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/321192738_Lise_Ogrencilerinin_Sosyal_Değer_Tercihlerinin_Küresel_Sosyal_Sorumluluk_Düzeylerine_Etkisi
- Lickona, T. (1991). An integrated approach to character development. The elementary school classroom. J. Benninga (Eds.), *Moral, character, and civic education*. New York: Teachers College Press, 67–83.
- Maden K. (2017). *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretim programında saygı değerinin yeri*. (Yüksek Lisans Tezi) YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 469423).
- McMillan, J. H. (2004). *Educational research: Fundamentals for the consumer* (Fourth Edition). USA, Pearson Education.

- MEB, (2018). *Öğretim programları*. Erişim adresi: <https://mufredat.meb.gov.tr/Programlar.aspx>
- Merriam, S. B. (1998). *Qualitative research and case study applications in education*. USA, Jossey-Bass Publishers.
- Morsümbül, Ş. (2014). *Değerlerin kuşaklar arası değişimi: Ankara örneği* (Doktora tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 354737).
- Özcan, Z. ve Erol, H. K. (2017). Üniversite öğrencilerinin değer yönelimleri ve dindarlık-değer ilişkisi (Karabük örneği). *Journal of History Culture and Art Research*, 6(4), 913-947. Erişim adresi: <http://kutaksam.karabuk.edu.tr/index.php/ilk/article/view/1091/867>
- Özdemir, B. (2008). *9. sınıf öğrencilerinin Türk Edebiyatı dersine yönelik tutumlarının Türk Edebiyatı dersi akademik başarısına etkisi (Kütahya örneği)* (Yüksek lisans tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 218353).
- Özdoğan, B. (1999). *Seminer ders notları*. Ankara Üniversitesi, EBF, Ankara.
- Özen, R. (2015). *Türk toplumundaki üç kuşak annelerin çocuklarında olmasını istedikleri değerler ve değer sınıflaması* (Yüksek lisans tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 407249).
- Özerbaş, M. A. ve Gündüz, M. (2014). Sorumluluk değerinin proje tabanlı öğrenmeyle öğretiminin ilköğretim 3. sınıf öğrencilerinin tutumlarına etkisi. *Journal of International Social Research*, 7(32), 520-532. Erişim adresi: https://www.sosyalarastirmalar.com/cilt7/sayi32_pdf/7egitim/ozerbasmarifmevlutgunduz.pdf
- Özgüven İ. E. (1998). Bireyi tanıma teknikleri. *Pdrem Yayınları*, Ankara.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research & evaluation methods*. Thousand Oaks California, Sage Publications.
- Punch, K. F. (2005). *Sosyal araştırmalara giriş: Nicel ve nitel yaklaşımlar*. (Çev. D. Bayrak, H. B. Arslan ve Z. Akyüz). Ankara, Siyasal Kitabevi.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. Free Press, San Francisco Jossey-Bass Publishers.

- Sadık, F. (2002). Sınıf içindeki problem davranışların nedenleri. *Eğitim Araştırmaları*, 9, 106-114.
- Sapsağlam, Ö. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarının değer algılarının çizdikleri resimler ve sözlü anlatımlarına göre incelenmesi: Sorumluluk değeri örneği. *Eğitim ve Bilim*, 42 (189), 287-303. doi: <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2017.7002>
- Schwartz, S. H. (2006). A theory of cultural value orientations: Explication and Applications. *Comparative Sociology*, 5(2), 137-182. doi: <https://doi.org/10.1163/156913306778667357>
- Seeman, H. (2000). Preventing classroom discipline problems: A classroom management handbook. The Scarecrow Pres, Inc. USA.
- Selvitopu, A., Taş, A. ve Bora, V. (2015). Ortaöğretim öğrencilerine kazandırılması gereken değerlere ilişkin velilerin okuldan beklentileri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(3), 979-994. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/209814>
- Senemoğlu, N. (2005), *Gelişim öğrenme ve öğretim*. Ankara, Gazi Kitabevi.
- Sesli, Ç. ve Demir-Başaran, S. (2014). Ortaöğretim öğrencilerinin özerklik düzeyleri ile değer yönelimleri ve kendini ayarlama düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(4), 238-258. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/226451>
- Sezer, A. ve Çoban, O. (2016). Ortaokul öğrencilerinin sorumluluk değeri algıları. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 22-39. doi: <https://doi.org/10.29065/usakead.232420>
- Silah, M. (2005). *Sosyal Psikoloji Davranış Bilimi* (2. baskı). Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Silcock, P. ve Duncan, D. (2001). Values acquisition and values education: Some proposals. *British Journal of Educational Studies*, 49(3), 242-243. doi: <https://doi.org/10.1111/1467-8527.t01-1-00174>
- Sineren, M. A. (2018). *Ortaöğretim öğrencilerinin bireysel değer algılarının incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 528298).

- Sobi, F. (2014). *Ortaokul öğrencilerine yapılan doğruluk değeri eğitiminin öğrencilerin doğruluk tutum ve davranışları üzerindeki etkisi* (Yüksek lisans tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 388003).
- Şişman, M., Turan, S. ve diğerleri. (2004), *Sınıf yönetimi*. Ankara, Pegem A Yayıncılık.
- Tanrıseven, I. ve Dilmaç, B. (2013). Orta öğretim öğrencilerinin insani değerleri, motivasyonel inançları ve öz-düzenleme stratejileri arasındaki yordayıcı ilişkiler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(1), 21-36. Erişim adresi: <http://oldsite.estp.com.tr/pdf/en/4bf8fad5632aa4f8e4161a6e3c1e67cb2136.pdf>
- Tezcan, M. (1988). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara, Bilim Yayınları.
- Tezcan, M. (2003). Gizli müfredat: Eğitim sosyolojisi açısından bir kavram çözümlenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri*, 1(1), 53-59. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/256461>
- Tokdemir, M. A. (2007). *Tarih öğretmenlerinin değerler ve değer eğitimi hakkındaki görüşleri* (Yüksek lisans tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 210444).
- Townsend, K. K. (1992). Why Johnny can't tell right from wrong: The most important lesson our schools don't teach-values. Erişim adresi: <http://www.unz.org/Pub/WashingtonMonthly-1992dec-00029>
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe sözlük* (10. Baskı). Ankara, Türk Dil Kurumu.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe sözlük* (11.baskı). Ankara, Türk Dil Kurumu.
- Türk, İ. (2009), *Değerler Eğitiminde Saygı* (Yüksek lisans tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 249758).
- Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilecek nitel bir araştırma tekniği: görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 24, 543-559. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/108517>
- Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. (2016). *Değerler eğitimi*. Ankara, Pegem A Yayıncılık.

- Uzuner, Y. (1999). Niteliksel araştırma yaklaşımları. A. A. Bir (Ed.), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (ss. 173-193) (1. Baskı). Eskişehir, Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Varış, F. (1998). *Eğitim bilimlerine giriş*. İstanbul, Alkım Yayınları.
- Yavuzer, G. (1989). *İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerimle benlik kavramının akademik başarıya etkisinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 11340).
- Yavuzer, H. (1992). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Yenilmez, K. ve Özabacı, N. Ş. (2003). Yatılı öğretmen okulu öğrencilerinin matematik ile ilgili tutumları ve matematik kaygı düzeyleri arasındaki ilişki üzerine bir araştırma. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 132–146. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/114804>
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (4. Baskı). Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, K. (2013). Üniversite öğrencilerinin dini yönelimleri ile bireysel değerleri arasındaki ilişki. *Balikesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(29), 129-146. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/853599>
- Yiğittir, S. (2012). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin değer yönelimlerinin Rokeach ve Schwartz değer sınıflandırmasına göre değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 1-15. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/786957>
- Yiğittir, S. ve Öcal, A. (2010). İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin değer yönelimleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24, 407-416. Erişim adresi: <http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/download/237/220>

Yin, R. K. (2003). *Case study research: Design and methods*. California, Sage.

Zabel, R. H. ve Zabel, M. K. (1996). *Classroom Management in Context: Orchestrating Positive Learning Environments*. Houghton Mifflin Company, New Jersey, USA.

EKLER

EK 1. Öğretmen Kişisel Bilgi Formu

Öğretmenin	
Cinsiyeti	
Yaşı	
Branşı	
Mezun olduğu okul	
Lisansüstü eğitim alıp almadığı	
Mesleki kıdemi	
Bu sınıfı kaç yıldır okuttuğu	
Sınıfındaki öğrenci sayısı	
Okulda öğretmenlik dışında üstlendiği görev/görevler	
Sosyal Bilgiler ile ilgili bir hizmet içi eğitim alıp almadığı	
Değerler eğitimi ile ilgili bir hizmet içi eğitim alıp almadığı	
Katıldığı mesleki gelişim etkinlikleri (Hizmet içi eğitim, Kurs, Seminer ve Diğer etkinlikler)	

EK 2. Öğrenci Kişisel Bilgi Formu

1. Cinsiyetiniz.

☐ Erkek

☐ Kız

2. Kardeş sayınız.

☐ Yok ☐ 1

☐ 2 ☐ 3

☐ Diğer (Lütfen belirtiniz)

3. Annenizin eğitim düzeyi.

☐ İlkokul ☐ Ortaokul

☐ Lise ☐ Üniversite

☐ Diğer (Lütfen belirtiniz)

4. Babanızın eğitim düzeyi.

☐ İlkokul ☐ Ortaokul

☐ Lise ☐ Üniversite

☐ Diğer (Lütfen belirtiniz)

5. Annenizin mesleği.

☐ Ev hanımı ☐ İşçi

☐ Memur ☐ Esnaf

☐ Diğer (Lütfen belirtiniz)

6. Babanızın mesleği.

☐ İşçi ☐ Memur

☐ Esnaf ☐ Öğretmen

☐ Diğer (Lütfen belirtiniz)

EK 3. Aile Kişisel Bilgi Formu

Ailenin (Katılan Ebeveyn)	
Cinsiyeti	
Yaşı	
Öğrenciye Yakınlık Durumu	
Öğrenim Durumu	
Mesleği	

EK 4. Veli İzin Formu

Sayın Veli,

Öncelikle yapacağım bu çalışmaya gösterdiğiniz ilgi ve bana ayırdığınız zaman için teşekkür ederim. Bu form, araştırmanın amacını ve öğrencinizin bir katılımcı olarak haklarını tanımlamayı amaçlamaktadır. Araştırma, başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin sahip olduğu değerleri betimlemeyi amaçlayan tez çalışması için yapılmaktadır. Öğrencilerin sahip oldukları değerler araştırmanın veri kaynaklarından birini oluşturacaktır. Velisi bulunduğunuz öğrencinin araştırmama gönüllü olarak katılımının ve dile getireceği görüşlerin, bu çalışmaya ışık tutacağına inanıyorum. Araştırmamın geçerlik ve güvenilirliğini sağlamak, ayrıca görüşme sırasında ortaya çıkabilecek olası kesintileri önleyebilmek amacıyla görüşmenin ses kaydını almak istiyorum. Kayda alınacak bu görüşme, yalnızca bilimsel bir veri olarak bu araştırma için kullanılacak ve bunun dışında hiçbir amaçla kullanılmayacaktır. Öğrencinizin ya da sizin isteğiniz doğrultusunda ses kayıtları, veriler yazıldıktan sonra silinebilecek ya da size teslim edilecektir. İzniniz olmadığı takdirde, öğrencinizin ismi bu araştırmada kullanılmayacak, yerine takma bir isim kullanılabilir. Öğrenci istediği zaman görüşmeyi kesebilir ya da çalışmadan ayrılabilir. Bu durumda yaptığımız kayıtları ve yazılan raporları size teslim edeceğim. Bu sözleşmeyi okuyup, bu araştırmaya velisi bulunduğunuz öğrencinin gönüllü olarak katıldığına ve araştırma kapsamında size verdiğim güvenceye ilişkin olarak bu formu imzalamamızı rica ediyorum. Sözleşmeyi okuyup imzaladığınız için teşekkür ederim.

Görüşülen Öğrenci Velisi

(İmza)

Görüşmeci: Nurcan ÖZCAN

Sakarya Üniversitesi

EK 5. Öğrenci Görüşme İzin Formu

Değerli Öğrenci;

Öncelikle görüşme için zaman ayırmanıza teşekkür ederim.

Araştırma, başarılı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin sahip olduğu değerleri betimlemeyi amaçlayan tez çalışması için yapılmaktadır. Öğrencilerin sahip oldukları değerler araştırmanın veri kaynaklarından birini oluşturacaktır. Araştırmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini sağlamak, görüşme sırasında ortaya çıkabilecek olası kesintileri önleyebilmek amacıyla görüşmemizin ses kaydını almak istiyorum. Kayda alınacak bu görüşme, bilimsel bir veri olarak yalnızca bu araştırmada kullanılacaktır. İsteğiniz doğrultusunda ses kayıtları, veriler yazıldıktan sonra size teslim edilecektir. İsminiz araştırma raporunda verilmeyecek, isminizin yerine bir kod isim kullanılabilir. İstedığınız zaman görüşmeyi kesebilir ve çalışmadan ayrılabilirsiniz. Bu durumda yapılan kayıtları ve yazılan raporları size teslim edeceğim. Tüm bu açıklamaları okuyarak, sizin bu çalışmaya gönüllü olarak katıldığınıza size verdiğim güvenceye ilişkin olarak bu formu imzalamanızı rica ediyorum. Araştırmama katıldığınız ve bu sözleşmeyi okuyarak imzaladığınız için teşekkür ederim.

Görüşülen Öğrenci:

Görüşmeci: Nurcan ÖZCAN

Görüşme Tarihi:

Sakarya Üniversitesi

(İmza)

EK 6. Öğrencilerle Yapılan Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları

- 1) Senin için başarı nedir? Hayatta da başarılı olmak için neleri başarmış olmak gerekir, bunun için sadece akademik başarı yeterli midir, örnek vererek açıklayınız?
- 2) Başarılı olmanı sağlayan değerlerin nelerdir? Bunlar başarıyı nasıl getirir, örneklerle açıklayınız?
- 3) Asla vazgeçmeyeceğin, ödün vermeyeceğin kişilik özelliklerin nelerdir? Neden vazgeçemezsin, vazgeçersen ne olur, nasıl hissedersin örneklerle açıklayınız?
- 4) İnsanlar sana hangi sıfatları yakıştırırlarsa rahatsız olursun? O sıfatlara sahip olsan şundan farklı ne olurdu, hayatın, başarın nasıl olurdu, nasıl etkilenirdin, senden neleri eksiltirdi örneklendirerek açıklayınız?
- 5) Özendiğin ,'keşke onun yerinde olsam' dediğin biri ya da birileri var mı?
 - Hangi özelliği seni cezbeder?
 - Hangi durumlarda bunu dersin?
 - Onun yerinde olsan, sen nasıl davranırdın, ne yapardın, neleri yapmazdın (değiştirirdin)?
 - Şuan onun yerinde olabilmek için hangi özelliklerini nasıl değiştirirsin, örneklendirerek açıklayınız?
- 6) Senin gibi başarılı olmaları için arkadaşlarına ne gibi tüyolar verirsin, bunlar başarılarını nasıl etkiler, örneklerle açıklayınız?
- 7) Başarılı arkadaşlarının diğer arkadaşlarına göre; davranışları, iletişim biçimleri, arkadaş-öğretmen-idareci ve ailelerine karşı tutumları, sınıfta olan olumlu veya olumsuz bir olaya bakış açıları, çevrelerine karşı duyarlılıkları, nasıldır, hangi yönleriyle diğer arkadaşlarınızdan farklılık gösterir? Örneklendirerek açıklayınız.
- 8) Başarılı arkadaşlarının en belirgin kişilik özellikleri (sahip oldukları değerleri) nelerdir? Bu özellikleri; seni, diğer arkadaşlarını, öğretmenlerini ve başarılarını nasıl etkiler, örnek vererek açıklayınız?
- 9) Kendinizde olduğunu düşündüğünüz değerleri işaretleyerek günlük hayatınızdan örnekler vererek açıklayınız.

EK 7. Öğretmen Görüşme Bilgilendirme ve Yazılı İzin Formu

Değerli Öğretmen,

Bu form, sizi gerçekleştireceğim araştırma konusunda bilgilendirmek ve yazılı izniniz almak amacıyla hazırlanmıştır. Ben, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Değerler Eğitimi Anabilim Dalı Değerler Eğitimi yüksek lisans öğrencisiyim. “Başarılı Ortaokul Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Sahip Oldukları Değerlerin Tespiti” başlıklı tez çalışmam kapsamında sizinle görüşmeler yapmayı planlamaktayım. Görüşmeleri ses kayıt cihazıyla kaydedeceğim. Araştırmanın herhangi bir bölümünde kayıtları dinleyebilir ve gözden geçirebilirsiniz. Araştırma sonunda ulaşılabilecek bilgiler, bilimsel amaçlı olarak yalnızca bu araştırmada kullanılacaktır. Sizin gerçek isminiz araştırma raporunda belirtilmeyecek, bunun yerine kod isimler kullanılacaktır. Ancak, ses kayıt cihazından isimlerinizi silmek olanaksızdır. Araştırmada elde edilecek verileri araştırmacının dışında tez danışmanı ve tez izleme komitesi üyeleri ile tez savunma sınavına katılacak öğretim üyeleri görecektir. Araştırma sürecine ilişkin sormak istediğiniz sorular varsa sorabilirsiniz. Bu sözleşmeyi okuyup, bu araştırmaya gönüllü olarak katıldığınıza ve araştırma kapsamında size verdiğim güvenceye ilişkin olarak bu formu imzalamanızı rica ediyorum. Sözleşmeyi okuyup imzaladığınız için teşekkür ederim.

Görüşülen Öğretmen:

Araştırmacı: Nurcan ÖZCAN

(İmza)

Sakarya Üniversitesi

Tarih

EK 8. Öğretmenle Yapılan Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları

* Aşağıdaki soruları; Ö1E, Ö2T, Ö3Y için ayrı ayrı örneklendirerek cevaplandırınız.

1. Bu öğrencinizin sahip olduğunu düşündüğünüz değerleri tablodan işaretleyerek, bu değerlerini örneklerle açıklayınız. (EK1)
2. Bu öğrencinizin hangi kişilik özelliklerini (sahip olduğu değerleri), arkadaşlarına, özellikle başarısız olanlara, onun gibi başarılı olabilmeleri için örnek gösterirdiniz, örneklendirerek açıklayınız.
3. Bu öğrencinizin başarısını, sizin gözünüzde anlamlı kılan, “olmasaydı veya olsaydı yüksek not almasının bir önemi olmazdı” dediğiniz kişilik özelliklerini örneklendirerek açıklayınız.
4. Bu öğrencinizi, akademik başarısı düşük (başarısız) öğrencilerinizden farklı olarak;
 - Nasıl görüyorsunuz?
 - Nasıl değerlendiriyorsunuz?
 - Sahip olduğu değerler (kişilik özellikleri) nelerdir?
 - Sizce, bu özelliklerinin (değerlerinin) kaynağı nedir, neden başarılı olabilir?
 - Hangi kişilik özellikleri, bu başarılarını etkiliyor olabilir?
 - Bu özellikleri, nasıl başarılı olmasını sağlar? Örneklendirerek açıklayınız.
5. Bu öğrencinizin hangi kişilik özellikleri-değerleri; size “iyi ki bu öğrencinin öğretmeniyim” dedirtir? Örnek vererek açıklayınız.
6. Bu öğrencinizin sizinle ve arkadaşlarıyla olan ilişkileri, iletişimleri, edimleri; başarısız öğrencilerinize göre, hangi yönleriyle farklılaşır? Örneklendirerek açıklayınız.
7. Dersinizde yaşadığınız benzer olaylar karşısında, bu öğrencinizin verdiği tepkiler ve davranışlar; başarısız öğrencilerinize göre, ne gibi farklılıklar gösterir? Örneklerle açıklayınız.

EK 9. Aile Görüşme Bilgilendirme ve Yazılı İzin Formu

Değerli Aile,

Bu form, sizi gerçekleştireceğim araştırma konusunda bilgilendirmek ve yazılı izniniz almak amacıyla hazırlanmıştır. Ben, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Değerler Eğitimi Anabilim Dalı Değerler Eğitimi yüksek lisans öğrencisiyim. “Başarılı Ortaokul Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Sahip Oldukları Değerlerin Tespiti” başlıklı tez çalışmam kapsamında sizinle görüşmeler yapmayı plânlamaktayım. Görüşmeleri ses kayıt cihazıyla kaydedeceğim. Araştırmanın herhangi bir bölümünde kayıtları dinleyebilir ve gözden geçirebilirsiniz. Araştırma sonunda ulaşılabilecek bilgiler bilimsel amaçlı olarak yalnızca bu araştırmada kullanılacaktır. Sizin gerçek isminiz araştırma raporunda belirtilmeyecek, bunun yerine kod isimler kullanılacaktır. Ancak, ses kayıt cihazından isimlerinizi silmek olanaksızdır. Araştırmada elde edilecek verileri araştırmacının dışında tez danışmanı ve tez izleme komitesi üyeleri ile tez savunma sınavına katılacak öğretim üyeleri görecektir. Araştırma sürecine ilişkin sormak istediğiniz sorular varsa sorabilirsiniz. Bu sözleşmeyi okuyup, bu araştırmaya gönüllü olarak katıldığınıza ve araştırma kapsamında size verdiğim güvenceye ilişkin olarak bu formu imzalamanızı rica ediyorum. Sözleşmeyi okuyup imzaladığınız için teşekkür ederim.

Görüşülen Aile Bireyi:

Araştırmacı: Nurcan ÖZCAN

(İmza)

Sakarya Üniversitesi

Tarih

EK 10. Aile ile Yapılan Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları

- 1) Çocuğunuzu bize tanıtır mısınız?
- 2) Çocuğunuzun hangi kişilik özellikleri, onunla olan iletişiminizi ve hayatınızı kolaylaştırır? Örneklendirerek açıklayınız.
- 3) Çocuğunuzun en beğendiğiniz kişilik özelliklerini (değerlerini) örneklendirerek açıklayınız.
- 4) Çocuğunuzun en beğenmediğiniz kişilik özelliklerini (değerlerini) örneklendirerek açıklayınız.
- 5) ‘Ben de çocuğumdan şunu öğrendim’ dediğiniz, değerler, kişilik özellikleri, davranış biçimleri nelerdir? Örneklendirerek açıklayınız.
- 6) Çocuğunuzun hangi kişilik özelliklerinin (değerlerinin) artık olmaması sizi üzerdi? Örnek vererek açıklayınız.
- 7) Çocuğunuz için “...” olmasaydı yüksek not almasının bir önemi olmazdı” dediğiniz, bilimsel başarısını anlamlı kılan değerlerini günlük hayatınızdan örneklerle açıklayınız
- 8) Çocuğunuzun sahip olduğunu düşündüğünüz değerleri tabloda işaretleyerek, bu değerlerine güncel hayatlarından örnekler vererek açıklayınız. (EK1)
- 9) Çocuğunuzun değer kazanım sürecine neler yaparak katkı sağlıyorsunuz, kazanmasında etkili olduğunuz (kazandırdığınız) değerleri, kişilik özelliklerini örneklerle açıklayınız.
- 10) Öğretmenleri, çocuğunuzla ilgili hangi kişilik özelliğini (değerlerini) vurgular, hangi değerlere sahip olduğunu söyler? Örnek vererek açıklayınız.
- 11) Çocuğunuzun hangi kişilik özelliği, başarısını nasıl destekler? Örneklerle açıklayınız.
- 12) Çocuğunuzun hangi kişilik özelliklerini, arkadaşlarının da başarılı olmaları için onlara örnek olarak gösterirsiniz? Örneklendirerek açıklayınız.

EK 11. Öğrencilerle Yapılan Görüşmelerin Kodlama Anahtarı

Değer Algısı

Saygı

Sevgi

Sorumluluk

Hoşgörü

Dürüstlük

Temizlik

Bir şeye değer verme

Kültürel miras

Ailede Değerler Eğitimi

Ailede saygı, düşkünlük, müsamaha, dürüstlük, adil olma, çalışkanlık, sorumluluk ve temizlik değerlerinin eğitimi

Ailede telkin ve örnekler verme yoluyla değerler eğitimi

Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitiminin Yeri ve Önemi

Sosyal Bilgiler dersi ünitelerinde yer alan değerlerin kazanılması

Değerlerin Günlük Yaşamda Kullanılması

Saygı, müsamaha ve yardımseverlik değerlerinin günlük yaşama aktarılması

Olumsuz davranış gösteren bireylerin uyarılması

Kitaplardaki olumlu modellerin örnek alınması

EK 12. Öğretmen ve Aile İle Yapılan Görüşmelerin Kodlama Anahtarı

Değerler Eğitiminde Sosyal Bilgiler Dersinin Yeri ve Önemi

Sosyal Bilgiler Öğretimi Programında değerler eğitiminin yeri

Sosyal Bilgiler dersinin değerler eğitimindeki işlevi

Değerler eğitiminde Sosyal Bilgiler dersinin diğer dersler arasındaki yeri

Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi Süreci

Değerler eğitimine ilişkin çalışmaların amaçları

Değerler eğitiminin planlanması

Değerler eğitiminin uygulanması

Değerler eğitiminin değerlendirilmesi

Değerler eğitimi süreci sonunda elde edilen kazanımlar

Değerler Eğitiminde Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Sorunlar

Değerleri kazanamamış öğrencilerin olumsuz model oluşturması

Sınıf dışı etkinliklere yeterince yer verilememesi

Aile ve çevrenin değerler eğitimini desteklememesi

Medyanın olumsuz etkisi

Öneriler

Sosyal Bilgiler öğretimi programında ulusal değerlere yönelik kazanımların sayısı artırılmalı

Değerler eğitimi konusunda öğretmenlere hizmet içi eğitimler ve seminerler verilmeli

Öğrencilere değerleri günlük hayatlarına alıntılarında konusunda fırsatlar oluşturulmalı

Aile ve toplum, değerler eğitiminin dinamik bir parçası durumuna getirilmeli

Ailelere değerler eğitimi konusunda seminerler verilmeli

